ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ ТОВАРІВ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДЕРЖАВНОМУ ЕКСПОРТНОМУ КОНТРОЛЮ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

За загальною науковою редакцією
доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента НАПрН України
Заслуженого юриста України
О.М. ЛИТВАКА

МОНОГРАФІЯ

Видавничий дім «Артек»
Київ-Дніпропетровськ
2015

УДК 343.359.9
ББК 67.9 (4УКР) 308

Рецензенти:
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України О.О. Дудоров;
доктор юридичних наук, професор М.В. Карчевський;
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України М.І. Колос

Відповідальність за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, за кримінальним законодавством України: монографія / С.В. Грачов, О.В. Шамара / За заг. наук. ред. члена-кореспондента НАПрН України, Засл. юриста України док. юрид. наук, професора О.М. Литвака. – К.: Видавничий дім «Артек»: 2015. – 286 с.

ISBN 978-617-7264-08-7

Монографію підготовлено на основі юридичного аналізу складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України, та законодавства України, яким врегульовано порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю. За результатами проведеного дослідження запропоновано обґрунтовані зміни до законодавства України, яким врегульовано порядок здійснення міжнародних передач контрольованих товарів та визначено відповідальність за його порушення.

Робота буде корисною для науковців, які розробляють наукові засади протидії порушенню порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, терористичній діяльності, злочинам проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, практичних працівників правоохоронних органів та органів державної влади України.

УДК 343.359.9
ББК 67.9 (4УКР) 308

© С.В. Грачов, О.В. Шамара, 2015
© Видавничий дім «Артек», 2015

ISBN 978-617-7264-08-7

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....5

ВСТУП.....7

РОЗДІЛ 1.
Історично-правовий розвиток проблеми порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю 10

1.1 Історичний огляд розвитку законодавства України у сфері регулювання порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.....10

1.2 Генеза наукової думки щодо порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю 53

1.3 Порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн щодо відповідальності за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю 61

РОЗДІЛ 2.
Юридичний аналіз складу злочину «Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю» 69

2.1 Об'єктивні ознаки порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.....69

2.2 Суб'єктивні ознаки порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю 176

РОЗДІЛ 3.
Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю: проблеми відмежування від суміжних злочинів та призначення покарання 212

3.1 Відмежування порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, від суміжних злочинів 212

3.2 Призначення покарання за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю 231

ДОДАТКИ 242

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 255

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЕС – атомна електростанція
ВД – Вассенаарські домовленості
ВРУ – Верховна Рада України
ВСУ – Верховний Суд України
ВТС – військово-технічне співробітництво
ГК – Господарський кодекс
ГЯП – група ядерних постачальників
ДАК – державна акціонерна компанія
ДАХК – державна акціонерна холдингова компанія
ДКАУ – Державне космічне агентство України
дол. – долар
ДМСУ – Державна митна служба України
ДСЕКУ – Державна служба експортного контролю України
ДП – державне підприємство
ЄС – Європейський союз
ЗСУ – Збройні Сили України
КК – Кримінальний кодекс
КМУ – Кабінет Міністрів України
КНДР – Корейська Народно-Демократична Республіка
КОКОМ – Координаційний комітет з контролю за експортом
КПК – Кримінальний процесуальний кодекс
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергії
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МЗС – Міністерство закордонних справ
МК – Митний кодекс
млн. – мільйон
млрд. – мільярд
МО – Міністерство оборони
НБУ – Національний банк України
НМДГ – неоподатковуваний мінімум доходів громадян
п. – пункт

р. – рік
рр. – років
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОПК – оборонно-промисловий комплекс
РКРТ – Режим контролю за ракетними технологіями
РФ – Російська Федерація
СБУ – Служба безпеки України
СЗРУ – Служба зовнішньої розвідки України
СНД – Співдружність незалежних держав
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
ст. – стаття
ст.ст. – статті
США – Сполучені Штати Америки
тис. – тисяча
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
ЦК – Цивільний кодекс
ЦК КПРС – Центральний Комітет Комуністичної партії Радянського Союзу
ч. – частина
чч. – частини

ВСТУП

Контроль за нерозповсюдженням зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних озброєнь, а також здійснення заходів щодо недопущення використання товарів військового призначення та подвійного використання у терористичних та інших протиправних цілях є одним із найважливіших напрямів міжнародної діяльності та національної політики провідних держав світу.

З урахуванням зазначених чинників процес становлення і розвитку незалежної України потребував створення ефективної системи державного експортного контролю, яка б надійно захищала національні інтереси у даній сфері. Необхідність впровадження ефективних механізмів контролю за вказаними процесами стала підставою для участі України у всіх наявних міжнародних режимах експортного контролю та виконання їх вимог.

Згідно з резолюцією Ради Безпеки ООН від 28.04.2004 р. № 1540 «Нерозповсюдження зброї масового знищення» всі держави повинні застосовувати ефективні заходи з метою встановлення національного контролю для запобігання розповсюдженню ядерної, хімічної, бактеріологічної зброї та засобів її доставки, в тому числі шляхом встановлення належного контролю за пов'язаними з ними предметами. З цією метою всі держави зобов'язані встановлювати, вдосконалювати, переглядати та підтримувати на національному рівні належний ефективний контроль за експортом та транскордонним переміщенням таких предметів, включаючи належні закони та нормативні акти щодо контролю за експортом, транзитом, транскордонним переміщенням і реекспортом, встановлювати заходи контролю за їх кінцевими споживачами, а також визначати та застосовувати належні заходи кримінальної відповідальності за порушення зазначених законів та нормативних актів у сфері експортного контролю.

Крім того, відповідно до ст. 5 Закону України від 20.02.2003 р. № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»

одним з методів здійснення державного експортного контролю є застосування санкцій до суб'єктів господарювання, які порушили порядок здійснення таких передач, установлений цим Законом та іншими нормативно-правовими актами в галузі експортного контролю.

Кримінальна відповідальність за порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, передбачена ст. 333 КК України.

Проте, на нашу думку, наявна конструкція ст. 333 КК України є недосконалою. У зв'язку з цим об'єктивні та суб'єктивні ознаки порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, мають бути досліджені більш глибоко, що певною мірою сприятиме їх якісно новому рівню розкриття, розслідування та попередження, а також призначенню кримінального покарання залежно від ступеня суспільної небезпеки цього злочину.

У роботі зосереджено увагу на юридичному аналізі складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України, та пошуках шляхів вдосконалення цієї кримінально-правої норми.

Оскільки ст. 333 КК України є бланкетною, для розкриття її змісту та правильної кваліфікації дій осіб, які порушують встановлений порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, було звернуто увагу на багато нормативно-правових актів України, які містять низку понять, котрі потребують поглибленого тлумачення.

Як відомо, правову основу державного експортного контролю становлять Конституція України, Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», інші закони України, акти Президента України і КМУ, інші нормативно-правові акти, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

Така особливість, своєю чергою, значною мірою впливає на їх правильне та ефективне застосування у кримінальному законодавстві України та призводить до багатьох правових колізій.

У науковій літературі проблематика, пов'язана з експортним контролем, міжнародними режимами нерозповсюдження та міжна-

родними передачами товарів військового призначення і подвійного використання, досліджувалася такими вітчизняними та зарубіжними фахівцями: В.М. Бегмою, В.І. Бочарніковим, В.М. Ваніяном, С.П. Галакою, М.Ш. Гедієвим, О.М. Гришуткіним, О.П. Джабієвим, Л.Р. Джанчатовою, В.І. Єрмаковим, О.С. Івахненком, П.В. Комаровим, А.А. Моїсеєнковим, С.В. Проскуркіним, О.В. Пугачовим, І.І. Сінякіним, О.О. Сидоровою, В.П. Сладкевичем, С.В. Следзем, П.П. Стичішиним, С.Г. Стріхою, М.В. Терьохіним, І.Р. Туляковою, О.М. Турком, І.С. Фаніним, С.І. Харченком, Є.В. Худіною, Є.М. Цибуленком, В.В. Чередніченко.

Разом із тим аналіз вищевказаних робіт свідчить про те, що вченими розроблялись лише міжнародний, політичний та економічний аспекти, пов'язані з міжнародною торгівлею продукцією військового призначення та подвійного використання, а також окремі аспекти чинної системи експортного контролю та міжнародних режимів нерозповсюдження, а напрям, пов'язаний із кримінальною відповідальністю за злочини, що порушують встановлений порядок здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, з моменту прийняття в 2001 р. КК України та до теперішнього часу не було розкрито.

Сподіваємось, що робота зацікавить науковців, які розробляють наукові засади з протидії порушенню порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, за кримінальним законодавством України, практичних працівників правоохоронних органів та органів державної влади України, які беруть участь у протидії цьому злочину.

РОЗДІЛ 1
ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК ПРОБЛЕМ ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ ТОВАРІВ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДЕРЖАВНОМУ ЕКСПОРТНОМУ КОНТРОЛЮ

1.1. Історичний огляд розвитку законодавства України у сфері регулювання порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Перші кроки з побудови системи державного експортного контролю в СРСР були зроблені в 1921 р. зі створенням відділу зовнішніх замовлень Народного комісаріату з військових та морських справ, в компетенцію якого входила закупівля військового майна за кордоном. Внаслідок Централізованої державної монополії в СРСР на зовнішньоторгову діяльність визначалась необхідність існування жорсткої системи контролю за міжнародними передачами продукції оборонної промисловості.

В 1939 р. в системі Народного комісарітату зовнішньої торгівлі був створений інженерний відділ (з 1942 р. – Управління), що відповідав за імпорт в СРСР озброєння та військової техніки, в роки Великої Вітчизняної Війни займався поставками військової техніки по ленд-лізу з США, Великобританії та Канади, а в післявоєнний період – репараційними поставками товарів військового призначення з Німеччини та її країн-союзниць.

Наступний етап становлення державного експортного контролю в СРСР припадає на початок 50-х рр. XX сторіччя та пов'язаний з виникненням у 1953 році Головного інженерного управління Міністерства внутрішньої та зовнішньої торгівлі СРСР, яке займалося питаннями постачань за кордон озброєння та військової техніки.

В рамках радянської системи експортного контролю питання щодо поставок за кордон озброєння та військової техніки розглядалися в Державному комітеті з зовнішньоекономічних зв'язків та Державному комітеті технічного співробітництва. Значна роль при розгляді

доцільності таких поставок відводилася Військово-промисловій комісії при Раді Міністрів СРСР. Державний комітет з зовнішньоекономічних зв'язків по узгодженню з МО СРСР надавав пропозиції в ЦК КПРС. Безпосередньо питаннями доцільності міжнародних передач вказаних товарів займався відділ оборонної промисловості ЦК КПРС, що підпорядковувався Секретарю ЦК КПРС, який координував питання оборонної промисловості. Прийняття політичних рішень про доцільність поставок виносилося на розгляд Політбюро ЦК КПРС. Рішення про експорт продукції військового призначення та подвійного використання, як правило, оформлялися шляхом прийняття сумісної постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР[1].

Значний вплив на систему державного експортного контролю в СРСР мала обмежена кількість зовнішньоторгових організацій, які займалися поставками продукції військового призначення та подвійного використання, та наявністю виключно державної форми власності суб'єктів, що брали участь у вказаній діяльності. Крім того, на підприємствах оборонної галузі з метою недопущення витоку інформації щодо технічних особливостей зазначеної продукції здійснювався постійний контроль за даним процесом.

Іншою особливістю системи державного експортного контролю СРСР була відсутність єдиного законодавчого акта, який би регулював діяльність у цій сфері. Необхідно зазначити, що в радянській юридичній літературі взагалі було відсутнє поняття «експортний контроль». Вказаний процес з правової точки зору був спрощеним та регламентувався підзаконними нормативними актами. Разом із тим система експортного контролю в СРСР існувала та була достатньо ефективною, проте необхідності створення такої системи, яка довгий час формувалася в західних країнах, не виникало[2].

[1] Див.: Терехин Н.В. Международно-правовые аспекты экспортного контроля за передачей продукции двойного и военного назначения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Н.В. Терехин. – М., 2004. – С. 44–45.

[2] Див.: Ермаков В.И. Особенности и перспективы взаимодействия России и США в области контроля за передачей товаров, технологий и услуг двойного назначения : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. полит. наук / В.И. Ермаков. – М., 2003. – С. 6.

Варте уваги те, що за часів СРСР кримінальної відповідальності за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають експортному контролю, не існувало, оскільки зазначена сфера в повному обсязі була монополізована державою. Крім того, у вказаний період переважна більшість товарів та технологій військового призначення та подвійного використання були засекреченими.

З метою більш повноцінного аналізу вважаємо за доцільне нижче розглянути питання, пов'язані з виникненням та розвитком міжнародного механізму експортного контролю.

Наголосимо, що поява даного механізму належить до початку другої половини XX сторіччя та пов'язана зі створенням Координаційного комітету з контролю за експортом.

Комітет був створений за ініціативою США в 1949 р. з метою недопущення постачань стратегічних товарів та технологій в країни соціалістичного блоку. Його штаб-квартира була розташована в будівлі американського посольства в Парижі.

Спочатку, крім США, до нього увійшли Великобританія, Франція, Італія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург. В 1950 р. – Норвегія, Данія, Канада, Німеччина, в 1952 р. – Португалія та Японія, в 1953 р. – Греція та Туреччина, в 1985 р. – Іспанія, в 1989 р. – Австралія. В КОКОМ входили практично всі країни НАТО (крім Ісландії), а також Японія та Австралія – всього 17 держав.

Формально Комітет не входив до системи органів НАТО, але фактично функціонував під його егідою. Всі засідання проходили в обстановці суворої секретності. Комітет юридично не був оформлений. Його рішення формально не мали обов'язкової сили для країн-членів та повинні були виконуватися на основі політичних зобов'язань після їх одноголосного прийняття[3]. Функції КОКОМ полягали в узгодженні заходів з проведення економічної блокади соціалістичних країн.

Комітет розвивався як допоміжний інструмент НАТО та регулював постачання до СРСР та його країн-союзників продукції та технологій, які могли бути використані для укріплення їх військово-

[3] Див.: Карпова Н.Н. Экспортный контроль и патентно-лицензионная политика ведущих капиталистических стран : монография / Н. Н. Карпова. – М. : ВНИИПИ, 1991. – С. 8

технічного потенціалу. В рамках цієї системи експортного контролю були вироблені жорсткі правила та принципи обмеження міжнародної торгівлі.

Слід зазначити, що в роботі КОКОМ активну участь брали глави держав. США відігравали у Комітеті особливу роль, виступаючи в ролі рушійної сили цього багатостороннього механізму[4].

Контроль за торгівлею своїх членів з соціалістичним блоком Комітет здійснював на базі трьох списків, до яких було внесено «військове обладнання», «атомна енергія» та «промислова продукція». В першому були перелічені всі види зброї, військової техніки та військових технологій. В другий входило обладнання та технології, пов'язані з виробництвом та використанням ядерної енергії. Експорт продукції перших двох списків в країни, які не були членами КОКОМ, в першу чергу, соціалістичного блоку, за невеликими винятком, був заборонений. Третій список охоплював продукцію та технології подвійного використання, які можна було продавати, враховуючи їх підвищену небезпеку[5].

Як зазначалося вище, формально рішення КОКОМ не мали юридичної сили, але фактично США вдалося домогтися виконання практично всіх рекомендацій цього Комітету. При цьому не була визначена структура контрольного механізму, не передбачалося юридичних гарантій виконання прийнятих зобов'язань. Експортний контроль здійснювався безпосередньо державами-членами КОКОМ.

З розпадом соціалістичного блоку та припиненням військово-технічного протистояння низка застарілих та безпідставних обмежень була знята, процедури отримання експортних ліцензій на постачання раніше заборонених товарів та технологій були спрощені. Остаточно КОКОМ припинив своє існування в 1994 р. у зв'язку з розпадом СРСР.

Зі здобуттям незалежності в 1991 р. Україні в спадок перейшло військове формування у кількості майже 1 млн. осіб. Воно включа-

[4] Див.: Джабиев О.П. Совершенствование системы экспортного контроля в интересах обеспечения безопасности Российской Федерации : дис. … канд. экон. наук : 08.00.14 / О.П. Джабиев. – М., 2004. – С. 12.

[5] Див.: Что есть что в мировой политике? : [справочник / под ред. Е.М. Примакова и А.И. Власова]. – М. : Прогресс, 1987. – С. 206.

ло в себе: 4 військові армії, 1 танкову армію, 1 армійський корпус, 3 корпуси протиповітряної оборони, 43-ю ракетну армію, важку бомбардувальну стратегічну авіацію тощо. Озброєння складалося з 9 тис. танків, 11 тис. бронемашин, 18 тис. артилерійських систем, 3900 літаків та гелікоптерів, 176 міжконтинентальних балістичних ракет зі стратегічними боєзарядами, 2883 одиниці окремих оперативно-тактичних та тактичних ядерних боєзарядів. На стратегічних військових базах та складах в ролі недоторканного запасу на випадок ворожого нападу зберігалося озброєння, військова техніка, продовольство, амуніція та інше військове майно у кількості, розрахованій на мобілізацію 10 млн. чоловік. За оцінками Лондонського інституту стратегічних досліджень вартість вказаного майна складала приблизно 89 млрд. доларів США.

Крім того, за часів СРСР на території України було розташовано 1810 підприємств ОПК, на яких працювало близько 2,7 млн. людей[6]. На момент проголошення незалежності в Україні функціонувало близько 700 промислових підприємств, що здійснювали та забезпечували розроблення і виготовлення товарів військового призначення. Чисельність працюючих на цих підприємствах становила майже 1,5 млн. чоловік.

Разом із тим унаслідок руйнування системи виробничої кооперації, відсутності досвіду самостійної діяльності на зовнішньому ринку товарів військового призначення та подвійного використання, малого обсягу внутрішнього ринку, станом на 1997 р. частка товарів військового призначення та подвійного використання в загальному обсязі машинобудування та чисельність працівників зменшилися у 7, а кількість підприємств – у 5 разів. Особливістю оборонної науки та промисловості на цей період була фрагментарність розробки і виготовлення озброєння та військової техніки[7].

Однією з найголовніших особливостей ОПК СРСР був замкнений цикл виробництва майже всіх видів озброєння. Після набуття неза-

[6] Див.: Бадрак В. В. Культ: оружейный бизнес по-украински / В. В. Бадрак, С. Г. Згурец, С. В. Максимов. – К. : Дифенс Экспресс Групп, 2004. – С. 7.

[7] Див.: Про затвердження Державної програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2010 року : Постанова КМУ від 31 березня 2004 р. № 423.

лежності в Україні залишилася значна частина напрацювань у багатьох напрямах: ракетно-космічній та авіаційній галузях, кораблебудуванні, у сфері розробки та виготовлення ракетно-артилерійського озброєння, бронетанкової та інженерної техніки, засобів протиповітряної оборони та зв'язку, боєприпасів, проте вітчизняний ОПК залишився фактично без державного замовлення на виробництво озброєння та нових військових технологій[8].

Крім того, в результаті переходу до ринкової економіки в Україні відбулася децентралізація зовнішньої торгівлі, виникли нові виробники, експортери та посередники, головною метою яких став продаж товарів з максимальним прибутком. Багато підприємств ОПК для того, щоб вижити розпродавали своє майно.

З урахуванням цих чинників з метою запобігання розповсюдженню зброї масового знищення, засобів її доставки та звичайних видів озброєння процес становлення і розвитку України потребував створення ефективної системи експортного контролю, яка б надійно захищала інтереси держави у сфері експорту та імпорту озброєння, військової техніки, а також інших виробів та технологій військового призначення та подвійного використання.

Національна система експортного контролю України пережила декілька якісних етапів:

1. Період, коли торгівля озброєнням здійснювалася безсистемно, непрозоро, безконтрольно (1991–1994 рр.). Системи експортного контролю на той час практично не існувало, точніше, вона перебувала в зародковому стані.
2. Становлення системи експортного контролю – період, коли відбулося нормативне закріплення системи експортного контролю та створення необхідних структур. Зокрема, на рубежі 1997–1998 рр. в Україні було створено ефективну систему державного експортного контролю, яка, втім, не мала спеціальної законодавчої бази – її діяльність регулювалася винятково указами Президента та постановами Уряду.

[8] Див.: Богданов Д. Комплекс «оборонки». Украинский ОПК: цифры, факты, тенденции / Д. Богданов // Экспорт оружия и оборонный комплекс Украины : аналит. журнал. – Агентство «Defense Express». – 2009. – № 4. – С. 5–6

3. Період розвитку, початок якого позначений створенням законодавчих засад системи експортного контролю, насамперед прийняттям Закону України від 20.02.2003 р. № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».
4. Період модернізації, який розпочався з прийняттям Закону України від 23.09.2010 р. № 2561-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Початком створення української системи державного експортного контролю можна вважати Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII «Про зовнішньоекономічну діяльність». У Статті 20 цього Закону передбачено, що експорт та імпорт озброєння, боєприпасів, військової техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва, технологій, устаткування, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які використовуються при створенні озброєнь і військової техніки або становлять державну таємницю України, може здійснюватись виключно уповноваженими Україною як державою суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Призначення цих уповноважених суб'єктів та регулювання відповідних експортно-імпортних операцій належать до компетенції КМУ, який має погоджувати свої рішення з відповідними комісіями ВРУ.

Разом із тим в порушення цього Закону на підставі Указу Президента України від 31.12.1991 р. № 28 «Про порядок реалізації військами Збройних Сил на території України матеріальних засобів, техніки, озброєння і нерухомості» при МО України був створений Комерційний центр, на який було покладено обов'язок по торгівлі озброєнням та військовою технікою. Проте на підставі Указу Президента України від 04.06.1993 р. № 189/93 у зв'язку з серйозними порушеннями господарської та фінансової дисципліни в Комерційному центрі при проведенні операцій з рухомим і нерухомим майном та коштами, одержаними від реалізації техніки та майна, що звільнялися в результаті скорочення військ і озброєння, його було ліквідовано.

В подальшому відповідно до Указу Президента України від 20.01.1992 р. № 45 була створена Державна зовнішньоекономічна

компанія «Українській дім». На підставі зазначеного Указу «Український дім» наділявся надзвичайними повноваженнями щодо саме безліцензійного продажу іноземним державам та приватним фірмам продукції виробничо-технічного призначення, запасних частин та матеріалів, у тому числі надлишкових запасів, а також здійснення експортних операцій з продажу за кордон озброєння та військової техніки згідно з узгодженою з МО України номенклатурою. Разом із тим Указом Президента України від 03.01.1993 р. № 4 компанія «Український дім» також була ліквідована.

Наступним кроком було створення згідно з Указом Президента України від 20.01.1992 р. № 45 та Постановою КМУ від 25.03.1992 р. № 153 Урядової експертно-технічної комісії на чолі з Міністром машинобудування, військово-промислового комплексу та конверсії. Комісія була утворена з метою захисту державних інтересів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та конверсії оборонної промисловості, дотримання міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення.

Слід зауважити, що 26.06.1992 р. між урядами України, Азербайджану, Молдови, Білорусі, РФ, Вірменії, Таджикистану, Грузії, Туркменістану, Казахстану, Узбекистану та Киргизстану була підписана Угода про координацію робіт з питань експортного контролю сировини, матеріалів, обладнання, технологій та послуг, що можуть бути використані для створення зброї масового знищення і ракетних засобів їх доставки, у якій було передбачено, що держави-учасниці:

1. Вважають за необхідне терміново створити у своїх державах національні системи експортного контролю.
2. Будуть здійснювати експортний контроль шляхом встановлення ліцензування і митного контролю експорту на основі розроблених з урахуванням чинних міжнародних режимів єдиних контрольних списків окремих видів сировини, матеріалів, обладнання, технологій та послуг, які застосовуються при створенні зброї масового знищення і ракетних засобів її доставки.
3. Будуть доводити єдині контрольні списки до суб'єктів господарської діяльності незалежно від форм власності на своїх територіях для керівництва при здійсненні ними зовнішньоекономічної ді-

яльності та організовуватимуть реалізацію відповідного контролю національними службами.

4. Обмінюватимуться інформацією про здійснений експорт (відмову від нього) сировини, матеріалів, обладнання, технологій та послуг, включених до контрольних списків, і зобов'язуються не передавати таку інформацію, отриману від держав-учасниць, іншим державам або міжнародним організаціям.
5. Будуть проводити узгоджену політику експортного контролю, включаючи питання застосування санкцій до всіх суб'єктів господарської діяльності, які порушують вимоги експортного контролю.

Слід наголосити на тому, що тільки 17.09.1992 р. за поданням саме Урядової експертно-технічної комісії ВРУ було прийнято Закон № 2613-XII, згідно з яким КК України 1960 р. було доповнено ст. 228-6 «Незаконний вивіз за межі України сировини, матеріалів, обладнання для створення зброї, а також військової і спеціальної техніки», якою була введена кримінальна відповідальність за порушення встановленого порядку вивозу за межі України сировини, матеріалів, обладнання, технологій, які можуть використовуватися для створення ракетної, ядерної, хімічної, інших видів зброї, військової і спеціальної техніки або надання послуг зі створення зброї, військової та спеціальної техніки, а так само незаконний їх вивіз, запасних частин до них та військового майна за відсутності ознак контрабанди.

У санкції вказаної статті передбачалось покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна. Диспозиція ст. 228-6 була сконструйована як бланкетна. Разом з тим нормативно-правових актів, які б регламентували порядок вивозу та закріплювали б перелік сировини, матеріалів, обладнання, технологій, які можуть використовуватися для створення ракетної, ядерної, хімічної, інших видів зброї, військової і спеціальної техніки, на той час ще не існувало.

Лише 26.10.1992 р. відповідно до Постанови Президії ВРУ № 2728 «Про перелік видів сировини і матеріалів, заборонених для вивозу за межі України» та Закону України від 17.09.1992 р. № 2613-XII «Про вне-

сення доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України» КМУ було доручено розробити та до 15.11.1992 р. затвердити перелік видів сировини, матеріалів, обладнання і технологій, які можуть використовуватися для створення зброї, військової і спеціальної техніки, вивезення яких за межі України може здійснюватися лише за спеціальним дозволом компетентних державних органів.

Даний злочин було безпідставно зараховано до глави X Особливої частини КК України 1960 р. – «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я». Обґрунтування зазначеної тези буде розкрито далі у роботі.

З урахуванням предмета цього злочину вважаємо недоцільною ситуацію, коли відповідно до ст. 112 КПК України 1960 р. досудове слідство за справами, передбаченими у ст. 228-6, провадилося слідчими органів внутрішніх справ. Це було пов'язано з тим, що згідно зі ст. 24 Закону України від 25.03.1992 р. № 2229-XII «Про Службу безпеки України» саме на СБУ було покладено контррозвідувальне забезпечення оборонного комплексу[9].

Майже рік роботи Експертно-технічної комісії та набутий за цей час досвід у галузі державного регулювання міжнародних передач, а також вивчення відповідного міжнародного досвіду продемонстрували необхідність в удосконаленні наявної системи державного експортного контролю наданням їй міжвідомчого характеру, що стимулювало перехід до етапу розбудови національної системи експортного контролю.

У зв'язку з тим, що статус Експертно-технічної комісії як консультативного органу не забезпечував достатньої оперативності у вирішенні питань, пов'язаних з контролем за експортом, на підставі Указу

[9] Див.: Грачов С.В. Розвиток законодавства України у сфері регулювання порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю / С.В. Грачов // Науковий вісник Нац. академії Служби безпеки України. – 2011. – № 36. – С. 160; Грачов С.В. Історичний огляд розвитку законодавства України у сфері регулювання порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю / С.В. Грачов // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.) : у 2 т. – Одеса, 2010. – Т. 1. – С. 86.

Президента України від 03.01.1993 р. № 3/93 «Про удосконалення державного експортного контролю» Урядова експертно-технічна комісія була перетворена на Урядову комісію з експортного контролю на чолі з Віце-прем'єр-міністром України. Крім того, було створено Експертно-технічний комітет при КМУ, на який було покладено виконання функцій робочого органу з підготовки матеріалів у питаннях, що належали до компетенції Урядової комісії з експортного контролю, та здійснення контролю за виконанням прийнятих рішень.

Згідно з Положенням про Урядову комісію з експортного контролю, затвердженим Постановою КМУ від 04.03.1993 р. № 160, її основною функцією були розгляд та вирішення питань, пов'язаних із квотуванням і ліцензуванням експорту (імпорту) зброї, військової та спеціальної техніки, а також окремих видів сировини, матеріалів, обладнання, технологій та послуг, що використовуються або можуть бути використані для створення ядерної, хімічної та інших видів зброї масового знищення, засобів її доставки та звичайних озброєнь. Комісія повинна була проводити свої засідання не рідше одного разу на місяць. На її засідання запрошувалися представники міністерств, відомств, організацій та підприємств, необхідні для розгляду відповідних питань. Рішення комісії були обов'язковими для всіх міністерств, відомств та інших органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій.

До складу Урядової комісії, очолюваної Віце-прем'єр-міністром, увійшли представники МЗС України, МО України, Мінмашпрому (Мінпромполітики) України, Академії наук України, Держкомкордону України, Державного митного комітету України (Держмитслужба), Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків України, СБУ, МВС України, Міністерства юстиції України, Міністерства економіки України, Держатому України, Мінекобезпеки України.

Постановою КМУ від 04.03.1993 р. № 159, тобто майже через півроку після появи ст. 228-6 КК України, було затверджено «Перелік видів сировини, матеріалів, обладнання та технологій, вивіз яких за межі України може здійснюватися тільки за спеціальним дозволом», який складався з таких розділів: сировина, матеріали; обладнання та устаткування; електроніка, електронні системи, вироби приладобудування; ракетні технології та обладнання.

Відповідно до Положення про Експертно-технічний комітет, затвердженого Постановою КМУ від 21.09.1993 р. № 779, основним завданням Комітету було забезпечення державного контролю експорту-імпорту контрольованих товарів, а також дотримання Україною міжнародних правових норм щодо нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки. До його компетенції належало вирішення питань, пов'язаних з ліцензуванням експорту-імпорту вказаних товарів.

Комітет як робочий орган Урядової комісії з експортного контролю займався підготовкою матеріалів, які виносились на її засідання, контролював виконання прийнятих нею рішень, розробляв і коригував списки товарів, що підлягають державному експортному контролю, проводив технічну, правову та економічну експертизу заявок на експорт, розробляв пропозиції про надання повноважень суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності на право торгівлі товарами, що контролюються.

Варте уваги те, що основна допомога у створенні та розвитку української системи експортного контролю була надана урядом США відповідно до двосторонньої міжурядової угоди між Україною та США від 05.12.1993 р., в подальшому неодноразово пролонгованій. У рамках цієї співпраці у 1994 р. розпочалося створення Автоматизованої системи експортного контролю. До 1998 р. вже було розгорнуто локальну мережу. Неодноразово стажування в США проходили українські фахівці.

Під час створення національної системи експортного контролю одним з важливих завдань стала участь України у міжнародних режимах і домовленостях у сфері нерозповсюдження та контролю над експортом товарів військового призначення та подвійного використання.

Зокрема, у 1994 р. Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. З метою виконання окремих його положень держави-учасниці створили неформальні групи для спільних дій щодо протидії розвитку ядерних програм в окремих країнах та об'єдналися у дві організації: Комітет Зангера (37 держав) і Групу ядерних постачальників (46 держав). Україна є членом вказаних організацій та бере участь в їх роботі з 1996 р.

У 1995 р. Україна впровадила на національному рівні процедури державного експортного контролю, передбачені керівними принципами Режиму контролю за ракетними технологіями, а також відповідні списки товарів, але фактично здобула членство у цій організації тільки в 1998 р. Метою створення цього режиму було обмеження розповсюдження балістичних ракет, що можуть нести ядерні боєголовки, та безпілотних систем доставки зброї масового знищення. Наразі у РКРТ беруть участь 34 держави.

Крім того, у 1996 р. Україна як засновник приєдналася до Вассенаарських домовленостей – неформальної міжнародної організації для контролю звичайних озброєнь та пов'язаних з ними товарів подвійного використання (40 держав). Країни-члени ВД погодилися здійснювати на добровільній та конфіденційній основі обмін важливою інформацією про експорт та імпорт товарів, здійснювати консультації щодо передач товарів військового призначення та окремих категорій товарів подвійного використання, а також сприяти встановленню взаєморозуміння при можливих ризиках таких передач.

Ще у 1975 р. Президія Верховної Ради УРСР ратифікувала Конвенцію про заборону розробки, виробництва, накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї. У 1993 р. Україною було підписано Конвенцію про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення, яка була ратифікована ВРУ та набрала чинності лише у 1998 р. З метою забезпечення виконання вказаних конвенцій у 1985 р. було створено так звану Австралійську групу (40 держав), метою якої є запобігання подальшому поширенню експорту продукції, що може бути використана у програмах зі створення хімічної або біологічної зброї. Хоча Україна ще в 1997 р. на національному рівні впровадила відповідні правила та списки, рекомендовані цим режимом, офіційного членства у Австралійській групі вона набула лише у 2005 р.

З урахуванням приєднання України до вказаних міжнародних режимів експортного контролю та нерозповсюдження КМУ протягом 1995–1997 рр. були затверджені нормативно-правові акти, які регулювали порядок міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання і містили відповідні списки контрольованих товарів:

1. Положення про порядок державного контролю за міжнародними передачами товарів, які використовуються або можуть бути використані у створенні ракетної зброї, затверджене Постановою КМУ від 27.07.1995 р. №563.
2. Положення про порядок контролю за експортом, імпортом і транзитом товарів, що стосуються ядерної діяльності та можуть бути використані у створені ядерної зброї, затверджене Постановою КМУ від 12.03.1996 р. № 302.
3. Положення про порядок контролю за експортом, імпортом і транзитом окремих видів виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, що можуть використовуватися для створення озброєння, військової чи спеціальної техніки, затверджене Постановою КМУ від 22.08.1996 р. № 1005.
4. Положення про порядок контролю за експортом, імпортом та транзитом товарів, що можуть бути використані у створенні хімічної, бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї, затверджене Постановою КМУ від 22.04.1997 р. № 384.
5. Положення про порядок державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затверджене Постановою КМУ від 08.12.1997 р. № 1358.

Відповідно до Указу Президента України від 28.12.1996 р. № 1279/96 «Про дальше вдосконалення державного експортного контролю» з метою забезпечення інтересів національної безпеки, дотримання міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення та її носіїв, установлення належного державного контролю за здійсненням міжнародних передач озброєнь, військової та спеціальної техніки, окремих видів сировини, матеріалів, обладнання та технологій, котрі можуть бути використані для створення зброї, військової і спеціальної техніки, підвищення відповідальності органів експортного контролю, Урядова комісія з експортного контролю була перетворена на Урядову комісію з політики експортного контролю, а Експертно-технічний комітет при КМУ – у ДСЕКУ.

На Урядову комісію з політики експортного контролю були покладені такі завдання:

– забезпечення міжвідомчої координації здійснення заходів експортного контролю;
– розгляд питань щодо запровадження обмежень або заборони на здійснення експорту, імпорту та транзиту товарів, стосовно яких установлено режим контролю відповідно до міжнародних зобов'язань України, з урахуванням інтересів національної безпеки;
– вирішення окремих проблемних питань у разі здійснення міжнародних передач зазначених товарів;
– розгляд матеріалів, необхідних для прийняття Президентом України та КМУ рішень з питань, які належать до їх компетенції, згідно з чинним законодавством у цій галузі.

До складу Комісії увійшли представники МЗС України, Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України, МО України, Міністерства економіки України, Міністерства машинобудування України, військово-промислового комплексу і конверсії України, МВС України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, СБУ, Центру стратегічного планування та аналізу при Раді національної безпеки і оборони України, Апарату Ради національної безпеки і оборони України, апарату КМУ, ДСЕКУ, ДМСУ, Державного комітету у справах охорони державного кордону, Державного комітету з питань державних секретів та технічного захисту інформації, ДКАУ.

Даним Указом також було встановлено, що ДСЕКУ є спеціально уповноваженим органом з питань державного експортного контролю та виконує такі функції:
– організація та здійснення державного контролю за забезпеченням інтересів національної безпеки, додержанням міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки та обмеження передач звичайних озброєнь;
– вжиття заходів, спрямованих на захист державних інтересів у галузі експортного контролю;
– вирішення питань щодо можливості здійснення міжнародних передач товарів, що контролюються;
– здійснення контролю за використанням товарів, що контролюються, у заявлених цілях;

– реєстрація юридичних і фізичних осіб, діяльність яких стосується експорту, імпорту та транзиту зазначених товарів та надання відповідних послуг;
– розроблення проектів законодавчих та інших нормативних актів, пов'язаних з регулюванням діяльності в цій галузі;
– створення автоматизованої системи державного експортного контролю та забезпечення її функціонування;
– здійснення співробітництва з відповідними органами іноземних держав та організаціями міжнародних режимів контролю;
– участь у підготовці матеріалів для розгляду Урядовою комісією з політики експортного контролю з питань, що належать до її компетенції.

Варте уваги те, що у першій половині 90-х рр. офіційне право торгівлі товарами військового призначення мали лише три зовнішньоторговельних державних підприємства: ДП «Спеціалізована зовнішньоторговельна фірма «Прогрес» (створене в 1990 р. при КМУ); державна госпрозрахункова зовнішньоторговельна та інвестиційна фірма «Укрінмаш» (створена в грудні 1991 р. при Міністерстві машинобудування, військово-промислового комплексу та конверсії); ДП з експорту-імпорту продукції та послуг військового призначення «Укроборонсервіс» (створене в грудні 1993 р. при Міністерстві зовнішньоекономічних зв'язків). Окрім того, в травні 1996 р. Міністерством машинобудування, військово-промислового комплексу та конверсії був створений ще один українській спецекспортер – ДП «Зовнішньоторговельна фірма «ТАСКО-експорт».

В подальшому на підставі Постанови КМУ від 09.10.1996 р. № 1247 була створена Державна компанія з експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення «Укрспецекспорт», а вищевказані державні підприємства були реорганізовані та перетворені на дочірні. Відповідно до зазначеної постанови «Укрспецекспорт» є уповноваженим державою посередником у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у сфері експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення, а також товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю.

Пізніше у складі «Укрспецекспорту» було створено ще два дочірніх підприємства: державне зовнішньоторговельне та інвестиційне підприємство «Промоборонекспорт» (у червні 1998 р.) та державне госпрозрахункове зовнішньоторговельне підприємство «Спецтехноекспорт» (у липні 1998 р.).

У 1997–1999 рр. було прийнято чергову низку нормативно-правових актів, які мали значний вплив на становлення національної системи експортного контролю України:

1. Положення про порядок проведення експертизи в галузі експортного контролю, затверджене Постановою КМУ від 15.07.1997 р. № 767.
2. Положення про порядок державного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, затверджене Постановою КМУ від 04.02.1998 р. № 125.
3. Указ Президента України від 13.02.1998 р. № 117/98 «Про Положення про державний експортний контроль в Україні».
4. Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, затверджене Постановою КМУ від 08.06.1998 р. № 838.
5. Положення про порядок надання гарантій та здійснення державного контролю за виконанням зобов'язань щодо використання у заявлених цілях товарів, які підлягають державному експортному контролю, затверджене Постановою КМУ від 27.05.1999 р. № 920.
6. Постанова КМУ від 12.07.1999 р. № 1228 «Про надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю».
7. Указ Президента України від 15.07.1999 р. № 861 «Про порядок встановлення (скасування) обмежень на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов'язань України».

Крім основних зазначених актів було ухвалено ще декілька, у тому числі низку відповідних наказів ДСЕКУ та ДМСУ:

1. Наказ ДСЕКУ від 17.11.1997 р. № 219 «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення та використання дозволів на право здійснення вивезення, ввезення та транзиту товарів, що підлягають експортному контролю».
2. Наказ ДСЕКУ від 30.04.1998 р. № 86 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення форми заяви на отримання дозволів (висновків) Держекспортконтролю на здійснення експорту, імпорту, тимчасового вивезення (ввезення) та транзиту товарів, що підлягають експортному контролю, на проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів), а також на отримання імпортних сертифікатів України».
3. Наказ ДСЕКУ від 22.06.1998 р. № 126 «Про затвердження Положення про порядок залучення до проведення експертизи в галузі експортного контролю позаштатних радників (експертів)».
4. Наказ ДСЕКУ від 23.06.1998 р. № 127 «Про затвердження Положення про Експертні ради при Держекспортконтролі України».
5. Наказ ДСЕКУ від 23.07.1998 р. № 155 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення форми заяви на отримання повноважень на здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю».
6. Наказ ДСЕКУ від 03.08.1998 р. № 163 «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення та використання дозволів/висновків на право здійснення вивезення, ввезення та транзиту товарів, що відповідно до законодавства підлягають або не підлягають експортному контролю».
7. Наказ ДСЕКУ від 05.08.1998 р. № 164 «Про затвердження Інструкції про порядок організації перевірки використання в Україні товарів, які були імпортовані з наданням державних гарантій використання в заявлених цілях».
8. Наказ ДСЕКУ, МО України, СБУ, МВС України від 29.07.1999 р. № 128/227/160/598 «Про затвердження Положення про порядок

залучення військових представництв до виконання робіт у галузі експортного контролю».

9. Наказ ДМСУ від 20.01.1999 р. № 38 «Про затвердження Порядку пропуску через митний кордон України та митного оформлення товарів, що підлягають експортному контролю».

Зокрема, в Указі Президента України від 13.02.1998 р. № 117/98 «Про Положення про державний експортний контроль в Україні» вже було визначено основні терміни в галузі державного експортного контролю: «державний експортний контроль», «товари військового призначення», «товари подвійного використання», «міжнародні передачі товарів», – а також порядок здійснення державного експортного контролю та відповідальність за його порушення. Так, за порушення правил та процедур здійснення міжнародних передач товарів до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності могли бути застосовані такі заходи:

1. Скасування позитивного висновку на право проведення переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічного договору.
2. Скасування або тимчасове припинення чинності дозволу на право здійснення експорту або імпорту товарів.
3. Скасування позитивного висновку на право здійснення тимчасового вивезення товарів.
4. Відкликання імпортного сертифіката (до моменту його використання).
5. Скасування спеціальних повноважень на право здійснення експорту або імпорту товарів, зазначених у ч. 2 ст. 20 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Варте уваги те, що згідно з Постановою КМУ від 12.07.1999 р. № 1228 «Про надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю», окрім спецекспортерів, ще 10 українських підприємств отримали право на здійснення експорту товарів військового призначення власного виробництва та імпорту товарів військового призначення для потреб власного виробництва. Також невелика кількість українських підприємств отримали право на співробітни-

цтво з підприємствами окремих країн відповідно до міждержавних та міжурядових угод, зокрема з російськими та білоруськими підприємствами.

Відповідно до доповнень, внесених Указом Президента від 26.03.1999 р. № 283/99 до Указу Президента України від 28 грудня 1996 р. № 1279/96 «Про дальше вдосконалення державного експортного контролю», ДСЕКУ отримала статус спеціально уповноваженого органу з питань державного експортного контролю.

Проте в рамках проведеної наприкінці 1999 р. адміністративної реформи відповідно до Указу Президента України від 15.12.1999 р. № 1573 ДСЕКУ була ліквідована, а її функції перейшли до Міністерства економіки України.

З метою підвищення ефективності ВТС України з іноземними державами, посилення контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання Указом Президента України від 08.07.2000 р. № 868 було створено Комітет з політики ВТС та експортного контролю при Президентові України, на який покладено функції з розроблення пропозицій і рекомендацій щодо концептуальних засад, пріоритетних напрямів державної політики, з інших питань ВТС з іноземними державами та експортного контролю, забезпечення політичних, економічних та військових інтересів України в цих сферах.

З прийняттям 05.04.2001 р. нового КК України в ньому з'явилася ст. 333 «Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю», яка згідно зі змінами до КПК України належала вже до підслідності СБУ. Вказаною статтею було передбачено відповідальність за «незаконне вивезення за межі України сировини, матеріалів, обладнання, технологій для створення зброї, а також військової та спеціальної техніки». Її диспозиція теж була сконструйована як бланкетна. Стаття була включена до розділу XIV КК України «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації».

Дана редакція ст. 333 за своїм змістом несуттєво відрізнялася від ст. 228-6 попереднього КК України, за винятком значного звуження предмета злочину.

Її конструкція була досить невдалою, бо вона не узгоджувалася з термінологією, яка вже існувала на той час та була визначена Указом Президента України від 13.02.1998 р. № 117/98 «Про Положення про державний експортний контроль в Україні».

Зокрема, згідно зі вказаним Положенням термін «експорт» включав в себе продаж або передачу на інших законних підставах товарів, що контролюються, іноземним суб'єктам господарської діяльності та їх вивезення за митний кордон України або без нього, разом з реекспортом товарів з митної території України, в тому числі:

а) передачу товарів в Україні посольству чи представнику будь-якої юридичної особи іноземної держави, іноземцю чи особі без громадянства;
б) передачу в Україні або за її межами управління (контролю) товаром юридичній особі іноземної держави чи її представнику або іноземцю, в тому числі через засоби зв'язку;
в) надання послуг військового призначення за межами України юридичній або фізичній особі іноземної держави чи особі без громадянства;
г) фактичне відвантаження товарів з метою дальшої їх передачі або переміщення за межі України.

З урахуванням вказаного визначення експорту нелогічним видається те, що законодавець передбачив кримінальну відповідальність лише за «незаконне вивезення за межі України», оскільки в результаті вчинення дій, які охоплюють наведене вище поняття експорту, предмет злочину все одно опиняється в іноземної сторони.

Крім того, постає питання, чи включало в себе «незаконне вивезення за межі України» такі дії, як «транзит» та «тимчасове вивезення за межі України».

Також невдало було визначено безпосередній предмет злочину. Зокрема, під «сировиною, матеріалами, обладнанням, технологіями для створення зброї, а також військової та спеціальної техніки» малися на увазі як «товари подвійного використання», так і «товари військового призначення», перелік яких згідно з Указом був значно ширшим.

Так, товари подвійного використання – це окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій та роботи і послуги, пов'язані з ними, які крім основного цивільного призначення можуть бути використані під час розроблення, виробництва або використання озброєння, військової чи спеціальної техніки.

Своєю чергою, товари військового призначення теж розподілялися на вироби військового призначення (озброєння, боєприпаси, військова і спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали та обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів), послуги та технології військового призначення.

Отже, порівняно зі ст. 228-6 у ст. 333 було декриміналізовано діяльність з надання послуг зі створення зброї, військової та спеціальної техніки.

Позитивним моментом було виключення такого елементу предмета злочину, як «військове майно», яке має значно ширший зміст, ніж терміни «зброя», «військова та спеціальна техніка».

Зокрема, визначення поняття «військове майно» було дано в Законі України від 21.09.1999 р. № 1075-XIV «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», згідно з яким військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями ЗСУ. До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо.

Необхідно підкреслити, що лише наприкінці 2001 р. з метою підвищення ефективності державного експортного контролю та забезпечення міжнародного авторитету України, подальшого удосконалення структури органів, що здійснюють державне управління в цій сфері, Указом Президента України від 27.12.2001 р. № 1265 знову була утворена ДСЕКУ та визначено, що вона є центральним органом

виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує реалізацію державної політики експортного контролю.

Відповідно до Указу Президента України від 17.04.2002 р. № 342 було затверджено Положення про ДСЕКУ, основними завданнями якої стали:

– участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики у сфері державного експортного контролю щодо забезпечення захисту інтересів національної безпеки, виконання міжнародних зобов'язань України, пов'язаних із нерозповсюдженням зброї масового знищення, засобів її доставки та обмеженням передач звичайних видів озброєння, зміцнення міжнародного авторитету України;
– реалізація заходів, спрямованих на встановлення та забезпечення державного контролю за здійсненням міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, контролю за використанням цих товарів у заявлених цілях, у тому числі щодо недопущення їх використання у терористичних та інших протиправних цілях;
– участь у розробленні проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, пов'язаних з регулюванням діяльності у сфері державного експортного контролю;
– здійснення в межах своєї компетенції заходів щодо розвитку співробітництва з відповідними органами іноземних держав та організаціями міжнародних режимів експортного контролю.

Слід звернути увагу на те, що згідно з п. 4 Указу Президента України від 20.03.2002 р. № 276/2002 «Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами» саме на СБУ було покладено завдання здійснювати оперативне супроводження функціонування національної системи експортного контролю, виконання міжнародних зобов'язань України щодо заборони або обмеження ВТС з окремими державами згідно з резолюціями Ради Безпеки ООН, рішеннями інших міжнародних органів та організацій.

Крім того, згідно зі ст. 6 Закону України від 26.12.2002 р. № 374-IV «Про контррозвідувальну діяльність» однією з підстав для проведен-

ня контррозвідувальної діяльності є виконання визначених законом завдань щодо контррозвідувального забезпечення ВТС та дотримання міжнародних режимів нерозповсюдження.

Беззаперечним є той факт, що СБУ фактично завжди відігравала важливу роль у розвитку вітчизняної торгівлі зброєю, починаючи з безпосередньої участі у формуванні Державної компанії «Укрспецекспорт» та організації контролю за цим напрямом до інформаційного та аналітичного забезпечення. З усіх центрів впливу в цій сфері саме СБУ незмінно залишається найбільш потужним та непохитним бастіоном. Зокрема, в 1997 р. перший заступник Голови СБУ генерал-лейтенант О.М. Скибинецький, який відповідав на питання ВТС, зазначав про роль СБУ: «Почнемо з того, що у всіх країнах світу спецслужби причетні до торгівлі зброєю. У цій сфері СБУ виконує чотири основні функції:

1. Забезпечення дотримання Україною міжнародних правил, санкцій та регламентів, прийнятих у цій сфері, недопущення порушень і відхилень від них.
2. Запобігання розголошенню державних таємниць.
3. Запобігання політичним наслідкам у результаті незграбних дій у сфері ВТС.
4. Захист економічних інтересів держави»[10].

Період розвитку національної системи експортного контролю розпочався з прийняття ВРУ 20.02.2003 р. Закону України № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». У цьому Законі було визначено основні терміни в галузі державного експортного контролю, регламентовано основи його організації та здійснення, а також вперше було виписано конкретні порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю.

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» 3 квітня 2003 р. статтю 333 КК України було викладено в новій редакції, яка діє донині.

[10] Див.: Бадрак В.В. Культ: оружейный бизнес по-украински / В.В. Бадрак, С.Г. Згурец, С.В. Максимов. – К. : Дифенс Экспресс Групп, 2004. – С. 31–32.

Зокрема, кримінальну відповідальність було передбачено вже за «порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю». Крім того, у статті з'явилася ч. 2, у якій були передбачені такі кваліфікуючі ознаки, як повторність та вчинення злочину організованою групою.

Також Законом України від 15.05.2003 р. № 749-IV КУпАП було доповнено ст. 188-17 «Невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю» та ст. 212-4 «Порушення законодавства в галузі державного експортного контролю», які були включені до глави 15 КУпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління».

У ст. 188-17 КУпАП передбачена відповідальність за «невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю щодо усунення порушень законодавства в галузі державного експортного контролю», а також за «створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків». Санкція статті передбачає накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до двадцяти НМДГ і на посадових осіб – від двадцяти до п'ятдесяти НМДГ.

У статті 212-4 КУпАП визначаються конкретні правопорушення, за які законодавець передбачив адміністративну відповідальність. Зокрема, це:

1. Проведення переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення експорту товарів військового призначення, а також товарів подвійного використання, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго, без отримання відповідного позитивного висновку спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю.
2. Неподання або несвоєчасне подання спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю звітів та відповідних документів про підсумки проведення переговорів, зазначених у п. 1 цієї статті, а також про фактично здійснені міжнародні передачі товарів військового призна-

чення та подвійного використання на підставі отриманих дозволів чи висновків, а також про використання цих товарів у заявлених цілях.

3. Навмисне знищення документів, пов'язаних з укладанням чи виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, на підставі яких були отримані дозволи, висновки чи міжнародні імпортні сертифікати, до закінчення строку їх зберігання, передбаченого законом.

Санкцією ст. 212-4 КУпАП передбачено накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до двадцяти НМДГ і на посадових осіб – від двадцяти до п'ятдесяти НМДГ.

Варте уваги те, що в Законі України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» передбачалось, що ДСЕКУ накладає штрафи на суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів – юридичних осіб за порушення вимог законодавства в галузі експортного контролю. Розмір вказаних штрафів складає від 100 НМДГ до 150 % вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі.

Крім накладання штрафів, ДСЕКУ може скасовувати або зупиняти дію відповідного дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката, який вона надала такому суб'єкту господарювання, або скасовувати його реєстрацію в ДСЕКУ як суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів.

У разі вчинення міжнародних передач товарів суб'єктом – юридичною особою, яка має повноваження на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення або товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, правопорушень, передбачених абзацами другим-сьомим ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», або в разі, коли внаслідок таких правопорушень завдано значної шкоди політичним або економічним інтересам держави, національній безпеці або обороні держави, КМУ за поданням ДСЕКУ може скасувати раніше надані такій особі зазначені повноваження.

На нашу думку, важливе значення для розвитку української системи експортного контролю мала Концепція військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року, затверджена Указом Президента України від 27.08.2003 р. № 913/2003. В Концепції було зазначено, що ВТС як складова державної зовнішньої політики є сукупністю цілеспрямованих заходів, пов'язаних із розробленням, виробництвом, ремонтом, модернізацією, знищенням (утилізацією) і міжнародними передачами товарів військового призначення. Також у Концепції зверталась увага на те, що з метою нерозповсюдження звичайних озброєнь, ядерної зброї та матеріалів, ракетних технологій, хімічної та біологічної зброї в Україні створено ефективну систему державного експортного контролю, яка діє в рамках міжнародних режимів. ВТС розглядається як один з основних чинників науково-технологічного розвитку вітчизняного ОПК, джерело надходження коштів для розроблення новітніх технологій, створення й закупівлі озброєння і військової техніки для потреб ЗСУ, інших військових формувань та правоохоронних органів України.

Крім того, в Концепції було зазначено, що найбільша частка експорту товарів військового призначення припадає на країни СНД, головним чином на РФ. Іншими перспективними напрямами ВТС є держави Південно-Східної Азії, Африки та Близького Сходу.

Згідно з Концепцією за останні роки Україна розширила спектр експортованих товарів військового призначення. Об'єктивною тенденцією стало поступове збільшення у структурі експорту таких товарів частки продукції, виробленої підприємствами ОПК України, при зменшенні експорту надлишкового озброєння та військової техніки. Під час формування стратегії ВТС слід зважати на основні світові тенденції та зовнішні фактори, які протягом наступних років впливатимуть на розвиток ситуації на ринках озброєнь, одним з яких є актуалізація питань міжнародних режимів нерозповсюдження озброєнь, зокрема звичайних, у розв'язанні завдань, що стосуються створення загальносвітової та регіональних систем безпеки.

Слід зазначити, що відповідно до Концепції одним з основних принципів, на якому ґрунтується державна політика у сфері ВТС,

є дотримання міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки та встановлення державного контролю за здійсненням міжнародних передач товарів військового призначення. Одним з пріоритетних напрямів державної політики у сфері ВТС було визнано удосконалення державної системи експортного контролю, насамперед стосовно підвищення оперативності розгляду заяв на отримання дозволів суб'єктами ВТС з одночасним недопущенням будь-яких порушень міжнародних зобов'язань та законодавства України у цій сфері.

Черговим кроком на шляху вдосконалення української системи експортного контролю стало затвердження КМУ списків товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, а саме товарів військового призначення та подвійного використання, та порядків здійснення їх міжнародних передач:

1. Постанова КМУ від 20.11.2003 р. № 1807 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення»:
   а) список товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю (Додаток до Постанови КМУ).
2. Постанова КМУ від 28.01.2004 р. № 86 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання», в якій товари подвійного використання розподілені за видами згідно з такими списками:

а) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки (Додаток № 1 до Постанови КМУ);

б) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні ракетної зброї (Додаток № 2 до Постанови КМУ);

в) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні ядерної зброї (Додаток № 3 до Постанови КМУ);

г) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї (Додаток № 4 до Постанови КМУ);

д) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї (Додаток № 5 до Постанови КМУ).

Після ухвалення Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» було прийнято чергові нормативно-правові акти, які мали значний вплив на розвиток та вдосконалення системи державного експортного контролю України:

1. Постанова КМУ від 28.07.2003 р. № 1166 «Про затвердження порядку справляння і розміру плати за видачу документів у галузі державного експортного контролю».
2. Розпорядження КМУ від 20.11.2003 р. № 690 «Про вдосконалення механізму здійснення контролю за міжнародними повітряними перевезеннями товарів військового призначення та подвійного використання».
3. Постанова КМУ від 03.05.2007 р. № 692 «Про внесення змін до деяких постанов КМУ з питань державного експортного контролю (щодо трансферу технологій)».
4. Постанова КМУ від 13.06.2007 р. № 830 «Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України».

Також була ухвалена низка відповідних наказів ДСЕКУ:

1. Наказ ДСЕКУ, СБУ, ДМСУ від 05.06.2003 р. № 135/222/386 «Про затвердження Положення про взаємодію Державної служби експортного контролю України, Служби безпеки України та Державної митної служби України при здійсненні державного контролю за міжнародними передачами товарів спеціального призначення».
2. Наказ ДСЕКУ від 25.07.2003 р. № 183 «Про затвердження Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі України суб'єктів підприємницької діяльності як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів».
3. Наказ ДСЕКУ від 09.01.2004 р. № 4 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в галузі державного експортного контролю».

4. Наказ ДСЕКУ від 09.01.2004 р. № 5 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяв щодо отримання дозвільних документів, документів про гарантії та інших документів, що надаються Держекспортконтролем».
5. Наказ ДСЕКУ від 10.02.2004 р. № 38 «Про затвердження Правил розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю».
6. Наказ ДСЕКУ, МО України, СБУ та МВС України від 14.06.2004 р. № 172/210/321/656 «Про затвердження Положення про порядок залучення військових представництв до виконання робіт у галузі державного експортного контролю».
7. Наказ ДСЕКУ від 29.11.2004 р. № 355 «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення і використання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю».
8. Наказ ДСЕКУ та НКАУ від 16.12.2004 р. № 371/334 «Про затвердження Положення про порядок залучення представництв генерального замовника – Національного космічного агентства України до виконання робіт у галузі державного експортного контролю на підприємствах космічної галузі».
9. Наказ ДСЕКУ від 21.12.2004 р. № 375 «Про затвердження форми висновку про можливість проведення переговорів, форм звітів про використання дозвільних документів та встановлення строків звітності».
10. Наказ ДСЕКУ від 08.07.2005 р. № 193 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяви про отримання (продовження терміну дії) повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю».
11. Наказ ДСЕКУ від 15.03.2006 р. № 82 «Про затвердження Інструкції про порядок надання юридичним особам повноважень на проведення недержавної експертизи товарів у галузі державного експортного контролю».
12. Наказ ДСЕКУ від 17.11.2006 р. № 412 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів систем внутрішньофірмового експортного контролю».

На національну систему експортного контролю значний вплив мало й політичне протистояння 2006–2007 рр. Президента та Уряду. Зокрема, Постановою КМУ від 13.06.2007 р. № 830 було затверджене нове «Положення про Державну службу експортного контролю України». Згідно з попереднім Положенням право призначати та звільняти Голову ДСЕКУ мав Президент України, а згідно з новим це мав робити КМУ за поданням саме Прем'єр-міністра України відповідно до пропозиції Віце-прем'єр-міністра України.

До так званих політичних проектів у сфері ВТС можно зараховувати всі рішення, які приймаються за межами повноважень ДСЕКУ. Хоча вони складають не більше десятої частини всіх проектів в цій сфері, це, як правило, стратегічні рішення, які мають політичний підтекст й політичну відповідальність. Такі проекти в силу їх особливої важливості для політичного іміджу держави на зовнішньополітичній арені повинні реалізовуватися виключно через ДК «Укрспецекспорт» або її дочірні підприємства. До політичної сфери належать ті проекти, які вимагають рішень про ВТС з новим партнером (як, наприклад, з Венесуелою). Це також вивчення та прийняття рішень про розширення взаємодії з «критичними» країнами (наприклад, з Іраном та Сирією). До таких проектів, безумовно, повинні бути віднесені ті, що передбачають реалізацію комплексних програм в окремих державах, які мають недружні відносини з іншими партнерами України (наприклад, Грузія). До політичних також слід віднести проекти зі складними схемами реалізації, наприклад, які передбачають розподіл інтелектуальної власності з партнером–іноземною державою, або великі сумісні проекти в інтересах третіх країн, або поставки складних науковоємких технологій.

У подальшому, в період 2008–2010 рр., ДСЕКУ також велась активна робота з удосконалення чинного законодавства у сфері експортного контролю.

Зокрема, були розроблені та прийняті нові редакції таких наказів:

1. Наказ ДСЕКУ від 27.04.2009 р. № 31 «Про затвердження Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів».

2. Наказ ДСЕКУ від 05.10.2009 р. № 86 «Про затвердження форми висновку щодо можливості проведення переговорів, форм звітів та встановлення строків звітності».
3. Наказ ДСЕКУ від 26.01.2010 р. № 8 «Про затвердження Правил розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю».
4. Наказ ДСЕКУ від 19.03.2010 р. № 34 «Про затвердження Порядку надання інформаційно-методичної допомоги зі створення та налагодження функціонування систем внутрішньофірмового експортного контролю, створених суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів».

На наш погляд, наступним періодом розвитку системи експортного контролю України є етап її модернізації, який розпочався з прийняття Закону України від 23.09.2010 р. № 2561-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Зокрема, зазначеним Законом України було вдосконалено понятійний апарат у сфері державного експортного контролю, визначення порушень вимог законодавства в цій галузі, диференційована відповідальність юридичних осіб за вказані порушення залежно від завдання шкоди національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) та порушення міжнародних зобов'язань України.

Слід зазначити, що згідно з Указом Президента України від 28.12.2010 р. № 1245/2010 «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України» та Постановою КМУ від 29.12.2010 р. № 1221 з метою вдосконалення державного управління ОПК України, забезпечення структурної перебудови відповідних галузей промисловості, ефективного їх функціонування і розвитку було створено Державний концерн «Укроборонпром», до складу якого увійшли державні підприємства, що здійснюють господарську діяльність у сфері розроблення, виготовлення, реалізації, ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів, беруть участь у ВТС з іноземними державами.

Таким чином, Україна використала досвід Россії у цьому напрямі, де ще в 2007 р. був створена Державна корпорація «Ростехнологии», до складу якої були передані активи 426 російських підприємств (80% оборонні). На основі цих підприємств були сформовані відповідні спеціалізовані холдинги.

На нашу думку, така централізація може мати позитивний вплив на процеси, пов'язані з міжнародними передачами товарів, що підлягають державному експортному контролю, в тому числі й на динаміку зменшення порушень вимог законодавства у цій сфері.

У подальшому було розроблено такі нормативно-правові акти, які мали певний вплив на удосконалення системи державного експортного контролю:

1. Указ Президента України від 08.04.2011 р. № 448/2011 «Про Державну службу експортного контролю України».
2. Постанова КМУ від 13.07.2011 р. № 746 «Про затвердження Порядку справляння плати за надання платних адміністративних послуг з оформлення та видачі документів у галузі державного експортного контролю і переліку платних адміністративних послуг, що надаються Державною службою експортного контролю України, та розміру плати за їх надання».
3. Постанова КМУ від 18.01.2012 р. № 24 «Про внесення змін до деяких постанов КМУ з питань державного експортного контролю».
4. Постанова КМУ від 06.06.2012 р. № 500 «Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів».
5. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16.12.2013 р. № 1490 «Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю».

Варто зазначити, що відповідно до Указу Президента від 22.02.2012 р. №134/2012 «Про внесення змін до деяких указів Президента України» до Положення про Державну службу експортного контролю України, затвердженому Указом Президента України від 08.04.2011 р. № 448, було внесено зміни, згідно з якими ДСЕКУ є центральним органом

виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ вже через Міністра економічного розвитку і торгівлі України. При цьому Голова ДСЕКУ тепер призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій саме Міністра економічного розвитку і торгівлі України, чим, на думку автора, була знижена самостійність та незалежність ДСЕКУ в прийнятті відповідних рішень в галузі державного експортного контролю.

Після початку військової агресії РФ проти України в березні 2014 р., анексії Криму та підтримки російською стороною масштабних дій терористичних організацій (груп) та незаконних збройних формувань на сході України, виникли серйозні проблеми, пов'язані з експортом до РФ товарів військового призначення і подвійного використання та введенням законодавчо обґрунтованих обмежень на його здійснення.

Практичне вирішення вказаного питання є досить складним, оскільки до 2014 р. російсько-український оборонний товаропотік складав 7-8 тис. найменувань, а до співробітництва були залучені 1330 підприємств РФ та України. Серед постачальників комплектуючих для українського ОПК більше 70 % з них розташовані на території РФ, при цьому 400 підприємств російського ОПК залежить від прямих поставок комплектуючих саме з України.

Президентом України, за результатами засідання Ради національної безпеки і оборони України, в червні 2014 р. було прийнято рішення про заборону ВТС з РФ у сфері військово-промислового комплексу. При цьому варте уваги те, що єдиним нормативно-правовим актом, в якому дається визначення терміна «військово-технічне співробітництво», є Концепція військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року, схвалена Указом Президента України від 27.08.2003 р. № 913/2003. Зокрема, як зазначалося вище, *ВТС – це сукупність цілеспрямованих заходів, пов'язаних із розробленням, виробництвом, ремонтом, модернізацією, знищенням (утилізацією) і міжнародними передачами саме товарів військового призначення.*

Таким чином, формально вказана заборона безпосередньо не стосувалася експорту до РФ товарів подвійного використання. Крім того, вона не повинна була розповсюджуватися також і на таку категорію контрольованих товарів як товари військового призначення, які у встановленому порядку допущені (можуть бути допущені) до цивільного використання. Це пов'язано з тим, що згідно з п. 8 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, міжнародні передачі зазначених товарів здійснюються у порядку, встановленому для товарів подвійного використання.

Варто наголосити, що група народних депутатів України паралельно теж намагалася врегулювати це проблемне питання шляхом розробки та реєстрації у ВРУ проекту Постанови від 17.06.2014 р. № 4098а «Про мораторій на постачання до Російської Федерації товарів військового призначення та подвійного використання». У Проекті вказаної Постанови передбачалося рекомендувати Державній компанії «Укрспецекспорт» та її дочірнім підприємствам у місячний термін після набрання нею чинності призупинити будь-яке постачання товарів військового призначення та подвійного використання до РФ.

Крім того, у цьому проекті було передбачено рекомендувати КМУ у місячний термін після набрання чинності Постанови здійснити такі заходи:

– підготувати список продукції військового призначення та подвійного використання, яку експортують підприємства, установи і організації усіх форм власності;
– підготувати і подати ВРУ проект Закону України про накладення повної заборони на постачання вищезгаданої продукції підприємствам, установам і організаціям усіх форм власності, які є резидентами РФ (включаючи їх філії та представництва за межами РФ), а також резидентам інших країн, які закуповують продукцію військового призначення для подальшої її передачі підприємствам ОПК РФ чи уповноваженим ними особами;

– вжити заходів щодо контролю за торгівлею з РФ і недопущення нелегального експорту продукції військового призначення та подвійного використання підприємствами приватної і комунальної форм власності;
– невідкладно створити міжвідомчу комісію, яка буде контролювати виконання цієї Постанови та надаватиме ВРУ пропозиції щодо нормативного забезпечення її виконання.

На жаль, проект зазначеної Постанови не було включено до порядку денного ВРУ.

Правовою прогалиною в цій сфері є й те, що Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» взагалі не передбачена процедура встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів.

Проте для практичного врегулювання цього питання та реалізації заборони Президента України на ВТС з РФ, ДСЕКУ в червні 2014 р. відповідно до абзаців 1 та 2 ч. 7 ст. 16 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» почала застосовувати такий адміністративний інструмент як зупинення дії наданих українським суб'єктам господарювання дозволів на право здійснення експорту до РФ товарів військового призначення з використанням формулювання «з метою забезпечення національних інтересів».

Такий підхід ДСЕКУ є серйозним корупціогенним чинником та міг призвести до значних зловживань у цій сфері.

Поряд із цим необхідно зазначити, що питання щодо встановлення обмежень на експорт товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, виходячи з інтересів національної безпеки, повинні вирішуватися лише з додержанням вимог, визначених чинним Порядком вирішення питань, пов'язаних із встановленням (скасуванням) обмежень на експорт товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, затвердженим Указом Президента України від 15.07.1999 р. № 861/99.

Зокрема, згідно з вказаним Порядком процедура встановлення таких обмежень складається з таких етапів:

1. Підготовка МЗС України пропозицій щодо встановлення цих обмежень (згідно з п. 4 Указу Президента України від 20.03.2002 р. № 276/2002 «Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами» саме МЗС України разом із СБУ розробляє і подає до уповноважених державних органів пропозиції щодо заборони або обмеження поставок товарів військового призначення в окремі держави, в тому числі з метою захисту національних інтересів України).
2. Направлення МЗС України вказаних пропозицій до Комісії з політики експортного контролю та ВТС з іноземними державами.
3. Розгляд пропозицій МЗС України Комісією з політики експортного контролю та ВТС з іноземними державами.
4. Внесення Комісією з політики експортного контролю та ВТС з іноземними державами зазначених пропозицій на розгляд Президентові України.
5. Прийняття Президентом України акта про встановлення обмежень та розроблення номенклатури товарів, експорт яких підпадає під ці обмеження.
6. КМУ в тижневий строк після прийняття зазначеного акта Президентом України доручає підготувати відповідний проект постанови таким державним органам: МЗС України, Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України (в даний час Міністерству економічного розвитку і торгівлі України), МО України, МВС України, Міністерству промислової політики України, Міністерству фінансів України, Міністерству юстиції України, СБУ, ДСЕКУ, ДМСУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, а також у разі потреби – іншим центральним органам виконавчої влади.
7. ДСЕКУ разом із МЗС України в десятиденний строк розробляє і надсилає на погодження до перелічених у дорученні міністерств та інших центральних органів виконавчої влади проект постанови КМУ про затвердження номенклатури товарів, експорт яких підпадає під обмеження за відповідними позиціями списків товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю.

8. Вказані міністерства та інші центральні органи виконавчої влади у двадцятиденний строк погоджують його, а за наявності пропозицій до проекту надсилають їх до ДСЕКУ та МЗС України.
9. ДСЕКУ разом із МЗС України у стислі строки узагальнює одержані пропозиції і надсилає до КМУ погоджений проект постанови.
10. КМУ не пізніш як через два місяці після прийняття Президентом України відповідного акта видає постанову про затвердження номенклатури товарів, експорт яких підпадає під обмеження.

Таким чином, строк для встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів після прийняття Президентом України відповідного акта фактично буде складати не менше двох місяців. При цьому проходження наявної процедури з моменту підготовки відповідних пропозицій МЗС України до прийняття такого акта, з урахуванням строків необхідних для міжвідомчого узгодження, фактично потребує ще декілька місяців.

Отже, загальний строк офіційного встановлення обмежень на експорт товарів, що підлягають державному експортному контролю, виходячи з інтересів національної безпеки, на практиці може складати до півроку.

При цьому дія цих обмежень, як правило, не передбачає припинення виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо експорту товарів, укладених до прийняття Президентом України акта про встановлення обмежень.

У разі потреби міністерства та інші центральні органи виконавчої влади вносять до КМУ пропозиції щодо можливості відшкодування суб'єктам господарювання збитків, завданих зупиненням дії відповідних зовнішньоекономічних договорів (контрактів) із суб'єктами господарської діяльності держав, стосовно яких встановлено обмеження.

Додержання обмежень забезпечується відповідно до порядку здійснення державного експортного контролю в Україні. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та посадові особи, які порушують встановлені обмеження, несуть відповідальність згідно із законодавством України.

Необхідно зазначити, що в даний час згідно з Указом Президента від 05.03.2007 р. № 180/2007 «Про Міжвідомчу комісію з політики військово-

технічного співробітництва та експортного контролю» замість Комісії з політики експортного контролю та військово-технічного співробітництва з іноземними державами в Україні функціонує Міжвідомча комісія з політики ВТС та експортного контролю.

Слід зауважити, що протягом останніх п'яти років ця Комісія фактично не функціонувала, оскільки колишня влада не бачила необхідності в її роботі, в тому числі у зв'язку з тим, що державна політика у вказаній сфері не була достатньо прагматичною та відповідальною.

Разом із тим згідно з п. 4 Положення про Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю, затвердженого Указом Президента від 05.03.2007 р. № 180/2007, саме на вказану Комісію покладено завдання опрацьовувати пропозиції щодо обмеження, припинення та зупинення ВТС України з іноземними державами.

З огляду на викладене, окремі питання діяльності цієї Комісії в сучасних умовах, на нашу думку, доцільно було б розглянути більш детально.

Зокрема, відповідно до Указу Президента від 13.08.2014 р. № 646/2014 «Питання Міжвідомчої комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю» статус та роль цього державного органу було значно трансформовано.

Так, якщо раніше дану Комісію за посадою очолював Перший заступник Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, то тепер зазначена посада не буде суміщуватися, оскільки її буде займати окрема посадова особа, яку призначає безпосередньо Президент України. Це надасть можливість забезпечити більш оперативне прийняття Президентом України стратегічних рішень в сфері ВТС та експортного контролю на підставі відповідних пропозицій, підготовлених Комісією.

Варто зазначити, що раніше такі пропозиції надходили до Президента України через багаторівневу бюрократичну систему. Зокрема, спочатку вони розглядалися Секретарем Ради національної безпеки і оборони України. Потім він направляв ці пропозиції Голові Адміністрації Президента України, який доручав відповідним структурним підрозділам вивчити їх та надати свої зауваження, і тільки після

їх усунення такі пропозиції потрапляли вже на розгляд Президенту України. При цьому часто вказані зауваження Адміністрації Президента України поверталися Секретарю Ради національної безпеки і оборони України для доопрацювання і робота Комісії розпочиналася по новому колу.

Секретарем Комісії згідно з Указом Президента від 22.08.2014 р. № 661/2014 «Питання Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю» за посадою залишається керівник Департаменту воєнної безпеки Апарату Ради національної безпеки і оборони України.

Підготовка засідань Комісії, інформаційно-аналітичне, експертне, організаційно-технічне та інше забезпечення її діяльності теж здійснюються відповідними структурними підрозділами Апарату Ради національної безпеки і оборони України (на практиці, як правило, це саме Департамент воєнної безпеки, з січня 2015 року – Служба з питань ОПК та ВТС).

Заступниками голови Комісії є один із заступників Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та один із заступників Міністра закордонних справ України. Членами Комісії є такі посадові особи: представники Комітету ВРУ з питань промислової та інвестиційної політики (за згодою), Радник Президента України – директор Національного інституту стратегічних досліджень, представник Адміністрації Президента України, перший заступник (заступник) Міністра економічного розвитку і торгівлі України, Міністр КМУ, Міністр оборони України, Міністр фінансів України, Голова ДСЕКУ, перший заступник (заступник) Голови Державної фіскальної служби України, заступник Голови ДКАУ, заступник Голови СБУ, заступник Голови СЗРУ, начальник Головного управління розвідки МО України, генеральний директор, а також один із заступників генерального директора Державного концерну «Укроборонпром» (за згодою).

Персональний склад Комісії затверджується Президентом України за поданням голови Комісії. Основною формою роботи Комісії є засідання, які проводяться не рідше одного разу на місяць. Засідання веде голова Комісії, а в разі його відсутності – один з його заступників. Рішення Комісії оформлюються протоколом, який підписується

головуючим на засіданні й її секретарем. Ці рішення є обов'язковими для розгляду органами виконавчої влади та суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання.

Крім того, слід зазначити, що 14.08.2014 р. ВРУ також було прийнято новий Закон України № 1644-VII «Про санкції». Статтею 1 цього Закону передбачено, що з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави можуть застосовуватися спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції). Санкції можуть застосовуватися з боку України по відношенню до іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи – нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність.

Згідно з ч. 1 ст. 3 Закону України «Про санкції» підставами для застосування санкцій є:

1) дії іноземної держави, іноземної юридичної чи фізичної особи, інших суб'єктів, які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, сприяють терористичній діяльності та/або порушують права і свободи людини і громадянина, інтереси суспільства та держави, призводять до окупації території, експропріації чи обмеження права власності, завдання майнових втрат, створення перешкод для сталого економічного розвитку, повноцінного здійснення громадянами України належних їм прав і свобод;
2) резолюції Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН;
3) рішення та регламенти Ради ЄС;
4) факти порушень Загальної декларації прав людини, Статуту ООН.

При цьому у статті 4 Закону України «Про санкції» передбачено в тому числі такі види санкцій, як:

– обмеження торгівельних операцій;

– анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів, одержання (наявність) яких є умовою для здійснення певного виду діяльності;
– припинення дії торговельних угод, спільних проектів та промислових програм у певних сферах, зокрема у сфері безпеки та оборони;
– заборона передання технологій;
– припинення наукового співробітництва з іноземними державами та іноземними юридичними особами;
– інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим цим Законом.

Проте, на нашу думку, в даному Законі доцільно було передбачити і можливість застосування такої важливої для захисту національних інтересів та національної безпеки України санкції, як встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів. Відсутність зазначеної норми може викликати значні складнощі при спробах встановити вказані обмеження на практиці згідно вимог Закону України «Про санкції».

Варте уваги те, що відповідно до Указу Президента України від 27.08.2014 р. № 691/2014 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27.08.2014 р. «Про заходи щодо удосконалення державної військово-технічної політики», яким було передбачено, що з метою забезпечення потреб національної безпеки і оборони та ефективного використання державних ресурсів КМУ повинен вжити заходів щодо припинення експорту до РФ товарів військового призначення та подвійного використання з метою їх військового кінцевого використання РФ (за винятком космічної техніки, яка застосовується для досліджень та використання космосу в мирних цілях у рамках міжнародних космічних проектів).

Разом із тим, по-перше, введення саме таким чином вказаного обмеження експортувати контрольовані товари до РФ не відповідає процедурі, передбаченій чинним Порядком вирішення питань, пов'язаних із встановленням (скасуванням) обмежень на експорт товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, затвердженим Указом Президента України від 15.07.1999 р.

№ 861/99, що розглядалася нами вище. По-друге, зазначене рішення Ради національної безпеки і оборони України формально зобов'язує лише КМУ вжити заходів щодо припинення експорту до РФ вказаних товарів і не зобов'язує при цьому суб'єктів міжнародних передач товарів вживати таких заходів. Це положення, на наш погляд, може викликати зловживання з боку недобросовісних суб'єктів господарювання та призвести до порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Слід зауважити, що в сучасних умовах вказані нормативні кроки є своєчасними та можуть мати позитивний ефект, оскільки вони спрямовані на коригування і виправлення ситуації, що склалася в сфері ВТС та експортного контролю з РФ, і дозволять оперативно вирішити низку проблемних питань в цій галузі.

Беручи зазначене до уваги, вкрай важливим в теперішній час є якнайшвидше прийняття ВРУ Закону України «Про військово-технічне співробітництво» та внесення відповідних змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», у яких необхідно передбачити чітку процедуру встановлення обмежень на експорт контрольованих товарів, виходячи з інтересів національної безпеки, а також конкретні та розумні строки фактичного запровадження цих обмежень.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що дослідження проблематики злочинів, пов'язаних із порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, має глибоке міжнародне історико-правове коріння. Разом із тим залишається ще досить широке коло питань, які є дискусійними та потребують подальшої теоретичної розробки.

Констатуємо, що у вітчизняному правовому полі слід виділити два періоди розвитку національної правової системи експортного контролю. Перший розпочався з прийняття ВРУ 20.02.2003 р. Закону України № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». Наступним періодом розвитку системи експортного контролю України є етап її модернізації, який розпочався з прийняття Закону

України від 23.09.2010 р. № 2561-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» і триває до теперішнього часу.

1.2. Генеза наукової думки щодо порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Аналіз наукових досліджень, пов'язаних з експортним контролем, свідчить про те, що як українськими, так і зарубіжними фахівцями досліджувалися лише міжнародний, політичний, економічний, маркетинговий та юридичний аспекти, пов'язані з ВТС, міжнародною торгівлею продукцією військового призначення та подвійного використання, а також окремі аспекти наявної системи експортного контролю і міжнародних режимів нерозповсюдження та їх розвитку, а напрям, пов'язаний з кримінальною відповідальністю за злочини, пов'язані з порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, на необхідному науковому рівні дотепер не розглядався. Усі дослідження обмежувалися лише науково-практичним коментуванням цієї норми.

Зокрема, в 1995 р. В.П. Сладкевичем захищена кандидатська дисертація «Методичні основи формування маркетингової політики України на світовому ринку озброєнь», в якій розглядаються напрями проведення конверсії вітчизняного військово-промислового комплексу з точки зору конкурентоспроможності його продукції, викладено методичні засади маркетингових досліджень світового ринку зброї та його сегментації, дається методика визначення зовнішньоторговельних цін на озброєння у системі маркетингу[11].

В 1997 р. захищено кандидатську дисертацію С.В. Следзя «Маркетинг світового ринку продукції військово-технічного призначення», в якій досліджено маркетингову політику зовнішньої торгівлі країн-

[11] Див.: Сладкевич В.П. Методичні основи формування маркетингової політики України на світовому ринку озброєнь : автореф. дис. на здобуття наукового ступ. канд. екон. наук : 08.06.03 / В.П. Сдадкевич. – К., 1995. – 25 с.

суб'єктів світового ринку продукції військово-технічного призначення як основи їх ВТС[12].

Правові аспекти регулювання передач та застосування звичайних озброєнь частково висвітлені в захищеній в 1999 р. кандидатській дисертації Є.М. Цибулєнка «Міжнародно-правове регулювання застосування звичайних озброєнь», присвяченій дослідженню положень Гаазького права, що обмежують засоби ведення війни, та регулювання на його основі застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що заподіюють надмірні пошкодження або мають невибіркову дію[13].

В кандидатській дисертації С.В. Проскуркіна «Маркетинг військово-технічної продукції і напрямки удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринках озброєнь», захищеній у 2001 р., досліджено такі проблеми, як специфіка ринку озброєнь, оцінка конкурентноздатності військово-технічної продукції, визначення рівня зовнішньоторговельних цін на неї, особливості проведення маркетингових досліджень, а також оцінка регіональних напрямів експортної діяльності військово-промислового комплексу України[14].

У кандидатській дисертації П.П. Стичішина «Експортний потенціал військово-промислового комплексу України: методичні аспекти оцінки та маркетинговий механізм його реалізації», захищеній у 2001 р., науково обґрунтовано методичні підходи до оцінки експортного потенціалу вітчизняних виробників на світовому ринку озброєння та військової техніки і визначення методологічних та методичних основ створення ефективного маркетингового механізму максимізації збуту озброєння і військової техніки на зовнішніх ринках[15].

[12] Див.: Следзь С.В. Маркетинг світового ринку продукції військово-технічного призначення : дис… канд. екон. наук : 08.06.02 / С.В. Следзь. – К., 1997. – 168 с.

[13] Див.: Цибулєнко Є.М. Міжнародно-правове регулювання застосування звичайних озброєнь : дис… канд. юрид. наук: 12.00.11 / Є.М. Цибулєнко. – К., 1999. – 184 с.

[14] Див.: Проскуркін С.В. Маркетинг військово-технічної продукції і напрямки удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринках озброєнь : дис. … канд. екон. наук : 08.06.02 / С.В. Проскуркін. – К., 2001. – 235 с.

[15] Див.: Стичішин П.П. Експортний потенціал військово-промислового комплексу України: методичні аспекти оцінки та маркетинговий механізм його реалізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / П.П. Стичішин. – К., 2001. – 186 с.

Захищена в 2002 р. кандидатська дисертація С.Г. Стріхи «Маркетингові технології експорту військово-технічної продукції» присвячена науково-методичному та організаційно-управлінському обґрунтуванню на макро- і мікрорівнях системи маркетингових технологій експорту військово-технічної продукції. У роботі проведено аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку світового ринку військово-технічної продукції, місце на ньому України, детально розглянуто маркетингові проблеми просування вітчизняної продукції[16].

У 2002 р. В.В. Чередніченко захистила кандидатську дисертацію «Політика України в галузі експорту озброєнь в 90-ті роки XX століття», в якій проведено аналіз впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на процес формування політики України у сфері міжнародних передач товарів військового і спеціального призначення та вироблення механізмів підвищення її ефективності[17].

О.М. Гришуткін у кандидатській дисертації «Моделі і методи експортного контролю», захищеній у 2003 р., дослідив обґрунтованість та ефективність рішень, прийнятих у процесі експортного контролю технологій, за допомогою сучасної теорії і методів управління, розробив базові та адаптивні механізми експортного контролю, а також державний і внутрішньоорганізаційний механізми експортного контролю[18].

У кандидатській дисертації С.І. Харченко «Геоекономічні пріоритети оборонно-промислового комплексу України на світовому ринку озброєнь», захищеній у 2004 р., розглянуто геоекономічні пріоритети України щодо освоєння нових ринків продукції ОПК та послуг військово-технічного призначення, здійснено комплексне дослідження світового ринку озброєнь, особливостей його функціонування в сучасних умовах з урахуванням геоекономічних та товарно-цінових аспектів, визначено роль і місце України

[16] Див.: Стріха С.Г. Маркетингові технології експорту військово-технічної продукції : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / С.Г. Стріха. – К., 2002. – 188 с.

[17] Див.: Чередніченко В.В. Політика України в галузі експорту озброєнь в 90-ті роки XX століття : дис. … канд. політ. наук : 23.00.04 / В.В. Чередніченко. – К., 2002. – 192 с.

[18] Див.: Гришуткин А.Н. Модели и методы экспортного контроля : дис. ... канд. техн. наук : 05.13.10 / А.Н. Гришуткин. – М., 2003. – 193 с.

на світовому ринку озброєнь та послуг військово-технічного призначення[19].

У захищеній у 2004 р. докторській дисертації В.М. Бегми «Стратегічне управління експортом продукції військового призначення та подвійного використання в контексті економічної безпеки держави» досліджено місце ВТС у системі економічної безпеки держави, кон'юнктуру світового ринку озброєння та військової техніки, принципи стратегічного управління експортом озброєння, шляхи реструктуризації ОПК України[20].

У докторській дисертації С.П. Галаки «Ядерне нерозповсюдження у світовій політиці», захищеній у 2006 р., розглянуто роль та місце ядерного нерозповсюдження у структурі світової політики кінця XX – початку XXI століття у контексті трансформації системи міжнародних відносин у зазначений період[21].

У 2010 р. захищено кандидатську дисертацію І.С. Фаніна «Військово-технічне співробітництво України в процесі євроатлантичної інтеграції: безпековий вимір», в якій досліджено питання трансформації системи ВТС України в контексті розроблення напрямів її адаптації до відповідних систем, існуючих у країнах євроатлантичного безпекового простору[22].

Крім того, для розширення пізнавальних меж джерельної бази ми розглянули дисертаційні роботи деяких російських фахівців.

У 2000 р. В.М. Ваніяном захищено кандидатську дисертацію «Організаційно-економічні аспекти державного регулювання виробництва озброєння, роззброєння й військово-технічної співпраці», в якій досліджено методологічну базу та основні елементи механіз-

[19] Див.: Харченко С.І. Геоекономічні пріоритети оборонно-промислового комплексу України на світовому ринку озброєнь : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / С.І. Харченко. – К., 2004. – 253 с.

[20] Див.: Бегма В.М. Стратегічне управління експортом продукції військового призначення та подвійного використання в контексті економічної безпеки держави : дис… д-ра екон. наук : 21.04.01 / Бегма Віталій Миколайович. – К., 2004. – 393 с.

[21] Див.: Галака С.П. Ядерне нерозповсюдження у світовій політиці : дис. … д-ра політ. наук : 23.00.04 / Галака Сергій Павлович. – К., 2006. – 478 с.

[22] Див.: Фанін І.С. Військово-технічне співробітництво України в процесі євроатлантичної інтеграції: безпековий вимір : дис. … канд. політ. наук : 21.01.01 / І.С. Фанін. – К., 2010. – 192 с.

му державного регулювання виробництва озброєння, роззброєння та ВТС із зарубіжними країнами в сучасних умовах[23].

В.І. Єрмаков у кандидатській дисертації «Особливості й перспективи взаємодії Росії і США в галузі контролю за передачею товарів, технологій і послуг подвійного призначення», захищеній у 2003 р., розглянув найбільш важливі точки дотику та спільні інтереси РФ та США в галузі контролю за передачею товарів, технологій та послуг подвійного призначення, запропонував прогноз можливих напрямів партнерства і секторів розбіжності при вирішенні відповідних завдань зміцнення національної безпеки кожної держави окремо, а також стратегічної стабільності та міжнародної безпеки в цілому[24].

У кандидатській дисертації О.С. Івахненко «Розвиток технологій подвійного застосування в умовах конверсії оборонно-промислового комплексу Росії», захищеній у 2003 р., проведено систематизацію концептуальних засад розвитку робіт в ОПК зі створення та розповсюдження техніки й технологій подвійного використання в умовах ринкової економіки та обґрунтовано макроекономічний критерій їх економічної ефективності[25].

П.В. Комаров у захищеній у 2004 р. кандидатській дисертації «Міжнародний контроль у галузі нерозповсюдження ядерної зброї» проводить аналіз міжнародно-правового контролю як інституту міжнародного права у сфері нерозповсюдження ядерної зброї[26].

У кандидатській дисертації О.П. Джабієва «Удосконалення системи експортного контролю в інтересах забезпечення національної безпеки Російської Федерації», захищеній у 2004 р., досліджено сучас-

[23] Див.: Ваниян В.М. Организационно-экономические аспекты государственного регулирования производства вооружения, разоружения и военно-технического сотрудничества : дис ... канд. экон. наук : 08.00.05 / В.М. Ваниян. – М., 2000. – 155 с.

[24] Див.: Ермаков В.И. Особенности и перспективы взаимодействия России и США в области контроля за передачей товаров, технологий и услуг двойного назначения : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. полит. наук / В.И. Ермаков. – М., 2003. – 21 с.

[25] Див.: Ивахненко А.С. Развитие технологий двойного применения в условиях конверсии оборонно-промышленного комплекса России : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / А.С. Ивахненко. – М., 2003. – 172 с.

[26] Див.: Комаров П.В. Международный контроль в области нераспространения ядерного оружия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / П.В. Комаров. – СПб., 2004. – 196 с.

сний стан системи експортного контролю, можливості її подальшого розвитку та вдосконалення в інтересах забезпечення національної безпеки РФ, а також з урахуванням розгляду світової практики сформульовано відповідні пропозиції та рекомендації[27].

М.В. Терьохін у кандидатській дисертації «Міжнародно-правові аспекти експортного контролю за передачею продукції подвійного і військового призначення», захищеній у 2004 р., проаналізував правове забезпечення наявних міжнародних механізмів експортного контролю за передачею продукції військового та подвійного призначення, розглянув особливості правового забезпечення національних систем експортного контролю за такою продукцією в РФ та США[28].

У захищеній у 2005 р. І.Р. Туляковою кандидатській дисертації «Ринки озброєнь і оборонно-промисловий комплекс Росії» досліджено сутність ОПК РФ, його місце та роль у системі ринкових відносин у процесі суспільного відтворення і на цій основі визначено шляхи та способи його оптимального реформування[29].

О.В. Пугачов у кандидатській дисертації «Військово-технічна співпраця Російської Федерації з країнами – учасницями Співдружності Незалежних Держав як фактор політичної інтеграції», захищеній у 2006 р., дослідив військово-технічні аспекти співпраці РФ з іншими країнами СНД, їх роль у поглибленні інтеграції у політичній сфері на пострадянському просторі, а також проаналізував нормативні документи, міжурядові угоди та матеріали нарад країн СНД, спрямовані на забезпечення такої інтеграції[30].

---

[27] Див.: Джабиев О.П. Совершенствование системы экспортного контроля в интересах обеспечения безопасности Российской Федерации : дис. … канд. экон. наук : 08.00.14 / О.П. Джабиев. – М., 2004. – 181 с.

[28] Див.: Терехин Н.В. Международно-правовые аспекты экспортного контроля за передачей продукции двойного и военного назначения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Н.В. Терехин. – М., 2004. – 187 с.

[29] Див.: Тулякова И.Р. Рынки вооружений и оборонно-промышленный комплекс России : дис... канд. экон. наук : 08.00.01, 08.00.05 / И.Р. Тулякова. – СПб., 2005. – 190 с.

[30] Див.: Пугачев А.В. Военно-техническое сотрудничество Российской Федерации со странами-участниками Содружества Независимых Государств как фактор политической интеграции : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / А.В. Пугачев. – М., 2006. – 174 с.

У кандидатській дисертації А.А. Моїсеєнкова «Правове регулювання діяльності суб'єктів військово-технічної співпраці», захищеній у 2006 р., досліджено сучасний стан законодавства в галузі ВТС, місце і роль у системі ВТС її суб'єктів, проаналізовано основи їх діяльності в період створення сучасної російської системи ВТС, розроблено основні напрями вдосконалення правової бази діяльності цих суб'єктів[31].

У захищеній у 2007 р. Є.В. Худіною кандидатській дисертації «Генезис и розвиток програм сприяння нерозповсюдженню зброї масового знищення» в історичному аспекті досліджено роль програм сприяння у процесі підтримки міжнародних режимів нерозповсюдження зброї масового знищення та проведено комплексний аналіз процесу їх еволюції[32].

Л.Р. Джанчатова в кандидатській дисертації «Стан і перспективи розвитку військово-технічної співпраці РФ із зарубіжними країнами», захищеній у 2007 р., проаналізувала динаміку та тенденції розвитку світового ринку озброєнь, дослідила закордонний досвід державного регулювання експорту продукції військового призначення у країнах – найбільших експортерах озброєнь, розглянула історію формування, стан, сучасну систему регулювання та перспективи розвитку ВТС РФ з іншими країнами, розробила пропозиції щодо його вдосконалення[33].

У кандидатській дисертації В.І. Бочарнікова «Військово-технічна співпраця та її вплив на забезпечення воєнної безпеки Російської Федерації», захищеній у 2009 р., проведено політологічний аналіз сутності, змісту і сучасних особливостей ВТС РФ з іноземними державами та його впливу на забезпечення військової безпеки, а також виявлено основні напрями його вдосконалення в умовах

[31] Див.: Моисеенков А.А. Правовое регулирование деятельности субъектов военно-технического сотрудничества : дис. ... канд. юрид. наук : 20.02.03 А.А. Моисеенков. – М., 2006. – 172 с.

[32] Див.: Худина Е.В. Генезис и развитие программ содействия нераспространению оружия массового уничтожения: российский опыт : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. истор. наук : 07.00.15 / Е.В. Худина. – Нижний Новгород, 2007. – 27 с.

[33] Див.: Джанчатова Л.Р. Состояние и перспективы развития военно-технического сотрудничества РФ с зарубежными странами: дис. ... канд. экон. наук : 08.00.14 / Л.Р. Джанчатова. – М., 2007. – 169 с.

глобалізації, трансформації світового порядку та зміцнення російської держави і суспільства[34].

У захищеній в 2009 р. кандидатській дисертації О.М. Турко «Особливості митно-правового регулювання ввезення та вивезення продукції військового призначення» проведено комплексне дослідження митного та військово-технічного законодавства щодо митно-правового регулювання ввезення та вивезення продукції військового призначення і на цій основі розроблено пропозиції щодо вдосконалення окремих інститутів митного законодавства та митних режимів[35].

У кандидатській дисертації О.О. Сидорової «Міжнародно-правовий режим нерозповсюдження ядерної зброї і правові проблеми його укріплення», захищеній у 2010 р., досліджено комплекс норм у рамках міжнародно-правового режиму нерозповсюдження ядерної зброї, розглянуто правові проблеми, пов'язані з його функціонуванням, а також розроблено конкретні пропозиції та рекомендації, спрямовані на його зміцнення[36].

І.І. Сінякін у захищеній у 2010 р. кандидатській дисертації «Міжнародно-правовий режим нерозповсюдження зброї масового знищення у світлі боротьби з міжнародним тероризмом» розглянув поняття, сутність та ознаки злочину тероризму з точки зору міжнародного права, основи співробітництва держав у галузі нерозповсюдження зброї масового знищення; дослідив нові напрями співробітництва у запобіганні актів тероризму з використанням зброї масового знищення, розробив рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення міжнародно-правового регулювання відносин держав у цій галузі[37].

---

[34] Див.: Бочарников В.И. Военно-техническое сотрудничество и его влияние на обеспечение военной безопасности Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. полит. наук : 23.00.02 / В.И. Бочарников. – М., 2009. – 24 с.

[35] Див.: Турко А.Н. Особенности таможенно-правового регулирования ввоза и вывоза продукции военного назначения : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.14, 20.02.03 / А.Н. Турко. – Люберцы, 2009. – 182 с.

[36] Див.: Сидорова Е.А. Международно-правовой режим нераспространения ядерного оружия и правовые проблемы его укрепления : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. юрид. наук : 12.00.10 / Е.А. Сидорова. – М., 2010. – 25 с.

[37] Див.: Синякин И.И. Международно-правовой режим нераспространения оружия массового уничтожения в свете борьбы с международным терроризмом : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / И.И. Синякин. – М., 2010. – 218 с.

Заслуговує на увагу кандидатська дисертація М.Ш. Гедієва «Незаконний обіг зброї масового знищення як злочин проти миру і безпеки людства», захищена в 2012 р., в якій вперше на науковому рівні проаналізовано соціальну зумовленість злочинності незаконного обігу зброї масового знищення в міжнародному та російському кримінальному праві, обґрунтовано пріоритет міжнародно-правових норм у регламентації злочинності на національному рівні, проведено правовий аналіз норм, що встановлюють злочинність цього діяння в міжнародному та російському кримінальному праві, сформульовано критерії відмежування незаконного обігу зброї масового знищення від інших злочинів проти миру й безпеки людства, розроблено пропозиції щодо вдосконалення юридичного визначення ознак складу цього злочину[38].

Таким чином, можемо констатувати, що в Україні не проводилось наукових розробок монографічного характеру щодо юридичного аналізу кримінально-правової норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, та діяльності по її застосуванню.

1.3. Порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн щодо відповідальності за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Створення ефективно функціонуючої законодавчої бази для протидії порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, є однією з найактуальніших задач, поставлених перед законодавчою і виконавчою владою та системою правосуддя провідних країн світу. У зв'язку із цим проблема криміналізації розглянутого діяння знаходить своє відображення у кримінальному законодавстві багатьох розвинених держав.

[38] Див.: Гедиев М.Ш. Незаконный оборот оружия массового поражения как преступление против мира и безопасности человечества : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. юрид. наук : 12.00.08 / М.Ш. Гедиев. – Краснодар, 2012. – 28 с.

З метою здійснення порівняльно-правового аналізу закордонного законодавства, яке передбачає кримінальну відповідальність за порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, ми розглянули КК тридцяти країн.

Проведене дослідження свідчить про те, що наразі відповідальність за вчинення вказаного діяння, крім КК України, безпосередньо передбачена окремою нормою у КК РФ, Білорусії, Казахстану, Грузії та Болгарії.

Зокрема, ч. 1 ст. 189 КК РФ передбачає відповідальність за незаконні експорт або передачу сировини, матеріалів, обладнання, технологій, науково-технічної інформації, незаконне виконання робіт, надання послуг іноземній організації чи її представнику, котрі завідомо для особи, яка наділена правом здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, можуть бути використані при створенні озброєння та військової техніки і стосовно яких встановлено експортний контроль (за відсутності ознак злочинів, передбачених ст. 188 «Контрабанда» та ст. 275 «Державна зрада» КК РФ).

Кваліфікуючими ознаками цього злочину є вчинення вказаних діянь групою осіб за попередньою змовою (ч. 2) та організованою групою або щодо сировини, матеріалів, обладнання, технологій, науково-технічної інформації, робіт, послуг, які завідомо для особи, що наділена правом здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, можуть бути використані при створенні зброї масового ураження, засобів її доставки і стосовно яких встановлено експортний контроль (ч. 3)[39].

У Частині 1 ст. 229 КК Білорусії передбачено відповідальність за незаконні експорт або передачу з метою експорту об'єктів експортного контролю, які завідомо можуть бути використані при розробці (створенні), виробництві, експлуатації, модернізації, модифікації, ремонті, монтажі, технічному обслуговуванні озброєння та військової техніки (за відсутності ознак злочинів, передбачених у ст. 129

[39] Див.: Грачев С.В. Сравнительный анализ отдельных признаков преступлений, предусмотренных ст. 333 УК Украины и ст. 189 УК Российской Федерации / С.В. Грачов // Актуальные проблемы современной науки : матер. III Междунар. науч.-практ. конф. (г. Ставрополь, 28-30 апреля 2014 г.). – Ставрополь : Северо-Кавказский гуманитарно-технический институт, 2014. – Вып. 3. – Том 1. – С. 144–145.

«Виробництво, накопичення та розповсюдження заборонених засобів ведення війни», ст. 228 «Контрабанда» та ст. 356 «Зрада державі» КК Білорусії).

Кваліфікуючими ознаками даного злочину є вчинення зазначених діянь повторно або групою осіб за попередньою змовою, або посадовою особою з використанням своїх службових повноважень (ч. 2), або організованою групою, або щодо об'єктів експортного контролю, які завідомо можуть бути використані при розробці (створенні), виробництві, експлуатації, модернізації, модифікації, ремонті, монтажі, технічному обслуговуванні зброї масового ураження, засобів її доставки (ч. 3)[40].

Поряд із цим у ст. 243 КК Казахстану передбачено відповідальність за незаконний експорт лише технологій, науково-технічної інформації та послуг, які можуть бути використані при створенні зброї масового знищення, засобів її доставки, озброєння та військової техніки, стосовно яких установлений спеціальний експортний контроль.

Відповідно до ст. 235 КК Грузії відповідальність також передбачена за незаконний експорт технологій, науково-технічної інформації або обслуговування щодо створення зброї масового ураження, або засобів для її перевезення, озброєнь або військової техніки, за якими встановлено спеціальний експортний контроль.

Згідно з ч. 1 ст. 233 КК Болгарії кримінальна відповідальність передбачається за зайняття зовнішньоторговою діяльністю, якщо при цьому без відповідного дозволу використовуються товари та технології можливого подвійного призначення. Крім того, у вказаній статті зазначені такі кваліфікуючі ознаки, як особливо тяжкий випадок (ч. 2) та маловажливий випадок (ч. 3), суть яких при цьому не розкривається.

Слід зауважити, що у ст. 397 КК Таджикистану «Виробництво або розповсюдження зброї масового ураження» передбачено відповідальність, у тому числі й за незаконну передачу будь-якій державі, що не володіє ядерною зброєю, вихідного чи спеціального матеріалу, що розщеплюється, технологій, які свідомо можуть бути використані

[40] Див.: Грачев С.В. Сравнительный анализ признаков преступлений, связанных с нарушением порядка международных передач контролируемых товаров С.В. Грачев // Закон и Жизнь (Legea si Viata). – 2014. – № 6. – С. 37.

для створення зброї масового ураження, або надання будь-кому необхідних для виробництва зброї масового ураження компонентів, заборонених міжнародним договором.

Крім того, проведеним порівняльно-правовим аналізом встановлено, що КК дванадцяти країн містять кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за контрабанду деяких товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Зокрема, у ч. 2 ст. 206 КК Азербайджану та ч. 2 ст. 289 КК Таджикистану передбачено відповідальність за переміщення через митний кордон отруйних, радіоактивних, вибухових речовин і вибухових пристроїв, військової зброї та техніки, вогнепальної зброї або боєприпасів, ядерної, хімічної, біологічної та інших видів зброї масового знищення, матеріалів і обладнання, які можуть бути використані при створенні зброї масового знищення і щодо яких встановлено спеціальні правила переміщення через митний кордон, якщо це діяння скоєно поза чи з приховуванням від митного контролю або з обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації, або пов'язане з недекларуванням чи недостовірним декларуванням.

У ч. 2 ст. 204 КК Киргизії крім зазначених вище аспектів передбачено також відповідальність за незаконне переміщення через митний кордон технологій та науково-технічної інформації, а ч. 2 ст. 215 КК Вірменії, крім того, і відповідальність за контрабанду матеріалів, обладнання та технологій подвійного призначення, які можуть бути використані при створенні або використанні ракетних систем доставки зброї масового ураження.

Частиною 1 ст. 246 КК Узбекистану передбачено відповідальність за контрабанду вибухових речовин і пристроїв, озброєння, вогнепальної зброї та боєприпасів, а ч. 2 цієї статті – за контрабанду ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового знищення, матеріалів та обладнання, які завідомо можуть бути використані при її створенні.

Відповідно до ч. 4 ст. 214 КК Грузії настає відповідальність за ввезення або вивезення через митний кордон отруйних, радіоактивних та вибухових речовин, озброєння, вибухових пристроїв, вогнепальної зброї, матеріалів або обладнання, які можуть бути використані для створення зброї масового ураження, з порушенням правил.

У ч. 1 ст. 250 КК Казахстану передбачено відповідальність за переміщення через митний кордон, вчинене поза або з приховуванням від митного контролю чи з обманним використанням документів або засобів митної ідентифікації чи поєднане з недекларуванням або недостовірним декларуванням отруйних, радіоактивних або вибухових речовин, озброєння, військової техніки, вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та боєприпасів, ядерної, хімічної, біологічної та інших видів зброї масового ураження, матеріалів і устаткування, які можуть бути використані для створення зброї масового знищення.

Частина 2 ст. 248 КК Молдови передбачає відповідальність за переміщення через митний кордон отруйних, радіоактивних та вибухових речовин, а також продукції подвійного призначення поза митним контролем або з приховуванням від нього шляхом утаювання предметів у спеціально виготовлених чи пристосованих для цього сховищах, або з обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації, або пов'язане з недекларуванням чи недостовірним декларуванням вказаних товарів у митних документах або інших документах, необхідних для перетину кордону. Відповідно до ч. 3 ст. 248 КК Молдови відповідальність настає за ті ж самі діяння, коли їх предметом є озброєння, зброя, вибухові пристрої та боєприпаси[41].

У ч. 1 ст. 151 КК Китаю передбачено відповідальність за контрабанду зброї, боєприпасів та ядерних матеріалів.

Відповідальність за контрабанду отруйних та радіоактивних речовин, вибухових речовин, зброї, боєприпасів передбачено ч. 3 ст. 190 КК Латвії.

Частиною 2 ст. 199 КК Литви теж передбачено відповідальність за переміщення через кордон поза митним контролем або з приховуванням від нього чи іншим способом, або без відповідного дозволу вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, вибухових, радіоактивних та отруйних речовин.

[41] Див.: Грачев С.В. Сравнительный анализ признаков преступлений, связанных с нарушением порядка международных передач контролируемых товаров С.В. Грачев // Закон и Жизнь (Legea si Viata). – 2014. – № 6. – С. 38.

У ч. 2 ст. 76 КК Естонії передбачено відповідальність за контрабанду товарів, які потребують спеціального дозволу, але не мають такого, в тому числі радіоактивних матеріалів, вибухових та отруйних речовин, вогнепальної зброї або боєприпасів.

При цьому ч. 1 ст. 177Б КК Австрії передбачає відповідальність в тому числі за незаконні ввіз або вивезення з території країни ядерних матеріалів або радіоактивних матеріалів, які за своїм виглядом, властивостями та обсягом здатні заподіяти смерть або тяжку шкоду здоров'ю іншої людини за допомогою іонізуючого випромінювання. У ч. 2 цієї статті передбачена така кваліфікуюча ознака, як створення небезпеки того, що ядерний матеріал або зазначені вище матеріали зможуть стати доступними для виробництва або розробки атомних бойових засобів, що мають властивість масового ураження.

Необхідно зазначити, що в КК Німеччини, Франції, Польщі, Норвегії, Швеції, Швейцарії, Данії, Голландії, Іспанії, Південної Кореї, Аргентини, Туреччини, Японії та Австралії не передбачено відповідальності не тільки за порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, а й за їх контрабанду.

Разом з тим варте уваги те, що спеціальні закони деяких країн безпосередньо передбачають кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Наприклад, ч. 1 ст. 19 Закону Швеції «Про контроль за виробами подвійного використання і технічною допомогою» за експорт без офіційно оформленого дозволу продукції передбачено покарання у виді штрафу або позбавлення волі строком до двох років. Згідно з ч. 2 ст. 19 цього Закону такі ж санкції передбачені у разі експорту програмного забезпечення або технології, в тому числі за допомогою електронних засобів зв'язку.

У ч. 3 ст. 18 даного Закону передбачено, що в разі, коли вказані правопорушення є особливо тяжкими, зокрема такими, що є частиною кримінальної діяльності, здійснюваної систематично або у великому масштабі, або такими, що завдали серйозної шкоди державним інтересам, залежно від ступеня тяжкості правопорушен-

ня покарання може складати від шести місяців до шести років позбавлення волі.

Крім того, у ст. 19 зазначеного Закону передбачено покарання за порушення вимоги щодо отримання дозволу на експорт, яке сталося в результаті «грубої недбалості», у виді штрафу або позбавлення волі на строк не більше двох років. Якщо при розгляді справи доведена малозначність такого порушення, покарання не накладається.

Слід наголосити на тому, що у ст. 20 Закону Швеції «Про контроль за виробами подвійного використання і технічною допомогою» передбачено окремий склад у вигляді умисного надання технічної допомоги за межами ЄС, якщо вона призначена для використання у зв'язку з розробкою, виробництвом, обробкою, використанням, технічним обслуговуванням, зберіганням, виявленням, ідентифікацією або розповсюдженням хімічної, біологічної та ядерної зброї або інших ядерних вибухових пристроїв чи у зв'язку з розробкою, виробництвом, обслуговуванням або зберіганням ракет, які здатні доставити таку зброю.

Залежно від ступеня тяжкості вчинення вказаних діянь карається штрафом або позбавленням волі на строк від шести місяців до шести років. Також ст. 22 цього Закону передбачено покарання у виді штрафу або позбавлення волі (конкретні розміри покарання не вказані) за умисне або необережне надання органам влади недостовірної інформації, необхідної для видачі дозволу на експорт, або некоректної інформації у декларації, яка подається виробниками продукції подвійного використання; ненадання органам влади інформації про відомий експортерові намір кінцевого споживача товарів, не внесених у контрольний список, використати їх у застосуваннях, які потребують ліцензії/дозволу; невиконання вимоги щодо зберігання детальних реєстрів або документації, пов'язаних з експортом товарів та технологій подвійного використання.

Крім того, у ст. 23 цього Закону, за винятком випадків, коли це «явно невиправдано», передбачено таке покарання, як конфіскація. Рішення щодо конфіскації виноситься стосовно виробів, які були об'єктом правопорушення, або щодо вартості цих виробів та прибутків, отриманих злочинним шляхом.

Також, наприклад, у п. 1 ст. 33 Закону Польщі «Про міжнародну торгівлю товарами, технологіями та послугами, що мають стратегічне значення для безпеки держави, а також для збереження міжнародного миру та безпеки» за здійснення торгівлі без дозволу або навіть ненавмисно, у порушення умов, зазначених у дозволі, передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від одного до десяти років.

У другому пункті цієї статті дано можливість порушникові пом'якшити захід покарання, якщо він діяв усупереч умов, зазначених у дозволі, неумисно та на вимогу органу експортного контролю протягом одного місяця забезпечив повернення до належного дотримання цих умов. В такому випадку покаранням може бути штраф, обмеження волі або позбавлення волі на строк до двох років.

Крім того, у п. 2а вказаної статті передбачено призначення покарання за надання недостовірної інформації, необхідної для видачі відповідного дозволу, у виді штрафу, обмеження волі або позбавлення волі на строк до двох років.

Згідно з п. 4 ст. 33 Закону Польщі «Про міжнародну торгівлю товарами, технологіями та послугами, що мають стратегічне значення для безпеки держави, а також для збереження міжнародного миру та безпеки» щодо фізичних осіб у разі здійснення ними експорту без дозволу або в порушення зазначених у дозволі умов може бути застосовано такий захід покарання, як конфіскація товарів, що мають стратегічне значення, або інших предметів, які використовувались, або були призначені для скоєння, або походили, безпосередньо чи опосередковано, зі злочину, у тому числі розрахункових засобів та цінних паперів, навіть якщо вони не є власністю правопорушника.

Таким чином, проведений огляд законодавства інших держав дозволяє встановити, що в деяких країнах норми, які передбачають відповідальність за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, включені безпосередньо до їх КК, а в інших країнах ці норми становлять зміст спеціальних законів.

РОЗДІЛ 2
ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ ТОВАРІВ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДЕРЖАВНОМУ ЕКСПОРТНОМУ КОНТРОЛЮ»

2.1. Об'єктивні ознаки порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 та ч. 1 ст. 11 КК України кримінальне законодавство України встановлює кримінальну відповідальність тільки за конкретні суспільно небезпечні винні діяння (дію або бездіяльність), передбачені законом як злочини. Встановлення об'єктивної сторони злочину є першочерговим, бо при виявлені злочину правоохоронні органи стикаються передусім з його об'єктивними ознаками, а саме з конкретним актом поведінки суб'єкта у вигляді дії чи бездіяльності, що завжди здійснюється у певній об'єктивній обстановці, у певному місці і в певний час. Ці норми КК України вказують на те, що суспільна небезпека є основною підставою криміналізації діяння та має центральне значення серед інших ознак, які входять до поняття злочину.

Об'єктивна сторона порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, є елементом цього складу злочину і є підставою для кримінальної відповідальності. Тому особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності лише тоді, коли у вчиненому нею діянні встановлені всі ознаки об'єктивної сторони цього складу злочину, разом з іншими ознаками елементів складу злочину. Об'єктивна сторона служить практичним здійсненням злочинних намірів суб'єкта.

Основним критерієм криміналізації соціально значущих вчинків людини, конкретних актів її поводження є суспільна небезпека[42].

Питання суспільної небезпеки порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, сьогодні набуває особливої актуальності, тому ми пропонуємо передусім звернутися до розгляду цієї тематики.

З огляду на викладене можна стверджувати, що суспільна небезпека злочину полягає в тому, що в результаті його скоєння завдається істотна шкода або ж створюється загроза її заподіяння суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законом.

При характеристиці суспільної небезпеки слід виокремлювати характер та ступінь суспільної небезпеки злочину. Ці категорії визначають тяжкість злочину та відрізняють один злочин від іншого.

В юридичній літературі найбільш поширеною є думка про характер суспільної небезпеки як про видове (якісне) поняття, а про ступінь – як про міру суспільної небезпеки, її кількісний показник[43].

У характері суспільної небезпеки злочину законодавець, по-перше, відображає найбільш типові ознаки небезпеки злочинів даного виду. По-друге, саме характер суспільної небезпеки злочинного діяння фіксується законодавцем у санкції норми, в якій передбачено відповідальність за його вчинення. Ступінь суспільної небезпеки є рівнем небезпечності конкретного, вчиненого в дійсності злочину. Характер і ступінь суспільної небезпеки – поняття, які відбивають загальні та специфічні ознаки одного правового явища – злочину, а тому мають враховуватися у нерозривній єдності.

Окремі автори намагались визначити обставини, які впливають на характер та ступінь суспільної небезпеки злочину. Найбільш обґрун-

[42] Див.: Материалы IV Советско-западногерманского симпозиума по криминологии, уголовному праву и процессу (Киев, 8-10 октября 1987 года). – К., 1990. – С. 125–127.

[43] Див.: Карпушин М.П. Уголовная ответственность и состав преступления / М.П. Карпушин, В.И. Курляндский. – М. : Юрид. лит., 1974. – С. 97; Демидов Ю.А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве / Ю.А. Демидов. – М. : Юрид. лит., 1975. – С. 73; Кригер Г. Общие начала назначения наказания / Г. Кригер // Сов. юстиция. – 1980. – № 1. – С. 18; Кузнецова Н.Ф. Совершенствование норм о преступлении Н.Ф. Кузнецова // Проблемы совершенствования уголовного закона. – М. : Институт государства и права АН СССР, 1984. – С. 38.

тованою в цьому аспекті видається позиція Л.М. Кривоченко, відповідно до якої характер суспільної небезпеки визначається спрямованістю діяння проти того чи іншого об'єкта, важливістю та значенням цього об'єкта в системі суспільних відносин, характером шкоди, яка заподіюється або може бути заподіяна. Ступінь суспільної небезпеки знаходить свій прояв назовні через ступінь тяжкості шкоди, у способі посягання, в характері та ступені вини, мотивах, меті та інших об'єктивних та суб'єктивних ознаках[44].

Визначальним для характеру суспільної небезпеки є наявність саме злочинного наслідку, оскільки він безпосередньо пов'язаний з характером об'єкта злочину і саме в ньому зосереджується суспільна небезпека кожного злочину.

Суспільно небезпечні наслідки – це шкода, що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом, або загроза заподіяння такої шкоди. Суспільно небезпечні наслідки залежно від характеру шкоди можуть бути поділені на матеріальні та нематеріальні. До перших належить майнова шкода, до других – шкода в політичній, організаційній, соціальній, моральній сферах тощо.

Суспільно небезпечні наслідки притаманні будь-якому злочину, проте в одних випадках вони визначаються у кримінальному законі, а в інших – ні. Залежно від цього розрізняють злочини з матеріальним і формальним складом. Для наявності перших потрібно не тільки вчинення злочину, а й настання зазначених у законі суспільно небезпечних наслідків. Наслідки злочинів із формальним складом можуть іноді й наставати, але перебувають за межами складу злочину. Вони не включаються до об'єктивної сторони складу як обов'язкова ознака, тому їх встановлення на кваліфікацію злочину не впливає.

Визнання або невизнання суспільно небезпечних наслідків як ознаки складу злочину не є довільним. Наслідки злочину в певних випадках мають досить конкретний характер. Ці наслідки можна обчислити, точно визначити обсяг та характер шкоди. В інших випадках таку конкретизацію наслідків здійснити важко, а іноді й неможливо.

[44] Див.: Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений / Л.Н. Кривоченко. – Харьков : Изд-во при Харьков. гос. ун-те издательского объединения «Вища школа», 1983. – С. 41.

У зв'язку з цим законодавець по-різному вирішує питання про визнання чи невизнання наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину.

Даний поділ злочинів відбиває специфіку опису в КК України об'єктивної сторони складу злочину. Це важливо також для встановлення моменту закінчення злочину, зокрема злочини з матеріальним складом визнаються закінченими з моменту настання суспільно небезпечних наслідків, вказаних у диспозиції статті, а з формальним – з моменту вчинення діяння, описаного у диспозиції статті.

Також суспільно небезпечні наслідки мають важливе значення для криміналізації (декриміналізації) діяння, кваліфікації та розмежування суміжних злочинів, індивідуалізації кримінальної відповідальності і призначення покарання.

Таким чином, виклавши загальнотеоретичні положення, які стосуються змісту та структури суспільної небезпеки злочинів взагалі, перейдемо до аналізу суспільної небезпеки злочинів у сфері порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Зокрема, склад злочину, передбачений у ст. 333 КК України, за конструкцією об'єктивної сторони визначено як формальний. Це свідчить про те, що на погляд законодавця криміналізації підлягає саме по собі порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків, тобто достатньо лише загрози їх настання.

Проте говорити, що зазначений злочин не спричиняє жодних суспільно небезпечних наслідків, на нашу думку, помилково. Інша річ, що законодавець до теперішнього часу не визначив ці наслідки в тексті диспозиції ст. 333 КК України[45].

Суспільно небезпечні наслідки цього злочину випливають з цілей регулювання діяльності, що пов'язана з державним контролем за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання. Згадані цілі визначені в преамбулі

[45] Див.: Грачов С.В. Суспільно небезпечні наслідки злочинів, передбачених ст. 333 КК України [Електронний ресурс] / С.В. Грачов // Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання. – 2014. – № 4. – С. 154. – Режим доступу: http://pap.in.ua/4_2014/43.pdf..

Закону України від 20.02.2003 р. № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», зокрема:

1. Забезпечення захисту національних інтересів України.
2. Дотримання Україною міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння.
3. Здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях.

Необхідно підкреслити, що згідно зі ст. 1 Закону України від 19.06.2003 р. № 964-IV «Про основи національної безпеки України» національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.

Відповідно до ст. 7 цього Закону на сучасному етапі основними загрозами національним інтересам і національній безпеці України є:

– *у зовнішньополітичній сфері*: воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України;
– *у сфері державної безпеки*: злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму; можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних засобів;
– *у воєнній сфері*: поширення зброї масового ураження і засобів її доставки; недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності.

Крім того, згідно зі ст. 8 цього Закону одними з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України є:

– *у зовнішньополітичній сфері* – проведення активної міжнародної політики України з метою: сприяння усуненню конфліктів, насамперед у регіонах, що межують з Україною; участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями

та міжнародним тероризмом, протидія поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки;
- *у сфері державної безпеки*: участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю та тероризмом; відпрацювання ефективно діючої системи контролю за поставками продукції та технологій оборонного призначення і подвійного використання;
- *у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України*: боротьба з організованими злочинними угрупованнями, в тому числі міжнародними, які намагаються діяти через державний кордон України, в пунктах пропуску та виключній (морській) економічній зоні України; поглиблення транскордонного співробітництва із суміжними державами.

Відповідно до Указу Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007 «Про стратегію національної безпеки» такі загрози, як поширення зброї масового ураження, міжнародний тероризм, транснаціональна організована злочинність, ескалація міждержавних і громадянських конфліктів, стають дедалі інтенсивнішими, охоплюють нові регіони і держави.

У зовнішньому просторі навколо України спостерігаються тенденції, що потенційно є джерелами загроз національній безпеці. Зокрема, чинниками, що загрожують глобальній міжнародній стабільності та негативно позначаються на безпековому середовищі України, є:
- інтенсифікація процесів мілітаризації окремих держав і регіонів, збільшення кількості держав, які на порушення вимог міжнародних режимів нерозповсюдження намагаються заволодіти зброєю масового ураження та засобами її доставки;
- поширення тероризму, незаконної торгівлі зброєю і ядерними матеріалами, транснаціональної організованої злочинності.

Беззаперечним є той факт, що найсерйознішу небезпеку для світової спільноти та окремих держав, у тому числі й України, створює саме терористична діяльність. Разом з цим при порушенні порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів існує вірогідність їх потрапляння до терористичних організацій (груп) або організацій, які в подальшому можуть

використати такі товари або окремі їх компоненти саме для вчинення терористичної діяльності. Зазначена загроза значно посилюється через імовірність використання терористами зброї масового ураження.

Зросла загроза миру та безпеці людства, пов'язана зі стрімкою експансією екстремістських ідей і практичними діями з переділу життя суспільства з використанням терористичних методів. Терористична діяльність не тільки багатолика, а й історично мінлива. Сучасна терористична діяльність істотно відрізняється від проявів терористичної активності в минулому по цілях, тактиці і засобам боротьби. Зросли масштаби результативних терористичних актів, швидко мінливі способи дій та регіони поширення, об'єктивно ставлять тероризм сьогодні як одну з найбільш серйозних загроз безпеки особистості, суспільства і держави. Сучасний тероризм кидає виклик не окремим політичним лідерам, а цілим країнам і їх коаліціям. За масовістю терористичних організацій, за специфікою їх підготовки та методами дії сучасний тероризм може і здатний протистояти не тільки органам державної безпеки, але і регулярним збройним силам. Використання повстанської тактики і методів диверсійної боротьби робить його практично невразливим і створює ореол всемогутності. Час перетворення загрози тероризму в факт дійсності значно скоротився, тому що це здійснюють організації, групи і фанатично налаштовані особистості. Вони добре законспіровані, навчені й забезпечені, мають конкретні цілі по зміні світу, складаються з добровольців, готових заради досягнення цих цілей не рахуватися ні з якими жертвами. У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, розширенням доступу до інформаційних технологій, люди з терористичними та екстремістськими поглядами, мають можливість нині придбати або виготовити будь-які типи зброї (в тому числі й масового знищення), а також використовувати останні досягнення науки для виконання своїх задумів. Дані обставини визначили підвищений інтерес як практиків, так і теоретиків різних напрямів. Можна стверджувати, що сформувалися передумови глибокого дослідження феномена тероризму. Цей феномен, зачіпаючи

інтересів практично всіх верств населення, осмислюється як на буденному, так і на теоретичному рівні[46].

До 2014 р. статистичні дані свідчили, що для нашої держави терористична діяльність не була типовою. Проте аналіз показників статистичної звітності про стан злочинності на території України, досудового слідства органів прокуратури, МВС України, СБУ, фінансових розслідувань Державної фіскальної служби України Управлінням організації ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань та статистичної інформації показує, що упродовж 7 місяців 2014 р. в Єдиному реєстрі досудових розслідувань зареєстровано 744 кримінальних правопорушення, передбачених у ст.ст. 258, 258-1–285-5 КК України. Найбільше у Луганській (403), Донецькій (239), Харківській (18), Одеській (9) областях та на Донецькій залізниці (36).

Загальна тенденція прояву терористичних злочинів (ст.ст. 258, 258-1–258-5 КК України) свідчить, що у 2014 р. у порівнянні з 2013 р. їх кількість збільшилась майже у **293 рази** (з 7 до **2053**). Найбільше у Луганській (931), Донецькій (886), Одеській (45), Харківській (39), Дніпропетровській (22), Запорізькій (15), Миколаївській (14) областях та на Донецькій залізниці (42).

Варто зазначити, що у зв'язку з наявністю в Україні значного науково-технологічного потенціалу, ядерного, хімічного та ракетно-космічного виробництв не виключено, що вона може бути об'єктом зацікавленості також і міжнародних терористичних угруповань[47].

Зокрема, за даними Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння, за підсумками 2008 р. загальна кількість підприємств та організацій ОПК України, які частково задіяні у створенні оборонної продукції, складає 250. З них безпосередньо займаються створенням озброєння та військової техніки, її модернізацією та ремонтом

[46] Див.: Шамара О.В. Відповідальність за здійснення терористичної діяльності за кримінальним законодавством України: монографія / О.В. Шамара. – К.: Видавничий дім «Артек», 2014. – С. 5-7.

[47] Див.: Грачов С.В. Кримінологічні проблеми протидії злочинам, передбаченим ст. 333 КК України / О.В. Шамара, С.В. Грачов // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 19–20 верес. 2013 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 354.

близько 170. При цьому внутрішній ринок України споживає не більше 5–7 % від загального обсягу продукції. На 90–95 % ОПК України орієнтований на виконання експортних поставок.

Наприклад, до сучасних підприємств, які мають відповідну проектувальну та виробничу базу, належать оборонно-промислові структури таких напрямів та галузей: розробка та виробництво ракетно-космічної техніки, літаків (військово-транспортна, патрульна, пожежна авіація), авіаційних двигунів, бронетехніки, високоточних засобів ураження, радіолокаційної техніки та засобів оптико-електронного виявлення; модернізація авіатехніки; точне машинобудування військового призначення[48].

Також слід зазначити, що згідно зі ст. 1 Закону України від 20.03.2003 р. № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом» технологічний тероризм – це злочини, що вчиняються з терористичною метою із застосуванням саме ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) та іншої зброї масового ураження або її компонентів, інших шкідливих для здоров'я людей речовин, засобів електромагнітної дії, комп'ютерних систем та комунікаційних мереж, включаючи захоплення, виведення з ладу і руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо чи опосередковано створили або загрожують виникненням загрози надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля; створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру.

Крім того, у Законі визначено, що міжнародний тероризм – це здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій із застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження.

[48] Див.: Богданов Д. Комплекс «оборонки». Украинский ОПК: цифры, факты, тенденции / Д. Богданов // Экспорт оружия и оборонный комплекс Украины : аналит. журнал / Агентство «Defense Express». – 2009. – № 4. – С. 5–6.

Ми погоджуємося з думкою А.М. Бородіна та В.П. Торукало, що «сучасний тероризм характеризується стрімко зростаючим технічним оснащенням, високим рівнем організації, наявністю достатніх фінансових коштів. Його головна відмінна риса – розмивання меж між міжнародним і внутрішнім тероризмом. Розширюються зв'язки терористичних організацій з наркобізнесом і незаконною торгівлею зброєю. Спостерігаються спроби отримати хімічну, біологічну та інші види зброї масового ураження. Одним словом, світ вступив в унікальну епоху тероризму, який може перетворити все сучасне суспільство на його потенційну жертву»[49].

Характер суспільної небезпеки злочинів терористичної спрямованості зумовлений важливістю тих об'єктів, на які вони посягають: суспільну безпеку, нормальне функціонування органів влади, життя та здоров'я громадян, майно фізичних та юридичних осіб.

Зокрема, серія з чотирьох скоординованих терористичних актів з використанням рейсових пасажирських авіалайнерів, що відбулися в США 11 вересня 2001 р., відповідальність за які лежить на терористичній організації «Аль-Каїда», наявне тому підтвердження. Вказані трагічні події дозволили чітко усвідомити, що загрозу з боку великих, добре організаційно забезпечених глобальних терористичних груп, зосереджених на масовому знищенні людей, вже не можна вважати гіпотетичною, бо вона стала реальністю.

Донедавна аналітики не розглядали серйозно можливість використання терористами зброї масового знищення. Вважалося, що терористи не хочуть та й не можуть його використовувати[50]. Проте в реальності доступ до матеріалів, технологій, необхідного обладнання цілком можливий для терористичних організацій, які мають потужні фінансові ресурси. Так, наприклад, учасники японської терористичної організації «Аум Сінрікьо» самостійно створили та використали 20.03.1995 р. в м. Токіо (Японія) нервово-паралітичну отруйну речовину «Зарин» (GB) у об'ємі близько 6 літрів.

[49] Див.: Бородин А.М. Терроризм как глобальная проблема современности / А.М. Бородин, В.П. Торукало // Мировое сообщество против глобализации преступности и терроризма. – М. : Междунар. отношения, 2002. – С. 92.

[50] Див.: Кожушко Е.П. Современный терроризм: Анализ основных направлений / Е.П. Кожушко; Под общ. ред. А.Е.Тараса. – Мн.: Харвест, 2000. – С. 158.

Ця речовина належить до отруйних речовин смертельної дії, становить собою рідину без кольору та запаху, добре розчинювану у воді та органічних розчинниках. GB має виражену міотичну дію та вражає центральну нервову систему. Основний бойовий стан зарину – пар та тонко дисперсний аерозоль. GB споряджаються практично всі види хімічних боєприпасів артилерії, авіації та ракетних військ[51].

Події 2014–2015 рр. на Донбасі, зокрема збитий «Боїнг» міжнародних авіаліній, яскраво ілюструють терористичну діяльність на теренах України.

Шкідливі наслідки або можливість їх настання, що впливає на ступінь суспільної небезпеки тероризму, нерідко порівнюють із катастрофою всесвітнього значення, але при цьому особливу стурбованість світової спільноти викликає реальна можливість появи ядерного, технологічного та інших видів тероризму.

Таким чином, одним із критеріїв віднесення суспільно небезпечних дій до тероризму є застосування або погроза застосування терористами ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження.

Саме вищевказані фактори поставили міжнародну спільноту перед необхідністю посилення контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, що можуть бути використані для створення зброї масового знищення та засобів її доставки.

На думку О.П. Джабієва, експортний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання є інструментом недопущення розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки. В умовах, коли низка держав намагається отримати доступ до технологій розробки власної ядерної та ракетної зброї, експортний контроль залишається одним з найважливіших способів підтримки міжнародної стабільності. І тут уся небезпека полягає в тому, що країни, які не мають зброї масового знищення та працюють над її створенням, намагаються закупити її окремі компоненти та технології через посередників і використовувати

[51] Див.: Защита от оружия массового поражения / Под ред. В.В. Мясникова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Воениздат, 1989. – С. 102.

їх у своїх військових програмах зі створення ядерної зброї. А збільшення кількості держав, які мають ядерну зброю, призведе, як відомо, до загального зниження рівня міжнародної стабільності[52].

У сучасних умовах існує реальна загроза розповсюдження зброї масового знищення, яка ставить світову спільноту перед необхідністю серйозно посилити контроль за експортом продукції та технологій подвійного використання, що можуть бути застосовані як із цивільною метою, так і в інтересах розробки та виробництва зброї масового знищення та засобів її доставки.

Найбільше занепокоєння викликає можливість потрапляння такої зброї та технологій у країни з нестабільною обстановкою або до терористичних організацій та груп, дії яких можуть дестабілізувати ситуацію в тому чи іншому регіоні світу.

Це пояснюється значними труднощами в розмежуванні компонентів, які призначені для виробництва зброї масового знищення, та тих, що використовуються з цивільною метою[53]. При цьому слід мати на увазі можливість «синергійного ефекту» при обміні інформацією про способи виробництва різних елементів зброї масового знищення між терористичними угрупованнями: виток хоча б одного контрольованого компоненту з якої-небудь країни може призвести до створення цілого блоку, придатного для розробки зброї масового знищення декількома вказаними угрупованнями в різних регіонах світу. Тому повинна бути виключена будь-яка можливість потрапляння контрольованої продукції до несанкціонованих користувачів.

Крім того, з урахуванням указаних факторів велику небезпеку становить виток так званої «сірої речовини», тобто наших вчених. На вказаному напрямі активно діють спецслужби країн, які розробляють або вже мають зброю масового знищення чи технології її виробництва, особливо на Близькому Сході.

---

[52] Див.: Джабиев О.П. Совершенствование системы экспортного контроля в интересах обеспечения безопасности Российской Федерации : дис. … канд. экон. наук : 08.00.14 / О.П. Джабиев. – М., 2004. – С. 135.

[53] Див.: Евстафьев Г.М. Нераспространение, контрраспространение. Упреждение? [Електронний ресурс] / Г.М. Евстафьев [Електронний ресурс] // Матер. II Московской междунар. конф. по нераспространению (сентябрь 2003 г.) // Офіційний сайт ПИР-центра. – Режим доступу : http://pircenter.org.html.

Відомо, що Україна як повноправний член ООН повинна підтримувати міжнародний мир та безпеку, оскільки згідно зі ст. 1 Статуту даної міжнародної організації саме мир та безпека є її метою.

Слід наголосити на тому, що Резолюція Ради Безпеки ООН від 28.04.2004 р. № 1540 зобов'язує держави-члени ООН вживати ефективних заходів з метою встановлення національного контролю для недопущення розповсюдження ядерної, хімічної та бактеріологічної зброї та засобів її доставки, в тому числі шляхом встановлення контролю над матеріалами, обладнанням та технологіями, які підпадають під дію відповідних багатосторонніх договорів та домовленостей або включені до національних контрольних списків, що можуть бути використані для проектування, розробки, виробництва та застосування вказаної зброї та засобів її доставки.

Згідно зі вказаною Резолюцією держави-члени ООН зобов'язані законодавчим шляхом забороняти будь-якому недержавному суб'єктові виробляти, набувати, володіти, розробляти, перевозити, передавати або застосовувати ядерну, хімічну або біологічну зброю і засоби її доставки, особливо в терористичних цілях, так само як і недопускають спроби брати участь у будь-яких з вищезазначених дій, в тому числі як спільник, надавати їм допомогу або фінансування.

Необхідно зазначити, що на підставі глави VII Статуту Рада Безпеки ООН може вживати примусових заходів для підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки. Такі заходи можуть бути різними – від економічних санкцій до міжнародних військових дій.

Рада Безпеки ООН удається до обов'язкових санкцій як засобу примусу, коли виникає загроза миру та якщо дипломатичні зусилля не дають результатів. В арсенал санкцій входять всеосяжні економічні та торговельні санкції та/або такі конкретні заходи, як ембарго на поставки зброї та певних категорій товарів, заборона виїзду або проїзду, фінансові або дипломатичні обмеження.

Застосування обов'язкових санкцій покликане чинити тиск на державу для досягнення цілей, встановлених Радою Безпеки ООН, без застосування сили. Таким чином, санкції є важливим інструментом, за допомогою якого Рада Безпеки ООН забезпечує виконання своїх рішень.

Наприклад, на сьогодні до переліку країн, стосовно яких Радою Безпеки ООН встановлено різного роду обмеження на експорт товарів військового призначення та подвійного використання (повні або часткові), належать такі країни світу: Еритрея, Лівія, Афганістан, Демократична Республіка Конго, Ірак, Ісламська Республіка Іран, Кот-д'Івуар, КНДР, Ліберія, Ліван, Сомалі, Судан; держави – члени Економічної співдружності Західно-Африканських держав (ECOWAS) (Бенін, Буркіна-Фасо, Кабо-Верде, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Того).

Зокрема, обмеження на міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання до Ісламської Республіки Іран та КНДР були встановлені Радою Безпеки ООН у зв'язку з існуванням у цих країнах програм, спрямованих на розробку ядерної зброї та засобів її доставки.

На такі країни, як Демократична Республіка Конго, Кот-д'Івуар, Ліберія, Ліван, – у зв'язку з веденням на їх території бойових дій, на Афганістан та Судан – у зв'язку з діяльністю на їх території терористичних угруповань та незаконних військових формувань.

Крім того, через складну внутрішньополітичну ситуацію у Сирії, переростання масових заворушень у жорстокі військові сутички, з метою посилення контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 16.02.2012 року щодо запровадження проти Сирії пакету економічних санкцій, а також повідомлення Міністерства закордонних справ України від 27.06.2012 р. № 414/16-126-1161, в даний час тимчасово діють додаткові обмежувальні заходи на продаж, постачання, передачу та експорт озброєння та відповідних матеріалів всіх типів до Сирії[54].

Вказане передбачено у п. 2 Указу Президента України від 24.12.2002 р. № 1207 «Про додаткові заходи щодо вдосконалення контролю у сфері міжнародного військово-технічного співробітництва», згідно з яким з метою прискорення введення в дію чи скасування в Україні санкцій ООН щодо міжнародних передач визначених

[54] Див.: Електронний ресурс // Офіційний сайт Державної служби експортного контролю України. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

категорій товарів окремим державам ДСЕКУ, інші центральні органи виконавчої влади, які виконують завдання з міжнародного ВТС та експортного контролю, після отримання повідомлення Міністерства закордонних справ України можуть відповідно застосовувати або припиняти дію цих санкцій до прийняття актів КМУ.

Іншою істотною проблемою є випадки звинувачення України в порушенні міжнародних режимів нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки[55]. Тому слід розглянути ті, які найбільш відомі широкому загалу.

Так, у 2002 р. США звинуватили Україну в поставці в 2000 р. в Ірак радіолокаційних станцій «Кольчуга», що в результаті не підтвердилося. Одночасно, за словами генерального директора ДАХК «Топаз» Ю.В. Рябкіна, американці відкритим текстом заявляли, що розцінюють «Кольчугу» як загрозу своїй обороноздатності, оскільки комплекс здатний виявляти їх літаки, виготовлені за технологією «стелс»[56] (технологія зменшення відбивної здатності об'єктів (ракет, літальних апаратів, військової техніки) в ультрафіолетовому, інфрачервоному, акустичному та інших діапазонах сигналів).

У 2006 р. РФ в особі віце-прем'єра та міністра оборони Сергія Іванова звинуватила Україну в грубому порушенні РКРТ при поставці в 2000–2001 рр. 12 крилатих ракет Х-55 з України до Ірану та Китаю. У лютому 2004 р. СБУ дійсно було порушено кримінальну справу за фактом контрабанди вказаних ракет міжнародним злочинним угрупованням, до складу якого входили громадяни України, РФ та Австралії. Контрабанду було здійснено за сфальсифікованими документами, які передбачали передачу ракет до РФ. Проте одним з основних фігурантів у зазначеній кримінальній справі був саме російський бізнесмен Олег Орлов, екстрадований до України з Чехії

[55] Див.: Грачов С.В. Актуальні питання суспільно небезпечних наслідків злочинів, передбачених ст. 333 КК України / С.В. Грачов // Протидія злочинності: теорія та практика : зб. матер. VI Міжвузівської наук.-практ. конф. студентів (курсантів), аспірантів та молодих учених (м. Київ, 16 травня 2014 р.). – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – С. 341.

[56] Див.: Американцы рассматривают «Кольчугу» как удар по их обороноспособности: інтерв'ю генерального директора ДАХК «Топаз» Ю.В. Рябкіна (08.11.2006 р.) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інформаційно-аналітичного порталу «Четверта влада». – Режим доступу : http://4vlada.net/politika-i-biznes.html.

в лютому 2006 р. Український підприємець, причетний до організації вказаної махінації, рішенням Апеляційного суду Київської області був засуджений на 6 років позбавлення волі. Слід зазначити, що Україна у цьому випадку показала себе як цивілізований гравець світового ринку озброєнь, який дотримується всіх вимог міжнародних домовленостей та діє у сфері нерозповсюдження ракет і ракетних технологій відкрито та прозоро[57].

У 2008 р. одразу після російсько-грузинського збройного конфлікту РФ звинуватила Україну в незаконних поставках зброї в Грузію. Разом з тим загальновідомим фактом є те, що Грузія не є країною, щодо якої застосовано міжнародні санкції, тобто жодних обмежень на продаж даної категорії товарів до Грузії взагалі не існує. Згідно з позицією МЗС України, звинувачення РФ на адресу України у начебто незаконному постачанні зброї до Грузії є намаганням виправдати російську агресію на Кавказі, переклавши провину на іншу країну. Зокрема, за словами тогочасного директора Департаменту контролю над озброєннями та військово-технічного співробітництва МЗС України О. Никоненко, «тональність (заяв РФ) має за мету виправдати свою агресію на Північному Кавказі»[58].

На думку колишнього заступника Голови ДСЕКУ О.М. Гришуткіна, велика кількість звинувачень України у незаконному експорті товарів військового призначення, що з'являються у ЗМІ, пов'язана з тим, що «перш за все тут спрацьовує фактор конкуренції на світовому ринку озброєнь, фактор визнання були чи ні наміри таких поставок. Фактичний аналіз показує, що всі звинувачення, що виникали за роки функціонування Державної служби експортного контролю України, були проявом недоброякісної конкуренції. Такі «технології» впливу прописані навіть у навчальних посібниках з маркетингу». Окрім того, за словами фахівця, «запобігти цим звинуваченням

[57] Див.: Россия: Украина продала Китаю и Ирану ракеты, способные нести ядерные заряды : опубликовано 30.06.2006 г. [Электронный ресурс] // Офіційний сайт інформаційного порталу «Подробиці». – Режим доступу : http://podrobnosti.ua/power/2006/06/30/326033.html.

[58] Див.: Звинувачення України у постачанні зброї до Грузії – намагання виправдати агресію РФ : опубліковано 29.10.2008 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інформаційного порталу «Новини України та світу у режимі реального часу». – Режим доступу : http://www.newsru.ua/arch/ukraine/29oct2008/strilo4nyky.html.

неможливо. Передбачити надзвичайно важко. Взагалі, як можна передбачити прояви недоброякісної конкуренції у конкретних випадках? Така конкуренція була і буде завжди. Хтось робить це більш жорстко, хтось у м'якшій формі, але конкурентна боротьба різними методами є завжди»[59].

Наприклад, слід звернути увагу на те, яку політику проводять США щодо будівництва АЕС в м. Бушері (Іран). Угода про будівництво РФ легководного реактору не порушує ні Договір нерозповсюдження ядерної зброї, ні Керівні принципи ГЯП. Окрім того, Іран є учасником Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та членом МАГАТЕ. Усі об'єкти цієї країни знаходяться під гарантіями МАГАТЕ[60]. Тому, спроби завадити будівництву іранської АЕС, на думку О.П. Джабієва, слід розцінювати як порушення статті IV цього Договору, прагнення будь-якими способами витіснити РФ з іранського ринку. У зв'язку з цим та іншими прикладами О.П. Джабієв вважає, що експортний контроль вирішує питання як економічного, так і військово-технічного домінування в умовах жорсткої конкуренції на світовому ринку, тобто розгорнулася жорстка конкурентна боротьба на ринку високотехнологічної продукції[61].

Разом із тим слід мати на увазі, що практично про будь-який зовнішньоекономічний контракт та міжнародну передачу українського підприємства одночасно знають його закордонні партнери та дізнаються зацікавлені відомства іноземних держав. Тому, в результаті порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів Україні може бути нанесено значну політичну та економічну шкоду.

В окремих випадках міжнародні передачі ядерних та ракетних

[59] Див.: Протокольний запис прес-конференції тимчасово виконуючого обов'язки Голови Державної служби експортного контролю України Гришуткіна О.М., що відбулася 21 лютого 2007 року в Держекспортконтролі України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу : http://dsecu.gov.ua.html.

[60] Див.: Орлов В.А. Проблемы яденого нераспространения в российско-американских отношениях: история возможности и перспективы дальнейшего взаимодействия / Орлов В.А., Тимербаев Р.М., Хлопков А.В. – М. : ПИР-Центр, 2001. – С. 128.

[61] Див.:Джабиев О.П. Совершенствование системы экспортного контроля в интересах обеспечения безопасности Российской Федерации : дис. … канд. экон. наук : 08.00.14 / О.П. Джабиев. – М., 2004. – С. 99.

технологій, хімічних та біологічних матеріалів можуть бути високорентабельними для українських підприємств та організацій. Проте вказані угоди пов'язані з посиленою увагою з боку світової спільноти, тому суб'єкти не завжди можуть об'єктивно оцінити можливі економічні та політичні наслідки такого співробітництва. Крім того, неконтрольована передача виробів, матеріалів та технологій, що мають велике наукове та практичне значення, може бути вигідна для окремого виробника, але завдати шкоди національним інтересам України в цілому.

Варте уваги те, що Тимчасова слідча комісія ВРУ за фактами несанкціонованої торгівлі зброєю на підставі вивчених матеріалів зазначила, що протягом 1992–1997 рр. продаж військової техніки здійснювався безконтрольно. Зокрема, у 1994–1997 рр. ДСЕКУ було видано 6500 ліцензій на експорт зброї, військової та спеціальної техніки та запчастин до неї, а в зовнішньоторговельних операціях брало участь близько 114 фірм, організацій та підприємств. За цей період 40 країнам світу було експортовано продукції на суму близько 760 млн. доларів США, причому реалізація озброєння та військової техніки часто здійснювалася за заниженими цінами. Згідно зі звітом Комісії, передумовами для вказаних «зловживань» були неналежний облік ліцензій та непроведення МО України інвентаризації озброєння[62].

З урахуванням викладеного вважаємо, що найбільш чітко поняття суспільної небезпеки аналізованого злочину визначив М.І. Хавронюк[63]. Вона полягає в тому, що вчинення даного злочину створює умови для безконтрольного розповсюдження різних видів зброї у світі, зокрема у країнах з нестабільною політичною ситуацією, для озброєння екстремістських, терористичних угруповань тощо,

[62] Див.: Бадрак В.В. Культ: оружейный бизнес по-украински / В.В. Бадрак, С.Г. Згурец, С.В. Максимов. – К. : Дифенс Экспресс Групп, 2004. – С. 11.

[63] Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – С. 775; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 6-те вид., переробл. та доповн.– К. : Юридична думка, 2009. – С. 924; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. та доп. – Х. : Фактор, 2011. – С. 969.

і таким чином впливає на стан виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення та звичайних видів озброєння та на стабільність міжнародних відносин України з іншими державами.

Наприклад, за період з вересня 2001 р. по квітень 2010 р. за ознаками складу злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, було відкрито 94 кримінальних провадження (77 – слідчими підрозділами СБУ, 13 надійшли за підслідністю від оперативних підрозділів СБУ як органів дізнання, 3 – від органів прокуратури, 1 – від суду): у 2002 р. – 6, у 2003 р. – 8, у 2004 р. – 12, у 2005 р. – 7, у 2006 р. – 15, у 2007 р. – 10, у 2008 р. – 10, у 2009 р. – 23, у 2010 р. – 3. І лише у 2014 р. за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України, було відкрито 56 кримінальних проваджень.

Наведені дані свідчать, що проблема злочинів, пов'язаних з порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, в Україні існує та є актуальною.

Слід зазначити, що наслідки, які можуть настати в результаті вчинення цього злочину, характеризуються певною непередбачуваністю, і саме це є дуже небезпечним.

Отже, така ситуація досить прогнозовано мала викликати ускладнення конструкції ст. 333 КК України, появу в ній нових частин, в яких більш детально було б регламентовано кримінальну відповідальність залежно від ступеня суспільної небезпеки даного злочину, яка знайшла б своє вираження в нових кваліфікуючих ознаках.

Необхідно зауважити, що в 2009 р. ДСЕКУ за дорученням КМУ було розроблено дві редакції проекту Закону України «Про внесення змін до статті 333 Кримінального Кодексу України».

Зокрема, редакція, яка була оприлюднена в квітні 2009 р. (не передана до КМУ), передбачала таку кваліфікуючу ознаку, як спричинення тяжких наслідків. Згідно з приміткою під тяжкими наслідками у цій статті слід розуміти спричинення матеріальної шкоди у розмірі, що в тисячу і більше разів перевищує НМДГ або спричинення наслідків, що призвели до порушення міжнародних зобов'язань держави чи суперечать її національним інтересам (політичним, економічним, вій-

ським), захист яких є необхідним для забезпечення її національної безпеки»[64].

Поряд із цим редакція, яка була оприлюднена у вересні 2009 р. (не передана до КМУ), вже передбачала, що кримінальна відповідальність настає тільки при заподіянні істотної шкоди. Згідно з приміткою істотною шкодою, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у сто і більше разів перевищує НМДГ. У вказаній редакції також була передбачена така кваліфікуюча ознака, як спричинення тяжких наслідків. Згідно з приміткою тяжкими наслідками у цій статті, якщо вони полягають у заподіянні матеріальних збитків, вважаються такі, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують НМДГ[65].

Як вже зазначалося, крім кримінальної відповідальності, за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю передбачена також й адміністративна відповідальність згідно зі ст.ст. 188-17, 212-4 КУпАП, тобто законодавець вважає, що деякі з порушень не є суспільно небезпечними.

Разом із тим у проекті Закону України «Про внесення змін до статті 212-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення», який був переданий КМУ в березні 2009 р. до ВРУ (не прийнято), передбачалось настання адміністративної відповідальності у випадку порушення законодавства в галузі державного експортного контролю, якщо це не завдало істотної шкоди. У примітці до статті було передбачено, що шкода, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, не вважається істотною у разі, коли її розмір не перевищує ста НМДГ[66].

На нашу думку, якщо законопроекти з таким визначенням іс-

[64] Див.: Про внесення змін до статті 333 Кримінального Кодексу України : проект Закону України від 6 квітня 2009 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

[65] Див.: Про внесення змін до статті 333 Кримінального Кодексу України : проект Закону України від 30 вересня 2009 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

[66] Див.: Про внесення змін до статті 212-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення : проект Закону України від 2 березня 2009 р. № 4132 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

тотної шкоди були б прийняті, то виникли б значні складнощі при кваліфікації даних злочинів. В першу чергу, це пов'язано з тим, що у вказаних редакціях не було передбачено, що конкретно мається на увазі під істотною шкодою нематеріального характеру.

Проте, не дивлячись на викладене, в проекті, який був переданий КМУ до ВРУ у березні 2010 р. (відкликано)[67], в березні 2011 р. (відкликано)[68], в червні 2012 р. (відкликано)[69], а також в проектах ДСЕКУ, що були оприлюднені в квітні 2010 р.[70] та жовтні 2010 р.[71], для злочинів, зазначених у ст. 333 КК України взагалі не було передбачено настання суспільно небезпечних наслідків.

Вважаємо очевидним, що було б доцільно включити до складу цього злочину як кваліфікуючу ознаку настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді завдання шкоди національним інтересам України (політичним, економічним, військовим), порушення міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач

[67] Див.: Про внесення змін до статті 333 Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за порушення державного експортного контролю) : проект Закону України від 4 березня 2010 р. № 6150 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

[68] Див.: Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : проект Закону України від 10 березня 2011 р. № 8211 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

[69] Див.: Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : проект Закону України від 5 червня 2012 р. № 10564 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

[70] Див.: Про внесення змін до статті 333 Кримінального Кодексу України : проект Закону України від 8 квітня 2010 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

[71] Див.: Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення : проект Закону України від 27 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

звичайних видів озброєння чи використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях[72].

Це ґрунтується на позиції положень, визначених у ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України», де одними з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України *у сфері державної безпеки* є участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю та тероризмом; відпрацювання ефективно діючої системи контролю за поставками продукції та технологій оборонного призначення і подвійного використання.

При цьому для підтвердження наявності вказаних наслідків у вигляді завдання шкоди національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) чи порушення міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння ми пропонуємо використовувати положення ч. 2 ст. 25 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». Зокрема, це положення передбачає необхідність отримання в СБУ відповідного письмового висновку, який складається з урахуванням пропозицій МЗС України, МО України, СЗРУ, інших центральних органів виконавчої влади і державних органів.

Об'єкт та предмет порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Одним з найважливіших елементів складу злочину є його об'єкт. Традиційно об'єкт злочину є основним питанням для дослідження, але при цьому саме воно у кримінально-правовій науці залишається найбільш дискусійним.

Це викликано тим, що об'єкт злочину має важливе значення при

[72] Див.: Грачов С.В. Суспільно небезпечні наслідки злочинів, передбачених ст. 333 КК України [Електронний ресурс] / С.В. Грачов // Порівняльно-аналітичне право : електронне наукове фахове видання. – 2014. – № 4. – С. 156. – Режим доступу: http://pap.in.ua/4_2014/43.pdf.

визначенні соціальної сутності злочину. За допомогою об'єкта з'ясовується місце кримінально-правової норми у кримінальному законі. Крім того, правильне розуміння об'єкта злочину дозволяє відмежувати конкретний злочин від інших злочинів чи інших правопорушень.

Ні в кого з дослідників не викликає сумніву теза, що об'єкт злочину – це те, на що посягає злочинне діяння, чому воно завдає або може завдати шкоди. Разом із тим питання про те, чому саме злочинне діяння завдає або може завдати шкоди, є одним з найбільш спірних у науці й, безперечно, не може бути залишене без уваги при розгляді об'єкта злочинів, пов'язаних із порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

У науці кримінального права панує точка зору, відповідно до якої об'єктом злочину є суспільні відносини, відповідальність за посягання на які передбачена нормами кримінального права[73].

Деякі вчені вважають, що об'єктом злочину є «соціально значимі цінності, що охороняються кримінальним законом, інтереси, блага, на які посягає особа, що скоює злочин, і яким у результаті скоєного злочинного діяння заподіюється або може бути заподіяна значна шкода»[74].

У цьому зв'язку, справедливо зазначав П. Матишевський: «Недооцінка значення людини в соціальному житті, її особистості зумовлювала те, що навіть саме поняття «людина» підмінялось зне-

[73] Див.: Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1988. – С. 6; Коржанский Н.И. Предмет преступления : учеб. пособие / Н.И. Коржанский. – Волгоград, 1976. – С. 10; Бажанов М.И. Уголовное право Украины : Общая часть / М.И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – С. 30-33; Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для юрид. вузів і фак. / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.] ; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Харків : Право, 1997. – С. 78; Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 90; Курс советского уголовного права. Часть общая : в 2 т. / под ред. А. А. Пионтковского и др. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – Т. 2. – С. 282; Смирнова Н.Н. Уголовное право : учеб. / Н.Н. Смирнова. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 1998. – С. 70.

[74] Див.: Курс уголовного права. Общая часть: в 2 т. / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – М. : Зерцало, 1999. – Т. 1. – С. 202.

особленим поняттям «особа як сукупність соціальних відносин». П. Михайленко визначав об'єкт злочину у синтезі – як ті суспільні відносини, ті соціальні цінності, на які посягає винний. Відповідно до ст. 7 КК України (в редакції 1960 р.) П. Михайленко виділяв певний перелік суспільних відносин та соціальних цінностей, зокрема громадський устрій України; політичну та економічну системи; власність; особистість; права та свободи громадян; правовий порядок[75].

С.Б. Гавриш також визнає об'єктом злочину благо, яке охороняється кримінальним законом. Він мотивує таку позицію розпливчастістю та суперечливістю категорії суспільних відносин, що призвело, як вважає автор, до того, що практично всі дослідники цієї проблеми вирішують її по-різному, дуже часто вкладаючи у визначення суспільних відносин різний зміст[76].

Своєю чергою, В.О. Навроцький називає об'єктом злочину благо, якому заподіюється шкода[77].

Розгляд об'єкту злочину, передбаченого у ст. 333 КК України буде здійснено, виходячи з того, що об'єкт злочину – це охоронювані кримінальним законом суспільні відносини.

В юридичній літературі домінує думка про те, що всі об'єкти потрібно класифікувати залежно:

а) від ступеня узагальненості охоронюваних кримінальним правом суспільних відносин, що є об'єктами різних злочинів (класифікація «по вертикалі»);
б) від важливості охоронюваних суспільних відносин, яким спричиняє шкоду конкретний злочин (класифікація безпосередніх об'єктів «по горизонталі»)[78].

---

[75] Див.: Михайленко П.П. Уголовное право Украины. Общая часть / П.П. Михайленко. – К.: РИО МВД Украины, 1995. – С. 62.

[76] Див.: Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства / С.Б. Гавриш. – Харьков : Основа, 1994. – С. 52, 65.

[77] Див.: Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В.О. Навроцький. – К. : Атіка, 1999. – С. 256.

[78] Див.: Таций В.Я. Объект преступления. Уголовное право Украины. Общая часть / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1999. – С. 78.

У науці кримінального права поширена трьохчленна класифікація об'єктів «по вертикалі» (загальний, родовий і безпосередній)[79]. Проте, на наш погляд, триступенева класифікація є швидше класичною, ніж універсальною, оскільки не завжди три ступеня є достатніми для повної характеристики об'єкта, який зазнає злочинного посягання. І в цьому питанні ми погоджуємося з чотириступеневою класифікацією об'єкта злочину «по вертикалі», що навів М.Й. Коржанський і яка, вважаємо, є більш повною: загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти[80].

Сутність класифікації «по горизонталі» полягає в тому, що на рівні безпосереднього об'єкта виділяються основний, додатковий і факультативний об'єкти. Необхідність у такій класифікації виникає тоді, коли конкретний злочин одночасно завдає шкоди декільком суспільним відносинам. У злочинах, які мають кілька безпосередніх об'єктів, законодавець, як правило, виділяє один, найбільш важливий, що зрештою й визначає суспільну небезпечність цього злочину. У кримінально-правовій літературі такий об'єкт традиційно називають основним безпосереднім об'єктом, а об'єкт, якому завдається шкода поряд з основним, – додатковим безпосереднім об'єктом злочину.

Такої ж думки дотримуються й іноземні вчені. Ними розрізняється серед безпосередніх об'єктів основний, додатковий та факультативний об'єкти[81].

На наш погляд, найбільш доречною є саме така класифікація безпосередніх об'єктів «по горизонталі».

Загальний об'єкт утворює сукупність суспільних відносин, що поставлені під охорону чинного кримінального законодавства. Його визначено саме в ч. 1 ст. 1 КК України: це права і свободи людини та громадянина, власність, громадський порядок і громадська безпе-

[79] Див.: Советское уголовне право: Общая часть. – М., 1977. – С. 111-118; Коржанський М.Й. Об'єкт і предмет злочину : лекція / М.Й. Коржанський. – К.: НАВСУ, 1997. – С. 40.

[80] Див.: Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна : курс лекцій / за ред. М.Й. Коржанського. – К. : Атіка, 2001. – С. 163.

[81] Див.: Фролов Е.А. Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социалистическую собственность : дис. …д-ра юрид. наук / Е.А. Фролов. – Свердловск, 1971. – С. 269, 278, 290.

ка, довкілля, конституційний устрій України, мир та безпека людства. Поряд із цим загальним об'єктом злочину є рухлива система суспільних відносин, яка залежить від кримінального закону.

Під родовим (груповим) об'єктом розуміється об'єкт, що охоплює визначене коло тотожних чи однорідних за своєю соціально-політичною і економічною сутністю суспільних відносин, які в силу цього повинні охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм.

Значення родового об'єкта злочину полягає насамперед у тому, що він дозволяє провести класифікацію всіх злочинів і кримінально-правових норм.

У теорії кримінального права родовий або груповий об'єкт злочину, як правило, визначається згідно з місцем норми, що передбачає відповідальність за його вчинення, в Особливій частині КК[82]. Це дозволило законодавцю в цілому правильно об'єднати в межах однієї глави КК України норми, у яких передбачається відповідальність за зазіхання на тотожні чи однорідні суспільні відносини[83].

Враховуючи викладене, висловимо думку, що злочин, передбачений у ст. 333 КК України, не зовсім гармонійно поміщено до розділу XIV Особливої частини КК України «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації».

Для додаткової аргументації нашої позиції доцільно провести порівняльній аналіз із кримінальним законодавством деяких країн.

Наприклад, у КК РФ вказаний злочин віднесено до глави 22 «Злочини у сфері економічної діяльності» розділу VIII «Злочини у сфері економіки»[84], а у КК Білорусії – до глави 25 «Злочини

[82] Див.: Уголовное право Украины: Общая часть : учеб. для студентов юрид. вузов и фак-тов / [Бажанов М.И., Баулин Ю.В., Борисов В.И. и др.]; под ред. профессоров М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тация. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков : Право, 1999. – С. 83.

[83] Див.: Таций В.Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву / В.Я. Таций. – Харьков : Юридический институт, 1982. – С. 85.

[84] Див.: Уголовный кодекс Российской Федерации : утвержденный Федеральным Законом от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального Собрания Российской Федерации. – Режим доступа : http://duma.consultant.ru.html.

проти порядку здійснення економічної діяльності» розділу VIII «Злочини проти власності та порядку здійснення економічної діяльності»[85].

Окремої уваги потребує розгляд питання щодо можливого включення складу злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, до розділів I «Злочини проти основ національної безпеки України», IX «Злочини проти основ громадської безпеки» або XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку».

Проти цієї теорії є думка, яка зводиться до того, що за основу будуть взяті не найбільш типові випадки порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, а навпаки, найбільш тяжкі форми їх прояву. У результаті цього буде викривлено та штучно підвищено ступінь суспільної небезпеки злочинів, які в дійсності не були спрямовані ані проти основ національної безпеки України, ані проти миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку чи суспільної безпеки. Враховуючи це оптимальним було б розміщення цього складу злочину в розділі VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності». Фактично це дало би змогу більш чітко окреслити родовий об'єкт злочину.

Разом із тим, якщо звернутись до Закону України «Про основи національної безпеки України» та до наявних теоретичних напрацювань у кримінальному праві України у цій сфері, слід зазначити, що можливість включення складу злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, до розділів I «Злочини проти основ національної безпеки України» або XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» має право на існування.

Так, якщо виходити з положень зазначеного Закону, основними напрямами державної політики з питань національної безпеки України у сфері державної безпеки є відпрацювання ефективно діючої системи контролю за поставками продукції і технологій оборонного призначення і подвійного використання. Тому, кримінально-правову

[85] Див.: Уголовный кодекс Республики Беларусь : утвержденный Законом Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275-З [Электронный ресурс] // Официальный сайт Национального правового интернет-портала Республики Беларусь. – Режим доступа : http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=HK9900275&p2={NRPA}.

протидію порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, слід розцінювати як один з елементів цієї системи, яка надає можливість впливати на її працездатність та захищати від порушень унормованої процедури її алгоритму дій.

При будь-якій дискусії та наведенні аргументації, під час юридичного аналізу цього злочину слід керуватися перш за все інтересами держави, адже саме вони потерпають при вчиненні цього злочину. Економічна складова важлива в цьому питанні, оскільки мова йде про нанесення фінансової шкоди державі, тобто ненадходження певних сум до державного бюджету України. Проте зауважимо, що при вчиненні злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, наслідком такої дії може бути резонанс у світі, що призводить до негативного іміджу України.

Вести мову про розміщення цього злочину у розділі XX Особливої частини України слід у разі вчинення порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю з метою розроблення, виробництва, придбання, зберігання, збуту, транспортування зброї масового знищення, підготовки або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту.

Зазначена вище позиція має право на життя при побудові нової архітектоніки Особливої частини КК України, яка буде складатися з трьох блоків: перший блок має включати розділи, якими забезпечується кримінально-правова охорона інтересів особи та особистості; другий – розділ, що забезпечуватиме охорону інтересів суспільства; третій охорону інтересів держави[86].

Злочини, передбачені розділами I та XX Особливої частини КК України, та деякі інші кримінально-правові норми є змістом блоку, який буде забезпечувати кримінально-правову охорону інтересів держави, включення злочину, зазначеного у ст. 333, до цього блоку є очевидним.

В юридичній літературі можна зустріти декілька точок зору щодо

[86] Див.: Скулыш Е.Д. Проблема систематизации законодательства об уголовной ответственности: предмет дискуссии в теории уголовного права Украины / Е.Д. Скулыш, А.В. Шамара // Вісник Асоціації кримінального права України.–2014.–№ 2(3). – С. 29-44.

визначення об'єкта даного злочину. Зокрема, Л.М. Кривоченко його об'єктом називає відносини національної безпеки України, її міжнародного авторитету у сфері дотримання міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення та звичайних видів озброєння, а також здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях[87].

Поряд із цим М.І. Хавронюк об'єкт даного злочину визначає як встановлений порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю[88].

До побудови нової архітектоніки Особливої частини КК України ще одним варіантом вирішення зазначеної проблеми, який не потребує переміщення ст. 333 та внесення змін до структури розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності», може бути викладення назви розділу XIV у такій редакції: «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, державного експортного контролю, забезпечення призову та мобілізації».

Повертаючись до тези про те, що оптимальним було б розміщення цього складу злочину у розділі VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності», слід зазначити, що характерною ознакою злочинів, що входять до розділу VII, є їхня здатність заподіювати шкоду визначеному законом порядку здійснення господарської діяльності. Виходячи із вищезазначеного, зупинимось на тезі, що родовим об'єктом цього злочину слід визначити охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо забезпечення господарської діяльності в Україні та за її межами[89].

[87] Див.: Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – С. 904.

[88] Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – С. 775; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 6-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юридична думка, 2009. – С. 924; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. та доп. – Х. : Фактор, 2011. – С. 9.

[89] Див.: Грачов С.В. Об'єкт та предмет злочину, пов'язаного з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України) / С.В. Грачов // Право і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 105.

Для евристичної повноти юридичного аналізу об'єкта зазначеного злочину пропонуємо звернутися до класифікації об'єкта «по вертикалі».

Зокрема, якщо дотримуватися звичної триступеневої класифікації об'єктів злочинів, то в розділі VII Особливої частини КК України зібрані, по суті, склади злочинів з найрізноманітнішими об'єктами посягання, які порушують митне, банківське, валютне, податкове законодавство.

Тому для більш чіткого відображення природи й сутності об'єкта злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, ми повинні, крім господарської сфери, яка є складовою частиною родового об'єкта злочину, ще виділяти видовий об'єкт, котрий вкаже на більш конкретні правовідносини у цій сфері.

Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» господарська діяльність – це будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару. Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. У ч. 1 ст. 3 ГК України вказано, що під господарською розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» міжнародні передачі товарів – це експорт, імпорт, реекспорт товарів, їх тимчасове вивезення за межі України або тимчасове ввезення на її територію, транзит товарів територією України, а також будь-які інші передачі товарів, що здійснюються за межами України.

Виходячи зі вказаних законодавчих дефініцій, можна визначити, що міжнародні передачі товарів, що підлягають державному експортному контролю, є різновидом зовнішньоекономічної діяльності, яка своєю чергою є одним із видів господарської діяльності.

Поряд із цим у розділ VII Особливої частини КК України «Злочини в сфері господарської діяльності» включено норми про відповідальність за зазіхання на наявну в нашій державі систему господарювання. Очевидно, що при порушенні порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

З огляду на викладене вважаємо, що видовим об'єктом цього злочину є порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

На думку більшості науковців, найбільш істотне значення для правотворчої та правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт злочину. Під ним потрібно розуміти ті конкретні суспільні відносини, що поставлені законодавцем під охорону визначеного кримінального закону і яким заподіюється шкода злочином, що підпадає під ознаки даного складу злочину[90]. Він більшою мірою, ніж інші об'єкти, визначає ступінь суспільної небезпеки злочину, механізм завдання шкоди.

Основний безпосередній об'єкт завжди лежить у площині родового об'єкта і входить у систему тих суспільних відносин, що утворюють його.

Загальновідомо, що місце конкретної кримінально-правової норми в кримінальному законі визначається законодавцем з урахуванням змісту не тільки родового, а й основного і безпосереднього об'єктів цього злочину.

Слід зазначити, що законодавець лише в деяких випадках вказує на безпосередній об'єкт у самому кримінальному законі. У більшості ж випадків у кримінальному законі відсутні будь-які вказівки щодо безпосереднього об'єкта конкретного злочину, тоді для його з'ясування необхідний ретельний соціально-політичний і юридичний аналіз складу визначеного злочину.

Встановлення безпосереднього об'єкта злочину має важливе значення для з'ясування характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину. Саме безпосередній об'єкт злочину дозволяє найчастіше і з найбільшою точністю провести розмежування між подібними злочинами[91].

[90] Див.: Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1988. – С. 3.

[91] Див.: Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1988. – С. 88-90.

Визначення змісту безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, становить певні труднощі, оскільки передбачає значний ступінь конкретизації, виокремлення певної сторони суспільних відносин, якій безпосередньо завдається шкода окремо взятим посяганням.

Таким чином, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, є встановлений порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Ми погоджуємося з думкою науковців про те, що додатковим безпосереднім об'єктом злочину є ті суспільні відносини, яким поряд із основним об'єктом завдається чи створюється загроза завдання шкоди[92].

Додатковий об'єкт так само, як і основний безпосередній об'єкт, має значення для визначення сутності вчиненого злочину, установлення тяжкості наслідків, що настали чи можуть настати. Саме додатковий безпосередній об'єкт при його наявності в конкретних злочинах може впливати на їх кваліфікацію, враховується при визначенні заходу покарання та дає можливість відмежувати його від суміжних, однорідних злочинів.

Як зазначено вище, додатковий безпосередній об'єкт, своєю чергою, може бути двох видів: обов'язковий та факультативний.

Додатковий обов'язковий об'єкт – це такий об'єкт, що у даному складі злочину страждає завжди, у будь-якому випадку вчинення цього злочину[93]. Додатковому обов'язковому об'єкту, як і основному, завжди завдається шкода внаслідок вчинення злочину. Додатковий факультативний об'єкт – це такий об'єкт, що при вчиненні певного злочину може існувати поряд з основним, а може й бути відсутнім[94].

[92] Див.: Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1988. – С. 88.

[93] Див.: Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я.Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 101.

[94] Див.: Уголовное право Украины. Общая часть / под ред. М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тация та др. – Харьков : Право, 1999. – С. 87.

При вчиненні злочинів, пов'язаних з порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, завжди існує загроза завдання шкоди національним інтересам та безпеці України у зовнішньополітичній сфері[95]. Це викликано тим, що реакція міжнародної спільноти на те чи інше порушення порядку здійснення міжнародних передач таких товарів може бути непередбачуваною. Таким чином, на думку автора, обов'язковим додатковим об'єктом даного злочину є відносини національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері.

Злочин, передбачений у ст. 333 КК України, може створювати загрозу заподіяння шкоди не тільки основам національної безпеки України, миру та безпеці людства[96], але й іншим суспільним відносинам, що підлягають кримінально-правовій охороні. Тому, крім обов'язкового додаткового безпосереднього об'єкта злочину, даний склад має і додатковий факультативний об'єкт, одним з яких, на нашу думку, є відносини громадської безпеки. Зокрема, посягання на громадську безпеку відбувається у випадку, якщо ці злочини призводять або можуть призвести до використання вказаних товарів у терористичних та інших протиправних цілях[97].

При цьому, як зазначалося вище, сама можливість потрапляння контрольованих товарів до терористичних груп або організацій, які в подальшому можуть їх використати для вчинення терактів та інших протиправних дій, спрямованих на шкоду громадській безпеці, не

[95] Див.: Грачов С.В. Сучасний стан протидії злочинам, пов'язаним з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю України / С.В. Грачов // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 22 жовтня 2010 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2011. – С. 35.

[96] Див.: Бантишев О.Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): моногр. / О.Ф. Бантишев, О.В. Шамара. – [3-е вид., перероб. та доп.]. – Вид-во: ТОВ «Віртуальна реальність». – Луганськ. – 2014. – 198 с.; Шамара О.В. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку : моногр. / О.В. Шамара. – К. : Наук. – вид. центр НА СБ України, 2013. – 472 с.

[97] Див.: Шамара О.В. Відповідальність за здійснення терористичної діяльності за кримінальним законодавством України: монографія / О.В. Шамара. – К.: Видавничий дім «Артек», 2014. – 280 с.

виключається. Так, слід звернути увагу на те, що в 2014-2015 рр. вказаний аспект став надактуальним у зв'язку з незаконним ввезенням з РФ на територію України озброєння та військової техніки контрабандним шляхом та в порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, які в подальшому використовуються для проведення бойових дій на сході України.

Крім того, слід зазначити, що згідно зі ст. 4 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» одним з основних принципів державної політики в галузі експортного контролю є обов'язковість виконання міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки.

Поряд із цим однією з форм порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, згідно з ч. 3 ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» є укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж передбачений цим Законом, якщо суб'єкту господарювання стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності саме з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки.

Таким чином, законодавець визнає, що додатковим факультативним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, можуть бути відносини щодо дотримання Україною міжнародних зобов'язань у зазначеній сфері. Невиконання вказаних зобов'язань може сприяти створенню зброї масового знищення чи засобів її доставки та її подальшому застосуванню, тобто призвести до скоєння злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Проте, як правило, зазначений об'єкт буде відсутній. Але, наприклад, при здійсненні міжнародних передач до таких країн, як Іран або КНДР, які в порушення резолюцій Ради Безпеки ООН розвивають свої ядерну та ракетну програми, відносини щодо дотримання

Україною міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки будуть додатковим факультативним безпосереднім об'єктом.

Керуючись тим, що об'єктом злочину є суспільні відносини, ми розглянемо їх структуру, котра складається з трьох елементів: суб'єкти (носії) відносин, предмет, з приводу якого існують відносини, і соціальний зв'язок (суспільно значима діяльність) як зміст відносин[98].

Суб'єктами суспільних відносин, охоронюваних нормою, яка передбачає відповідальність за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю є держава в особі спеціально уповноважених на те органів, юридичні особи незалежно від їхньої організаційно-правової форми та форми власності, фізичні особи, діяльність яких пов'язана з вказаними передачами.

На нашу думку, при їх визначенні, насамперед, необхідно звернутися до положень Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Зокрема, згідно зі ст. 1 цього Закону одними з основних суб'єктів вказаних відносин є суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів, якими визнаються зареєстровані ДСЕКУ суб'єкти господарювання України, які мають намір здійснювати або здійснюють міжнародні передачі товарів, включаючи посередницьку (брокерську) діяльність.

Відповідно до ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єктами господарювання є:

1. Господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ЦК України, а також інші юридичні особи, які здій-

[98] Див.: Уголовное право Украины: Общая часть : учеб. для студентов юрид. вузов и фак-тов / [Бажанов М. И., Баулин Ю. В., Борисов В. И. и др.] ; под ред. профессоров М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тация. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков : Право, 1999. – С. 75.

снюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку.

2. Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Поряд із цим необхідно зазначити, що суб'єктами даних відносин також можуть бути й не зареєстровані ДСЕКУ суб'єкти господарювання України, які порушуючи встановлений порядок, здійснюють міжнародні передачі контрольованих товарів без отримання відповідних дозвільних документів.

Варте уваги те, що до змін, внесених згідно із Законом України № 2561-VI від 23.09.2010 року, Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» передбачав, що міжнародні передачі товарів – це експорт, імпорт, реекспорт товарів, їх тимчасове вивезення за межі України або тимчасове ввезення на її територію, транзит товарів територією України, а також будь-які інші передачі товарів, що здійснюються за межами України, саме за умови участі в них суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів. Це свідчить про те, що законодавець визначив, що міжнародними передачами контрольованих товарів є й такі передачі, які здійснюються і не зареєстрованими ДСЕКУ.

Більш того, практика діяльності СБУ свідчить про те, що міжнародні передачі вказаних товарів можуть здійснюватися суб'єктами, які взагалі не зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти господарювання, наприклад, приватними фізичними особами.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» до суб'єктів вказаних відносин також доцільно віднести:

1. Посольства іноземних держав.
2. Іноземних суб'єктів господарської та іншої діяльності.
3. Представників будь-яких юридичних осіб іноземних держав.
4. Іноземців.
5. Осіб без громадянства.

Крім того, у ст. 6 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» визначено ще низку суб'єктів відносин у сфері здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю. Зокрема, це:

1. ВРУ, яка визначає законодавчі основи державної політики в галузі державного експортного контролю.
2. Президент України, який відповідно до Конституції України здійснює загальне керівництво державною політикою в галузі державного експортного контролю.
3. Рада національної безпеки і оборони України, яка координує діяльність та здійснює контроль за діями органів виконавчої влади в галузі державного експортного контролю.
4. КМУ, який забезпечує здійснення державної політики в галузі державного експортного контролю.
5. ДСЕКУ, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, уповноважені згідно із законодавством здійснювати заходи в галузі державного експортного контролю (МО України, ДКАУ, Державіаслужба України, СБУ, Мінекономрозвитку України, МЗС України, СЗРУ, ДМСУ), що забезпечують реалізацію державної політики в галузі державного експортного контролю.
6. Інші центральні органи виконавчої влади, представництва України за кордоном та юридичних осіб, діяльність яких безпосередньо не пов'язана з державним експортним контролем, за згодою їх керівників, можуть також залучатися зазначеними органами виконавчої влади до участі в здійсненні заходів державного експортного контролю.

Визначення суб'єктів відносин «сприяє встановленню кола тих відносин, що охороняються конкретною кримінально-правовою нормою, а також з'ясовуванню їхнього змісту, оскільки в соціальних функціях особи відбивається як зміст, так і характер соціальних зв'язків у відносинах»[99].

Наступним елементом структури суспільних відносин є предмет. Предметом суспільних відносин цього злочину є охоронюваний за-

[99] Див.: Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1988. – С. 3.

коном порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Соціальний зв'язок становить зміст суспільних відносин, їх третю складову частину, певну взаємодію, взаємозв'язок суб'єктів цих відносин. Важливо також зазначити, що соціальний зв'язок завжди виникає та існує з приводу конкретного предмета суспільних відносин, а тому йому властивий предметний характер[100].

Зміст охоронюваних кримінальним законом відносин необхідно розглядати як конкретну взаємодію їх суб'єктів з приводу законного здійснення міжнародних передач контрольованих товарів. Держава законодавчо визначає порядок здійснення такої діяльності та за допомогою встановлених різними галузями права норм забезпечує недопущення його порушення.

Виходячи зі сформульованих у законодавстві приписів, суб'єкти суспільних відносин зобов'язані додержуватися вимог закону в процесі взаємовідносин. При недодержанні регламентованих державою правил поведінки одним з учасників відносин порушується порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, який спрямований на захист національних інтересів України, дотримання Україною міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння, здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях.

Викладене свідчить про те, що процедури експортного контролю надають відповідним державним органам можливість виконувати контрольні функції щодо такої діяльності, тобто, особи, які виконують вказані процедури, стають повноцінними суб'єктами відносин, для забезпечення яких державним органам і надаються контрольні повноваження.

У разі порушення встановленого порядку носій відповідних суспільних відносин зсередини розриває соціальний зв'язок, у результаті чого змінюється саме суспільне відношення, оскільки воно

[100] Див.: Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. та ін.]; відп. ред. Кондратьєв Я.Ю. ; наук. ред. Клименко В.А. та Мельник М.І. – К. : Правові джерела, 2002. – С. 97.

завжди є цілісною системою, яка існує у взаємозв'язку вхідних до неї структурних елементів.

Таким чином, нами з'ясовано структуру та сутність суспільних відносин у сфері здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Перейдемо до розгляду предмета злочину, передбаченого у ст. 333 КК України.

Предмет злочину переважно є факультативною ознакою складу. Проте оскільки він чітко визначений у диспозиції даної статті, вказаний склад відносять до злочинів, характерною особливістю яких є обов'язкова наявність предмета, на який безпосередньо спрямовані злочинні дії винного і через який він посягає на суспільні відносини, що характеризують його об'єкт.

З огляду на диспозицію ст. 333 КК України предметом даних складів слід визнати товари, що підлягають державному експортному контролю. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» такими товарами є товари військового призначення та подвійного використання.

До товарів військового призначення в сукупності чи окремо належать:

а) вироби військового призначення – озброєння, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали та обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів;

б) послуги військового призначення – надання іноземним юридичним чи фізичним особам в Україні або за її межами послуг, у тому числі посередницьких (брокерських), у сфері розроблення, виробництва, будівництва, складання, випробування, ремонту, технічного обслуговування, модифікації, модернізації, експлуатації, управління, демілітаризації, знищення, збуту, зберігання, виявлення, ідентифікації, придбання або використання виробів чи технологій військового призначення, а також надання зазначеним юридичним особам іноземної держави чи її представникам або іноземцям послуг з фінансування таких робіт.

Наприклад, вироком Хмельницького міськрайонного суду від 13.10.2008 р. винним у скоєнні злочину, передбаченого у ч. 2 ст. 333 КК України, визнано громадянна України Л., який протягом 2005–2008 рр. під час перебування в Китаї, діючи від імені латвійської фірми «S», неодноразово надавав послуги з перевірки, ремонту та технічного обслуговування виробів «Н001Э», які належать до радіолокаційних прицільних комплексів та входять до системи управління озброєнням літаків Су-27. Відповідно до висновку експертизи ДСЕКУ, вироби «Н001Э» є спеціальними для використання у виробах військового призначення, у зв'язку з чим вони та послуги з їх ремонту та технічного обслуговування належать до товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю;

в) технології військового призначення – спеціальна інформація в будь-якій формі (за винятком загальнодоступної інформації), необхідна для розроблення, виробництва або використання виробів військового призначення та надання послуг військового призначення. Ця інформація може надаватися у формі технічних даних або технічної допомоги:

– технічні дані – проекти, плани, креслення, схеми, діаграми, моделі, формули, специфікації, програмне забезпечення, посібники та інструкції, розміщені на папері або інших, у тому числі й електронних, носіях інформації;
– технічна допомога – проведення інструктажів, надання консультацій, здійснення заходів з метою підвищення кваліфікації, навчання, практичного освоєння методів роботи;
– базові технології – технології, які визначають принцип роботи і використання техніки, та елементи технологій, без яких військова техніка не може бути створена і використана.

Зокрема, вироком Приморського районного суду м. Одеси від 31.08.2011 р. винним у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 333 КК України, визнано громадянина України М., який у складі групи спеціалістів державного підприємства МО України «О.» в рамках договору комісії з ДП «Укроборонсервіс» повинен був виїхати до Лівії з метою ремонту учбово-бойових літаків Л-39. Готуючись до вка-

заного відрядження, М. виготовив копії технологічної документації з ремонту літака Л-39 (карт демонтажів електропроводки літака Л-39) з метою надання її представникам іноземного замовника для обґрунтування необхідності проведення конкретних ремонтних робіт. У подальшому вказану документацію було виявлено в особистих речах М. під час проходження ним митного контролю в аеропорту «Бориспіль». Відповідно до висновку експертизи Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки ЗСУ МО України, технологічна документація з ремонту учбово-бойового літаку Л-39 є товаром військового призначення. Згідно з висновком експертизи ДСЕКУ, копії вказаних технологічних карт є товаром військового призначення, міжнародні передачі якого підлягають державному експортному контролю.

До товарів подвійного використання належать окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які крім цивільного призначення можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів, перелік яких визначається КМУ.

Послуги (технічна допомога) подвійного використання – це надання іноземним юридичним особам чи іноземцям в Україні або за її межами технічної підтримки, пов'язаної з ремонтом, розробленням, виробництвом, використанням, складанням, випробуванням, модифікацією, модернізацією, підтримкою в робочому стані, включно з авторським та гарантійним наглядом, або будь-яке інше технічне обслуговування систем, обладнання та їх компонентів, програмного забезпечення та технологій, що підлягають державному експортному контролю. Послуга (технічна допомога) може набувати форми інструктажу, підвищення кваліфікації, навчання, практичного освоєння методів роботи, надання консультацій і може включати передачу технічних даних.

Необхідно зазначити, що контроль не застосовується до технологій, що є загальнодоступними, до фундаментальних наукових досліджень або до інформації, мінімально необхідної для подання заявки на патент. Загальнодоступна – це технологія чи програмне забезпечення, на подальше поширення якої не накладені обмеження. Обмеження, які випливають з авторського права, не виключають технологію або програмне забезпечення із загальнодоступних. Фундаментальні наукові дослідження – це експериментальні чи теоретичні роботи, що проводяться головним чином з метою одержання нових знань про фундаментальні принципи явищ або фактів, які спостерігаються, і первісно не спрямовані на досягнення конкретної практичної мети чи розв'язання конкретного завдання.

Згідно зі ст. 9 цього Закону найменування та опис товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, вносяться до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю. Списки складаються за відповідними групами товарів ДСЕКУ із залученням заінтересованих центральних органів виконавчої влади. До складання списків можуть також залучатися представники підприємств, наукових установ, організацій, а також їх об'єднань. Зазначені списки затверджуються КМУ.

Зокрема, сьогодні існує дві Постанови КМУ, які затверджують списки товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, а саме товарів військового призначення та подвійного використання:

1. Постанова КМУ від 20.11.2003 р. № 1807 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення»:

а) список товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю (Додаток до Постанови КМУ). Містить 22 категорії товарів військового призначення, а саме: зброя та озброєння, боєприпаси, бомби, торпеди, ракети, апаратура керування вогнем та апаратура протидії, наземні транспортні засоби (у тому числі танки, броньовані машини тощо), хімічні та біологічні токсичні агенти, сльозоточиві гази, радіоактивні матеріали, військові вибухові речовини і паливо, військові

кораблі, військові літальні апарати (у тому числі безпілотні), військове електронне обладнання, високошвидкісні системи зброї, броньоване чи захисне обладнання, обладнання для військової підготовки, обладнання і технології для виробництва виробів військового призначення, зброя спрямованої енергії, військове кріогенне обладнання, а також програмне забезпечення і технології спеціально призначені для військового використання;

2. Постанова КМУ від 28.01.2004 р. № 86 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання», в якій товари подвійного використання розподілені за видами відповідно до списків:

а) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки (Додаток 1 до Постанови КМУ), а саме: матеріали, обладнання для обробки матеріалів, електроніка, комп'ютери, засоби зв'язку та захисту інформації, оптика і лазери, навігаційні системи та авіаційна радіоелектроніка, морські транспортні засоби, рушійні системи, двигуни та їх компоненти, космічні апарати, компоненти морських, авіаційних і ракетних двигунів. Крім того, у вказаному списку товари подвійного використання також поділяються на «чутливі» та «дуже чутливі», відомості стосовно експорту яких подаються Україною до Секретаріату міжнародного режиму експортного контролю «Вассенаарська домовленість»;

б) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні ракетної зброї (Додаток 2 до Постанови КМУ), який складається з двох категорій товарів:
категорія I:

– закінчені ракетні системи (включаючи балістичні ракети, ракети – носії космічних апаратів та дослідницькі ракети), що мають можливість доставляти не менш як 500 кг корисного навантаження на відстань не менш як 300 км;
– закінчені атмосферні безпілотні літальні апарати (включаючи крилаті ракети, радіокеровані літаки-мішені та радіокеровані розвідувальні літаки), що мають можливість доставляти не менш як 500 кг корисного навантаження на відстань не менш як 300 км;

– закінчені підсистеми, придатні до використання в закінчених системах доставки (окремі ступені ракет, головні частини та корисне навантаження, рідинні або твердопаливні ракетні двигуни, комплекси наведення та системи керування, засоби поразки або вибухові пристрої боєголовок ракет);

категорія II:

– закінчені ракетні системи (включаючи балістичні ракети, ракетиносії космічних апаратів та дослідницькі ракети), а також закінчені атмосферні безпілотні літальні апарати (включаючи крилаті ракети, радіокеровані літаки-мішені та радіокеровані розвідувальні літаки), що мають максимальну дальність 300 км або більше;
– двигуни, ракетне паливо та компоненти, обладнання для виробництва, агрегати і компоненти, конструкційні матеріали, системи навігації, системи керування польотом, радіоелектронне обладнання, системи забезпечення запуску, комп'ютери та перетворювачі, обладнання для випробувань, системи моделювання та імітації,технології «СТЕЛС»;
– системи захисту від факторів ядерного вибуху;
– окремі ступені ракет;

в) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні ядерної зброї (Додаток 3 до Постанови КМУ), який складається з двох частин:

частина I:

– ядерні матеріали (вихідний та спеціальний матеріал, що розщеплюється, інші матеріали, що розщеплюються);
– ядерні реактори і спеціально призначені або підготовлені обладнання та компоненти до них;
– спеціальні неядерні матеріали;
– установки з переробки опромінених паливних елементів та спеціально призначене або підготовлене для цього обладнання;
– установки для виготовлення паливних елементів ядерних реакторів;
– установки для виробництва важкої води та дейтерію;
– установки для конверсії урану та плутонію;
– спеціально призначене або підготовлене обладнання для виробництва;

частина II:
– промислове обладнання;
– матеріали;
– обладнання та комплектуючі для розподілу ізотопів урану (крім зазначених у частині I);
– установки для виробництва важкої води (крім зазначених у частині I);
– обладнання для випробування, вимірювання та розроблення ядерних вибухових пристроїв;
– компоненти для ядерних вибухових пристроїв;

г) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї (Додаток 4 до Постанови КМУ), складається з трьох частин:

1) частина I містить три розділи:
– до розділу 1 належать токсичні хімікати, які розроблялися, вироблялися, накопичувалися або використовувалися як хімічна зброя (або можуть використовуватися як хімічна зброя), а також прекурсори, які можуть бути використані на прикінцевій стадії виготовлення токсичного хімікату, що визначений у цьому розділі;
– до розділу 2 належать токсичні хімікати, які не можуть бути використані як хімічна зброя, але можуть бути використані як її компоненти, а також прекурсори, які можуть бути використані на прикінцевій стадії виготовлення токсичного хімікату, що визначений у розділі 1 або у цьому розділі;
– до розділу 3 належать токсичні хімікати та прекурсори, які використовуються промисловістю у великих комерційних кількостях для цілей, що не заборонені «Конвенцією про заборону розробки, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення»;
2) частина II Списку містить обладнання та компоненти, що застосовуються для виробництва хімікатів, що визначені у частині I Списку;
3) частина III Списку містить технології, що можуть бути використані для розроблення, виробництва або використання хімікатів та обладнання, що визначені у частинах I та II Списку;

д) список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї (Додаток 5 до Постанови КМУ), складається трьох частин:

– частина I Списку містить збудники захворювань (патогени) людини, тварин і рослин, їх генетично змінені форми, фрагменти генетичного матеріалу, які можуть бути використані у створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї;
– частина II Списку містить обладнання та компоненти, які застосовуються для культивування (виробництва) збудників захворювань (патогенів) людини, тварин і рослин, що визначені у частині I Списку;
– частина III Списку містить технології, що можуть бути використані для розроблення, виробництва або використання матеріалів і обладнання, що включені до частин I та II Списку.

Крім того, п. 8 Постанови КМУ від 20.11.2003 р. № 1807 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення» виділяє категорію товарів, які згідно з висновками відповідних органів виконавчої влади допущені для цивільного використання. Такі товари розподіляються на товари військового призначення, які у встановленому порядку допущені для цивільного використання, та товари військового призначення, які у встановленому порядку можуть бути допущені для цивільного використання. Ці товари є спеціально призначеними (розробленими) для військового використання або для розроблення, виробництва чи використання військових виробів та відповідно до висновку органу виконавчої влади є допущеними або можуть бути допущеними до цивільного використання. Для зарахування до останньої категорії допускається обґрунтування суб'єкта щодо можливих умов (критеріїв) допущення цього товару до цивільного використання. Критеріями допущення товарів військового призначення до цивільного використання можуть бути: проведення демілітаризації цих товарів (демонтаж компонентів, спеціально призначених або модифікованих для військового використання, наприклад озброєння), виготовлення їх у варіанті, призначеному для цивільного використання, тощо. Міжнародні передачі таких товарів здійснюються у порядку, встановленому для товарів подвійного використання.

Крім вищевказаних виділяють також такі критерії:

1. приведення конструкції товару військового призначення у типову, що схвалена або сертифікована для цивільного використання

уповноваженою установою (органом) або висновком конструкторського бюро тощо;

2. наявність технічних умов, висновків, стандартів або інших документів, які регламентують використання товарів військового призначення на цивільних об'єктах (у складі цивільних об'єктів).

Поряд із цим в окремих випадках ДСЕКУ при розгляді звернень на проведення попередньої експертизи товарів, які згідно з висновками попередньої ідентифікації віднесені суб'єктом до товарів військового призначення, що допущені для цивільного використання, не пропонує підтвердити таке допущення висновком відповідного органу виконавчої влади.

У таких випадках ДСЕКУ як центральний орган виконавчої влади самостійно ухвалює рішення щодо допущення товарів військового призначення для цивільного використання. Зазначене вище можливе виключно за умови, якщо суб'єкт, який звернувся за проведенням експертизи, є розробником або виробником цих товарів та його висновки щодо попередньої ідентифікації містять вичерпні та беззаперечні обґрунтування стосовно умов (критеріїв) допущення цих товарів для цивільного використання[101].

Застосування такої категорії товарів в історичному аспекті розпочалося ще в часи конверсії національного ОПК і було пов'язане з необхідністю підтримки підприємств за рахунок виведення цих товарів за коло таких, експорт та імпорт яких потребує відповідних повноважень, що давало змогу підприємствам здійснювати самостійний (без державних посередників або без отримання повноважень) експорт та імпорт товарів і, відповідно, давало можливість поетапно привести зазначені товари до цивільних технічних умов. Разом із тим збереження цієї норми в оновленому нормативно-правовому полі є досить проблематичним з таких причин:

1. введення категорії «товари, допущені до цивільного використання» не передбачено нормами Закону і не випливає з норм цього Закону;

[101] Див.: Гришуткін О.М. Питання оновлення нормативно-правової бази у галузі державного експортного контролю / О.М. Гришуткін // Вісник експортного контролю : журнал науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – 2011. – № 2. – С. 7-13.

2. допущення товарів військового призначення до цивільного використання не має визначених законодавством процедур, а здійснення такого допущення за «висновками відповідних органів виконавчої влади» без застосування унормованих законодавством процедур є ознакою наявності відповідних корупціогенних чинників;
3. введення категорії «товари, допущені до цивільного використання» та застосування до «військових» товарів, якими за своєю суттю є «товари військового призначення, допущені до цивільного використання», процедур державного експортного контролю, які передбачені для «цивільних» товарів подвійного використання, призводить до «розмивання» державної монополії на експорт/імпорт товарів військового призначення;
4. введення категорії «товари, допущені до цивільного використання» створює ризик ненавмисного порушення міжнародних зобов'язань під час експорту за рахунок використання «невійськових» процедур експортного контролю щодо вивезення за кордон таких товарів.

Крім того, О.М. Гришуткін зазначає, що у разі, якщо за підсумками аналізу цих «негативних» чинників та сукупності можливих переваг застосування такої категорії товарів нормотворцем буде визначена доцільність подальшого існування категорії «товари військового призначення, які допущені до цивільного використання», цю категорію товарів необхідно внести до змісту зазначеного вище терміна «товари», а також внести до термінології додатковий термін «товари військового призначення, які допущені для цивільного використання» та розкрити його змістове наповнення[102].

Слід застосовувати процедури контролю зазначеної категорії товарів залежно від їх кінцевого використання, тобто для «військового» кінцевого використання – за «військовою» схемою контролю, для «цивільного» кінцевого використання – за схемою контролю товарів подвійного використання, тому що саме ці товари є «цивільними»

[102] Див.: Гришуткін О.М. Питання оновлення нормативно-правової бази у галузі державного експортного контролю / О.М. Гришуткін // Вісник експортного контролю : журнал науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – 2011. – № 2. – С. 7–13.

за своєю природою. Можливим компромісним варіантом контролю таких товарів (для варіанту «військового» порядку) може бути введення в оновлені порядки пункту такого змісту: «Міжнародні передачі товарів військового призначення, допущених для цивільного використання, з метою їх військового кінцевого використання здійснюються відповідно до порядку, встановленого для товарів військового призначення, а в інших випадках міжнародні передачі таких товарів здійснюються відповідно до порядку, встановленого для товарів подвійного використання»[103].

Для досягнення головної мети експортного контролю більшістю провідних держав світу узгоджені керівні принципи контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення (звичайні озброєння) та пов'язаних з ними товарів подвійного використання, а також товарів подвійного використання, які можуть бути використані для створення зброї масового знищення та засобів її доставки.

Як вже зазначалося, міжнародними організаціями, які формують керівні принципи контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення (звичайні озброєння) та пов'язаних з ними товарів подвійного використання, а також за нерозповсюдженням товарів, які можуть бути використані для створення зброї масового знищення (ядерної, хімічної, біологічної) та ракетних засобів доставки такої зброї, є такі організації, як міжнародні режими експортного контролю: Вассенаарські домовленості, Група ядерних постачальників, Комітет Цангера, Режим контролю за ракетними технологіями та Австралійська група.

Україна є членом усіх вказаних міжнародних організацій та українські контрольні списки охоплюють усі товари, внесені до списків цих міжнародних режимів експортного контролю.

Окрім того, згідно з Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86 та Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807 відомості про експорт та імпорт окремих категорій товарів відповідно до міжнародних зобов'язань України ДСЕКУ подає МЗС України для інформування заінтересованих міжнародних організацій, членом яких є Україна.

[103] Див.: Гришуткін О.М. Питання оновлення нормативно-правової бази у галузі державного експортного контролю (продовження) / О.М. Гришуткін // Вісник експортного контролю: журнал науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – 2011. – № 3. – С. 11–15.

Також слід зазначити, що згідно зі ст. 10 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» при отриманні ДСЕКУ інформації про наміри або можливість використання будь-яких товарів, не внесених до контрольних списків, у державах, що є їх кінцевими споживачами, для розроблення, виробництва, складання, випробування, ремонту, технічного обслуговування, модифікації, модернізації, експлуатації, управління, зберігання, виявлення, ідентифікації або для розповсюдження зброї масового знищення чи засобів її доставки зазначені органи зобов'язані поінформувати про це ДСЕКУ, яка має право у зв'язку з цим застосовувати до таких товарів процедури державного експортного контролю.

Державний експортний контроль здійснюється також і стосовно експорту, імпорту або тимчасового вивезення товарів, не внесених до цих списків, у разі, коли:

– такі товари ввозяться на територію України з наданням міжнародного імпортного сертифіката на вимогу держави-експортера;
– експорт або тимчасове вивезення таких товарів за межі України здійснюється до держав, стосовно яких резолюціями Ради Безпеки ООН, інших міжнародних організацій, членом яких є Україна, чи національним законодавством установлене повне або часткове ембарго на їх постачання.

Якщо будь-якому суб'єкту господарювання повідомлено ДСЕКУ або йому стало відомо в інший спосіб про можливість повного чи часткового використання будь-яких товарів, що передбачаються для експорту або тимчасового вивезення до інших держав, для розроблення, виробництва, складання, випробування, ремонту, технічного обслуговування, модифікації, модернізації, експлуатації, управління, зберігання, виявлення, ідентифікації, або для розповсюдження зброї масового знищення чи засобів її доставки, або для військового кінцевого використання у державах, стосовно яких резолюціями Ради Безпеки ООН, інших міжнародних організацій, членом яких є Україна, чи національним законодавством установлене повне або часткове ембарго на постачання товарів військового призначення, цей суб'єкт зобов'язаний звернутися до ДСЕКУ за отриманням дозволу на право

здійснення експорту цих товарів незалежно від того, зазначені вони у списках чи ні.

Постановами КМУ від 20.11.2003 р. № 1807 та від 28.01.2004 р. № 86 передбачено, що не допускається експорт окремих товарів до держав, стосовно яких Радою Безпеки ООН установлено ембарго, а також у разі, коли за результатами експертизи в галузі державного експортного контролю є підстави вважати, що вони призначені для:

– створення зброї масового знищення чи засобів її доставки;
– використання у терористичних або інших протиправних цілях;
– використання в діяльності, пов'язаній зі створенням ядерних вибухових пристроїв, або в діяльності, пов'язаній з ядерним паливним циклом, яка не перебуває під гарантіями МАГАТЕ;
– використання в діяльності, пов'язаній з придбанням, створенням, накопиченням або застосуванням хімічної зброї як засобу ведення війни;
– використання в діяльності, пов'язаній з придбанням, створенням, накопиченням або застосуванням збудників захворювань (патогенів) і токсинів як бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї чи її складових частин.

Порядок встановлення (скасування) ембарго на експорт товарів регламентується Указом Президента України від 15.07.1999 р. № 861 «Про порядок встановлення (скасування) обмежень на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов'язань України».

Оскільки відповідно до ст. 2 цього Закону його дія не поширюється на:

1. переміщення товарів у зв'язку із заходами, що проводяться ЗСУ та іншими військовими формуваннями України за її межами або військовими формуваннями іноземних держав на території України в рамках міжнародних договорів, що передбачають відповідні механізми державного контролю за переміщенням товарів;
2. міжнародні передачі газової, спортивної чи мисливської зброї, її складові частини, патрони до газової та боєприпаси до спортивної чи мисливської зброї;
3. вивезення, ввезення згідно з міжнародними договорами табельної та службово-штатної зброї, що належить військовослуж-

бовцям, особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, іншим особам, які відповідно до законодавства мають право на носіння такої зброї;

4. ввезення на період проведення антитерористичної операції та/або запровадження воєнного стану спеціальних засобів індивідуального захисту (каски, виготовлені відповідно до військових стандартів або технічних умов, чи їх еквіваленти та спеціально призначені для них компоненти (тобто підшоломи, амортизатори); бронежилети), виготовлених відповідно до військових стандартів або військових умов для потреб правоохоронних органів, ЗСУ та інших військових формувань, створених відповідно до законів України, інших суб'єктів, що здійснюють боротьбу з тероризмом відповідно до закону, – вказані вище товари не можуть бути предметом даного злочину.

Слід підкреслити, що контрольні списки систематично коректуються. Зокрема, список товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю з моменту прийняття вже тричі викладався в новій редакції. Списки товарів подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю, також викладалися в нових редакціях (двічі додатки №№ 1, 2, один раз додатки №№ 3, 5), окрім того, до них вносилися зміни (тричі до Додатку № 2, двічі до Додатку № 4).

Також необхідно зазначити, що вже декілька років Науково-технічний центр експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів спільно з ДСЕКУ займається підготовкою «Єдиного українського контрольного списку товарів подвійного використання», який розробляється на базі Єдиного контрольного списку ЄС[104].

Внаслідок обсягів зазначених списків, складності їх конструкції та систематичних внесень змін до них склалася певна практика, яка свідчить про те, що як на етапі відкриття кримінальних проваджень за ознаками ст. 333 КК України, так і під час їх досудового розслідування обов'язковою умовою є проведення експертизи в галузі державного експортного контролю, яка спрямована передусім на іденти-

[104] Див.: Електронний ресурс // Офіційний сайт Науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – Режим доступу : http://ntc.kiev.ua.html.

фікацію предмета злочину, тобто на встановлення його відповідності найменуванню, опису та технічним характеристикам товарів, внесених до списків контрольованих товарів[105].

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» експертиза в галузі державного експортного контролю проводиться ДСЕКУ. Цей орган має право отримувати від центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, установ та організацій інформацію з питань, віднесених до їхньої компетенції, та залучати такі органи, установи та організації до проведення експертизи.

Одним з основних завдань експертизи в галузі державного експортного контролю є визначення належності найменувань та описів товарів, поданих на експертизу, до найменувань та описів товарів, внесених до відповідних списків товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Експертами не можуть призначатися представники фірм чи організацій, заінтересованих у висновках експертизи. Тривалість експертизи не повинна перевищувати 30 днів з дня подачі усіх необхідних документів до ДСЕКУ, а в разі, коли потрібне додаткове міжвідомче узгодження, – після його завершення.

Вказана експертиза проводиться ДСЕКУ відповідно до вимог Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю, затвердженого Постановою КМУ від 15.07.1997 р. № 767, згідно з яким об'єкти експертизи – це товари, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю.

Пунктом 4 цього Положення визначено, що суб'єктами експертизи в галузі державного експортного контролю є замовники експертизи, її організатори, а також експерти. Замовниками експертизи можуть

[105] Див.: Грачов С.В. Предмет злочину, пов'язаного з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають держаному експортному контролю / С.В. Грачов // Протидія злочинності: теорія та практика : матеріали II міжвузівської наук.-практ. конф. студентів, курсантів, аспірантів та молодих учених (м. Луганськ, 15 жовт. 2010 р.) / Нац. акад. прокур. України, Нац. акад. СБ України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 194.

бути центральні органи виконавчої влади, інші державні органи та суб'єкти, заінтересовані у проведенні такої експертизи. Організаторами експертизи можуть бути юридичні та фізичні особи, які на підставі запиту, доручення або договору із замовниками організують та проводять експертизу. Експертами можуть призначатися відповідні посадові особи ДСЕКУ, інших центральних органів виконавчої влади та державних органів, а також фахівці підприємств, установ та організацій.

Необхідно зазначити, що проведення ДСЕКУ експертизи товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, є обов'язковим. Згідно з п. 7 даного Положення експертиза в галузі державного експортного контролю може бути державною і недержавною.

Державну експертизу проводять ДСЕКУ, інші центральні органи виконавчої влади та інші державні органи в межах своєї компетенції (за мотивованим запитом замовника експертизи або Міжвідомчої комісії з політики ВТС та експортного контролю). Для проведення державної експертизи у галузі державного експортного контролю можуть бути залучені юридичні особи, а також фахівці підприємств, установ та організацій за запитом ДСЕКУ або інших державних органів. Висновок державної експертизи є обов'язковим для розгляду ДСЕКУ та іншими органами виконавчої влади для прийняття відповідних рішень.

Недержавна експертиза проводиться юридичними особами, що мають на це відповідні повноваження, з ініціативи замовника, зацікавленого в одержанні експертних висновків. Висновок недержавної експертизи має рекомендаційний характер і може братися до уваги органами виконавчої влади поряд із висновками державної експертизи для прийняття відповідних рішень.

Державна і недержавна експертиза в галузі державного експортного контролю може бути попередньою, основною, повторною та додатковою.

Попередня експертиза є обов'язковою і проводиться ДСЕКУ із залученням у разі потреби інших центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, а також уповноважених ДСЕКУ юридичних осіб.

Згідно з п. 8 цього Положення метою основної експертизи є підготовка обґрунтованого висновку для прийняття рішення про можливість та умови здійснення міжнародних передач конкретних товарів (груп товарів), міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю.

Основна експертиза в галузі державного експортного контролю проводиться ДСЕКУ, іншими центральними органами виконавчої влади та державними органами відповідно до їх компетенції. Для проведення основної експертизи можуть залучатися юридичні особи, а також фахівці підприємств, установ та організацій за запитом ДСЕКУ або інших державних органів.

Повторна експертиза може проводитися у разі порушення встановлених вимог і правил під час попередньої чи основної експертизи або на вимогу замовника за наявності обґрунтованих претензій до висновків попередньої та основної експертизи. Додаткова експертиза проводиться, якщо виявлено обставини, які впливають або можуть вплинути на результат попередньої та основної експертизи. Повторна або додаткова експертиза проводиться за правилами попередньої або основної експертизи.

Для проведення попередньої та основної експертизи необхідно надати до ДСЕКУ такі документи, перелік, форма та зміст яких визначені вказаним Положенням та наказом ДСЕКУ від 27.04.2009 р. № 31 «Про затвердження Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів»:

1. Довідка щодо попередньої ідентифікації товарів, в якій визначено відповідність конкретного товару найменуванню та опису товарів, внесених до списків товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю. У разі коли товаром є технологія або послуга, до вказаної довідки додається анотований опис зазначеної технології або послуги.
2. Довідка щодо належності (неналежності) товару до матеріальних носіїв секретної інформації (матеріальних носіїв інформації, що містять державну таємницю) та ступеня секретності цієї інформації (ступеня секретності такого товару).

Довідка щодо попередньої ідентифікації товарів має бути підписана керівником підприємства та засвідчена печаткою, а довідка щодо належності (неналежності) товару до матеріальних носіїв секретної інформації – також і керівником режимно-секретного органу підприємства (у випадку його наявності).

У разі відсутності можливості отримати зазначені документи до ДСЕКУ має надсилатися висновок центрального органу виконавчої влади (МО України, Міністерства промислової політики України, ДКАУ, Державіаслужби України тощо), який містить зазначену у всіх наведених вище довідках інформацію з чітким визначенням, належить або ні конкретний товар до товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Крім того, якщо товар належить до товарів військового призначення, які в установленому порядку допущені для цивільного використання або в установленому порядку можуть бути допущені для цивільного використання, для проведення експертизи ДСЕКУ, незважаючи на наявність вказаних довідок, як правило, вимагає надання відповідного висновку центрального органу виконавчої влади про його допущення для цивільного використання.

Окрім зазначених документів, до ДСЕКУ можуть надаватися висновки недержавної експертизи щодо попередньої ідентифікації товарів.

Згідно з ч. 1 ст. 69 КПК України 2012 р. експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України 25.02.1994 р. № 4038-XII «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Певні ускладнення у слідчих викликає те, що ДСЕКУ не є спеціалізованою установою, яка здійснює судово-експертну діяльність, а її експерти не атестовані відповідно до Закону України від 25.02.1994 р. № 4038-XII «Про судову експертизу» та не внесені до Реєстру атестованих судових експертів. Проте згідно з ч. 4 ст. 7 цього Закону для

проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, можуть залучатися, крім судових експертів, також інші фахівці з відповідних галузей знань. Поряд із цим відповідно до ч. 2 ст. 9 даного Закону особа або орган, які призначили судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів, а у випадках, передбачених ч. 4 ст. 7 цього Закону, – іншим фахівцям з відповідних галузей знань. Таким чином, проведення експертами ДСЕКУ судових експертиз в галузі державного експортного контролю, на нашу думку, цілком відповідає чинному законодавству.

Відповідно до ст. 101 КПК України 2012 р. висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження.

Слід наголосити, що перед початком досудового розслідування з метою визначення відповідності найменувань та описів товарів, які є предметом відповідної міжнародної передачі, найменуванню та опису товарів, внесених до списків товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, як правило, проводиться попередня експертиза. Експертизи, які проводяться під час досудового розслідування, є основними експертизами.

Разом з тим Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю, затверджене Постановою КМУ від 15.07.1997 р. № 767, та наказ ДСЕКУ від 27.04.2009 р. № 31 «Про затвердження Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів» за своїм змістом регламентують порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю тільки на замовлення суб'єктів господарювання, які

мають намір здійснювати або здійснюють міжнародні передачі товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Проте відсутність чітко регламентованої процедури проведення експертизи в галузі державного експортного контролю на запити оперативних підрозділів СБУ та згідно з постановами слідчих про призначення судової експертизи на практиці призводить до певних складнощів.

Зокрема, згідно з ч. 7 ст. 110 КПК України постанова слідчого, прийнята в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковою для виконання. Незважаючи на це, експерти ДСЕКУ не проводять експертизи в галузі державного експортного контролю без надання слідчими документів відповідно до переліку, форми та змісту, що передбачені для суб'єктів господарювання.

Таким чином, по-перше, необхідність отримання зазначених документів призводить до безпідставного збільшення строків досудового розслідування. По-друге, у деяких випадках виникають ускладнення в отриманні таких документів, оскільки через унікальність організації в Україні деяких напрямів наукової та виробничої діяльності відсутня можливість їх отримати в інших підприємствах, установах або організаціях, крім тих, що причетні до порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів.

При цьому деякі недобросовісні суб'єкти господарювання намагаються умисно використовувати вказану фахову прогалину для здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, під виглядом нібито цивільних, в тому числі розраховуючи на, як правило, низький рівень знань митників у такій специфічній технічній сфері.

Крім того, трапляються випадки, коли зазначені суб'єкти при митному оформленні контрольованих товарів використовують відповідні листи-роз'яснення ДСЕКУ або висновки недержавної експертизи, які отримуються ними шляхом подання для проведення експертизи документів, що містять недостовірні чи неповні відомості про найменування, опис, технічні характеристики, сферу використання та призначення цих товарів.

На наш погляд, одним із варіантів усунення зазначених недоліків при проведенні експертиз у галузі державного експортного контролю могло

б бути відновлення в Україні діяльності експертних рад та позаштатних експертів, які функціонували до 2006 р. на підставі Положення про Державну службу експортного контролю України, затвердженого Указом Президента України від 14.05.1997 р. № 433/97, наказу ДСЕКУ від 22.06.1998 р. № 126 «Про затвердження Положення про порядок залучення до проведення експертизи в галузі експортного контролю позаштатних радників (експертів)» та наказу ДСЕКУ від 23.06.1998 р. № 127 «Про затвердження Положення про Експертні ради при Держекспортконтролі України» на базі відповідних відділів державної експертизи ДСЕКУ. Їх основним завданням було проведення аналізу технічних характеристик товарів військового призначення та подвійного використання за критеріями, викладеними у контрольних списках. На підставі його результатів вирішувалося питання про віднесення товарів до категорії контрольованих згідно з міжнародними режимами експортного контролю. До роботи таких експертних рад залучались висококваліфіковані фахівці у галузях, пов'язаних з розробкою та виробництвом озброєння, військової та спеціальної техніки, а також товарів, що можуть використовуватися у створенні зброї масового знищення та засобів її доставки.

З огляду на викладене, на думку авторів, процедура проведення експертизи в галузі державного експортного контролю на запити оперативних підрозділів СБУ та згідно з постановами слідчих про призначення судової експертизи потребує чіткої регламентації на рівні відповідної міжвідомчої інструкції СБУ та ДСЕКУ.

Об'єктивна сторона порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 та ч. 1 ст. 11 КК України кримінальне законодавство України встановлює кримінальну відповідальність тільки за конкретні суспільно небезпечні винні діяння (дію або бездіяльність), передбачені законом як злочини. Встановлення об'єктивної сторони злочину є першочерговим, бо при виявлені злочину правоохоронні органи стикаються передусім з його об'єктивними ознаками, а саме:

з конкретним актом поведінки суб'єкта у вигляді дії чи бездіяльності, що завжди здійснюється у певній об'єктивній обстановці, у певному місці і в певний час.

Об'єктивна сторона порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, є елементом цього складу злочину і виступає підставою кримінальної відповідальності. Тому особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності лише тоді, коли у вчиненому нею діянні встановлені всі ознаки об'єктивної сторони цього складу злочину, разом з іншими ознаками елементів складу злочину. Об'єктивна сторона служить практичним здійсненням злочинних намірів суб'єкта.

Як зазначав М.І. Бажанов, об'єктивна сторона злочину – це найважливіший елемент складу злочину, за яким у переважній більшості один злочин відрізняється від іншого. Тому законодавець прагне описати в диспозиції статті Особливої частини КК насамперед ознаки об'єктивної сторони[106].

За ознакою опису в диспозиції кримінально-правової норми об'єктивна сторона дійсно є найбільш висвітленим елементом складу злочину.

Ознаки об'єктивної сторони в більшості випадків визначають суспільну небезпечність злочину. У зв'язку з цим такі ознаки враховуються насамперед при вирішенні законодавцем питання про криміналізацію тих чи інших діянь.

Крім того, об'єктивна сторона має важливе значення для розмежування злочинів, а також відмежування злочинних діянь від незлочинних[107].

Також правильне розуміння об'єктивної сторони злочинів значною мірою сприяє їх виявленню, розкриттю та наданню належної правової оцінки.

---

[106] Див.: Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 118.

[107] Див.: Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. та ін.]; відп. ред. Кондратьєв Я.Ю. ; наук. ред. Клименко В.А. та Мельник М.І. – К. : Правові джерела, 2002. – С. 107–108.

Перелік ознак об'єктивної сторони дозволяє суду в кожному конкретному випадку правильно встановити характер та ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину і відповідно до цього призначити покарання[108].

У науці кримінального права всі ознаки об'єктивної сторони з точки зору їх закріплення в диспозиціях Особливої частини КК України поділяються на обов'язкові та факультативні.

Обов'язковою для будь-якого злочину є наявність суспільно небезпечного діяння у формі дії або бездіяльності. Усі інші ознаки, якщо вони не визначені у кримінально-правовій нормі, належать до факультативних: суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками, що настали, місце, час, спосіб, обстановка, а також знаряддя й засоби вчинення злочинного діяння[109].

Як вже зазначалося вище, діяння завжди або безпосередньо вказується в диспозиції статті Особливої частини КК України, або однозначно випливає із її змісту і, таким чином, виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину. Тому встановлення ознак такого діяння (дії чи бездіяльності) є обов'язковим у кожному випадку.

Дія – це активна форма поведінки винного, тоді як бездіяльність – пасивна. Злочини вчиняються шляхом дії набагато частіше, ніж шляхом бездіяльності, а багато які з них можуть бути вчинені тільки шляхом суспільно небезпечної дії.

На думку авторів, важливість дослідження об'єктивної сторони злочинів, передбачених у ст. 333 КК України, полягає в тому, що вказані ознаки мають вирішальне значення для їх кваліфікації.

У науці кримінального права існує декілька класифікацій опису об'єктивної сторони злочину. Одна з таких класифікацій своїм критерієм має ступінь деталізації законодавчо встановлених ознак діянь, що складають злочин. За цим критерієм виділяють два основні види опису об'єктивної сторони злочину:

[108] Див.: Панов Н.И. Объективная сторона преступления / Н.И. Панов // Уголовное право Украины. Общая часть. – Харьков, 1999. – С. 89.

[109] Див.: Коржанський М.Й. Уголовне право України. Частина загальна : курс лекцій / М.Й. Коржанський. – К. : Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. – С. 151.

1) у нормах кримінального закону формулюється лише загальне визначення діяння, у зв'язку з чим залишаються широкі можливості тлумачення для органів досудового розслідування та суду;
2) законодавець у нормах кримінального закону закріплює вичерпний перелік діянь, що визнаються злочинними.

Прибічники першої позиції вважають, що правильніше не вказувати в законі не те що вичерпного, але й навіть приблизного переліку злочинних дій конкретного виду злочину, а залишити їх встановлення судові. Прихильники другої вважають за потрібне розкривати зміст злочину в кримінально-правовій нормі шляхом конкретного переліку діянь, що становлять його об'єктивну сторону.

У диспозиції ст. 333 КК України не передбачено конкретних видів діянь, що складають зміст цього злочину. Разом із тим ми вважаємо, що закріплення у ст. 333 КК України конкретного переліку злочинних діянь є недоцільним[110]. Докладніша аргументація такої тези буде розкрито далі у тексті монографії.

Проведений аналіз свідчить, що в юридичній літературі існують різні підходи визначення об'єктивної сторони цього злочину.

Зокрема, М.І. Хавронюк зазначає, що «з об'єктивної сторони злочин полягає у будь-якому порушенні встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю»[111].

На думку Л.М. Кривоченко, «об'єктивна сторона злочину виражається в порушенні порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю»[112].

В.І. Антипов більш конкретизує об'єктивну сторону цього злочину та вказує, що вона «визначається активними діями по здійс-

[110] Див.: Грачов С.В. Актуальні проблеми об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 333 КК України / С.В. Грачов // Науковий вісник Нац. академії Служби безпеки України. – 2012. – № 41. – С. 139.

[111] Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. та доп. – Х. : Фактор, 2011. – С. 971.

[112] Див.: Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – С. 905.

ненню міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю»[113].

Проте можна впевнено стверджувати, що вказані визначення об'єктивної сторони мають досить загальний характер та не відображають суті злочину, що розглядається. Оскільки диспозиція ст. 333 КК України сконструйована як бланкетна, представнику правозастосовного органу необхідно постійно звертатися до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», де у ст. 24 визначено перелік порушень вимог законодавства в галузі державного експортного контролю:

1. Здійснення міжнародних передач товарів без отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії або здійснення таких передач на підставі дозволів, висновків чи документів про гарантії, отриманих шляхом подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості.
2. Укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж передбачений цим Законом, якщо суб'єкту стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки.
3. Здійснення міжнародної передачі товару попри те, що суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності стало відомо, що товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це було визначено в зовнішньоекономічному договорі (контракті) чи пов'язаних з ним документах, на підставі яких було отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпортний сертифікат.
4. Навмисне приховання відомостей, які мають значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката.
5. Здійснення міжнародних передач товарів з порушеннями умов, визначених у дозволах, висновках чи міжнародних імпортних сертифікатах, у тому числі після внесення без погодження із ДСЕКУ змін

[113] Див.: Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – 4-те вид., переробл. та доповн. – К. : А.С.К., 2005. – С. 668.

до зовнішньоекономічного договору (контракту), що стосуються найменувань та реквізитів експортерів, імпортерів, посередників та кінцевих споживачів, а також найменувань товарів, зобов'язань про їх кінцеве використання та надання відповідних документів про гарантії.

6. Проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення експорту товарів, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго, виходячи з міжнародних зобов'язань України, без отримання відповідного позитивного висновку ДСЕКУ.
7. Неподання або несвоєчасне подання ДСЕКУ звітів та відповідних документів про підсумки проведення переговорів, зазначених у абзаці восьмому цієї статті, а також про фактично здійснені експорт та імпорт товарів на підставі отриманих дозволів, висновків чи міжнародних імпортних сертифікатів, а також про використання цих товарів у заявлених цілях.
8. Створення перешкод для виконання службових обов'язків посадовими особами ДСЕКУ та інших державних органів, що здійснюють державний експортний контроль, під час виконання ними своїх службових зобов'язань або невиконання законних вимог цих осіб.
9. Безпідставна відмова в наданні інформації та документів, які вимагаються ДСЕКУ або іншим державним органом, що здійснює державний експортний контроль у межах своїх повноважень, їх навмисне викривлення або приховування.
10. Навмисне знищення документів, пов'язаних з укладанням та виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення міжнародних передач товарів, на підставі яких були отримані дозволи, висновки чи міжнародні імпортні сертифікати, до закінчення строку їх зберігання, передбаченого ст. 22 зазначеного Закону, а саме протягом п'яти років з дня закінчення процесу здійснення міжнародної передачі товарів.

Одночасно слід зазначити, що в главі 15 КУпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» передбачена відповідальність за певні порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю.

Зокрема, у ст. 188-17 КУпАП передбачена відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб ДСЕКУ щодо усунення порушень законодавства в галузі державного експортного контролю або створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків, що охоплює склад порушень, визначених вище як у п. 8, так і у п. 9 (абзаци дев'ять та десять ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»).

Це пов'язано з тим, що безпідставна відмова в наданні інформації та документів, які вимагаються ДСЕКУ або іншим державним органом, що здійснює державний експортний контроль у межах своїх повноважень, їх навмисне викривлення або приховування є, по суті, саме невиконанням законних вимог вказаних посадових осіб.

Поряд із цим ст. 212-4 КУпАП передбачено адміністративну відповідальність за правопорушення, зазначені вище в пп. 6, 7, 10 (абзаци сім, вісім та одинадцять ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»).

Серед науковців існує думка про те, що оскільки у диспозиції ст. 333 КК України не йдеться про те, які саме порушення є кримінально караними, це дає підстави стверджувати, що КК України охоплюються всі порушення, передбачені ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»[114].

Свою аргументацію науковці підкріплюють тим, що вказана позиція не суперечить українському законодавству, оскільки у ст. 61 Конституції України зазначено, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. При цьому не виключається можливість притягнення за

[114] Див.: Ільченко С.Ю. Актуальні проблеми застосування ст. 333 КК України / С.Ю. Ільченко // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : [матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. / редкол. : В.Я.Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. – Харків : Право, 2011. – С. 367; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. та доп. – Х. : Фактор, 2011. – С. 973.

вчинення одного правопорушення до кількох видів юридичної відповідальності, яке може здійснюватися різними державними органами. Зокрема, у випадку вчинення правопорушень у галузі експортного контролю такими органами є СБУ та ДСЕКУ[115].

Разом із тим загальновідомо, що основною підставою криміналізації діяння є його суспільна небезпека. Проте порушення, передбачені пп. 6-10 (абзаци сім-одинадцять ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»), не становлять суспільної небезпеки, оскільки не можуть призвести до настання таких суспільно небезпечних наслідків, як незабезпечення захисту національних інтересів України, недотримання Україною міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння; використання цих товарів у терористичних та інших протиправних цілях.

З іншого боку, порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, за вчинення яких передбачена адміністративна відповідальність, безпосередньо не пов'язані з порушенням порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів.

Отже, є цілком слушним твердження про те, що порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, які передбачені пп. 6-10 (абзаци сім-одинадцять ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»), згідно зі ст.ст. 188-17, 212-4 КУпАП віднесені саме до адміністративних правопорушень, а не злочинів.

Необхідно зазначити, що такої ж позиції дотримується і законодавець, який у ст. 25 даного Закону саме за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, що зазначені в пп. 1-5 (абзаци два-шість ст. 24), передбачив найбільш високі штрафи в розмірі від 100 до 150 % вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі.

[115] Див.: Ільченко С.Ю. Актуальні проблеми застосування ст. 333 КК України / С.Ю. Ільченко // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : [матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. / редкол. : В.Я.Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. – Харків : Право, 2011. – С. 367.

Таким чином, кримінальна відповідальність за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України, повинна наступати саме за ті види суспільно небезпечного діяння, які визначені у пп. 1–5 (абзаци два–шість ст. 24 зазначеного Закону)[116]. Такої ж позиції дотримується й фахівці ДСЕКУ[117].

З урахуванням викладеного перейдемо до більш детального розгляду порушень порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, вказаних вище у пп. 1–5 (абзаци два–шість ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»).

Приділимо увагу *здійсненню міжнародних передач товарів без отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії або здійснення таких передач на підставі дозволів, висновків чи документів про гарантії, отриманих шляхом подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості.*

Практика діяльності СБУ свідчить про те, що найбільш типовим порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, є саме *здійснення міжнародних передач товарів без отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії*[118].

[116] Див.: Грачов С.В. Окремі аспекти об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 333 Кримінального кодексу України / С.В. Грачов // Закарпатські правові читання : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (м. Ужгород, 9–10 квітня 2012 р.) / за заг. ред. Ф.Г. Ващука, П.А. Трачука. – Ужгород : Редакційно-видавничий центр ЗакДУ, 2012. – С. 209.

[117] Див.: Електронний ресурс // Офіційний сайт Державної служби експортного контролю України. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

[118] Див.: Грачов С.В. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (кримінологічний аспект) [Електронний ресурс] / О.О. Титаренко, С.В. Грачов // Влада. Людина. Закон. – 2008. – № 8. – С. 32–33. – Режим доступу: http://vlz.in.ua/uploads/File/pdf/St/2008-s/2008-8s/TitarenkoGacov.pdf; Грачов С.В. Досвід протидії злочинам, пов'язаним з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, підрозділами УСБУ у Дніпропетровській області / С.В. Грачов // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки : матер. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 23-24 жовтня 2009 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 170.

Зокрема, аналізом матеріалів 100 кримінальних проваджень, відкритих за період 2003–2014 рр. за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України, встановлено, що кількість вищевказаних порушень становить близько 90 %.

На наш погляд, передусім слід розглянути форми зазначених суспільно небезпечних діянь (дій чи бездіяльності), які складають основу проблем стосовно кримінально-правової кваліфікації даної категорії злочинів.

Для цього необхідно відокремити складне суспільно небезпечне діяння від складеного злочину. Як зауважував А.А. Піонтковський, складені злочини складаються з декілька різнорідних діянь, кожне з котрих окремо вміщує в себе склад самостійного злочину, але які в силу внутрішньої єдності розглядаються як єдиний злочин[119]. Таку ж позицію відстоює М.І. Панов, який вважає, що для складених злочинів характерно також те, що кожне з його складових діянь, якщо розглядати їх ізольовано, представляє самостійний злочин, передбачений самостійною нормою Особливої частини КК України[120].

З урахуванням викладеного, суспільно небезпечне діяння, виражене у здійсненні міжнародних передач товарів без отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії, є складним і полягає у вчиненні таких взаємопов'язаних діянь:

а) дій зі здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю;
б) бездіяльності у вигляді ухилення від отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії[121].

Для більш глибокого з'ясування сутності зовнішнього вираження цього виду посягань вважаємо за доцільне провести аналіз кожної зі складових окремо.

Перш за все необхідно дати визначення терміна «міжнародні передачі товарів». Зокрема, згідно зі ст. 1 Закону «Про державний контроль за між-

[119] Див.: Пионтковский А.А. Учение о преступлении / А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – С. 646.

[120] Див.: Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. – Харьков : Вища школа, 1982. – С. 97.

[121] Див.: Грачов С.В. Проблемні аспекти об'єктивної сторони злочинів, пов'язаних з порушенням порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів / С.В. Грачов // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2. – С. 221.

народними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» існують такі види міжнародних передач товарів: експорт, імпорт, реекспорт товарів, їх тимчасове вивезення за межі України або тимчасове ввезення на її територію, транзит товарів територією України, а також будь-які інші передачі товарів, що здійснюються за межами України.

Експорт – це продаж або передача на інших законних підставах товарів іноземним суб'єктам господарської та іншої діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів за межі митного кордону України, включаючи реекспорт товарів, у тому числі:

1. *Продаж або передача товарів в Україні посольству чи представнику будь-якої юридичної особи іноземної держави, іноземцю чи особі без громадянства.*

Посольство – це дипломатичне представництво, постійний орган однієї держави, яке знаходиться на території іншої держави для здійснення офіціальних зносин між ними.

Відповідно до п. 1.2. Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженої постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 492, *юридичні особи – нерезиденти* – це юридичні особи з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави.

Згідно зі ст. 1 Закону України від 22.09.2011 р. № 3773-VI «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та ст. 1 Закону України від 18.01.2001 р. № 2235-III «Про громадянство», іноземець – це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав. *Особа без громадянства* – це особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином.

Практика діяльності СБУ свідчить, що вказаний різновид експорту є досить характерним для українських реалій. У такому випадку при порушенні порядку здійснення експорту злочин буде закінченим з моменту отримання товару іноземною стороною незалежно від його вивезення за межі митного кордону України. Поряд із цим відсутність кримінальних проваджень за фактами передачі контрольних товарів

в Україні таким іноземним суб'єктам може свідчити про нерозуміння оперативними та слідчими підрозділами того, що ці дії містять ознаки об'єктивної сторони даного злочину.

Наприклад, згідно з договором купівлі-продажу товар подвійного використання було відвантажено на території України одним підприємством-резидентом іншому підприємству-резиденту. Поряд із цим директором та єдиним засновником цього підприємства, а також особою, яка фактично отримала даний товар, був іноземний громадянин, про що було достовірно відомо керівництву комерційної структури, яка здійснила відвантаження. Проте дії вказаних осіб не були кваліфіковані за ст. 333 КК України, оскільки товар не був вивезений за межі митного кордону України.

Також слід окремо розглянути продаж контрольованих товарів підприємствам з іноземними інвестиціями та іноземним підприємствами без вивезення їх за межі митного кордону України. Зокрема, згідно зі ст. 63 ГК України у разі, якщо в статутному капіталі підприємства іноземна інвестиція становить не менш як 10 %, воно визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, у статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить 100 %, вважається іноземним підприємством. Поряд із цим згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» іноземними суб'єктами господарської діяльності є суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження за межами України. Отже, підприємства з іноземними інвестиціями та іноземні підприємства не є іноземними суб'єктами господарської діяльності, оскільки вони реєструються відповідно до українського законодавства та мають постійне місцезнаходження на території України. Таким чином, на думку авторів, продаж контрольованих товарів указаним підприємствам без вивезення їх за межі митного кордону України не повинен вважатися експортом.

2. *Продаж або передача в Україні чи за її межами права управління (контролю) товарами відповідно юридичній особі іноземної держави чи її представнику, іноземцю чи особі без громадянства, у тому числі через засоби зв'язку.*

Відповідно до ст. 656 ЦК України предметом договору купівлі-продажу можуть бути майнові права. До договору купівлі-продажу май-

нових прав застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не випливає зі змісту або характеру цих прав.

Згідно з главою 70 ЦК України «Управління майном» за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача). Майно, передане в управління, має бути відокремлене від іншого майна установника управління та від майна управителя і має обліковуватися в управителя на окремому балансі, тобто щодо нього ведеться окремий облік. Майно, набуте управителем у результаті управління майном, включається до складу отриманого в управління майна.

Слід підкреслити, що договір управління майном укладається в письмовій формі та не тягне за собою переходу права власності до управителя на майно, передане в управління.

У Законі не конкретизується, що таке відповідні засоби зв'язку. Вказаний термін раніше розкривався у ст. 1 Закону України від 16.05.1995 р. № 160/95-ВР «Про зв'язок», який визначав, що засоби зв'язку – це технічне обладнання, що використовується для організації зв'язку. Згідно з цим Законом виділявся електричний та поштовий зв'язок. Електричний зв'язок – передача, випромінювання або прийом знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних або інших електромагнітних системах. З урахуванням викладеного до засобів зв'язку можна віднести телефон, факс, Інтернет, радіозв'язок тощо.

3. Розкриття технології іноземцю чи особі без громадянства.

Останнім часом вказана форма експорту дійсно є дуже актуальною проблемою, оскільки поширення небезпечних знань відбувається шляхом безпосереднього залучення до контакту їх носіїв, насамперед вчених – розробників озброєння, військової техніки і технологій, а також вузьких фахівців у суміжних сферах діяльності.

Така ситуація склалася не тільки в Україні, а й в інших країнах, зокрема в РФ, як зазначає М. Успенський, «останніми роками особливу гостроту для Росії набуло питання можливого витоку технологій

і матеріалів військового та подвійного призначення, а також витоку «сірої речовини», тобто наших вчених. В цьому напрямі активно діють спецслужби так званих порогових країн, які розробляють або вже володіють зброєю масового знищення або технологією її виробництва, особливо на Близькому Сході. Не дрімають і розвідки розвинених країн. Не слід забувати, що про будь-який контракт та операцію російського підприємства або інституту одночасно дізнаються і зарубіжний партнер, і зацікавлені відомства іноземних держав. М'яко кажучи, неінформування російськими юридичними особами свого уряду обертається для Росії величезними політичними та економічними витратами»[122].

4. *Фактичне відвантаження товарів з метою подальшої їх передачі або переміщення за межі України.*

У цьому випадку суб'єкт повинен чітко розуміти, що відвантажений товар буде переданий (переміщений) за межі України.

Згідно зі ст. 10 МК України 2012 р. межі митної території України є митним кордоном України, який, своєю чергою, збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України.

Реекспорт – це продаж або передача на інших законних підставах іноземним суб'єктам господарської та іншої діяльності з вивезенням або без вивезення за межі України товарів, раніше імпортованих в Україну.

Тимчасове вивезення товарів – це вивезення товарів з України до іноземної держави з наступним їх поверненням в Україну.

Імпорт – це купівля або отримання на інших законних підставах від іноземних суб'єктів господарської та іншої діяльності товарів із ввезенням або без ввезення цих товарів в Україну, включаючи їх купівлю для власного споживання філіями та представництвами установ і організацій України, що знаходяться за її межами, а також

[122] Див.: Успенский Н. Экспортный контроль – один из ключевых элементов национальной безопасности / Н. Успенский // Экспортный контроль в России: политика и практика : сб. статей. – М. : Библиотека ПИР-Центра, 2000. – С. 28.

дипломатичними представництвами та консульськими установами України за кордоном.

Тимчасове ввезення товарів – це ввезення товарів в Україну з іноземної держави з подальшим їх вивезенням за межі України.

Транзит – це перевезення товарів з однієї до іншої іноземної держави територією України між двома пунктами або в межах одного пункту пропуску через державний кордон України, за винятком випадків, коли право власності чи право володіння та користування товаром у разі такого перевезення на території України в установленому порядку переходить від однієї до іншої особи.

Що стосується бездіяльності при вчиненні злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, то вона полягає в невиконанні дій щодо отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії у випадках, коли існує правовий обов'язок вчинення таких дій і фактична можливість їх вчинення.

Зміст вказаного правового обов'язку визначається цілою низкою нормативно-правових актів.

Базовими тут є положення Конституції України. При цьому необхідно нагадати, що, з одного боку, згідно зі ст. 19 правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. З іншого боку, ст. 68 покладає на кожного обов'язок неухильно додержуватись Конституції України та законів України.

Згідно зі ст. 12 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» здійснення необхідних заходів, пов'язаних з отриманням дозвільних документів на здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, є обов'язком суб'єкта господарювання.

На підставі ст. 8 цього Закону порядок здійснення контролю за міжнародними передачами контрольованих товарів установлюється КМУ відповідно до цього та інших законів України, актів Президента України залежно від конкретних груп товарів та видів їх міжнародних передач.

Зокрема, згідно з п. 3 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвер-

дженого Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, та п. 3 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, міжнародна передача товарів військового призначення та подвійного використання може здійснюватися суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів або іноземним суб'єктом господарської діяльності за наявності в нього відповідного дозволу чи висновку ДСЕКУ. Дозвіл чи висновок на право здійснення відповідної міжнародної передачі будь-якого виробу військового призначення, будь-якого виробу, обладнання чи матеріалу подвійного використання є підставою для передачі імпортеру (кінцевому споживачеві) комплекту технічної документації (технічних даних), необхідної для налагодження, експлуатації та використання такого товару за цільовим призначенням в обсягах, визначених цим дозволом чи висновком.

Крім того, як зазначалося вище, згідно з вказаними постановами, взагалі не допускається експорт окремих товарів до держав, стосовно яких Радою Безпеки ООН встановлено ембарго на їх експорт, а також у разі, коли за результатами експертизи в галузі державного експортного контролю є підстави вважати, що вони призначені для:

– створення зброї масового знищення чи засобів її доставки;
– використання у терористичних або інших протиправних цілях;
– використання в діяльності, пов'язаній із створенням ядерних вибухових пристроїв, або в діяльності, пов'язаній з ядерним паливним циклом, яка не перебуває під гарантіями МАГАТЕ;
– використання в діяльності, пов'язаній з придбанням, створенням, накопиченням або застосуванням хімічної зброї як засобу ведення війни;
– використання в діяльності, пов'язаній з придбанням, створенням, накопиченням або застосуванням збудників захворювань (патогенів) і токсинів як бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї чи її складових частин.

Поряд із цим існують обмеження щодо здійснення міжнародних передач певних категорій товарів.

Зокрема, експорт та тимчасове вивезення з України, імпорт та тимчасове ввезення в Україну товарів, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї, зазначених у розділах 1 і 2 частини першої

додатка 4 (токсичні хімікати та прекурсори), допускається тільки до або з держав-учасниць Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення.

Експорт та тимчасове вивезення з України, імпорт та тимчасове ввезення в Україну товарів, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї, зазначених у розділі 1 частини першої додатка 4 (токсичні хімікати та прекурсори), допускається тільки до або з держав-учасниць зазначеної Конвенції у разі, коли вони використовуються у дослідницьких, медичних, фармацевтичних, а також захисних цілях, які безпосередньо пов'язані із захистом від токсичних хімікатів та хімічної зброї.

Експорт та тимчасове вивезення з України, імпорт та тимчасове ввезення в Україну товарів, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї, зазначених у розділі 2 частини першої додатка 4, допускається до або з держав, які не є учасницями зазначеної Конвенції, якщо йдеться про товари, що:

– містять у своєму складі 1 % або менше хімікатів, зазначених у розділі 2А (токсичні хімікати);
– містять у своєму складі 10 % або менше хімікатів, зазначених у розділі 2В (прекурсори);
– визначені як продукція, розфасована для роздрібної торгівлі або для індивідуального використання.

Експорт та тимчасове вивезення з України, імпорт та тимчасове ввезення в Україну товарів, зазначених у частині першій списку товарів, що можуть бути використані у створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї, допускається тільки в разі, коли вони призначені для профілактичних, захисних та інших мирних цілей і не пов'язані з придбанням, створенням, накопиченням або застосуванням збудників захворювань (патогенів) та токсинів як бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї або складових частин такої зброї. Зокрема, йдеться про:

– патогени, небезпечні для людини та тварин, і токсини;
– патогени, небезпечні для тварин;
– генетичні елементи (фрагменти) та генетично замінені організми;
– патогени, небезпечні для рослин.

Згідно з приміткою біологічні агенти контролюються в разі, коли

вони є ізольованою живою культурою патогену або препаратом токсичного агента, який був ізольований або виділений з будь-якого джерела, або матеріалом, у тому числі живим матеріалом, якому спеціально зроблено щеплення таким агентом або забруднено ним. Ізольовані живі культури патогенів включають культури в нерухомій формі або висушені, незалежно від того, чи є агент натуральним, штучним (вирощеним) або модифікованим. Агент не вноситься до списку, якщо існує у формі вакцини. Вакцина є медичним продуктом із фармакологічною рецептурою, що ліцензований або має дозвіл на продаж або клінічні випробування уповноваженого органу країни-виробника і призначений для стимулювання захисної імунологічної реакції у людей чи тварин з метою запобігання хвороби.

Поряд із цим експорт спеціально спроектованого обладнання, призначеного для виробництва товарів, зазначених у списку товарів, що можуть бути використані у створенні ракетної зброї категорії I (закінчені ракетні системи (включаючи балістичні ракети, космічні ракети-носії та метеорологічні ракети) та закінчені системи атмосферних безпілотних літаючих апаратів (включаючи крилаті ракети, радіокеровані літаки-мішені та радіокеровані розвідувальні літаки), здатні доставляти не менш як 500 кг корисного навантаження на дальність не менш як 300 км), як правило, не допускається, за винятком випадків, передбачених керівними принципами РКРТ. Зокрема, у п. 2 вказаних принципів передбачено, що до особливого розпорядження передача даного обладнання заборонена.

Відповідно до п. 20 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, імпорт та тимчасове ввезення товарів військового призначення здійснюється на підставі дозволів чи висновків ДСЕКУ.

Крім того, згідно з п. 22 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, за наявності дозволу чи висновку ДСЕКУ здійснюються імпорт та тимчасове ввезення таких товарів:

1. Позначених зірочкою (*) у списку товарів, що можуть бути ви-

користані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки:

– обладнання та пристрої, спеціально призначені для ініціювання зарядів і пристроїв, що містять енергетичні матеріали, за допомогою певних електричних засобів (позиція 1.A.7);
– певні заряди пристрої та компоненти (позиція 1.A.8);
– певні спеціальні засоби та вироби, які за своїми властивостями можуть бути використані у терористичних цілях (позиція 1.A.15);
– обладнання, спеціально призначене для виробництва товарів, що підлягають контролю згідно з позиціями 1.A.7, 1.A.8 та 1.A.15, а також промислових вибухових речовин та їх компонентів, зазначених у позиції 1.C.13.a (позиція 1.B.4);
– матеріали, які типово використовуються для ядерних джерел теплоти (позиція 1.C.12);
– матеріали, які за своїми властивостями можуть бути використані у терористичних цілях (певні промислові вибухові речовини та їх компоненти (позиція 1.C.13.a); певні токсичні хімічні речовини та сполуки (позиція 1.C.13.b));
– будь-які окремі чи у складі інших виробів джерела іонізуючого випромінювання з періодом напіврозпаду більше ніж 5 років, які мають активність більше ніж 3,7 x 1012 Бк (позиція 1.C.13.c);
– «технологія» відповідно до пункту 1 особливих приміток для «розроблення» або «виробництва» обладнання чи матеріалів, які підлягають контролю згідно з позиціями 1.A.1.b, 1.A.1.c, 1.A.2-1.A.5, 1.A.6.b, 1.A.7, 1.B або 1.C (позиція 1.E.1);
– певні системи, обладнання і компоненти технічних засобів та пристроїв для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного одержання інформації (5.A. Частина 3); обладнання для їх випробування, контролю і виробництва (5.B. Частина 3); певне програмне забезпечення (5.D. Частина 3) та технології, послуги та роботи (5.E. Частина 3).

2. Зазначених у розділі А частини першої списку товарів, що можуть бути використані у створенні ядерної зброї:

– «вихідний матеріал» – це уран із вмістом ізотопів у тому співвідно-

шенні, у якому вони є в природному урані; уран, збіднений ізотопом 235; торій; будь-який із зазначених матеріалів у формі металу, сплаву, хімічної сполуки або концентрату;

– «спеціальний матеріал, що розщеплюється» – плутоній-239; уран-233; «уран, збагачений ізотопами 235 або 233»; будь-який матеріал із вмістом одної або декількох із зазначених речовин. Проте згідно з особливою приміткою до розділу А експортний контроль не поширюється на імпорт, транзит, тимчасове ввезення та тимчасове вивезення зазначеного матеріалу, у разі його використання в грамових кількостях або менше як чутливий елемент в приладах або в разі його використання у закритих джерелах іонізуючого випромінювання.

3. Зазначених у частині першій списку товарів, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї (токсичні хімікати та прекурсори).
4. Зазначених у частині першій списку товарів, що можуть бути використані у створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї (патогени, небезпечні для людини та тварин, і токсини; патогени, небезпечні для тварин; генетичні елементи (фрагменти) та генетично замінені організми; патогени, небезпечні для рослин).
5. Товарів, тимчасове ввезення яких здійснюється з метою надання іноземному суб'єкту послуг з їх ремонту, обслуговування, модернізації тощо.

Імпорт товарів, не включених до списків товарів, які ввозяться на територію України з наданням міжнародного імпортного сертифіката або іншого державного документа, який підтверджує зобов'язання імпортера про імпорт товарів в Україну, також здійснюється за дозволом ДСЕКУ.

Таким чином, у редакції КК України 2003 р. об'єктивну сторону складу даного злочину утворює не тільки експорт, а й інші види міжнародних передач товарів, якщо при цьому був порушений встановлений порядок їх здійснення.

Так, у процесі розслідування слідчим відділом УСБУ у Дніпропетровській області кримінальної справи за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 333 КК України, було встановлено, що директор

підприємства А. згідно з договором комісії з підприємством Б. від свого імені та за дорученням останнього уклав з іноземним контрагентом договір про постачання натрію кремнефтористого, що є товаром подвійного використання, імпорт якого підлягає державному експортному контролю. Відповідно до умов договору комісії підприємство А. повинно було передати товар підприємству Б. на території РФ, митне оформлення товару в Україні також повинно було проводитися підприємством Б. У подальшому зазначена хімічна речовина була імпортована в Україну. Дозволу ДСЕКУ на імпорт натрію кремнефтористого отримано не було. Разом із тим в експертному висновку ДСЕКУ не надав конкретної відповіді на питання, хто повинен був отримувати дозвіл на імпорт до України вказаного товару, а лише зазначив, що дозвіл повинен отримувати суб'єкт міжнародних передач товарів, яким, своєю чергою, є зареєстрований ДСЕКУ суб'єкт господарської діяльності України, що має намір здійснювати або здійснює міжнародні передачі товарів. При цьому, оскільки згідно зі ст. 1 вказаного Закону України імпорт – це купівля або отримання на інших законних підставах від іноземних суб'єктів господарської та іншої діяльності товарів із ввезенням або без ввезення цих товарів в Україну, то цілком логічно, що кримінальну відповідальність за вказані діяння повинно було нести саме керівництво комісіонера, тобто підприємства А., яке й уклало з іноземним контрагентом договір.

Згідно з вимогами вказаних Порядків транзит територією України товарів військового призначення теж здійснюється на підставі відповідного висновку ДСЕКУ. Що стосується товарів подвійного використання, їх транзит не потребує вказаного висновку, за винятком товарів, імпорт яких контролюється.

Далі вважаємо за доцільне розглянути види дозвільних документів, які необхідно отримувати для здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Зокрема, згідно зі ст. 12 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» дозвіл – це документ, виданий ДСЕКУ, який надає право на експорт чи імпорт товарів.

Висновок – це документ, виданий ДСЕКУ, який надає право

на тимчасове ввезення або вивезення товарів чи їх транзит, проведення переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про міжнародні передачі товарів військового призначення або про експорт товарів подвійного використання та інших товарів до держав, стосовно яких установлено часткове ембарго на поставки таких товарів.

Дозволи та висновки можуть бути разовими, генеральними або відкритими. Разовий дозвіл чи висновок – це дозвіл чи висновок, який надається суб'єкту здійснення міжнародних передач товарів для здійснення конкретної міжнародної передачі товарів згідно з зовнішньоекономічними договорами (контрактами). Також разовий дозвіл чи висновок може надаватися іноземному суб'єкту господарської або іншої діяльності, який здійснює міжнародні передачі товарів подвійного використання відповідно до міжнародних договорів, укладених від імені України чи Уряду України, або транзит товарів територією України, тимчасове ввезення товарів на територію України для їх демонстрування як експонатів на міжнародних виставках та ярмарках, проведення випробувань; військовим формуванням, правоохоронним органам, органам та підрозділам цивільного захисту України, які здійснюють тимчасове вивезення або ввезення товарів для проведення навчань чи забезпечення діяльності таких формувань за межами України або імпорт чи тимчасове ввезення товарів на територію України відповідно до міжнародних договорів України, укладених від імені України чи Уряду України, крім зазначених у ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Генеральний дозвіл чи висновок надається для неодноразового проведення відповідних переговорів чи здійснення міжнародних передач товарів визначеному кінцевому споживачу із зазначенням їх найменування, особливих умов поставки, назви іноземного суб'єкта господарської або іншої діяльності, держави призначення або походження товарів та їх кінцевого споживача; відкритий – для неодноразового проведення відповідних переговорів чи здійснення міжнародних передач товарів із зазначенням тільки їх найменуван-

ня, особливих умов поставки та назви держави призначення або походження товарів.

Документ про гарантію – документ, який містить письмове зобов'язання (підтвердження) уповноваженого на це державного органу України або іноземної держави щодо використання в заявлених цілях товарів і видається у формі міжнародного імпортного сертифіката, сертифіката підтвердження доставки чи іншого документа, що містить таке зобов'язання (підтвердження), а також документ, який містить письмове зобов'язання кінцевого споживача, що видається у формі сертифіката кінцевого споживача.

Окремого розгляду потребує *здійснення міжнародних передач товарів на підставі дозволів, висновків чи документів про гарантії, отриманих шляхом подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості.*

Для правильного тлумачення змісту терміна «підроблені документи чи документи, що містять недостовірні відомості» вважаємо за доцільне звернутися до узагальнення судової практики ВСУ від 19.10.2009 р. «Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення)».

Зокрема, згідно з даними вказаної практики об'єктивна сторона службового підроблення полягає у перекрученні істини в офіційному документі, вчиненому службовою особою з використанням свого службового становища. Такий злочин виявляється тільки в активній поведінці службової особи і може бути вчинений однією з декількох альтернативно передбачених у ч. 1 ст. 366 КК України дій:

– внесення до документів неправдивих відомостей;
– інше підроблення документів;
– складання неправдивих документів;
– видача неправдивих документів.

Внесення до документів неправдивих відомостей означає включення інформації, яка повністю або частково не відповідає дійсності, до офіційного документа. При цьому форма документа та всі його реквізити відповідають необхідним вимогам.

Інше підроблення документів – це повна або часткова зміна змі-

сту документа чи його реквізитів, однак не за рахунок внесення до нього неправдивих відомостей, а шляхом їх виправлень, підчищень, дописок, витравлювань чи використання інших подібних способів. Інше підроблення документів є своєрідним антиподом внесення до документа неправдивих відомостей, оскільки неправдиві відомості у цьому випадку до документа не вносяться, а виправляються або знищуються відомості, що вже є в документі та відповідають дійсності.

Складання неправдивих документів – це повне виготовлення документа, який містить інформацію, що не відповідає дійсності. При цьому форма та реквізити документа відповідають необхідним вимогам.

Видача неправдивих документів означає надання фізичним або юридичним особам такого документа, зміст якого повністю або частково не відповідає дійсності та який був складений або службовою особою, котра його видала, або іншою службовою особою. Видача неправдивого документа матиме місце й у тому випадку, якщо документ був складений приватною особою, але потім був засвідчений службовою особою і виданий нею іншим фізичним чи юридичним особам від імені тієї організації, яку репрезентує службова особа, що видала цей документ.

Таким чином, можна зробити такі висновки.

Підроблені документи – це документи, зміст чи реквізити яких повністю або частково змінені шляхом їх виправлень, підчищень, дописок, витравлювань чи використання інших подібних способів.

Документи, що містять недостовірні відомості – це документи, до яких включена інформація, що повністю або частково не відповідає дійсності, але їх форма та всі реквізити відповідають необхідним вимогам.

Отже, при здійсненні міжнародних передач товарів на підставі дозволів, висновків чи документів про гарантії, отриманих шляхом подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості, злочинне діяння є складним і виражається у формі декількох дій:

– здійснення міжнародних передач на підставі дозволів, висновків

чи документів про гарантії;
- отримання вказаних дозволів, висновків чи документів про гарантії шляхом подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості;
- безпосередньо виготовлення чи отримання підроблених документів або документів, що містять недостовірні відомості.

Згідно зі ст. 16 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» рішення про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката приймається ДСЕКУ за результатами експертизи в галузі експортного контролю. Для отримання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката суб'єкт або суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів мають звернутися з письмовою заявою до ДСЕКУ.

У вказаній заяві зазначаються дані, необхідні для проведення експертизи та прийняття рішення по суті заяви, зокрема достовірні відомості про суб'єктів, що беруть участь у здійсненні міжнародних передач товарів, про товари та порядок їх міжнародних передач. У випадках, визначених КМУ, разом із заявою подаються оригінали документів про гарантії та інші необхідні для проведення експертизи документи.

Згідно з п. 12 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, та п. 11 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, для отримання дозволу чи висновку на право експорту, тимчасового вивезення, імпорту, тимчасового ввезення чи реекспорту товарів суб'єкт надсилає до ДСЕКУ лист, до якого додається заява за встановленою Мінекономрозвитку України формою.

У разі коли суб'єкт або іноземний суб'єкт, який здійснює імпорт товарів, є посередником, разом із зазначеними документами до листа додається оригінал документа, оформлений чи підтверджений уповноваженим державним органом держави призначення товарів, у якому кінцевий споживач підтверджує право такого суб'єкта

на постачання йому товарів. Якщо участь посередника у виконанні зовнішньоекономічного договору (контракту) щодо постачання товарів кінцевому споживачеві визначена у поданому разом із заявою сертифікаті кінцевого споживача, імпортному сертифікаті або іншому документі, оформленому чи підтвердженому уповноваженим державним органом держави призначення товарів, зазначений документ може не надаватися.

У разі якщо постачання товарів кінцевому споживачеві здійснюється через посередників, до листа додаються оригінали документів, які містять зобов'язання кожного посередника щодо передачі товару іншому посереднику або кінцевому споживачеві, визначеному в сертифікаті кінцевого споживача, імпортному сертифікаті або іншому документі, а для товарів військового призначення – ще й документ, який підтверджує повноваження кожного посередника на здійснення зовнішньоекономічної операції з товарами, виданий уповноваженим державним органом держави, на території якої зареєстрований зазначений посередник, або інший документ, який підтверджує такі повноваження відповідно до законодавства цієї держави.

З метою прийняття обґрунтованого рішення щодо можливості надання відповідного дозволу чи висновку ДСЕКУ може вимагати від суб'єкта надання додаткових відомостей або документів.

Заява суб'єкта про надання дозволу чи висновку на право експорту, тимчасового вивезення, імпорту, тимчасового ввезення та реекспорту товарів залишається без розгляду, якщо вона подана (підписана) особою, яка не має на це повноважень, або якщо документи подано не в повному обсязі, або оформлено з порушенням вимог цих порядків.

Про залишення заяви щодо надання дозволу чи висновку без розгляду або в разі прийняття рішення про відмову в його наданні ДСЕКУ письмово повідомляє суб'єкта та центральний орган виконавчої влади, до сфери управління якого належить суб'єкт, протягом трьох днів після прийняття відповідного рішення з обґрунтуванням причин.

Заява і документи, які суб'єкт подає до ДСЕКУ для отримання дозволу чи висновку, повинні містити повну та достовірну інформацію про суб'єктів, що беруть участь у здійсненні зазначеної у заяві міжна-

родної передачі товарів, про товари та порядок їх міжнародної передачі, про кінцеве використання цих товарів, а також оригінали документів про гарантії щодо їх використання виключно у заявлених цілях.

Порядком здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженим Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, та Порядком здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженим Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, також передбачені додаткові вимоги до здійснення експорту, тимчасового вивезення та реекспорту товарів.

Зокрема, до листа про надання дозволу на експорт товарів крім вищевказаних документів суб'єкт додає:

1. оригінали документів про зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта – кінцевого споживача стосовно імпортованих товарів;
2. документ про походження товарів;
3. засвідчені в установленому порядку:

– копію зовнішньоекономічного договору (контракту) на експорт зазначених у заяві товарів, а також копію договору комісії, доручення тощо, якщо експортером є підприємство-посередник;
– копію довідки про ступінь секретності товару, яку суб'єкт подавав до ДСЕКУ під час проведення попередньої експертизи товарів і реєстрації цього суб'єкта в ДСЕКУ.

Зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта – кінцевого споживача стосовно імпортованих товарів повинні бути надані у вигляді сертифіката кінцевого споживача, імпортного сертифіката або іншого документа, в якому містяться:

– відомості про кінцевого споживача товарів, їх експортера, найменування та кількість товарів, кінцеве призначення та місце використання;
– зобов'язання іноземного суб'єкта – кінцевого споживача не реекспортувати і не передавати будь-кому отримані товари або, що такі товари призначені для власних потреб кінцевого споживача, не пов'язаних з їх реекспортом чи передаванням, а також його зобов'язання щодо окремих груп товарів, а саме:

а) товарів, що можуть бути використані у створенні ракетної зброї:

– використовувати отримані товари тільки у заявлених цілях, які не стосуються створення ракетних засобів доставки зброї масового знищення;
– не копіювати, не модифікувати чи не реекспортувати отримані товари, а також не передавати їх будь-кому, крім кінцевого споживача, або, що такі товари призначені для власних потреб кінцевого споживача, не пов'язаних з їх наступним копіюванням, модифікуванням, реекспортом чи передаванням;

б) товарів, що можуть бути використані у створенні ядерної зброї:
– використовувати отримані товари тільки у заявлених цілях, які не стосуються будь-яким чином діяльності, пов'язаної зі створенням ядерних вибухових пристроїв, або діяльності, пов'язаної з ядерним паливним циклом, яка не перебуває під гарантіями МАГАТЕ;
– не копіювати, не модифікувати чи не реекспортувати отримані товари, а також не передавати їх будь-кому, крім кінцевого споживача, або, що такі товари призначені для власних потреб кінцевого споживача, не пов'язаних з їх наступним копіюванням, модифікуванням, реекспортом чи передаванням;

в) товарів, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї:
– використовувати отримані товари тільки у заявлених цілях, які не стосуються створення хімічної зброї або будь-якої іншої діяльності, забороненої Конвенцією про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення;
– не реекспортувати і не передавати отримані товари будь-кому, крім кінцевого споживача, або, що такі товари призначені для власних потреб кінцевого споживача, не пов'язаних з їх наступним реекспортом чи передаванням.

У документі, який містить зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта, повинні бути зазначені хімічна назва, структурна формула та реєстраційний номер товару за міжнародним довідником «Chemical abstracts service», якщо він йому присвоєний (у разі експорту хімікатів);

г) товарів, що можуть бути використані у створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї:
– використовувати отримані товари тільки у заявлених цілях, які не

стосуються створення бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї або будь-якої іншої діяльності, забороненої Конвенцією про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї та про її знищення;

– не реекспортувати і не передавати отримані товари будь-кому, крім кінцевого споживача, або, що такі товари призначені для власних потреб кінцевого споживача, не пов'язаних з їх наступним реекспортом чи передаванням.

У документі, який містить зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта, повинна бути зазначена назва штаму збудника захворювання (патогену) чи токсину з посиланням на відповідний паспорт (у разі експорту збудників захворювань (патогенів) чи токсинів).

У разі коли іноземний суб'єкт – кінцевий споживач має намір у подальшому реекспортувати чи передавати отримані товари іншому кінцевому споживачеві, в зазначеному документі повинно бути визначено його зобов'язання про здійснення таких операцій лише за наявності письмової згоди на це експортера та ДСЕКУ.

Якщо експорт товарів, визначених як «чутливі» або «дуже чутливі» у списку товарів, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки, або коли експорт товарів, визначених в інших додатках, здійснюється до держав, які не є членами відповідного міжнародного режиму експортного контролю, до зазначених вище документів додаються імпортний сертифікат або інший документ, оформлений або підтверджений уповноваженим державним органом держави призначення товарів, що містить підтвердження або гарантії цього державного органу щодо імпорту зазначеного товару до цієї країни.

У разі експорту товарів до держав-учасниць відповідного міжнародного режиму експортного контролю, членом якого є Україна, додаткові документи, які визначають зобов'язання та гарантії кінцевого споживача стосовно імпортованих товарів, за погодженням з ДСЕКУ можуть не подаватися.

У разі коли суб'єкт або іноземний суб'єкт, який здійснює імпорт товарів, є посередником, разом із зазначеними у цьому пункті документами до листа додається оригінал документа, оформлений чи

підтверджений уповноваженим державним органом держави призначення товарів, у якому кінцевий споживач підтверджує право такого суб'єкта на постачання йому товарів. Якщо участь посередника у виконанні зовнішньоекономічного договору (контракту) щодо постачання товарів кінцевому споживачеві визначена у поданому разом із заявою сертифікаті кінцевого споживача, імпортному сертифікаті або іншому документі, оформленому чи підтвердженому уповноваженим державним органом держави призначення товарів, зазначений документ може не додаватися.

Якщо постачання товарів кінцевому споживачеві здійснюється через посередників, до листа додаються оригінали документів, які містять зобов'язання кожного посередника щодо передачі товару іншому посереднику або кінцевому споживачеві, визначеному в сертифікаті кінцевого споживача, імпортному сертифікаті або іншому документі.

З метою прийняття обґрунтованого рішення щодо можливості надання відповідного дозволу чи висновку ДСЕКУ може вимагати від суб'єкта надання додаткових відомостей або документів.

На наш погляд, для розуміння динаміки міжнародних передач контрольованих товарів доцільно навести такі статистичні дані. Наприклад, протягом 2006 р. ДСЕКУ отримано від суб'єктів господарської діяльності та іноземних суб'єктів господарської й іншої діяльності всього 4863 заяви щодо реєстрації як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів, отримання документів про державні гарантії, дозволів (висновків) на право здійснення міжнародних передач товарів, з них стосовно здійснення експорту/імпорту – 2566/509 заяв, проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо постачання товарів – 439 заяв, транзиту товарів територією України – 290 заяв. За підсумками розгляду, згідно з прийнятими рішеннями, ДСЕКУ було надано заявникам 3921 дозвільний документ, з них 2663 дозволи, в т.ч. на право здійснення: експорту – 2328 дозволів, в т.ч. 2206 разових, при цьому 55,2 % їх кількості припадало на товари військового призначення; імпорту – 335 дозволів, в т.ч. 308 разових, при цьому 48,2 % їх кількості припадало на товари подвійного використання. Надано 258 висновків на право здійснення транзиту контрольованих товарів

територією України. Протягом 2006 р. ДСЕКУ було надано разові дозволи на право здійснення експорту до 90 держав світу.

Слід зауважити, що у 2011 р. мав місце один з найбільших за всю історію незалежної України обсяг експорту товарів, що підлягають державному експортному контролю, який склав більше 1 млрд. дол. США. Так, протягом 2011 р. ДСЕКУ було отримано 4620 звернень заявників (вітчизняних та іноземних суб'єктів господарської або іншої діяльності). Ці звернення стосувалися, зокрема, надання:

1. Дозволів ДСЕКУ на право здійснення:
– експорту товарів – 2234 заяви;
– імпорту товарів – 406 заяв.
2. Висновків ДСЕКУ на право:
– здійснення транзиту товарів територією України – 433 заяви;
– проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо постачання товарів – 432 заяви.
3. Документів про державні гарантії використання товарів у заявлених цілях – 112 заяв.
4. Посвідчень про реєстрацію у ДСЕКУ суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів – 504 заяви.

За підсумками розгляду матеріалів заяв ДСЕКУ було надано заявникам 4246 документів у галузі державного експортного контролю[123].

Заслуговує на детальний розгляд також таке порушення *як укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж передбачений цим Законом, якщо суб'єкту господарювання стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки*.

На думку авторів, вказане суспільно небезпечне діяння теж є складним і полягає у вчиненні таких взаємопов'язаних діянь у формі:

а) дій, які знаходять вираженно в укладанні зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або участі у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж

[123] Див.: Електронний ресурс // Офіційний сайт Державної служби експортного контролю України. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

передбачений Законом;

б) дій або бездіяльності, завдяки яким було отримано інформацію про те, що вказані товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки.

Зокрема, згідно зі ст. 17 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» суб'єкту господарювання забороняється укладати зовнішньоекономічні договори (контракти) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або брати участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж це передбачено цим Законом, якщо їм стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки.

Разом із тим цей Закон не визначає, в якому вигляді та яким чином суб'єкту господарювання стала відома дана інформація.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності. Останньою є діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності – це суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України. Постійне місцезнаходження – це місцезнаходження офіційно зареєстрованого головного органу управління (контори) суб'єкта господарської (зовнішньоекономічної) діяльності. Постійне місце проживання – це місце проживання на території якої-небудь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом необмеженого строку, не обмежуючи його певною метою, і за умови, що воно не є наслідком

виконання цією особою службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом).

Згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може випливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать цьому Закону.

Відповідно до ст. 17 цього Закону зовнішньоекономічні договори (контракти) стосовно міжнародних передач товарів укладаються суб'єктами господарювання відповідно до законодавства з урахуванням вимог щодо здійснення таких передач, установлених КМУ.

Згідно зі ст. 10 вказаного Закону при отриманні центральними органами виконавчої влади, що здійснюють державний експортний контроль, інформації про наміри або можливість використання будь-яких товарів, не внесених до списків, у державах, що є їх кінцевими споживачами, для розроблення, виробництва, складання, випробування, ремонту, технічного обслуговування, модифікації, модернізації, експлуатації, управління, зберігання, виявлення, ідентифікації або для розповсюдження зброї масового знищення чи засобів її доставки зазначені органи зобов'язані поінформувати про це ДСЕКУ, який має право у зв'язку з цим застосовувати до таких товарів процедури державного експортного контролю.

Якщо суб'єкт господарювання повідомила ДСЕКУ або стало відомо в інший спосіб про можливість повного чи часткового використання будь-яких товарів, що передбачаються для експорту або тимчасового вивезення до інших держав, для розроблення, виробництва, складання, випробування, ремонту, технічного обслуговування, модифікації, модернізації, експлуатації, управління, зберігання, виявлення, ідентифікації або для розповсюдження зброї масового знищення чи засобів її доставки, цей суб'єкт зобов'язаний звернутися до ДСЕКУ за отриманням дозволу на право здійснення експорту цих товарів незалежно від того, зазначені вони у списках чи ні.

Згідно зі ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання визнаються

учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Зокрема, суб'єктами господарювання є:

1. господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
2. громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Відповідно до ст. 3 ГК України під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність).

Для повноти дослідження неможливо обійти увагою *здійснення міжнародної передачі товару, незважаючи на те, що суб'єкту господарювання стало відомо, що товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це було визначено в зовнішньоекономічному договорі (контракті) чи пов'язаних з ним документах, на підставі яких було отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпортний сертифікат*.

На наш погляд, вказане суспільно небезпечне діяння є складним і полягає у вчиненні таких взаємопов'язаних діянь у формі:

а) дій у вигляді здійснення міжнародної передачі товару;
б) дій або бездіяльності, завдяки яким було отримано інформацію про те, що контрольований товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це було визначено в зовнішньоекономічному договорі (контракті) чи пов'язаних з ним докумен-

тах, на підставі яких було отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпортний сертифікат.

Статтею 17 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» передбачено, що суб'єкт господарювання зобов'язаний відмовитися від виконання зовнішньоекономічного договору (контракту) стосовно здійснення міжнародної передачі будь-якого товару, якщо йому стало відомо, що товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це було визначено в договорі (контракті) чи пов'язаних з ним документах, на підставі яких отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпортний сертифікат

Згідно зі ст. 1 цього Закону кінцеві споживачі – це суб'єкти господарювання України, державні органи України, ЗСУ та інші військові формування, правоохоронні органи, іноземні суб'єкти господарської та іншої діяльності, які безпосередньо є споживачами товарів, відповідно імпортованих в Україну або експортованих з України.

Відповідно до ст. 19 вказаного Закону суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів зобов'язаний надати ДСЕКУ повну та достовірну інформацію про відоме йому кінцеве використання товарів, міжнародну передачу яких планується здійснити, а також оригінали документів про гарантії, які підтверджують використання товарів виключно в заявлених ним або іншим кінцевим споживачем цілях.

Також такий суб'єкт повинен вживати заходів для проведення перевірки доставки та кінцевого використання товарів у разі їх експорту і надавати про це інформацію ДСЕКУ, а також сприяти уповноваженим державним органам України в проведенні таких перевірок.

Серед різновидів учинення порушення порядку міжнародних передач контрольованих товарів необхідно виділити також *навмисне приховання відомостей, які мають значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката*.

На нашу думку, при вказаному порушенні діяння може виражатися лише у вигляді бездіяльності, оскільки приховування даних відомостей можна розцінювати як поведінку суб'єкта, який не зазначає в заяві до ДСЕКУ та в поданих із нею документах певні відомості.

При розгляді значення цих відомостей необхідно виходити з вимог Закону та інших нормативно-правових актів з питань державного експортного контролю, зокрема наказу ДСЕКУ від 09.01.2004 р. № 5 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяв щодо отримання дозвільних документів, документів про гарантії та інших документів, що надаються Держекспортконтролем».

Відомостями, які мають значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката, є найменування та реквізити експортерів, імпортерів, посередників та кінцевих споживачів, характер міжнародної передачі, а також найменування, кількість та вартість товарів, зобов'язань про їх кінцеве використання та надання відповідних документів про гарантії.

Разом із тим вважаємо, що доцільно було б змінити чинну редакцію цього порушення таким формулюванням: «подання підроблених документів або документів, що містять недостовірні відомості, які мають значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката».

На наш погляд, вказане діяння за своєю суттю є різновидом «подання документів, що містять недостовірні відомості», з тією різницею, що воно вчиняється у формі бездіяльності. Це пов'язано з тим, що приховання вказаних відомостей призводить до невключення інформації, яка має значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката, до документів, що подаються для їх отримання. Таким чином, вказана пасивна поведінка тягне за собою перекручення істини в зазначених документах.

Крім того, ми вважаємо, що це порушення має охоплювати й відповідні документи, які надаються за результатами проведення експертизи в галузі державного експортного контролю. Така вимога пов'язана з тим, що на практиці трапляються випадки, коли під час митного оформлення суб'єкти господарювання надають до митниці посвідчення про реєстрацію та листи-роз'яснення ДСЕКУ щодо умов здійснення міжнародних передач товарів, у яких товари військового призначення або подвійного використання ідентифіковано як товари, міжнародні передачі яких не підлягають державному експортно-

му контролю. Така ситуація викликана тим, що суб'єктом господарювання при проведенні попередньої експертизи в ДСЕКУ були надані підроблені документи чи документи, що містять недостовірні відомості. Таким чином, має місце явне порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

З урахуванням викладеного, пропонуємо вищевказані види порушень, зазначені в чч. 2, 5 ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», викласти в такій редакції:

Здійснення міжнародних передач товарів без отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії або здійснення таких передач на підставі дозволів, висновків, документів про гарантії чи документів, які надаються за результатами проведення експертизи в галузі державного експортного контролю, отриманих шляхом подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості.

Подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості, навмисне приховання відомостей, які мають значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку, міжнародного імпортного сертифіката чи документів, які надаються за результатами проведення експертизи в галузі державного експортного контролю.

Серед іншого потребує аналізу *здійснення міжнародних передач товарів з порушеннями умов, визначених у дозволах, висновках чи міжнародних імпортних сертифікатах, у тому числі після внесення без погодження з ДСЕКУ змін до зовнішньоекономічного договору (контракту), що стосуються найменувань та реквізитів експортерів, імпортерів, посередників та кінцевих споживачів, а також найменувань товарів, зобов'язань про їх кінцеве використання та надання відповідних документів про гарантії.*

На наш погляд, при вказаному порушенні діяння також є складним і виражається у формі таких взаємопов'язаних дій:

1. Здійснення міжнародних передач контрольованих товарів.
2. Порушення умов, визначених у дозволах, висновках чи міжна-

родних імпортних сертифікатах, у тому числі після внесення без погодження з ДСЕКУ змін до зовнішньоекономічного договору (контракту), що стосуються найменувань та реквізитів експортерів, імпортерів, посередників та кінцевих споживачів, а також найменувань товарів, зобов'язань про їх кінцеве використання та надання відповідних документів про гарантії.

Оскільки, порушення встановленого порядку міжнародних передач контрольованих товарів може полягати у діях із переміщення їх через митний кордон України з належним оформленням в загальному митному порядку, але без додержання спеціальних процедур щодо державного експортного контролю, тому, на думку авторів, доцільно розглянути вказані процедури більш детально.

Зокрема, наразі відсутній нормативно-правовий акт, який би безпосередньо регламентував порядок митного контролю та митного оформлення товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю. До 10.09.2007 р. діяв наказ ДМСУ від 20.11.1999 р. № 38 «Про затвердження Порядку пропуску через митний кордон України та митного оформлення товарів, що підлягають експортному контролю».

Згідно зі ст. 21 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» митне оформлення та митний контроль товарів здійснюються в порядку, передбаченому МК України.

Так, відповідно до ст. 318 МК України (2012 р.) митному контролю підлягають усі товари, які переміщуються через митний кордон України. Згідно зі ст. 336 МК України (2012 р.) основною формою митного контролю є перевірка документів та відомостей, які відповідно до ст. 335 МК України (2012 р.) надаються під час переміщення цих товарів через митний кордон України.

При цьому встановлюється наявність документів, потрібних для митного контролю товарів, перевіряється правильність заповнення митних декларацій та інших документів, відповідність зазначених у них відомостей тим, що містяться в зовнішньоекономічному договорі та інших документах, наданих для митного контролю й митного оформлення. Перевіряються також відомості й документи, що

стосуються нетарифного регулювання: ліцензії, сертифікати, дозволи відповідних державних органів, у тому числі, за необхідності, й дозволи та висновки ДСЕКУ.

Відповідно до ст. 70 МК України (2012 р.) однією з цілей митного оформлення є засвідчення відомостей, одержаних під час митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, та оформлення результатів такого контролю.

Під час митного оформлення товарів суб'єкт або іноземний суб'єкт зобов'язаний подати до митного органу відповідний дозвіл чи висновок Держекспортконтролю, а також інші документи, необхідні для здійснення митного контролю і митного оформлення товарів згідно із законодавством.

Згідно з п. 3 Положення про митні декларації, затвердженого Постановою КМУ від 21.05.2012 р. № 450, на товари, які підлягають державному експортному контролю, заповнюється митна декларація на бланку єдиного адміністративного документа для декларування товарів (крім тих, що пересилаються через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях), що переміщуються через митний кордон України декларантами (крім громадян).

Відповідно до Порядку заповнення митних декларацій, на бланку єдиного адміністративного документа, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 651, при поміщенні товарів у митні режими експорту, реекспорту, тимчасового вивезення у п'ятому підрозділі графи 33 «Код товару» митної декларації залежно від категорії товару проставляється:

– «0», якщо товар не підлягає експортному контролю;
– «1», якщо товар внесений до списків товарів військового призначення чи подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, та вивезення такого товару за межі митної території України потребує дозволу або висновку ДСЕКУ;
– «3», якщо товар не внесений до списків товарів військового призначення чи подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, але відповідно до ст. 10 Закону України «Про державний контроль за міжнародними

передачами товарів військового призначення та подвійного використання» вивезення такого товару за межі митної території України потребує дозволу або висновку ДСЕКУ.

При поміщенні товарів у митні режими імпорту, реімпорту, тимчасового ввезення у п'ятому підрозділі графи 33 «Код товару» митної декларації проставляється:

– «0», якщо товар не підлягає експортному контролю;
– «1», якщо товар внесений до списків товарів військового призначення чи подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, та ввезення такого товару на митну територію України потребує дозволу або висновку ДСЕКУ;
– «2», якщо товар внесений до списків товарів подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, але відповідно до законодавства дозвіл або висновок ДСЕКУ при ввезенні такого товару на митну територію України не потрібен;
– «3», якщо товар не внесений до списків товарів військового призначення чи подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, але відповідно до ст. 10 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» вивезення такого товару за межі митної території України потребує дозволу або висновку ДСЕКУ.

При декларуванні товарів, що переміщуються митною територією України транзитом, у п'ятому підрозділі графи 33 «Код товару» митної декларації проставляється:

– «1» – якщо товар внесений до списків товарів військового призначення чи подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, та ввезення такого товару з метою транзиту через митну територію України потребує дозволу або висновку ДСЕКУ;
– «2» – якщо товар внесений до списків товарів подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, але відповідно до законодавства дозвіл або

висновок ДСЕКУ при ввезенні такого товару з метою транзиту через митну територію України не потрібен;

– «0» – у всіх інших випадках.

Окрім того, у графі № 44 («Додаткова інформація / Подані документи / Сертифікати і дозволи») митної декларації вказується інформація щодо поданих сертифікатів та дозволів, у тому числі дозволів та висновків ДСЕКУ. У цій графі зазначаються коди згідно з Класифікатором документів і реквізити документів, поданих при декларуванні.

Зокрема, згідно з Класифікатором документів, затвердженим наказом ДМСУ від 15.02.2011 р. № 107, відповідно до розділу 5 «Ліцензії, дозволи, сертифікати та інші документи, що видаються державними органами України» висновок СБУ про належність (неналежність) товару до спеціальних технічних засобів має код «5001», дозвіл (висновок) ДСЕКУ на право здійснення міжнародних передач товарів – код «5010», інший документ ДСЕКУ – код «5011».

Звертаючись до наведеного вище прикладу злочину, пов'язаного з порушенням порядку імпорту натрію кремнефтористого, слід зазначити, що під час митного оформлення посадові особи митниці не ідентифікували його як товар подвійного використання, оскільки у Списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні хімічної зброї, вказана хімічна речовина має іншу назву.

Разом із тим, наприклад, Постановою Уряду Естонії від 09.03.2004 р. № 61 визначено обов'язкове зазначення в контрактах на поставку хімічних речовин їх хімічної формули та коду CAS (Chemical Abstract Service). У нормативно-правовій базі України така вимога відсутня. Автори «Рекомендацій щодо внесення змін у законодавство України у сфері експортного контролю» пропонують використати досвід Естонії в цьому питанні для підвищення надійності інформації, що отримує ДСЕКУ для вирішення питань ліцензування[124].

На нашу думку, закріплення вказаного положення в законодавстві насамперед дозволить митним органам правильно проводити ідентифікацію хімічних речовин, які є товарами подвійного використання,

[124] Див.: Електронний ресурс // Офіційний сайт Науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – Режим доступу : http://ntc.kiev.ua.html.

що дасть можливість виявляти цю групу порушень порядку міжнародних передач ще на етапі замаху на злочин, тобто до їх переміщення через митний кордон України.

Коли вчиняється злочин, правоохоронним органам може бути невідомо, хто вчинив злочин, з якою метою та з яких мотивів. Але те, що мало місце суспільно небезпечне діяння, не повинно викликати сумнівів. І це є підставою для початку досудового розслідування.

Як вже згадувалося вище, до об'єктивної сторони злочину також належать час, місце, спосіб вчинення злочину. Вони не є обов'язковими ознаками кожного злочину і в науці кримінального права часто називаються факультативними. Однак є склади злочину, у яких час, місце і спосіб вчинення злочину виступають як обов'язкові ознаки складу злочину.

Місце вчинення злочину, як і час його скоєння, набуває значення обов'язкової ознаки злочину тільки у випадках, прямо зазначених у кримінальному законі. Встановлення місця вчинення злочину також має важливе значення для успіху попереднього розслідування, оскільки там залишаються сліди злочину.

До таких складів злочину, в яких місце вчинення злочину виступає в ролі не факультативної, а основної ознаки, на нашу думку, належить злочин, передбачений у ст. 333 КК України.

Практика діяльності СБУ свідчить, що найбільш характерним місцем вчинення цього злочину є зона митного контролю. Це, як правило, приміщення митниці, купе вагона, борт літака, оглядовий майданчик для автомобілів, борт морського чи річкового судна, спеціально відведені місця для проведення митного контролю, оглядові бокси.

У ст. 4 МК України (2012 р.) зазначено, що ввезення товарів і транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів і транспортних засобів за межі митної території України – це сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку.

Відповідно до ст. 9 МК України (2012 р.) територія України, зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також території вільних митних зон, штучні острови, установки

і споруди, створені у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України, становлять митну територію України.

Згідно зі ст. 10 МК України (2012 р.) межі митної території України є митним кордоном України, який збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України.

За своєю законодавчою конструкцією порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, належить до злочинів із формальним складом. Це значить, що суспільно небезпечні наслідки не зазначені в диспозиції закону і лежать за межами складу злочину, а отже, на кваліфікацію не впливають. Злочин із формальним складом слід вважати закінченим з моменту вчинення діяння.

Проте слід зазначити, що в судово-слідчій практиці немає єдності щодо вирішення питання про момент закінчення злочину, передбаченого ст. 333 КК України.

Так, дії осіб, які намагалися незаконно вивезти товари, що підлягають державному експортному контролю, через митний кордон України, але були затримані до перетину митного кордону України, кваліфікуються багатьма слідчими та суддями як замах на порушення встановленого порядку здійснення їх міжнародних передач. При цьому вони виходять з того, що особи не довели свій намір до кінця з незалежних від їх волі причин. Інші слідчі та судді дотримуються протилежної позиції щодо моменту закінчення цього злочину.

Згідно з п. 3 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, та п. 3 Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ від 28.01. 2004 р. № 86, міжнародна передача контрольованих товарів може здійснюватися суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів або іноземним суб'єктом господарської діяльності за наявності у нього відпо-

відного дозволу чи висновку ДСЕКУ.

Відповідно до пп. 5, 6 вказаних Порядків у разі переміщення зазначених товарів через митний кордон України митний контроль та їх митне оформлення здійснюються в порядку, встановленому законодавством. Під час митного оформлення контрольованих товарів суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів або іноземний суб'єкт господарської діяльності відповідно до ч. 2 ст. 264 МК України (2012 р.) зобов'язаний надати на вимогу митного органу оригінал дозволу або висновку ДСЕКУ. При цьому митна декларація та інші документи подаються митному органу в електронному вигляді з дотриманням вимог МК України або на паперових носіях.

Згідно зі ст. 248 МК України (2012 р.) митне оформлення розпочинається з моменту подання митному органу декларантом або уповноваженою ним особою митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та документів, необхідних для митного оформлення, а в разі електронного декларування – з моменту отримання митним органом від декларанта або уповноваженої ним особи електронної митної декларації або електронного документа, який відповідно до законодавства замінює митну декларацію. Засвідчення митним органом прийняття товарів, транспортних засобів комерційного призначення та документів на них до митного оформлення здійснюється проставленням відбитків відповідних митних забезпечень (у тому числі за допомогою інформаційних технологій), інших відміток на митній декларації або документі, який відповідно до законодавства її замінює, а також на товаросупровідних та товарно-транспортних документах у разі їх подання на паперовому носії.

Відповідно до ст. 255 МК України (2012 р.) митне оформлення вважається завершеним після виконання всіх митних формальностей, визначених МК України згідно із заявленим митним режимом, що засвідчується митним органом шляхом проставлення відповідних митних забезпечень (у тому числі за допомогою інформаційних технологій), інших відміток на митній декларації або документі, який відповідно до законодавства її замінює, а також на товаросупровідних та товарно-транспортних документах у разі їх подання на паперовому носії.

З огляду на викладене, на думку авторів, у разі експорту товарів,

що підлягають державному експортному контролю, порушенням встановленого порядку здійснення їх міжнародних передач є неотримання та неподання митному органу дозволу ДСЕКУ в період з початку до завершення митного оформлення таких товарів. При цьому замах на даний злочин, наприклад, може мати місце при поверненні митницею після прийняття до митного оформлення поданих документів декларанту контрольованого товару через допущені помилки при їх складанні.

Таким чином, злочин, передбачений у ст. 333 КК України, є закінченим навіть при виявленні його ознак у період після завершення митного оформлення контрольованих товарів до моменту їх фактичного вивезення за межі митного кордону України. У зв'язку із цим його необхідно кваліфікувати як закінчений злочин без посилання на ст. 15 КК України.

Необхідно звернути увагу на те, що в більшості проаналізованих кримінальних проваджень (справ) засобом вчинення злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, є документи, які надавалися для митного оформлення.

Перейдемо до аналізу кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України.

Відповідно до ч. 2 ст. 333 КК України кваліфікуючою ознакою порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів виступає повторність. Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 32 КК України, повторністю злочинів визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України.

Аналіз ч. 4 ст. 32 КК України показує, що злочин не буде вважатися повторним, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин було погашено або знято.

Згідно з п. 3 постанови Пленуму ВСУ від 04.06.2010 р. № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки», при цьому для повторності не має значення, чи було особу засуджено за раніше вчинений злочин. Не утворює повторності раніше вчи-

нений злочин, за який особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, засуджено без призначення покарання або зі звільненням від покарання, а також злочин, судимість за який було погашено чи знято.

Виходячи зі змісту наведених положень, зазначимо, що для встановлення ознаки повторності, передбаченої у ч. 2 ст. 333 КК України, не має значення, була особа раніше засуджена за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, чи ні.

Крім того, слід вказати, що оскільки згідно з чинною редакцією ст. 333 КК України даний злочин належить до злочинів середньої тяжкості, то відповідно до ч. 1 ст. 49 КК України особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею такого злочину і до дня набрання вироком законної сили минуло п'ять років. Таким чином, якщо між датами вчинення злочинів, передбачених ст. 333 КК України, минуло п'ять років, ознака повторності буде відсутня.

При цьому згідно з ч. 3 ст. 49 КК України перебіг давності переривається, якщо до закінчення зазначеного вище строку особа вчинила новий злочин середньої тяжкості, тяжкий або особливо тяжкий злочин. Обчислення давності в цьому разі починається з дня вчинення нового злочину. При цьому строки давності обчислюються окремо за кожне злочинне діяння.

Вчинення двох або більше злочинів, передбачених різними статтями кримінального закону, визнається повторним, згідно з ч. 3 ст. 32 КК України, лише у випадках, визначених Особливою частиною КК України. Отже, повторність при вчиненні однорідних злочинів утворюється, лише якщо у кримінально-правовій нормі про це буде спеціальна вказівка.

У ч. 2 ст. 32 КК України зазначено, що повторність, передбачена частиною першою цієї статті, відсутня при вчиненні продовжуваного злочину, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром.

Такі діяння суб'єкта необхідно кваліфікувати як продовжуваний злочин, оскільки вони складаються з ряду тотожних злочинних актів. Специфіка продовжуваного злочину полягає в тому, що вчинені ді-

яння відділені одне від одного відносно невеликим проміжком часу. Із суб'єктивної сторони даний різновид ускладненого одиничного злочину характеризується наявністю умисної форми вини та єдиної мети злочинної діяльності. У зв'язку з цим наведені діяння розглядаються як один злочин.

Повторними злочинами визнаються діяння, які переривалися на різних стадіях злочинної діяльності.

Крім того, слід зазначити, що згідно з ч. 1 ст. 88 КК України особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості.

З урахуванням видів покарань, передбачених ст. 333 КК України, відповідно до ст. 89 КК України, такими, що не мають судимості, повинні визнаватися такі особи, які вчинили даний злочин:

– особи, засуджені до основного покарання у виді штрафу, якщо вони протягом трьох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину;
– особи, засуджені до обмеження волі, якщо вони протягом двох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину;
– особи, засуджені до позбавлення волі, якщо вони протягом трьох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину;
– особи, засуджені зі звільненням від відбування покарання з випробуванням, якщо протягом іспитового строку вони не вчинять нового злочину і якщо протягом зазначеного строку рішення суду про звільнення від відбування покарання з випробуванням не буде скасоване з інших підстав, передбачених законом. Якщо строк додаткового покарання перевищує тривалість іспитового строку, особа визнається такою, що не має судимості, після відбуття цього додаткового покарання;
– особи, засуджені до позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю після виконання цього покарання.

Отже, якщо особа вчинила новий злочин, передбачений ст. 333 КК України, але при цьому раніше вона була засуджена за такий же злочин, а на момент вчинення нового злочину вже минув строк по-

гашення судимості (залежно від призначеного їй покарання), ознака повторності у даному випадку буде відсутня.

Слід зазначити, що обставиною, яка свідчить про підвищену суспільну небезпечність злочину, є вчинення його у співучасті. Згідно з ч. 2 ст. 28 КК України злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про його спільне вчинення.

При цій формі співучасті може мати місце розподіл ролей щодо дій кожного з них у виконанні злочину. Тому важливо встановити, чи всі учасники групи дали згоду на здійснення певної відведеної кожному з них дії щодо виконання злочину і досягнення єдиного злочинного результату.

У теорії кримінального права усі випадки спільної злочинної діяльності, відповідальність за які прямо передбачена в нормах Особливої частини КК України, називаються співучастю особливого роду. До них належать:

– група осіб;
– група осіб, що діє за попередньою змовою;
– організована група;
– злочинна організація.

Для визначення організованої групи при порушенні порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів слід керуватися положенням ч. 3 ст. 28 КК України, згідно з яким злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь три і більше осіб, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Згідно зі ст. 27 КК України учасниками організованої групи можуть бути виконавець, організатор, підбурювач та пособник.

Виконавцем (співвиконавцем) організованої групи є особа, котра безпосередньо або через використання осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності за вчинений злочин, виконала повністю чи частково дії, що утворюють об'єктивну сторону порушення порядку

здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Організатором зазначених злочинів визнається особа, котра виконує організаторські функції в конкретному злочині, скоєному формуванням, членом якого вона є, або керує процесом його виконання.

Організатором є особа, яка організувала вчинення зазначеного злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи.

Підбурювачем організованої групи визнається особа, яка шляхом умовляння, підкупу, погроз, примусу чи в інший спосіб схилила до участі в злочинній діяльності групи.

Пособником організованої групи є особа, яка сприяє порушенню порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод, а також особа, котра заздалегідь обіцяла приховати учасників групи, сліди злочину або в інший спосіб сприяти прихованню злочинної діяльності.

Ступінь суспільної небезпечності злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, вчиненого організованою групою, є значно більшим порівняно з іншими його формами. Звертаючи увагу на таку відмінність у ступені суспільної небезпечності діянь, слід зазначити, що введення до кримінального законодавства цієї правової норми необхідно було для посилення боротьби з такою формою групової злочинної діяльності, як організована злочинність.

З огляду на викладене ми пропонуємо внести відповідні зміни до КК України, згідно з якими за вчинення організованою групою порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, передбачити покарання у виді позбавлення волі на строк до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років і з конфіскацією товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі.

2.2. Суб'єктивні ознаки порушення порядку здійснення міжна-

родних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Суб'єкт порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Суб'єкт злочину в кримінальному законодавстві є одним з обов'язкових елементів складу злочину, без наявності якого певна дія або бездіяльність не визнаються злочином, а отже, не може наставати кримінальна відповідальність.

Суб'єктом (від латинського *subjectus* – що лежить внизу, який знаходиться в основі) у філософії позначається людина як носій предметно-практичної діяльності та пізнання, джерело активності, спрямоване на об'єкт, яка вивчає, пізнає світ[125]. Новий тлумачний словник української мови подає таке визначення поняття «суб'єкт – істота, що здатна до пізнання навколишнього світу об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності»[126]. У теорії права суб'єкт є носієм прав та обов'язків, учасником правовідносин. У кримінальному праві суб'єкт – це один з учасників кримінальних правовідносин, особа, яка вчинила злочин і підлягає кримінальній відповідальності.

Проблема суб'єкта злочину знайшла досить повну теоретичну розробку у вітчизняній юридичній літературі[127].

Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила діяння, передбачене Особливою частиною Кримінального кодексу України як злочин, досягла на момент вчинення цього діяння визначеного

[125] Див.: Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – С. 661.

[126] Див.: Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах / Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Видавництво «Аконіт», 1999. – Т. 4. – С. 442.

[127] Див.: Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 142-159; Кримінальне право України. Загальна частина /За ред. П.С Матишевського. – К. : Юрінком-Інтер. – 1997. – С. 150; Кримінальне право України. Загальна частина / За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Х. : Право. 1997. – С. 117; Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина. – К.: «А.С.К.» – 2001. – С. 122-132; Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / М.І. Бажанов. – [2.вид., перероб. і доп.]. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 146-158.

у ст. 22 КК України віку, з якого настає кримінальна відповідальність за цей злочин. Тобто, в кримінально-правовій теорії суб'єкт злочину – це особа, яка володіє сукупністю ознак, що дають підстави для притягнення її до кримінальної відповідальності. Наведене вище визначення, що базується на нормі, передбаченій у ч. 1 ст. 18 КК України, дає змогу виділити три обов'язкові ознаки, які характеризують суб'єкта злочину, тобто ним може бути лише:

– фізична особа;
– осудна або обмежено осудна особа;
– особа, яка досягла віку, із якого за цей злочин настає кримінальна відповідальність.

Ці ознаки обов'язкові для кожного злочину, у тому числі і для злочинів зарахованих до терористичної діяльності. Відповідно до кримінально-правового значення фізична особа – це людина. Суб'єктами злочину визнаються як виконавці, так і вся решта співучасників злочину (організатори, підбурювачі, посібники). Суб'єктом злочину визнаються не тільки ті особи, які вчинили закінчений злочин, але й особи, винні в кримінально караній попередній діяльності (готуванні та замаху).

Проблема суб'єкта злочину як елемента складу злочину достатньо досліджена в науці кримінального права[128].

Суб'єкт злочину, як й інші елементи складу злочину, є його обов'язковою, невід'ємною частиною. Визначення суб'єкта злочину як ознаки відповідного складу злочину має важливе значення, тому що «правильний і всебічний розгляд цієї проблеми дуже тісно пов'язаний із залученням осіб до кримінальної відповідальності і, зокрема, зі здійсненням кримінально-правової кваліфікації суспільно небезпечного діяння»[129]. Відсутність у діянні ознак суб'єкта злочину, встановлених кримінальним законом, свідчить про відсутність складу злочину.

Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України осудною є особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій чи бездіяльності і керувати ними. Згід-

[128] Див.: Устименко В.В. Специальный субъект преступления / В.В. Устименко. – Харьков : Вища школа, 1998. – С. 23.

[129] Див.: Куринов Б.А. Научные основы квалификации преступлений / Б.А. Куринов. – М. : Изд-во МГУ, 1976. – С. 115.

но з ч. 1 ст. 20 КК України обмежено осудною особою є особа, яка під час вчинення злочину через наявний у неї психічний розлад не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними.

У ряді випадків, крім вказаних, суб'єкт наділений додатковими ознаками, котрі визначають його причетність до спеціальних суб'єктів злочинів. Частиною 2 ст. 18 КК України надано визначення спеціального суб'єкта: ним є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише особа. Додаткові ознаки такої особи визначаються диспозицією (випливають зі змісту або безпосередньо вказані) відповідної статті Особливої частини КК України.

Вивчення положень, що стосуються поняття суб'єкта злочину, необхідно для більш детального аналізу складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України.

Говорячи про такий елемент складу даного злочину, як суб'єкт, слід особливо зупинитися на питанні, що стосується визначення кола осіб, що підлягають відповідальності за його вчинення.

Частина 2 ст. 22 КК України містить вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких відповідальності підлягає особа, що досягла до часу скоєння злочину 14-річного віку. До цього переліку не входять злочини, передбачені у ст. 333 КК України. Таким чином, формально кримінальній відповідальності за ці злочини підлягає особа, якій виповнилося 16 років, тобто загальний суб'єкт злочину.

Разом із тим через те, що даний злочин пов'язаний зі здійсненням міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, його суб'єктом є не будь-яка осудна фізична особа, якій виповнилося 16 років, а лише така, що характеризується певними ознаками.

Зокрема, практика діяльності СБУ свідчить про те, що суб'єктом злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, є особа, яка досягла віку, з якого вона має самостійно здійснювати цивільно-правові угоди, а також використовувати майно в підприємницькій чи іншій господарській діяльності, тобто дієздатна особа.

Відповідно до положень цивільного законодавства, самостійно

й у повному обсязі здійснювати свої права та обов'язки може тільки повнолітня особа. Так, ст. 34 ЦК України передбачено, що повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла 18 років (повноліття). У разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу.

Крім того, згідно зі ст. 32 ЦК України фізична особа віком від 14 до 18 років (неповнолітня особа) має право бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи, та вчиняти правочини за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників.

Поряд із цим відповідно до ч. 1 ст. 50 ЦК України право на здійснення підприємницької діяльності має фізична особа з повною цивільною дієздатністю.

Матеріали вивчених кримінальних проваджень (справ) свідчать про те, що, як правило, безпосередніми виконавцями злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, виступають засновник, власник або службова особа суб'єкта господарювання. Ці ж особи можуть виступати організаторами, підбурювачами і пособниками. Своєю чергою, роль співвиконавця, організатора, підмовника або пособника може виконувати й особа, яка не є спеціальним суб'єктом.

Слід звернути увагу на те, що у попередній редакції ст. 1 Закону України від 20.02.2003 р. № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» було зазначено, що міжнародними передачами вважаються вказані вище дії лише «за умови участі в них суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів». У зв'язку з цим на практиці виникали проблеми при застосуванні даної норми.

Це пов'язано з тим, що згідно зі ст. 1 цього Закону суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів – це зареєстрований центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, суб'єкт господарювання України, який має намір здійснювати або здійснює міжнародні передачі товарів, включаючи посередницьку (брокерську) діяльність.

Зокрема, відповідно до ст. 12 цього Закону суб'єкти господарюван-

ня України, які мають намір здійснювати міжнародні передачі товарів, у тому числі проводити посередницьку (брокерську) діяльність, пов'язану з міжнародними передачами товарів військового призначення, попередньо реєструються як суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів ДСЕКУ. З цією метою зазначені суб'єкти подають відомості та документи, необхідні для проведення попередньої експертизи товарів, до ДСЕКУ. За її підсумками ДСЕКУ ідентифікує товари, визначає умови здійснення їх міжнародних передач до конкретних держав та видає зазначеним суб'єктам посвідчення про їх реєстрацію як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів разом з відповідними роз'ясненнями про особливості здійснення таких передач.

Попередня реєстрація усіх суб'єктів господарювання, які мають намір здійснювати міжнародні передачі, створює значне бюрократичне навантаження як на таких суб'єктів, так і на чиновників, задіяних у системі державного експортного контролю. При цьому така попередня експертиза та реєстрація не тільки може призвести до втрати підприємцями часу, а можливо, й замовників, але й до пошуку ними лазівок у системі державного експортного контролю, в тому числі й до порушень встановленого порядку. Тому вважаємо, що було б логічним перейти до диференційованого підходу, до реєстрації залежно від виду контрольованого товару, його чутливості, країни призначення, розмірів підприємства тощо.

Поряд із цим на практиці можуть траплятися ситуації, коли встановлений порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, порушується фізичними особами, які не тільки не зареєстровані ДСЕКУ як суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів, але й офіційно не зареєстровані як суб'єкти господарювання.

Так, вироком Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 09.02.2010 р. винним у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 333 КК України, визнано громадянина України Д., який, їдучи пасажиром у потязі сполученням «Москва – Одеса», без відповідного дозволу ДСЕКУ як фізична особа ввіз із РФ в Україну автомат дозування палива «АДТ-55Б-1» з одиночним комплектом запасних частин до

нього та 4 рами верхньої панелі клину повітрозбірника військового літака МіГ-29, що належать до товарів військового призначення.

Крім того, у ст. 27 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» («Відповідальність суб'єктів господарювання – фізичних осіб за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю») передбачено, що суб'єкти господарювання – фізичні особи, які порушують законодавство в галузі державного експортного контролю, несуть адміністративну, кримінальну та цивільно-правову відповідальність, передбачену законом.

Таким чином, на думку авторів, при тлумаченні цієї статті складається помилкове враження, що до кримінальної відповідальності за порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, можуть притягатися тільки фізичні особи, які є суб'єктами господарювання.

У таких випадках деякі слідчі припускаються помилок при кваліфікації. Наприклад, кримінальна справа № 267, порушена 12.08.2005 р. слідчим відділом УСБУ у Житомирській області, була закрита на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК України 1960 р. за відсутністю в діянні складу злочину, оскільки громадяни України – колишні військовослужбовці, які, перебуваючи на території Екваторіальної Гвінеї протягом 2001–2005 рр., здійснювали обслуговування, ремонт та експлуатацію бойових вертольотів Мі-24, не були зареєстровані ані як суб'єкти підприємницької діяльності, ані як суб'єкти міжнародних передач товарів. Таким чином, слідчий дійшов неправильного висновку, що вказані особи нібито не є суб'єктами злочину, передбаченого у ст. 333 КК України.

Отже, з метою уникнення спірних питань при кваліфікації злочинів, передбачених у ст. 333 КК України, доцільно виключити з назви та тексту ст. 27 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» слова «суб'єктів господарювання» та «суб'єкти господарювання».

Як вже зазначалося вище, у ст. 25 цього Закону також передбачена відповідальність суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів – юридичних осіб за порушення вимог законодавства в галузі експорт-

ного контролю залежно від їх виду у вигляді штрафів у розмірі від 100 до 150 % вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі, та у розмірі від 100 до 1000 НМДГ.

Особливу увагу слід звернути на те, що вказані штрафи можуть бути накладені ДСЕКУ лише на юридичних осіб, які є суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів, тобто на зареєстрованих ДСЕКУ суб'єктів господарювання України, які мають намір здійснювати або здійснюють міжнародні передачі товарів.

На наш погляд, ця відповідальність формально не називається адміністративною, але за своєю суттю є такою, оскільки вона виникає із суспільних відносин у відповідній сфері управління і для неї характерні всі притаманні цьому виду відповідальності ознаки.

Поряд із цим згідно зі ст. 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. При цьому не виключається можливість притягнення за вчинення одного правопорушення до кількох видів юридичної відповідальності, яке може здійснюватися різними державними органами. Зокрема, у випадку вчинення правопорушень у галузі державного експортного контролю такими органами є СБУ та ДСЕКУ.

У зв'язку з викладеним, на думку авторів, притягнення до зазначеного різновиду адміністративної відповідальності юридичної особи не виключає притягнення до кримінальної чи адміністративної відповідальності, передбаченої КУпАП, її службових осіб або інших співробітників, які порушили порядок здійснення міжнародних передач контрольованих товарів.

Згідно з ч. 3 ст. 18 та приміткою 1 ст. 364 КК України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місце-

вого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Поняття організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських обов'язків розкривається в постанові Пленуму ВСУ від 26.04.2002 р. № 5 «Про судову практику в справах про хабарництво».

Зокрема, в ній вказується, що організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири).

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є в начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідувачів складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів цих підприємств тощо.

Особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою.

Працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні, виробничі або технічні функції, можуть визнаватися службовими особами лише за умови, що поряд із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки.

Службовими особами можуть визнаватись як громадяни України,

так і іноземці та особи без громадянства. Крім того, відповідно до ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. А з урахуванням ст. 26 Конституції України, де вказано, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами й свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, можна зробити висновок, що на підприємницьку діяльність мають право громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах.

Викладене свідчить про те, що у складі злочину, передбаченому в ст. 333 КК України, безпосередніми виконавцями злочину переважно будуть виступати засновник, власник або службова особа суб'єкта господарювання. Ці ж особи можуть виступати організаторами, підмовниками або пособниками. Своєю чергою, роль співвиконавця, організатора, підмовника або посібника може виконувати й особа, яка не є спеціальним суб'єктом.

Наприклад, згідно з рішенням Московського районного суду м. Харкова від 15.08.2008 р. у вчиненні злочину, передбаченого у ч. 1 ст. 333 КК України, був визнаний винним голова правління одного з акціонерних товариств м. Харкова, який, виконуючи свої службові обов'язки з організації та контролю за здійсненням підприємством зовнішньоекономічної діяльності, в 2005 р. дав вказівку своїм підлеглим здійснити вивезення з України до РФ 18 асинхронних трьохфазних електродвигунів, які належать до товарів військового призначення, без отримання відповідного дозволу ДСЕКУ, чим порушив порядок здійснення міжнародних передач контрольованих товарів.

Характерною ознакою суб'єкта злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, є наявність обов'язку отримати відповідний дозвільний документ для здійснення міжнародної передачі контрольованих товарів.

Зокрема, згідно з ч. 5 ст. 12 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» здійснення необхідних заходів, пов'язаних з отриманням дозвільних документів на здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, є обов'язком суб'єкта господарювання та суб'єктів, зазначених

у ч. 3 ст. 15 цього Закону. Зокрема, останньою передбачено, що разовий дозвіл чи висновок може надаватися іноземному суб'єкту господарської або іншої діяльності, який здійснює міжнародні передачі товарів подвійного використання відповідно до міжнародних договорів, укладених від імені України чи Уряду України, або транзит товарів територією України, тимчасове ввезення товарів на територію України для їх демонстрування як експонатів на міжнародних виставках та ярмарках, проведення випробувань; військовим формуванням, правоохоронним органам, органам та підрозділам цивільного захисту України, які здійснюють тимчасове вивезення або ввезення товарів для проведення навчань чи забезпечення діяльності таких формувань за межами України або імпорт чи тимчасове ввезення товарів на територію України відповідно до міжнародних договорів України, укладених від імені України чи Уряду України.

Відповідно до ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єктами господарювання є:

– господарські організації (юридичні особи, державні, комунальні та інші підприємства, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку);
– громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Відповідно до ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, а відповідно до ч. 4 ст. 87 ЦК України юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. Згідно зі ст. 92 ЦК України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Організаційно-правові форми юридичних осіб визначаються ст. 83

ЦК України, в якій вказано, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом.

Так, товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом. Відповідно до ст. 97 ЦК України та ст. 89 ГК України управління товариством здійснюють його органи, та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках – учасники товариства. Органами управління товариства є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом.

Відомо, що наразі однією з найбільш поширених форм підприємств є саме господарські товариства, що діють на підставі Закону України від 19.09.1991 року № 1576-XII «Про господарські товариства». Згідно зі ст. 1 цього Закону господарським товариством є юридична особа, статутний капітал якої поділений на частки між учасниками. Господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку, інакше кажучи, господарські товариства – це юридичні особи, що здійснюють підприємницьку діяльність. До господарських товариств належать акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Стаття 23 Закону України «Про господарські товариства» вказує, що управління товариством здійснюють його органи, склад і порядок обрання (призначення) яких здійснюється відповідно до виду товариства.

Згідно з ч. 1 ст. 18 КК України юридична особа незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності не може бути суб'єктом злочину, а тому необхідно встановити фізичних осіб, які уособлюють юридичну особу при здійсненні господарської діяльності.

У даному Законі безпосередньо вказуються посадові (службові) особи суб'єкта господарювання. Так, ст. 23 цього Закону, а також ст. 89 ГК України визначають, що посадовими особами органів управ-

ління товариством є голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії, а в товариствах, де створена наглядова рада товариства, – голова і члени цієї ради.

Таким чином, у статутних документах будь-якого суб'єкта господарювання містяться положення про те, хто має право укладати різного роду угоди, підписувати договори. Як зазначалося вище, за загальним правилом такою особою виступає керівник як ключова фігура в системі керівництва підприємством.

Слід звернути увагу на те, що відповідно до практики, що склалася, укладати угоди мають право не тільки керівники підприємства, а й інші особи, що обіймають відповідні посади в тій або іншій організаційній структурі. Тому, один з основних посадових обов'язків директора (генерального директора, начальника тощо) полягає в тому, що він доручає виконання окремих виробничо-господарських функцій іншим посадовим особам. Наприклад, головний інженер (технічний директор) використовує передбачені статутом права керівника під час його відсутності. У межах своєї компетенції він діє від імені підприємства, є його представником, чинить господарські операції й укладає договори без доручення. Аналогічними правами може бути наділений, наприклад, будь-який заступник директора тощо.

Керівник суб'єкта господарювання надає право безпосередньо підпорядкованим йому особам самостійно здійснювати визначені дії або ухвалювати відповідні рішення, тобто передає частину своїх функцій та прав. Їхні посадові обов'язки визначаються на підставі положень про структурні підрозділи або посадових інструкцій – правових документів, що визначають службову роль, місце у структурі підприємства, а також функції, обов'язки, права і відповідальність кожного працівника. Відсутність таких документів, що регламентують правове положення, утрудняє чітке розмежування прав і обов'язків. Крім того, вони є діючим засобом організації керівництва і повинні забезпечувати повну і точну відповідність реальному стану речей на даний момент[130].

Отже, положення про структурні підрозділи та посадові інструк-

[130] Див.: Бачило И. Обеспечение порядка в управлении производством / И. Бачило. – М. : Юрид. лит., 1986. – С. 61.

ції визначають організаційно-правове становище і повноваження працівників підрозділів апарата керівництва і повинні розроблятися для всіх посад, що передбачені у даного суб'єкта господарювання, та затверджуватися відповідним наказом керівника.

Таким чином, суб'єктами порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, можуть виступати керівники підприємств, голова та члени виконавчого органу господарського товариства, якщо інше не передбачено статутом. У зв'язку із цим керівник підприємства або особи, які входять до виконавчого органу господарського товариства, а інакше кажучи, службові особи виконавчого органу юридичних осіб відповідно до їх статутів та відповідних нормативних актів або функціональних обов'язків[131], уособлюють їх у ролі суб'єктів господарювання, у тому числі й у відносинах стосовно отримання дозвільних документів.

З огляду на викладене суб'єктами порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів є фізичні, осудні особи, які досягли 16-річного віку та мають цивільну дієздатність, на яких у силу їх статусу покладено обов'язок отримувати дозвільні документи на здійснення міжнародних передач таких товарів, насамперед громадяни-підприємці та службові особи, керівники або члени виконавчих органів суб'єктів господарювання.

У сучасній літературі неоднозначно вирішується питання про відповідальність співучасників за вчинення злочинів зі спеціальним суб'єктом. У КК України жодних роз'яснень з приводу особливостей відповідальності осіб, які вчинили злочин зі спеціальним суб'єктом, на жаль, не має. Тому при порушенні порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, виникає низка питань про кваліфікацію діянь осіб, які входять до складу групи, але не мають права укладати цивільно-правові угоди або займатися господарською діяльністю.

Напевно, при розв'язанні питання про встановлення кримінальної

[131] Див.: Брич Л.П. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні / Л.П. Брич, В.О. Навроцький. – К. : Атіка, 2000. – С. 3.

відповідальності для учасників порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів слід орієнтуватися на концепцію загальної теорії співучасті. Оскільки такі міжнародні передачі можуть здійснюватися лише суб'єктами, які мають певні ознаки, то групу за попередньою змовою можуть утворювати не менше двох осіб, які мають право укладати цивільно-правові угоди або займатися господарською діяльністю. Суб'єкти (з 16 до 18 років), які не мають спеціальних ознак, але входять до складу групи за попередньою змовою, можуть нести відповідальність за співучасть у злочині, передбаченому ст. 333 КК України, як організатори, підбурювачі або пособники. Отже, кваліфікація діянь названих осіб повинна здійснюватися з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК України.

Такий же підхід необхідно застосовувати при кваліфікації діянь осіб, які беруть участь у вчиненні порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, у складі організованої групи.

Зазначимо, що злочин, передбачений у ст. 333 КК України, може скоюватись і злочинною організацією. Зокрема, згідно з ч. 4 ст. 28 КК України злочин визнається скоєним злочинною організацією, якщо він вчинений стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

Проте оскільки відповідно до чинної редакції ст. 333 КК України даний злочин належить до злочинів середньої тяжкості, то метою злочинної організації не може бути лише порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, а має бути й безпосереднє вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів.

Разом з тим необхідно наголосити, що у судово-слідчій практиці відсутні випадки розслідування злочинів, передбачених у ст. 333 КК України, вчинених злочинною організацією. На нашу думку, це

пов'язано передусім зі складністю документування та доказування саме таких форм організованих злочинних діянь.

Суб'єктивна сторона порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Перейдемо до розгляду суб'єктивної сторони порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

В юридичній літературі зазначалося, що найбільші ускладнення виникають при аналізі конкретних складів злочинів у зв'язку з встановленням суб'єктивної сторони, доведення якої в кожному випадку не настільки надійно, як встановлення об'єктивних ознак злочину, і породжує багато помилок, які припускають співробітники органів досудового розслідування та суду. Без пізнання суб'єктивної сторони неможливо правильно оцінити ступінь небезпечності злочину і злочинця, тобто належно кваліфікувати вчинене. Тому поряд з ознаками, що характеризують об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт злочину, суб'єктивна сторона має важливе значення як для правильної кваліфікації злочинів та розмежування суміжних складів, так і для диференціації заходів покарання.

Суб'єктивна сторона злочину – це психічне ставлення особи до вчинюваного діяння та до його наслідків.[132] П. Матишевський визначає суб'єктивну сторону складу злочину, як процес мислення, бажання і волі людини, в якому відображаються її об'єктивна поведінка та інші зовнішні обставини, пов'язані з вчиненням злочину[133]. Зміст суб'єктивної сторони злочину характеризують такі юридичні ознаки, як вина, мотив та мета вчинення злочину. Всі вони пов'язані між собою і в сукупності характеризують психічну діяльність особи, яка вчинила злочин.

Якщо об'єктивна сторона злочину – це його зовнішня характеристи-

[132] Див.: Бантишев О.Ф. Кримінальне право України у питаннях і відповідях : посібник / О.Ф. Бантишев, С.А. Кузьмін. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. – С. 27.

[133] Див.: Кримінальне право України. Загал. частина : підруч. для студенів юрид. вузів і фак. / [Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, та ін.]; за ред. П.С. Матишевського та ін. – К. : Юринком Інтер, 1997. – С. 169.

ка, то суб'єктивна сторона злочину є його внутрішньою сутністю, тобто психічною діяльністю особи, що відображає ставлення його свідомості та волі до здійснених ним суспільно небезпечних діянь та їх наслідків[134].

Важливість дослідження суб'єктивної сторони полягає в тому, що вона впливає на кваліфікацію злочину, дає можливість відмежувати один злочин від іншого, впливає на призначення покарання і на вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності й покарання[135].

Саме тому констатація усіх ознак суб'єктивної сторони – це завершальний етап у встановленні складу злочину як єдиної підстави кримінальної відповідальності[136].

Зміст суб'єктивної сторони складу злочину характеризують такі юридичні ознаки, як вина, мотив та мета. Вони тісно пов'язані між собою, проте їхні зміст і значення у кожному випадку вчинення злочину є різними. При цьому якщо вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого злочину, то мотив і мета – це факультативні ознаки, тобто є обов'язковими тільки в тому випадку, коли вони безпосередньо зазначені в законі.

Як вже було вказано, основною та обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, а відповідно і складу злочину, є вина особи у здійсненні того суспільно небезпечного і протиправного діяння, що їй інкримінується.

Національне кримінальне право визнає винність особи у вчиненні злочину підставою притягнення до кримінальної відповідальності, що визначає пріоритет суб'єктивних ознак: «у ставленні у провину певного діяння, згідно з чинним кримінальним законодавством України, перевага, зверхність надається суб'єктивному над об'єктивним»[137].

У ч. 1 ст. 62 Конституції України зазначено, що особа вважається

[134] Див.: Кривоченко Л.Н. Субъективная сторона преступления / Л.Н. Кривоченко // Уголовное право Украины. Общая часть. – Харьков, 1999. – С. 126.

[135] Див.: Бажанов М.И. Уголовное право Украины : Общая часть / М.И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – С. 46.

[136] Див.: Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для юрид. вузів і фак. / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Харків : Право, 1997. – С. 129.

[137] Див.: Стрельцов Є.Л. Господарські злочини. Глава VI Кримінального кодексу України з науково-практичним коментарем / Є.Л. Стрельцов. – Одеса : Астропринт, 1998. – С. 14.

невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Вказане положення також закріплено в ч. 2 ст. 2 КК України.

Крім того, цей принцип відображено у ч. 1 ст. 11 КК України, в якій зазначено, що злочином є передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне та винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Згідно зі ст. 23 КК України виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої кримінальним законом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Лише за наявності вини особи щодо вчиненої нею дії (бездіяльності) можна говорити про склад злочину як підставу кримінальної відповідальності[138].

Відповідно до ст. 24 КК України злочин визнається вчиненим умисно, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання або свідомо припускала їх настання.

Вчиненим з необережності, згідно зі ст. 25 КК України, злочин визнається, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення, або якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити.

Необхідно зазначити, що ознаки прямого умислу, вказані у ст. 24 КК України, характерні для злочинів із матеріальним складом, необхідною ознакою яких є настання певних суспільно небезпечних наслідків і наявність причинного зв'язку між діянням особи і наслідками, що настали. Тому при вчиненні цих злочинів винний передбачає не лише суспільно небезпечні наслідки свого діяння, але й розвиток причинного зв'язку між діянням, що вчиняється, і злочинним наслідком, що настане та настання якого він бажає.

Визначити, які конкретні злочинні наслідки своїх дій передбачав вин-

[138] Див.: Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для юрид. вузів і фак. / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Харків : Право, 1997. – С. 130.

ний та настання яких бажав, можна лише при ретельному аналізі складу вчиненого злочину та виявленні його елементів і всіх обставин справи. Порушення цієї вимоги породжує серйозні помилки при кваліфікації злочину.

У злочинах із формальним складом, який не передбачає як необхідну ознаку настання певних суспільно небезпечних наслідків, змістом прямого умислу є усвідомлення винною особою суспільно небезпечного характеру своєї дії або бездіяльності та бажання її вчинення.

Отже, характерною ознакою прямого умислу є бажання настання злочинного наслідку (щодо злочинів із матеріальним складом) та бажання вчинення злочинного діяння (щодо злочинів із формальним складом). У такого роду бажанні виражається вольова ознака умислу як його найважливіша риса.

Проте необхідно звернути увагу, що в теорії існують різні позиції стосовно визначення виду умислу при вчиненні злочину з так званим формальним складом, тобто такого злочину, суспільно небезпечні наслідки якого не вказані в диспозиції статті Особливої частини КК України, що встановлює головні ознаки злочину.

Деякі автори, виходячи з того, що безнаслідкових злочинів не існує, пропонують визначати ставлення винного до тих наслідків, які не вказані законодавцем у диспозиції статті Особливої частини КК, що встановлює головні ознаки відповідного складу[139].

А.О. Пінаєв вважає, що при вчиненні умисних злочинів воля діяча звичайно спрямована на наслідки, які у злочинах із формальним складом завжди «злиті» із суспільно небезпечним діянням, яке вказано в диспозиції[140].

На думку О.І. Рарога, ставлення до наслідків, які не включені в склад злочину, а відповідно, не мають юридичного значення, не може визначати зміст кримінально-правового феномена[141].

Близькою до викладених є думка про те, що до складу злочинів із фор-

[139] Див.: Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.] ; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 238.

[140] Див.: Пинаев А.А. Курс лекций по общей части уголовного права / А.А. Пинаев. – Харьков : Харьков юридический, 2001. – Кн. 1 : О преступлении. – С. 118.

[141] Див.: Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве / А.И. Рарог ; науч. ред. Б.В. Здравомыслов. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1987. – С. 98.

мальним складом ознака суспільно небезпечних наслідків не входить, а тому встановленню підлягає «усвідомлення об'єктивно існуючої суспільної небезпечності діяння й бажання це діяння вчинити»[142].

Отже, зміст суб'єктивної сторони у злочинах з формальним складом буде визначати психічне ставлення винного тільки до суспільно небезпечного діяння. Тому правильним є твердження про те, що у злочинах із формальним складом умисел визначається лише ставленням до суспільно небезпечного діяння. Прямий умисел у злочинах із формальним складом складається з усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру вчиненого нею діяння й бажання вчинити це діяння[143].

Г.А. Злобін та Б.С. Нікіфоров зазначають у зв'язку із цим: «У формальних злочинах ... суспільно небезпечний результат органічно включається в дію. У цих випадках вчинення дії є разом з тим і спричиненням результату, і тому передбачення суспільно небезпечного результату окремо від усвідомлення суспільно небезпечного характеру дії тут не може бути»[144].

Вирішальним для визначення форми вини є зміст інтелектуального і вольового моментів[145] ставлення до скоюваного злочину, які відбивають зв'язок свідомості і волі злочинця із вчинюваним ним суспільно небезпечним діянням[146]. Тобто з'ясування змісту інтелектуального й вольового моментів ставлення особи до вчинюваного суспільно небезпечного діяння і (при наявності у складі злочину) до суспільно небезпечних наслідків є необхідною передумовою встановлення форми вини, яка властива певному виду злочинів.

Інтелектуальні процеси, що відбуваються при вчиненні злочи-

[142] Див.: Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 151.

[143] Див.: Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая / [Ф.Г. Бурчак, И.П. Лановенко, А.М. Яковлев и др.] – К. : Наукова думка, 1985. – С. 170.

[144] Див.: Злобин Г.А. Умысел и его формы / Г.А. Злобин, Б.С. Никифоров. – М. : Юрид. лит., 1972. – С. 38.

[145] Див.: Злобин Г.А. Умысел и его формы / Г.А. Злобин, Б.С. Никифоров. – М. : Юрид. лит., 1972. – С. 43.

[146] Див.: Куринов Б.А. Научные основы квалификации преступлений / Б.А. Куринов. – М. : Изд-во МГУ, 1976. – С. 106.

ну, мають певні особливості, найбільш характерні з яких закріплені у кримінальному законі. До характеристики інтелектуального моменту умислу належить вказівка закону на усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння та передбачення його суспільно небезпечних наслідків, за особливостями яких і можливий його поділ на види – прямий і непрямий[147].

Відсутність в особи усвідомлення фактичної сторони скоєного нею діяння виключає можливість із її боку усвідомлювати суспільно небезпечний характер цього діяння. Усвідомлення суспільної небезпечності свого діяння, по суті, є усвідомленням соціальних властивостей діяння. Тому усвідомлення особою об'єктивних ознак своєї поведінки означає усвідомлення й суспільної небезпечності злочину, що нею здійснюється. Таку позицію поділяє В.О. Навроцький: «Усвідомлюючи фактичну сторону вчинюваного, суб'єкт усвідомлює і соціальне значення своїх дій, їх характер і суспільну небезпечність»[148].

Досі відсутня єдина позиція щодо відношення ознаки протиправності до змісту інтелектуального моменту злочину.

Зокрема, перший підхід полягає у тому, що усвідомлення протиправності діяння включається в інтелектуальний момент умислу[149].

Інші автори вважають, що усвідомлення протиправності (яку поділяють на загальну, спеціальну і кримінальну) обов'язкове лише при наявності окремої вказівки на це з боку кримінального закону[150].

Таким чином, на наш погляд, недоцільно пов'язувати виникнення кримінальної відповідальності із уявленнями злочинців про відповідність їх діянь правовим вимогам. Тому слід погодитися з тими авторами, які не відносять ознаку протиправності до змісту умислу. Відповідно, не є обґрунтованим поширення обсягу усвідомлення при

[147] Див.: Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 146–148.

[148] Див.: Брич Л.П. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні / Л.П. Брич, В. О. Навроцький. – К. : Атіка, 2000. – С. 272.

[149] Див.: Пионтковский А.А. Учение о преступлении / А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – С. 355.

[150] Див.: Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве / А.И. Рарог ; науч. ред. Б. В Здравомыслов. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1987. – С. 44-45.

умислі на ті ознаки, які не визнаються необхідними законодавцем.

Крім того, необхідно зазначити, що усвідомлення суспільної небезпеки своїх діянь для суб'єкта злочину не завжди повинно мати конкретизований характер, тому ставити вимогу до суб'єкта злочину про відповідність рівня його розуміння рівню фахівців неправильно.

Розглянемо особливості ознак суб'єктивної сторони злочину, пов'язаного з порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Насамперед слід зазначити, що у ст. 333 КК України не міститься вказівки на форму вини при вчиненні порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів. У зв'язку із цим дослідники по-різному описують ознаки суб'єктивної сторони даного злочину.

Зокрема, В.І. Антипов висвітлив суб'єктивну сторону цього злочину так: «Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. У кожному випадку потрібно встановлювати, чи була особа обізнана щодо існуючих спеціальних правил державного експортного контролю»[151].

Таку позицію поділяє й І.Г. Поплавський: «Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Тому для встановлення провини особи у скоєнні такого злочину необхідно встановлювати, чи була вона ознайомлена з чинними спеціальними правилами»[152].

Поряд із цим Л.М. Кривоченко вказує: «Суб'єктивна сторона – прямий умисел, при якому особа усвідомлює, що здійснює міжнародну передачу товарів військового призначення або подвійного використання, які підлягають державному експортному контролю, з порушенням встановленого порядку такої передачі, і бажає це зробити»[153].

Отже, зазначені вище автори вважають, що суб'єктивна сто-

[151] Див.: Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – 4-те вид., переробл. та доповн. – К. : А.С.К., 2005. – С. 669.

[152] Див.: Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Харків : ТОВ «Одісей», 2005. – С. 632.

[153] Див.: Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – С. 906.

рона злочину, передбаченого ст. 333 КК України, характеризується прямим умислом. Разом з тим, згідно з підходом В.І. Антипова та І.Г. Поплавського, для наявності прямого умислу достатньо встановити обізнаність особи стосовно чинних спеціальних правил державного експортного контролю. Керуючись підходом Л.М. Кривоченко, необхідно з'ясовувати, чи усвідомлювала особа, яка здійснила міжнародну передачу контрольованих товарів з порушенням встановленого порядку, що скоює правопорушення, і чи бажала це зробити.

Протилежну позицію розкрито в працях М.І. Хавронюка: «Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом або необережністю (залежно від конкретної форми цього злочину)»[154]. При цьому дослідник не конкретизує вказане твердження, тому незрозуміло, суб'єктивна сторона яких саме форм даного злочину характеризується умислом, а яких – необережністю.

Слід зазначити, що у практичній діяльності слідчі та судді припускаються неточностей й помилок у розумінні сутності ознак суб'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 333 КК України. Таке становище призводить до необґрунтованих рішень, що не сприяє підвищенню ефективності застосування цієї кримінально-правової норми.

Оскільки наразі в науковому полі відсутня єдина позиція щодо змісту суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України, то виникає необхідність у пошуку аргументів на користь якоїсь із гіпотез.

На наш погляд, вартий уваги той факт, що в законодавствах європейських країн вина при порушенні встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, також може характеризуватися не тільки прямим умислом, але й необережністю.

Зокрема, у ст. 19 Закону Швеції «Про контроль за виробами по-

[154] Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – С. 779; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 6-те вид., переробл. та доповн.– К. : Юридична думка, 2009. – С. 928; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. та доп. – Х. : Фактор, 2011. – С. 974.

двійного використання і технічною допомогою» передбачено покарання за порушення вимоги щодо отримання дозволу на експорт, яке сталося в результаті «грубої недбалості» («gross negligence»), у виді штрафу або позбавлення волі на строк не більше двох років[155].

У п. 1 ст. 33 Закону Польщі «Про міжнародну торгівлю товарами, технологіями та послугами, що мають стратегічне значення для безпеки держави, а також для збереження міжнародного миру та безпеки» передбачено, що найсуворіша міра покарання – позбавлення волі на строк від одного до десяти років – накладається за здійснення торгівлі без дозволу або, хоч би й ненавмисно, у порушення умов, зазначених у дозволі. Другий пункт цієї статті дає можливість порушникові пом'якшити міру покарання, якщо він діяв усупереч умов, зазначених у дозволі, неумисно і на вимогу органу експортного контролю протягом одного місяця забезпечив повернення до належного дотримання цих умов. У такому випадку покаранням може бути штраф, обмеження волі або позбавлення волі на строк до двох років[156].

Крім того, варта уваги позиція законодавця, згідно з якою у ч. 1 ст. 458 МК України (2012 р.) визначено, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений порядок переміщення товарів через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, за які передбачена адміністративна відповідальність.

Слід зазначити, що в юридичній літературі розповсюджена думка про те, що злочини із формальним складом вчиняються лише з прямим умислом. Разом з тим варта уваги позиція О.І. Рарога, який додає до них злочинну недбалість (особа не передбачала, але повинна була і могла передбачити)[157]. Що ж стосується непрямого умислу

[155] Див.: Law on control over products with dual-use and over technical assistance (2000:1064), Swedish Code of Statutes, Issued on 8 December 2000 [Internet resource]. – Access path : http://isp.se/documents/public/se/word/lagar/00_1064eng.doc.

[156] Див.: Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i uslugami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania miępokoju i bezpieczeństwa, Dz. U. 2000 Nr 119 poz. 1250 [Źródło]. – Sposób dostępu : http://mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/Akty/obrotzagranica/.

[157] Див.: Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве / А.И. Рарог ; науч. ред.

і злочинної самовпевненості, то вони з цього виду злочинів виключаються.

Необхідно зауважити, що ніхто принципово не заперечує, що особа при будь-якому виді вини діє свідомо, але, конструюючи формулу необережності в таких складах, логічно виходити з того, що тут відсутнє усвідомлення суспільно небезпечного характеру вчинюваного діяння, хоча при наявності необхідної уважності в особи був обов'язок і реальна можливість усвідомити суспільно небезпечний характер вчинюваного діяння.

Отже, насамперед при кваліфікації злочинів, передбачених у ст. 333 КК України, необхідно враховувати положення ст. 68 Конституції України, згідно з яким кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України. При цьому незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності, в тому числі і кримінальної.

Як зазначалося вище, відповідно до ст. 12 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» попередня ідентифікація таких товарів, а також вжиття необхідних заходів, пов'язаних з отриманням дозвільних документів на здійснення їх міжнародних передач, є обов'язком саме суб'єкта господарювання.

Практика діяльності СБУ свідчить про те, що найбільш типовим порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів є їх здійснення без отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії.

Зокрема, як вже зазначалося вище, це суспільно небезпечне діяння є складним та полягає у вчиненні таких взаємопов'язаних діянь:

а) дії, яка виражається у здійсненні міжнародної передачі товару, що підлягає державному експортному контролю;
б) бездіяльності у вигляді неотримання у встановленому порядку відповідного дозвільного документа.

Таким чином, суб'єктивна сторона у цих злочинів також є ускладненою і в ній поєднуються різні форми вини. Вважаємо, що дія,

Б.В. Здравомыслов. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1987. – С. 144–150.

яка виражається у здійсненні міжнародної передачі контрольованого товару, може вчинятися лише з прямим умислом, а бездіяльність у вигляді неотримання у встановленому порядку відповідного дозвільного документа може бути у формі як прямого умислу, так і злочинної недбалості[158].

Так, у разі здійснення міжнародних передач контрольованих товарів без отримання в установленому порядку дозвільних документів ДСЕКУ, якщо при цьому відповідальними особами (особою) суб'єкта господарювання не був виконаний обов'язок щодо проведення належної ідентифікації таких товарів та отримання відповідних дозвільних документів, на нашу думку, має місце умисел у формі злочинної недбалості. Це пов'язано з тим, що зазначені особи (особа) не передбачали суспільної небезпеки своїх діянь, хоча повинні були й могли її передбачити.

На наш погляд, в останньому випадку злочин необхідно кваліфікувати як необережний, оскільки здійснення міжнародної передачі контрольованого товару саме по собі не є злочином, а стає ним лише у випадку неотримання відповідного дозвільного документа[159]. Тобто правозастосувач повинен встановити, чи здійснив винний будь-які дії щодо проведення належної ідентифікації контрольованих товарів та отримання відповідних дозвільних документів, а також чи має він уявлення про їх виконання або невиконання.

Щодо важливості усвідомлення особою ознак предмета злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, та умов здійснення його міжнародних передач, то вони мають вирішальне значення для встановлення, в якій саме формі виражається вина цієї особи – умислу або необережності.

Об'єктивно кажучи, такі заходи можуть сприяти підвищенню ступеня уважності керівництва суб'єктів господарювання, а також по-

[158] Див.: Грачов С.В. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 333 КК України / С.В. Грачов // Науковий вісник Нац. академії Служби безпеки України. – 2013. – № 46. – С. 198.

[159] Див.: Грачов С.В. Актуальні питання суб'єктивної сторони злочинів, пов'язаних з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю / С.В. Грачов // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3. – С. 186.

садових осіб митної служби та інших державних органів, недбалість яких найчастіше і призводить до порушення вказаного порядку, тим більше що встановити навмисну форму провини у здійсненні подібного злочину вкрай важко з процесуальної точки зору і в багатьох випадках намір може бути завуальований правдоподібними поясненнями про недогляд, незнання тощо[160].

Проте, незважаючи на це, проведений аналіз свідчить, що у практичній діяльності СБУ трапляються помилки при кваліфікації вказаних діянь.

Зокрема, кримінальна справа № 34, порушена слідчим відділом УСБУ в м. Києві 22.03.2002 р. за ч. 1 ст. 333 КК України, була перекваліфікована на ч. 2 ст. 367 КК України. Це було пов'язано з тим, що посадові особи одного з підприємств на підставі зовнішньоекономічного контракту здійснили митне оформлення та експортували до Республіки Латвії без отримання дозволу ДСЕКУ поглинаючі стрижні системи управління та захисту ядерних реакторів РБКМ-1000, що належать до товарів подвійного використання.

Згідно з вироком Славутичського міського суду Київської області від 23.06.2003 р., винними у скоєнні злочину, передбаченого у ч. 2 ст. 367 КК України, були визнані особи з числа керівництва однієї з атомних електростанцій України, за вказівкою яких у 1999 р. без відповідного дозволу було здійснене митне оформлення поглинаючих стрижнів системи управління та захисту ядерних реакторів РБКМ-1000, що належать до товарів подвійного використання, які в подальшому були незаконно вивезені до Латвії.

При цьому вказані особи нібито не знали про належність таких поглинаючих стрижнів до товарів подвійного використання, хоча повинні були і могли провести їх ідентифікацію та отримати відповідні дозвільні документи на експорт.

Таким чином, на думку авторів, кваліфікацію їх діянь було здійснено неправильно, оскільки зазначені особи з огляду на посади, які

[160] Див.: Грачов С.В. Актуальні питання суб'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 333 КК України / О.В. Шамара, С.В. Грачов // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конференції, присвяченої 95-річчю з дня народження професора М.В. Салтевського (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.). – Одеса, 2012. – С. 201.

вони обіймали, знали про сферу використання та призначення цих виробів, а також щодо існування певного порядку здійснення їх міжнародних передач. Отже, такі діяння необхідно було кваліфікувати за ознаками складу злочину, передбачиного у ст. 333 КК України.

Про помилки при кваліфікації свідчить й інша справа. Так, посадовими особами комерційного підприємства був порушений порядок здійснення імпорту з РФ в Україну магнетронних імпульсних підсилювачів МІУ-32А, які належать до товарів військового призначення та використовуються у військовій техніці, що перебуває на озброєнні зенітно-ракетних систем ЗСУ. Разом із тим кримінальна справа, порушена за ознаками ч. 1 ст. 333 КК України, була закрита на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК України 1960 р. у зв'язку відсутністю у зазначених осіб прямого умислу.

Інтелектуальним моментом прямого умислу при здійсненні міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, без отримання в установленому порядку відповідних дозвільних документів ДСЕКУ є охоплення свідомістю винної особи таких ознак свого діяння, розуміння яких свідчить про усвідомлення суб'єктом злочину характеру суспільної небезпеки свого діяння, тобто його обізнаністю щодо наявності обов'язку одержувати такі документи та відсутності дій, спрямованих на його виконання; обставин вчинення злочину – здійснення самих міжнародних передач; предмета злочину – контрольованих товарів.

Отже, суб'єктами такого злочину за наявності прямого умислу можуть бути особи, які усвідомлюють існування та необхідність додержання встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю. Інакше кажучи, закон вимагає доказування обізнаності суб'єкта щодо його правового статусу, який покладає на нього зазначений вище обов'язок.

Крім того, особливої уваги потребує з'ясування питання, чи усвідомлював суб'єкт саму можливість порушення вказаного порядку, оскільки саме це визначає суспільну небезпечність злочину. Усвідомлення особою вказаних ознак свідчить про усвідомлення нею характеру суспільної небезпеки свого діяння.

З огляду на викладене та з урахуванням того, що зазначений вище склад є формальним і полягає у вчиненні певних взаємопов'язаних діянь, можна зробити висновок про його належність до злочинів зі змішаною формою вини[161].

Про вказане свідчить також аналіз судової практики. Зокрема, згідно з вироком Шевченківського районного суду м. Львова від 26.03.2010 р. підсудний, працюючи на посаді заступника виконавчого директора одного з підприємств, як службова особа умисно незаконно проводив переговори з російським контрагентом, за результатами яких в 2006 р. було укладено контракт на постачання в РФ 3 тягачів 39131. Крім цього, всупереч порядку міжнародних передач контрольованих товарів за його вказівкою і за його підписом, відповідно до умов контракту, супровідним листом на адресу іноземної сторони було скеровано комплект експлуатаційної документації до зазначених тягачів. Вказана документація була не секретною, а загальнодоступною, тому підсудний вважав, що на укладення цього контракту, виготовлення тягачів та їх експорт дозволу ДСЕКУ не потрібно. Крім того, підсудний нібито не знав, що тягач 39131 є виробом військового призначення, хоча повинен був і міг провести ідентифікацію та отримати відповідні дозвільні документи на експорт. У результаті судового розгляду підсудного було визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 333 КК України.

Також відповідно до вироків Залізничного районного суду м. Львова від 26.07.2013 р. підсудні у період з 28.09.2012 р. по 03.12.2012 р., перебуваючи на території Республіки Судан, у військовому інституті артилерії Судану надавали послуги з навчання студентів будові та експлуатації шасі 2С1 без отримання дозволу ДСЕКУ та в подальшому, 04.12.2012 р., у пункті пропуску, без отримання дозволу ДСЕКУ, перемістили через митний кордон України флеш-накопичувачі та літературу з інформацією військового характеру, яка підлягає державному експортному контролю. При цьому вони не знали про необ-

[161] Див.: Грачов С.В. Актуальні питання суб'єктивної сторони злочинів, пов'язаних з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю / С.В. Грачов // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3. – С. 186.

хідність отримання такого дозволу. Згідно зі вказаними вироками суд визнав, що дії цих осіб були правильно кваліфіковані за ч. 1 ст. 333 КК України як порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, і підсудні були визнані винними у вчиненні зазначеного злочину.

На погляд авторів, такі види порушень встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, як:

1. укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж передбачений цим Законом, якщо суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки;
2. здійснення міжнародної передачі товару попри те, що суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності стало відомо, що товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це було визначено в зовнішньоекономічному договорі (контракті) чи пов'язаних з ним документах, на підставі яких було отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпортний сертифікат;
3. навмисне приховання відомостей, які мають значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката;
4. здійснення міжнародних передач товарів з порушеннями умов, визначених у дозволах, висновках чи міжнародних імпортних сертифікатах, у тому числі після внесення без погодження із ДСЕКУ змін до зовнішньоекономічного договору (контракту), що стосуються найменувань та реквізитів експортерів, імпортерів, посередників та кінцевих споживачів, а також найменувань товарів, зобов'язань про їх кінцеве використання та надання відповідних документів про гарантії,

– можуть вчинятися тільки з прямим умислом.

Зокрема, при здійсненні міжнародних передач товарів з порушеннями умов, визначених у дозволах, висновках чи міжнародних імпортних сертифікатах, особа повинна усвідомлювати фактичні ознаки своєї поведінки, яка суперечить умовам, визначеним у дозвільних

документах.

Це пов'язано з тим, що процедура одержання дозвільних документів ДСЕКУ побудована таким чином, що виключає можливість їх законного одержання особами, які не обізнані з вимогами законодавства в галузі державного експортного контролю та встановленим порядком здійснення міжнародних передач контрольованих товарів.

Так, під час реєстрації суб'єкта господарювання в ДСЕКУ його керівником підписується Пам'ятка щодо дотримання вимог у галузі експортного контролю, яка передбачена розділом IV Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів, затвердженої наказом ДСЕКУ від 27.04.2009 р. № 31.

У цій Пам'ятці зазначаються зобов'язання суб'єкта господарювання України щодо дотримання вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, які покладені на нього законодавчими та нормативно-правовими актами України. Зокрема, нею передбачено, що суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів зобов'язаний:

– повною мірою виконувати всі вимоги зазначених документів;
– укладати зовнішньоекономічні договори (контракти) стосовно міжнародних передач товарів відповідно до законодавства з урахуванням вимог щодо здійснення таких передач, установлених КМУ;
– відмовлятися від укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або брати участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж це передбачено законом, якщо стане відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки;
– відмовлятися від виконання зовнішньоекономічного договору (контракту) стосовно здійснення міжнародної передачі будь-якого товару, якщо стане відомо, що товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це було визначено в такому договорі (контракті) чи пов'язаних з ним документах, на підставі яких отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпорт-

ний сертифікат;
- надавати ДСЕКУ для одержання дозвільного документа повну інформацію та нести відповідальність, передбачену законом, за достовірність цієї інформації;
- надавати ДСЕКУ повну та достовірну інформацію про відоме кінцеве використання товарів, міжнародну передачу яких планується здійснити, а також оригінали документів про гарантії, які підтверджують використання товарів виключно в заявлених суб'єктом або кінцевим споживачем цілях;
- вживати заходів для проведення перевірки доставки та кінцевого використання заявлених товарів у разі їх експорту і надавати про це інформацію ДСЕКУ, а також сприяти уповноваженим на це державним органам України в проведенні ними таких перевірок;
- подавати до ДСЕКУ письмові звіти про фактично здійснені міжнародні передачі товарів, визначених у цій заяві, та про використання цих товарів із заявленою ціллю;
- надавати на вимогу ДСЕКУ документи та інформацію, необхідні для здійснення ним заходів у галузі експортного контролю, у тому числі документи про гарантії, технічні довідки та інші документи, пов'язані з укладанням і виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів, а також забезпечувати зберігання документів, пов'язаних з укладанням та виконанням зазначених договорів (контрактів), на підставі яких були отримані дозволи, висновки чи міжнародні імпортні сертифікати, протягом п'яти років з дня закінчення процесу здійснення міжнародної передачі товарів;
- якщо суб'єкт повідомила ДСЕКУ або йому стане відомо іншим шляхом про можливість повного чи часткового використання будь-яких товарів, що передбачаються для експорту або тимчасового вивезення до інших держав, для розроблення, виробництва, складання, випробування, ремонту, технічного обслуговування, модифікації, модернізації, експлуатації, управління, зберігання, виявлення, ідентифікації, або для розповсюдження зброї масового знищення чи засобів її доставки, або для військового кінцевого використання у державах, стосовно яких резолюціями Ради Безпе-

ки ООН, інших міжнародних організацій, членом яких є Україна, чи національним законодавством установлене повне або часткове ембарго на постачання товарів військового призначення, суб'єкт зобов'язаний звернутися до ДСЕКУ для отримання дозволу на право здійснення експорту чи тимчасового вивезення цих товарів незалежно від того, зазначені вони у списках чи ні;

– повідомляти протягом місяця ДСЕКУ про зміни будь-яких даних та відомостей, що містяться в цій заяві або поданих разом з нею супровідних документах.

Крім того, слід зазначити, що відповідно до Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі України суб'єктів підприємницької діяльності як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів, затвердженої наказом ДСЕКУ від 25 липня 2003 р. № 183, у разі першого звернення суб'єкта господарювання до ДСЕКУ для проведення попередньої експертизи товарів йому за результатами попередньої експертизи та реєстрації видається Посвідчення про реєстрацію разом з відповідним роз'ясненням про умови здійснення міжнародних передач ідентифікованих товарів, яке є невід'ємною частиною Посвідчення.

При цьому в такому Посвідченні зазначено види порушень вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, які вказані в ст. 24 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», а також наведено повні тексти ст. 333 та ст. 188-17 «Невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю» КК України та ст. 212-4 КУпАП «Порушення законодавства в галузі державного експортного контролю».

Таким чином, не виникає сумнівів, що у випадку здійснення суб'єктом господарювання, зареєстрованим в ДСЕКУ, міжнародних передач товарів, які згідно з роз'ясненням ДСЕКУ ідентифіковані як контрольовані товари, без відповідних дозвільних документів ДСЕКУ злочин необхідно вважати вчиненим у формі прямого умислу. При цьому прямий умисел буди мати місце як при діях, які знаходять виражаються у здійсненні самих міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, так і при бездіяльності –

у вигляді неотримання суб'єктом у встановленому порядку відповідних дозвільних документів.

Крім того, слід зазначити, що при кваліфікації діянь керівника суб'єкта господарювання доказувати факт його обізнаності зі змістом умов, визначених у дозволах, висновках чи міжнародних імпортних сертифікатах, не потрібно, оскільки його наявність, на нашу думку, є презумпцією.

Необхідно зауважити, що на практиці можуть виникати певні проблеми при кваліфікації діянь співробітників суб'єктів господарювання, які безпосередньо реалізовували заходи, пов'язані зі здійсненням міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, при цьому не знали про їх належність до контрольованих товарів та про чинні умови здійснення міжнародних передач таких товарів.

Обізнаність таких осіб з вимогами законодавства в галузі державного експортного контролю залежить насамперед від керівництва суб'єктів господарської діяльності, про що вже зазначали дослідники. Зокрема, за словами Н.О. Гуторової, «...у більшості випадків держава не контролює рівень кваліфікації службових осіб, діяльність яких пов'язана з дотриманням спеціальних правил. Безперечно, таке дерегулювання господарської діяльності має і зворотний бік: до здійснення діяльності, пов'язаної з дотриманням спеціальних правил, можуть бути допущені особи, які таких правил не знають взагалі або знають неналежним чином»[162].

На наш погляд, зі вказаної ситуації може бути два виходи:

1. Повернення до жорсткого державного контролю за рівнем обізнаності й підготовки осіб, які допускаються до виконання певних видів діяльності (анкетування, тестування, письмове підтвердження особою її ознайомлення з нормативно-правовими актами у галузі державного експортного контролю тощо).
2. Презумпція знання особами, які виявили бажання здійснювати певну діяльність, зокрема зовнішньоекономічну.

Однак цілком очевидно, що при використанні першого підходу таке вирішення проблеми призведе до надлишкової формалізації,

[162] Див.: Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія / Н.О. Гуторова. – Харків, 2001. – С. 250.

бюрократизації і зарегульованості господарської діяльності, що гальмуватиме розвиток економіки.

У зв'язку із цим прийнятним може бути другий підхід, оскільки особа, яка діє у зазначеній сфері, завжди має розуміти (хоча б у загальних рисах), що її поведінка врегульована нормативно-правовими актами, порушення яких може тягти за собою відповідальність, у тому числі й кримінальну. За таких умов у разі кримінально караного порушення спеціальних правил слід виходити із презумпції усвідомлення особою протиправності такого діяння. Винятком із цього виступає лише порушення нормативно-правових актів, які не були доведені до відома населення в порядку, встановленому законом.

Як вже згадувалося, склад, передбачений у ст. 333 КК України, належить до так званих формальних складів, проте, це не означає, що особи, які порушують порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, не передбачають настання суспільно небезпечних наслідків своїх діянь і не бажають їх настання.

Мета і мотиви порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, виходячи з диспозиції ст. 333 КК України, не є необхідними ознаками складу злочину і впливу на його кваліфікацію не мають. Поряд з цим, мотив і мета можуть враховуватися судом при призначенні покарання як обставина, що пом'якшує або обтяжує відповідальність.

Що стосується мотиву вчинення злочину, то це усвідомлена спонука особи, яка викликала у неї намір скоїти злочин. Своєю чергою, мета злочину – це бажання особи, яка вчиняє суспільно небезпечне діяння, досягти певних шкідливих наслідків. Вона є характерною ознакою умисних злочинів, що вчиняються з прямим умислом.

Мотив і мета як психічні ознаки характерні для будь-якої свідомої вольової поведінки людини. В їх основі лежать потреби, інтереси людини. Однак коли йдеться про мотив і мету злочину, їх зміст визначається антисоціальною спрямованістю.

Існує тісний зв'язок мотиву і мети злочину, що перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності. Водночас вони є самостійними понят-

тями. Мета злочину – «це ідеальний образ бажаного майбутнього результату, до якого прагне злочинець, вчиняючи суспільно небезпечне діяння»[163]. Тому, якщо мотив вказує на ті спонукальні сили, якими керувався суб'єкт при вчиненні злочину, то мета визначається спрямованістю дій, тим результатом, до якого прагне особа.

Коли йдеться про мотив і мету як факультативні ознаки суб'єктивної сторони, це означає необхідність визначити їх роль у конкретному складі злочину.

Так, Л.М. Кривоченко стосовно мотивів та мети при порушенні встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, зазначає: «Мотиви і мета можуть бути різними та на кваліфікацію не впливають. Частіше вони є корисливими, але можуть бути й іншими: помста, заздрість»[164].

Також слід погодитись з тим, що мета й мотиви порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, виходячи з диспозиції ст. 333 КК України, не є необхідними ознаками складу злочину і впливу на його кваліфікацію не мають. Поряд з цим мотив і мета можуть враховуватися судом при призначенні покарання як обставина, що пом'якшує або обтяжує відповідальність.

Слідча та судова практика свідчать, що злочини, передбачені у ст. 333 КК України, вчиняються переважно саме з корисливих мотивів, тобто в основі спонукальних причин цього суспільно небезпечного діяння лежить прагнення одержати якусь матеріальну вигоду[165].

Проте користь як низинний мотив вчинення злочину в будь-якому разі пов'язана із прагненням задоволення матеріальних потреб за рахунок чужих інтересів, які в даному випадку є державними.

Крім того, на нашу думку, мотивом такої поведінки може бути прагнення позбавитися «зайвих», «неефективних» витрат, пов'язаних

[163] Див.: Дагель П.С. Субъективная сторона преступления / П.С. Дагель, Д.П. Котов. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1974. – С. 184.

[164] Див.: Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – С. 906.

[165] Див.: Волков В.С. Мотивы преступлений / В.С. Волков. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1982. – С. 45.

з отриманням дозвільних документів, та скорочення строків здійснення міжнародних передач контрольованих товарів.

Отже, такі ознаки суб'єктивної сторони, як мотив та мета злочину, не передбачені складом злочину, ознаки якого встановлені ст. 333 КК України, а тому їх значення обмежено питаннями індивідуалізації покарання за вчинення відповідних злочинів.

РОЗДІЛ 3
ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ ТОВАРІВ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДЕРЖАВНОМУ ЕКСПОРТНОМУ КОНТРОЛЮ: ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

3.1. Відмежування порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, від суміжних злочинів

Проведений юридичний аналіз складу злочину, передбаченого ст. 333 КК України, свідчить про те, що він має спільні риси з деякими іншими злочинами.

Схожість окремих ознак складу цих злочинів створює певні труднощі в їх розмежуванні, породжує помилки при кваліфікації злочинних дій винних. Тому в інтересах правильного застосування закону важливо встановити ті характерні ознаки, які дозволили б провести грань між ними. Розмежування злочинів, як справедливо зауважив В.М. Кудрявцев, є не чим іншим, як зворотною стороною їх кваліфікації[166].

Відмежування порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, від суміжних злочинів відбувається за їх предметом та характером вчинюваних дій.

Також зазначимо, що при всій розбіжності порівнюваних нами діянь у них є певне коло спільних ознак. При цьому слід зауважити, що вивчення проблеми відмежування злочинів є досить суттєвим в аспекті вірної кваліфікації.

Зокрема, на наш погляд, найбільш спорідненими з порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що

[166] Див.: Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. – М. : Юрид. лит-ра, 1972. – С. 146.

підлягають державному експортному контролю, є такі злочинні діяння:

1. Державна зрада (ч. 1 ст. 111 КК України).
2. Шпигунство (ч. 1 ст. 114 КК України).
3. Контрабанда (ст. 201 КК України).
4. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ч. 1 ст. 263 КК України).
5. Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами (ст. 265 КК України).
6. Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК України).

Отже, розглянемо перелік виділених нами злочинів та визначимося з їх спорідненістю та відмежуванням відповідних елементів складу злочину.

Оскільки ч. 1 ст. 111 та ч. 1 ст. 114 КК України передбачають передачу відомостей, що становлять державну таємницю, іноземній державі, іноземній організації або їх представникам, що за своїм характером є саме міжнародними передачами, вважаємо за доцільне передусім розглянути ці злочинні діяння.

Стаття 111 КК України визначає державну зраду як діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Отже, у ст. 111 КК України законодавець перелічив ті блага та інтереси, що можуть бути об'єктом при скоєнні цього злочину.

Таким чином, безпосередній об'єкт державної зради складається з таких компонентів, самостійних груп, основних інтересів держави у сфері:

– суверенітету;
– територіальної цілісності й недоторканності;
– обороноздатності;
– державної безпеки;
– економічної безпеки;
– інформаційної безпеки.

Державна зрада у формі шпигунства, полягає у передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю.

На нашу думку, міжнародна передача, передбачена у ст. 333 КК України, як дія за своїм характером цілком охоплює термін «передача іноземній державі, іноземній організації або їх представникам».

Згідно зі ст. 1 Закону України від 21.01.1994 р. № 3855-XII «Про державну таємницю» державна таємниця (секретна інформація) – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому вказаним Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою.

Віднесення інформації до державної таємниці – це процедура прийняття (державним експертом з питань таємниць) рішення про зарахування категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього.

Перелік відомостей, що становлять державну таємницю, міститься у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженому наказом Служби безпеки України № 440 від 12.08.2005 р. та зареєстрованому Міністерством юстиції України за № 905/11182 від 17.08.2005 р.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» до державної таємниці належить зокрема така інформація:

– у сфері оборони – про організацію і технологію виробництва, наукові, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з розробленням нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки або їх модернізацією;
– у сфері економіки, науки і техніки – про наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, на базі яких можуть бути створені прогресивні технології, нові види виробництва, продукції та технологічних процесів, що мають важливе оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України.

Обов'язковим реквізитом матеріального носія інформації, що віднесена до державної таємниці, є гриф секретності, який повинен відповідати ступеню секретності інформації, що в ньому міститься, згідно зі Зводом відомостей, що становлять державну таємницю, – «особливої важливості», «цілком таємно» або «таємно».

Згідно з Постановою КМУ від 09.10.1996 р. № 1247 «Питання Державної компанії з експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення» компанія «Укрспецекспорт» є уповноваженим державою посередником у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у сфері експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення, а також товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю.

Крім того, відповідно до п. 1 Постанови КМУ від 12.07.1999 р. № 1228 «Про надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю» повноваження на право здійснення експорту товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, надано шести дочірнім підприємствам компанії «Укрспецекспорт»: ДП «Укроборонсервіс», ДП «Спеціалізована зовнішньоторговельна фірма «Прогрес», державній госпрозрахунковій зовнішньоторговельній та інвестиційній фірмі «Укрінмаш», державному зовнішньоторговельному та інвестиційному підприємству «Промоборонекспорт», державному госпрозрахунковому зовнішньоторговельному підприємству «Спецтехноекспорт», ДП «Зовнішньоторговельна фірма «ТАСКО-експорт».

Згідно з вказаною Постановою КМУ право на здійснення експорту товарів власного виробництва, які містять відомості, що становлять державну таємницю, надано також державній акціонерній холдинговій компанії «Артем» (м. Київ), державному підприємству «Завод імені В.О. Малишева», публічному акціонерному товариству «МОТОР СІЧ» (м. Запоріжжя) та державному підприємству «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля».

Поряд із цим згідно зі ст. 32 Закону України «Про державну таємницю» секретна інформація до скасування рішення про віднесення

її до державної таємниці та матеріальні носії такої інформації до їх розсекречування можуть бути передані іноземній державі чи міжнародній організації лише на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, або письмового мотивованого розпорядження Президента України з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України на підставі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України.

Згідно з п. 13 Положення про порядок проведення експертизи в галузі експортного контролю, затвердженого Постановою КМУ від 15.07.1997 р. № 767, п. 2.1. Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів, затвердженої наказом ДСЕКУ України від 27.04.2009 р. № 31, для проведення попередньої експертизи товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, суб'єкт повинен надати до ДСЕКУ також і довідку щодо належності (неналежності) товарів (груп товарів), які надано для попередньої експертизи, до матеріальних носіїв секретної інформації (матеріальних носіїв інформації, що містять державну таємницю) та ступеня секретності цієї інформації (ступеня секретності таких товарів), що засвідчується підписами керівника суб'єкта і керівника його режимно-секретного органу (за наявності такого органу на підприємстві), які скріплюються печаткою такого суб'єкта.

Якщо товар належить до матеріального носія секретної інформації, то зазначається інформація про відповідний документ, визначений законодавством України у сфері охорони секретної інформації, на підставі якого цей товар може бути переданий до відповідної держави чи міжнародної організації.

Отже, якщо вказані відомості були передані іншій державі на підставі ратифікованих Україною міжнародних угод про взаємний захист (охорону) таємної (секретної) інформації і матеріалів та у порядку, передбаченому законодавством України, це не є злочином. Такі угоди станом на теперішній час укладені та ратифіковані з РФ, Киргизією, Казахстаном, Узбекистаном, Таджикистаном, Грузією, Вірменією, Туркменістаном, Азербайджаном, Молдовою, Латвією, Естонією, Німеччиною, Францією, Польщею, Італією, Грецією, Словаччиною,

Чехією, Болгарією, США, Китаєм, Ізраїлем, Туреччиною, Македонією, Хорватією, Албанією, Пакистаном, Індією, Лівією, Екваторіальною Гвінеєю, Шрі-Ланкою, Південною Кореєю, В'єтнамом.

Суб'єктивна сторона державної зради характеризується виною у вигляді прямого умислу. Зокрема, при вчиненні державної зради у формі шпигунства винний усвідомлює, що вчиняє шпигунські дії, та бажає цього.

Проте слова «на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України» визначають суб'єктивну спрямованість дій винного і не є характеристикою суспільно небезпечних наслідків діяння. Факт заподіяння цієї шкоди не має значення для кваліфікації діяння за ч. 1 ст. 111 КК України.

Частиною 2 ст. 111 КК України передбачено, що від кримінальної відповідальності звільняється громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників жодних дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання.

Таким чином, при передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, які одночасно належать до контрольованих товарів (вироби, технології, послуги), з метою нанесення шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України дії винної слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 111 та відповідною частиною ст. 333 КК України.

Державна зрада у формі шпигунства відрізняється від шпигунства, передбаченого у ч. 1 ст. 114 КК України «Шпигунство», лише за суб'єктом.

Зокрема, суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України, може бути лише громадянин України, а суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 114 КК України, – тільки іноземець або особа без громадянства.

Відповідно до ч. 2 ст. 114 КК України від кримінальної відповідальності звільняється особа, яка припинила діяльність, передбачену

ч. 1 ст. 114 КК України, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернуто заподіяння шкоди інтересам України.

Таким чином, у випадку передачі іноземцем або особою без громадянства товарів, що підлягають державному експортному контролю (виробів, технологій, послуг), які містять відомості, що становлять державну таємницю чи належать до матеріальних носіїв секретної інформації, іноземній державі, іноземній організації або їх представникам, такі дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 114 та відповідною частиною ст. 333 КК України.

Згідно з останньою редакцією ст. 201 КК України «Контрабанда» від 15.11.2011 р., предметом цього виду контрабанди є тільки культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя та боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації.

Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є встановлений порядок переміщення вказаних предметів через митний кордон України, який є необхідною умовою нормальної діяльності митних органів зі стягнення передбачених законодавством платежів, здійснення митного контролю та митного оформлення таких предметів. Додатковим об'єктом контрабанди можуть виступати встановлений порядок обігу предметів дозвільної системи, встановлений порядок оподаткування, громадська безпека, здоров'я населення.

Об'єктивна сторона контрабанди виражається у переміщенні через митний кордон України об'єктів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю.

Згідно з постановою Пленуму ВСУ від 03.06.2005 р. № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» під переміщенням товарів поза митним контролем слід розуміти їх переміщення поза місцем розташування митного органу або поза часом здійснення митного оформлення, або з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання своїм службовим становищем посадовими особами митного органу. Переміщення товарів з приховуванням від митного контролю –

це їх переміщення через митний кордон із використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) або інших засобів чи способів, що утруднюють їх виявлення; шляхом надання одним товарам вигляду інших; шляхом подання митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених чи одержаних незаконним шляхом документів або таких документів, що містять недостовірні відомості.

Підставою для переміщення товару через митний кордон є визначені МК України документи, без яких неможливо одержати дозвіл митного органу на пропуск предметів через митний кордон. Це, зокрема, можуть бути митна декларація, контракт, коносамент, ліцензія, квота, товаросупровідні документи, дозвіл відповідних державних органів.

Підробленими треба вважати як фальшиві документи, так і справжні, до яких внесено неправдиві відомості чи окремі зміни, що перекручують зміст інформації щодо фактів, які ними посвідчуються, а також документи з підробленими підписами, відбитками печаток та штампів.

Незаконно одержаними слід визнавати документи, які особа отримала за відсутності законних підстав або з порушенням установленого порядку.

Документами, що містять неправдиві дані, є, зокрема, такі, в яких відомості щодо суті угоди, найменування, асортименту, ваги, кількості чи вартості товарів, а також їх відправника чи одержувача, держави, з якої вони вивезені чи в яку переміщуються, не відповідають дійсності.

Отже, постановою Пленуму ВСУ від 03.06.2005 р. № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил», з одного боку, визнається, що контрабандою є переміщення через митний кордон товарів шляхом подання митному органу як підстави для переміщення товарів документів, що містять недостовірні відомості, зокрема відповідних митних декларацій.

З іншого боку, до таких відомостей вказана постанова не відносить інформацію про товари, що підлягають державному експортному контролю, яка зазначається, згідно з вимогами Порядку заповнення митних декларацій, на бланку єдиного адміністративного документа,

затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 651, у п'ятому підрозділі графи 33 «Код товару» митної декларації.

Суб'єктом цього злочину є осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Дії службової особи, яка сприяла незаконному переміщенню через митний кордон, слід розглядати як пособництво у контрабанді та, за наявності відповідних підстав, як відповідний злочин у сфері службової діяльності. Якщо контрабандою займається службова особа з використанням свого службового становища, дії винного потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем», ст. 365 «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу» КК України. Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом.

Кваліфікуючими ознаками є його вчинення за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища.

Таким чином, якщо при вивезенні з митної території України отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів, що підлягають державному експортному контролю, ввезенні їх на цю територію або транзиті територією України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю був порушений встановлений порядок здійснення міжнародних передач таких товарів, ці діяння необхідно кваліфікувати за відповідними частинами ст.ст. 201, 333 КК України.

Частиною 1 ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» передбачено кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу.

Об'єктом даного злочину є громадська безпека у частині убезпечення від порушення правил поводження зі вказаними вище предметами, оскільки вони становлять підвищену загрозу для суспільства. Тому державою й встановлені такі спеціальні правила.

Відповідно до Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622, вогнепальною вважається зброя, у якій снаряд приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду.

До бойових припасів належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони для гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі.

Вибухові речовини – це хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до самопоширення з великою швидкістю хімічної реакції із утворенням газоподібних продуктів та виділенням тепла. До них належать амоніти, амонали, тротил, вибухові напівпродукти утилізації – порохи тощо.

Відповідно до постанови Пленуму ВСУ від 26.04.2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» до предметів злочину, передбаченого у ст. 263 КК України, належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей). Пневматична зброя, сигнальні, стартові, будівельні, газові пістолети (револьвери), пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, ракетниці, а також вибухові пакети й інші імітаційно-піротехнічні та освітлювальні засоби, що не містять у собі вибухових речовин і сумішей, не можуть бути віднесені до предметів цього злочину.

Бойовими припасами визнаються патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, грана-

ти, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху. Патрони та набої до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, не є предметом злочину, передбаченого у ст. 263 КК України.

До вибухових речовин належать порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню.

Під вибуховими пристроями слід розуміти саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені і за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори – спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду – шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин.

Згідно з п. 2 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності у сфері розроблення, виготовлення, реалізації, ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї, затверджених Постановою КМУ 17.05.2006 р. № 682, боєприпаси – це технічні пристрої одноразового застосування (включаючи їх складові частини та елементи), що є видом озброєння, призначені для ураження живої сили противника, знищення його військової техніки, руйнування укріплень та споруд, виконання інших завдань (освітлення або задимлення місцевості, розкидання агітаційної літератури тощо).

Відповідно до п. 7 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом СБУ від 12.08.2005 р. № 440, боєприпаси – це артилерійські та стрілецькі, бомби авіаційні та їх складові одиниці, гранати, бойові частини, боєголовки та вибухові компоненти керованих (некерованих) ракет та снарядів, міни наземні та фугаси, міни морські та їх компоненти, торпеди та їх компоненти, бомби

глибинні та їх компоненти, військова піротехніка, пристрої підривні, речовини вибухові та порохи, піропатрони та пристосування приводні та їх складові одиниці, інструменти та обладнання спеціальні для знешкодження наземних та підводних боєприпасів, капсулі, підривники, вибухові компоненти та інше приладдя для боєприпасів, спеціальне обладнання для експлуатації та обслуговування боєприпасів.

Закон України від 21.09.2000 р. № 1991-III «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії» визначає, що боєприпаси – це вид озброєння, призначений для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд, виконання інших завдань (освітлення місцевості, розкидання агітаційної літератури тощо). Елементи боєприпасів – це окремі деталі та вузли, які застосовуються при виготовленні боєприпасів.

Поряд із цим згідно з Додатком (Список товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю) до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, до товарів військового призначення належать такі:

1. Гладкоствольна зброя калібру менш як 20 мм та інша зброя, у тому числі автоматична, калібру 12,7 мм (калібр 0,5 дюйма) або менше та аксесуари до неї, а також спеціально призначені для неї компоненти (ML1).
2. Гладкоствольна зброя калібру 20 мм або більше та інша зброя чи озброєння калібру більш як 12,7 мм (калібр 0,5 дюйма), установки для метання, аксесуари, а також спеціально призначені для них компоненти (ML2).
3. Боєприпаси, а також запальники, підривники, детонатори та спеціально призначені для них компоненти (ML3).
4. Підривні заряди, підривні пристрої та комплекти до них, піротехнічні пристрої, патрони та імітаційні пристрої (обладнання, що імітує характеристики будь-якого з цих виробів), спеціально спроектовані для військового використання (ML4).

5. Вибухові речовини (тверді, рідкі чи газоподібні речовини або суміші речовин, які при їх використанні як первісного, прискорювального або головного заряду в боєголовках, пристроях для руйнування та в інших військових цілях детонують) та їх суміші (ML8).

Згідно з Додатком 1 (Список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки) до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ від 28.01.2004 року № 86, до товарів подвійного використання належать товари, конкретизовані у вказаному Списку:

1. Обладнання та пристрої, спеціально призначені для ініціювання зарядів і пристроїв, що містять енергетичні матеріали, за допомогою певних електричних засобів (1.A.7.).
2. Заряди, пристрої та компоненти (1.A.8.).
3. Промислові вибухові речовини та їх компоненти (1.C.13.a.).

Експорт, тимчасове вивезення, імпорт, тимчасове ввезення та транзит (тільки товарів військового призначення) вказаних вище товарів здійснюються лише за дозволами (висновками) ДСЕКУ.

Відповідно до постанови Пленуму ВСУ від 26.04.2002 року № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» незаконним придбанням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід уважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу.

У контексті співвідношення зі злочином, передбаченим у ст. 333 КК України, нас цікавить передача або збут вказаних предметів без передбаченого законом дозволу.

Під незаконною передачею вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід розуміти надання

цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу.

Незаконний збут полягає в умисній передачі вказаних предметів іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо.

Суб'єкт цього злочину загальний. Його суб'єктивна сторона характеризується умисною виною.

Крім того, ч. 3 ст. 263 КК України передбачено, що від кримінальної відповідальності звільняється особа, яка вчинила такий злочин, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Таким чином, у випадку міжнародних передач вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, що належать до товарів військового призначення або подвійного використання, без передбаченого законом дозволу такі дії слід кваліфікувати за ст.ст. 263, 333 КК України.

Частиною 1 ст. 265 КК України «Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами» передбачено кримінальну відповідальність за придбання, носіння, зберігання, використання, передачу, видозмінення, знищення, розпилення або руйнування радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді) без передбаченого законом дозволу.

Об'єктом цього злочину є громадська безпека у частині убезпечення від шкоди, яку можуть нанести радіоактивні матеріали.

Предметом злочину, передбаченого у ст. 265 КК України, є радіоактивні матеріали, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді. Зокрема, до них належать джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивні речовини та ядерні матеріали.

Згідно зі ст. 1 Закону України від 11.01.2000 р. № 1370-XIV «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» радіоактивні матеріали – це будь-які матеріали, що містять радіонукліди,

в яких питома активність, а також сумарна активність у разі їх перевезення перевищують межі, встановлені нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки.

Відповідно до ст. 1 Закону України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» джерело іонізуючого випромінювання – це фізичний об'єкт, крім ядерних установок, що містить радіоактивну речовину, або технічний пристрій, який створює або за певних умов може створювати іонізуюче випромінювання. Ядерний матеріал – це будь-який вихідний або спеціальний розщеплюваний матеріал.

Під радіоактивними речовинами слід розуміти речовини, які створюють або в певних умовах здатні створювати іонізуюче випромінювання.

Згідно з позицією ML7.a Додатку (Список товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю) до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого Постановою КМУ від 20.11.2003 р. № 1807, до товарів військового призначення належать радіоактивні матеріали, пристосовані для військового використання з метою ураження людей або тварин, виведення з ладу обладнання, заподіяння шкоди урожаю або навколишньому природному середовищу.

Відповідно до позиції 1.С.12. Додатку 1 (Список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки) до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, до товарів подвійного використання належать такі радіоактивні речовини:

– плутоній у будь-якому вигляді з вмістом ізотопу плутонію-238, що більше ніж 50 вагових % (експортному контролю не підлягає передача одного грама або менше плутонію та передача трьох або менше «ефективних грамів» (для ізотопу плутонію визначається як вага ізотопу в грамах), що використовуються як чутливі елементи у приладах);

– «попередньо розподілений» (застосування будь-якого процесу з метою збільшення концентрації контрольованого ізотопу) нептуній-237 у будь-якому вигляді (експортному контролю не підлягає передача одного грама або менше нептунію-237).

Експорт, тимчасове вивезення, імпорт, тимчасове ввезення вказаних товарів здійснюються за дозволами (висновками) ДСЕКУ.

Згідно з позицією 1.С.13.с (матеріали, які за своїми властивостями можуть бути використані у терористичних цілях) Додатку 1 (Список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки) до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, до товарів подвійного використання належать будь-які окремі чи у складі інших виробів джерела іонізуючого випромінювання з періодом напіврозпаду більше ніж 5 років, які мають активність більш як 3,7х1012 Бк. Експорт (тимчасове вивезення), імпорт (тимчасове ввезення) вказаних товарів здійснюються за дозволами (висновками) ДСЕКУ. При цьому для отримання дозволів (висновків) на імпорт (тимчасове ввезення) зазначених товарів до ДСЕКУ надаються позитивні висновки Держатомрегулювання щодо дотримання імпортером вимог, передбачених для ввезення заявлених товарів на територію України, які визначаються Держатомрегулювання в установленому порядку.

Відповідно до позицій 1.1. та 1.2. розділу А частини І Додатку 3 (Список товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні ядерної зброї) до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженого Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, до товарів подвійного використання належать такі ядерні матеріали:

1. «Вихідні матеріали» – уран зі вмістом ізотопів у тому співвідношенні, у якому вони є в природному урані; уран, збіднений ізотопом 235; торій; будь-який із зазначених матеріалів у формі металу, сплаву, хімічної сполуки або концентрату.
2. «Спеціальні матеріали, що розщеплюються» – плутоній-239; уран-233; уран, збагачений ізотопами 235 або 233 (уран, що містить ізо-

топ 235 або 233 чи обидва разом у такій кількості, щоб відношення суми цих ізотопів до ізотопу 238 було більшим, ніж відношення ізотопу 235 до ізотопу 238 у природному урані); будь-який матеріал зі вмістом однієї або декількох із зазначених речовин.

Експорт, тимчасове вивезення, імпорт, тимчасове ввезення та транзит вказаних товарів здійснюються за дозволами (висновками) ДСЕКУ. При цьому експортний контроль не поширюється на імпорт, транзит, тимчасове ввезення та тимчасове вивезення «спеціального матеріалу, що розщеплюється», у разі його використання в грамових кількостях або менше як чутливого елемента в приладах або в разі його використання у закритих джерелах іонізуючого випромінювання.

Придбання – це одержання радіоактивних матеріалі одним зі способів, відомих цивільному праву, тобто шляхом купівлі, обміну, одержання подарунку тощо. Передача має місце при врученні радіоактивних матеріалів будь-якій особі за плату або для тимчасового використання. Пересилання радіоактивних матеріалів поштою чи багажем на адресу іншої людини має розглядатися як передача.

Суб'єкт злочину, передбаченого у ст. 265 КК України, загальний. Його суб'єктивна сторона характеризується умисною або необережною виною.

Кваліфіковані види злочину, передбачені у чч. 2, 3 ст. 265 КК України, утворюють дії, вчинені з метою спричинення загибелі людей, шкоди здоров'ю людей, майнової шкоди у великому розмірі або значного забруднення довкілля, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони спричинили загибель людей, майнову шкоду у великому розмірі, значне забруднення довкілля чи інші тяжкі наслідки. При цьому майнова шкода вважається заподіяною у великому розмірі, якщо прямі збитки становлять суму, яка у триста і більше разів перевищує НМДГ.

Таким чином, у випадку порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач шляхом передачі радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді), що також належать до

товарів військового призначення або подвійного використання, без передбаченого законом дозволу, такі дії слід кваліфікувати за відповідними частинами ст. 265 та ст. 333 КК України.

Згідно зі ст. 440 КК України кримінальна відповідальність настає за розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення, забороненої міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

Об'єктом цього злочину є порядок поводження зі зброєю масового знищення, який забезпечує безпеку людства та міжнародний правопорядок.

До вказаних вище міжнародних договорів належать такі документи:

1. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 01.07.1968 р., до якого Україна приєдналася згідно із Законом України від 16.11.1994 р. № 248/94-ВР «Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року».
2. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї від 10.04.1972 р., від імені СРСР підписана 10.04.1972 р.
3. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення від 13.01.1993 року, ратифікована згідно із Законом України від 16.10.1998 р. № 187-XIV «Про ратифікацію Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення».

Таким чином, предметом вказаного злочину є ядерна, хімічна, бактеріологічна (біологічна) та токсинна зброя.

Збут – це дії по відчуженню, як правило, платному, зброї масового знищення, зокрема продаж фізичній чи юридичній особі або державі.

Транспортування – це переміщення зброї масового знищення з одного місця в інше з використанням транспортного засобу.

Щодо злочину, передбаченого у ст. 440 КК України, потрібно звернути увагу на те, що нас насамперед цікавить можливість визнання товарів, що підлягають державному експортному контролю, предметами цього злочину.

Зокрема, товари, зазначені у списках товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні ядерної, хімічної,

бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї, затверджених Постановою КМУ від 28.01.2004 р. № 86, є тими товарами, що можуть бути використані у створенні зброї масового знищення, але окремо взяті не є такою зброєю.

Для юридично грамотного застосування норм кримінального закону про відповідальність за порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, необхідно чітке розуміння розходжень між цією кримінально-правовою нормою і деякими іншими нормами Особливої частини КК України. Труднощі розмежування різних складів злочинів полягають у тому, що дуже часто ці склади схожі між собою і не відразу можна визначити, за якою кримінально-правовою нормою слід кваліфікувати вчинене діяння.

Для того щоб дати правильну правову оцінку фактичним обставинам вчинення суспільно небезпечного діяння, слід установити ознаки складу злочину, які дозволяють відмежовувати злочин від суміжних з ним. Установлюючи властиві даному діянню ознаки та відкидаючи ті, які йому не притаманні, поступово поглиблюючи аналіз і правової норми, і фактичних обставин скоєного, ми приходимо до єдиної сукупності ознак, що характеризують даний злочин і відрізняють його від інших[167].

Необхідно зазначити, що процес розмежування злочинів може здійснюватися в різній послідовності, проте в будь-якому випадку, як слушно зауважує С.А. Тарарухін, він повинен включати: по-перше, усвідомлення фактичного та юридичного змісту ознак розмежовуваних складів; по-друге, зіставлення цих ознак із виділенням схожості й відмінностей між ними; по-третє, визначення з'ясовуваного складу злочину, ознаки якого присутні (наявні) серед фактичних обставин[168].

Запропонований аналіз відмежування злочину, передбаченого ст. 333 КК України, від інших злочинів має певний прикладний потенціал, який дозволяє використовувати наведений матеріал у складних практичних ситуаціях кваліфікації злочинів.

[167] Див.: Кузнецова Н.Ф. Совершенствование норм о преступлении Н.Ф. Кузнецова / Н.Ф. Кузнецова // Проблемы совершенствования уголовного закона. – М. : Институт государства и права АН СССР. – 1984. – С. 126.

[168] Див.: Тарарухин С.А. Квалификация преступлений в судебной и следственной практике / С.А. Тарарухин. – К. : Юринком, 1995. – С. 82.

3.2. Призначення покарання за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Дослідження будь-якої норми Особливої частини КК України передбачає вивчення її санкції. Вирішення проблеми конструювання санкцій за злочини має не лише теоретичне, а і практичне значення. Зокрема, від чіткого та методологічно правильного підходу до побудови санкцій передусім залежить справедливість покарання. Крім того, зменшення або підвищення меж санкцій безпосередньо впливає на віднесення того чи іншого злочину до певної категорії залежно від ступеня тяжкості.

Загальне поняття санкції кримінально-правової норми, її види та ознаки досить давно ґрунтовно розроблені фахівцями в межах загальної теорії права. Це поняття традиційно розуміють як вказівку закону на несприятливі наслідки, що можуть настати для порушника припису через негативну реакцію держави на його діяння[169].

У кримінально-правовому аспекті під санкцією розуміють частину статті Особливої частини КК України, яка визначає вид та розмір покарання за злочин, зазначений у її диспозиції[170].

У науці кримінального права загальновизнаним є положення, згідно з яким санкції кримінального закону повинні відповідати характеру та ступеню суспільної небезпеки, тяжкості злочину, всім основним і додатковим обставинам (які обтяжують або пом'якшують покарання), передбаченим диспозиціями статей[171].

---

[169] Див.: Теория государства и права : учебник. / [Г.Б. Гальперин, Ю.И. Гревцов, Ю.А. Денисов и др.]; отв. ред. А.И. Королев, Л.С. Явич. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1982. – С. 280.

[170] Див.: Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – С. 44.

[171] Див.: Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шлях їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів) : навч. посібник / О.Г. Фролова. – К. : «АртЕк», 1997. – С. 122; Мальцев В.В. О правилах построения уголовно-правовых санкций / В.В. Мальцев // Вопросы совершенствования уголовно-правовых норм на современном этапе : сб. науч. трудов. – Свердловск, 1986. – С. 23–33; Осипов П.П. Теоретические основы построение и применения уголовно-правовых санкций / П.П. Осипов. – Л., 1989. – С. 110.

Окрім цього, санкція повинна надавати можливість індивідуалізувати покарання з урахуванням усіх можливих варіантів вчинення злочину в реальній дійсності[172].

Зрозуміло, що ступінь та характер суспільної небезпеки певного посягання відображаєтья у чинному кримінальному законі насамперед за допомогою поняття тяжкості злочину.

Згідно з постановою пленуму ВСУ від 24.10.2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», визначаючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, суди повинні виходити із класифікації злочинів, передбаченої ст. 12 КК України, а також із особливостей конкретного злочину й обставин його вчинення, в тому числі характеру і ступеня тяжкості наслідків, що настали.

Зокрема, санкція ст. 333 КК України передбачає такі види покарань за порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю:

– ч. 1 ст. 333 КК України – штраф від ста до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років;
– ч. 2 ст. 333 КК України – обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Згідно з ч. 6 ст. 12 КК України ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

Отже, відповідно до чинної редакції ст. 333 КК України вказаний злочин, згідно з ч. 3 ст. 12 КК України, належить до злочинів середньої тяжкості.

Слід зазначити, що з урахуванням загальних засад призначення покарання, передбачених ст. 65 КК України, суди призначають покарання:

[172] Див.: Келина С.Г. Принципы советского уголовного права / С.Г. Келина, В.Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1988. – С. 35.

1. У межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинений злочин.
2. Відповідно до положень Загальної частини КК України.
3. Враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та запобігання нових злочинів. Більш суворий вид покарання з числа передбачених за вчинений злочин призначається лише у разі, якщо менш суворий вид покарання буде недостатнім для виправлення особи та запобігання вчинення нею нових злочинів.

Відповідно до постанови Пленуму ВСУ від 24.10.2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» суди при призначенні покарання в кожному випадку і щодо кожного підсудного, який визнається винним у вчиненні злочину, мають суворо додержувати вимог ст. 65 КК України стосовно загальних засад призначення покарання, оскільки саме через останні реалізуються принципи законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання. Призначаючи покарання, у кожному конкретному випадку суди мають додержувати вимог кримінального закону й зобов'язані враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, дані про особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання. Таке покарання має бути необхідним і достатнім для виправлення засудженого та запобігання нових злочинів.

Аналіз покарань, які призначені судами України за скоєння злочинів, передбачених ст. 333 КК України, свідчить про те, що в більшості випадків суди досить ліберально ставляться до осіб, які скоїли ці злочини.

Зокрема, за результатами вивчення 100 кримінальних проваджень (справ), розпочатих у період 2003–2014 рр., встановлено, що судом були винесено такі рішення:

1. Основні покарання (штраф – у 35 справах; обмеження волі – у 1 справі; позбавлення волі – у 1 справі).
2. Додаткові покаранні (позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю – у 4 справах).

3. Звільнено від відбування покарання з випробуванням – у 13 справах.
4. Звільнено від покарання на підставі закону України про амністію – у 19 справах.
5. Звільнено від кримінальної відповідальності (у зв'язку з передачею особи на поруки – у 4 справах; у зв'язку зі зміною обстановки – у 6 справах; у зв'язку із закінченням строків давності – у 4 справах).

Крім того, 17 кримінальних проваджень (справ) було закрито у зв'язку з відсутністю в діяннях складу злочину, передбаченого у ст. 333 КК України.

Таким чином, на нашу думку, практика застосування покарань за ці злочини судами України не витримує критики, якщо її оцінювати з позицій завдань кримінального закону та провадження, реалізації ефективної державної політики у сфері державного експортного контролю, забезпечення захисту національних інтересів України, дотримання нею міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння, а також здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях.

Створюється враження, що встановлені законодавцем досить суворі заходи кримінального покарання за порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, та практика їх застосування судами існують ізольовано одне від одного. При такому стані речей дуже важко розраховувати, що заходи з протидії цьому злочину будуть мати відповідний ефект.

На наш погляд, така ситуація щодо застосування кримінального покарання за злочини, передбачені ст. 333 КК України, є недопустимою. Отже, необхідно змінювати або законодавство, або практику його застосування.

Нижче пропонуємо розглянути деякі варіанти вирішення цієї проблеми.

Статтею 53 КК України передбачено, що штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених

в Особливій частині КК України, з урахуванням положень ч. 2 цієї статті.

Зокрема, розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти НМДГ до п'ятдесяти тисяч НМДГ, якщо статтями Особливої частини КК України не передбачено вищого розміру штрафу.

Проте останню обставину недостатньо враховувати лише під час судової диференціації покарання, потрібно її брати до уваги і у процесі його законодавчої диференціації.

За вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі НМДГ, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України.

Наявність у ч. 1 ст. 333 КК України одного з альтернативних видів основних покарань у виді штрафу ми вважаємо цілком обґрунтованим, оскільки застосування майнових покарань за вчинення злочинів, пов'язаних із господарською діяльністю, як правило, є ефективним.

Проте передбачений на сьогоднішній день розмір штрафу від ста до двохсот НМДГ (від 1700 до 3400 гривень) не відповідає ступеню суспільної небезпеки цього діяння та розміру прибутків, які можуть бути отримані в результаті здійснення міжнародних передач контрольованих товарів у порушення встановленого порядку.

Поряд із цим слід зазначити, що ст. 25 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» передбачено накладення на суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів – юридичних осіб штрафів за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю. Розмір вказаних штрафів залежить від виду порушення та завдання шкоди національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) чи порушення міжнародних зобов'язань України й може складати від 100 до 150 % вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі, а також від 100 до 1000 НМДГ, тобто від 1700 до 17000 гривень.

При цьому за порушення, за які накладається штраф від 100 до 1000 НМДГ, ст. 18817 та ст. 2124 КУпАП передбачено саме адміністративну відповідальність:

– для громадян – у виді штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти НМДГ (від 255 до 340 гривень);
– для посадових осіб – у виді штрафу від двадцяти до п'ятдесяти НМДГ (від 340 до 850 гривень).

Таким чином, з одного боку, чинне законодавство нібито передбачає адекватні штрафні санкції за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, що тягнуть за собою одночасно й настання кримінальної відповідальності.

З іншого боку, ці штрафи накладаються ДСЕКУ лише на юридичних осіб, які є суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів, тобто на зареєстрованих ДСЕКУ суб'єктів господарювання України, які мають намір здійснювати або здійснюють міжнародні передачі товарів.

Отже, вказані штрафні санкції не можуть бути застосовані до зареєстрованих ДСЕКУ суб'єктів господарювання – фізичних осіб, а також до юридичних і фізичних осіб, що не зареєстровані ДСЕКУ як суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів, у тому числі й до фізичних осіб, які взагалі не зареєстровані в установленому порядку як суб'єкти господарювання.

Вказане положення призводить до навмисного ухилення керівництвом юридичних осіб від реєстрації в ДСЕКУ як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів з метою уникнення застосування до них вищезазначених штрафних санкцій за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю, тому цей аспект потребує законодавчого вдосконалення.

Варте уваги те, що проектом Закону України від 04.07.2012 р. № 10704 «Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» було передбачено застосування вказаних штрафів до будь-яких суб'єктів господарювання – юридичних осіб, а не лише до тих, які зареєстровані в ДСЕКУ як суб'єкти здійснен-

ня міжнародних передач товарів[173]. Проте даний проект 12.12.2012 р. було відкликано.

З урахуванням викладеного та у зв'язку з тим, що порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, спрямовано передусім на отримання доходу від зовнішньоекономічної діяльності, яка, як правило, є одним з найбільш прибуткових видів господарської діяльності, вважаємо за доцільне передбачити в ч. 1 ст. 333 КК України покарання у виді штрафу від трьох до п'яти тисяч НМДГ, а за вчинення тих самих діянь повторно або за попередньою змовою групою осіб – від п'яти до п'ятнадцяти тисяч НМДГ.

Як зазначалося вище, суспільну небезпеку цього злочину дуже важко переоцінити. Це викликано тим, що внаслідок порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів може бути завдано шкоду національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) чи порушено міжнародні зобов'язання України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння, а також використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях.

Таким чином, ступінь суспільної небезпеки злочинів, передбачених ст. 333 КК України, дозволяє зробити висновок про доцільність застосування до осіб, винних в скоєнні даного злочину, покарання у виді позбавлення волі за наявності кваліфікуючих ознак.

Варто зазначити, що в проекті Закону України «Про внесення змін до статті 333 Кримінального кодексу України», розробленому ДСЕКУ та оприлюдненому в жовтні 2010 р.[174], та проекті Закону України від 05.06.2012 р. № 10564 «Про внесення змін до Кодексу України про

[173] Див.: Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : проект Закону України від 04 липня 2012 р. № 10704 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

[174] Див.: Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення : проект Закону України від 27 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю» за діяння, вчинені повторно або організованою групою, було передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до семи років[175].

Крім того, наприклад, ч. 3 ст. 189 КК РФ «Незаконні експорт з Російської Федерації або передача сировини, матеріалів, обладнання, технологій, науково-технічної інформації, незаконне виконання робіт (надання послуг), які можуть бути використані при створенні зброї масового знищення, озброєння і воєнної техніки»[176] та ч. 3 ст. 229 КК Республіки Білорусь «Незаконні експорт або передавання в цілях експорту об'єктів експортного контролю»[177] також передбачено, що діяння, скоєні організованою групою або стосовно об'єктів експортного контролю, які завідомо можуть бути використані для створення зброї масового знищення та засобів її доставки, караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років, тобто такі діяння законодавцями вказаних країн віднесені до категорії тяжких злочинів.

З огляду на викладене, пропонуємо порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, вчинене організованою групою, або яке призвело до завдання шкоди національним інтересам України, порушення міжнародних зобов'язань України чи використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях, віднести до категорії тяжких злочинів та передбачити за його

[175] Див.: Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : проект Закону України від 5 червня 2012 р. № 10564 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

[176] Див.: Уголовный кодекс Российской Федерации : утвержденный Федеральным Законом от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального Собрания Российской Федерации. – Режим доступа : http://duma.consultant.ru.html.

[177] Див.: Уголовный кодекс Республики Беларусь : утвержденный Законом Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275-З [Электронный ресурс] // Официальный сайт Национального правового интернет-портала Республики Беларусь. – Режим доступа : http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=HK9900275&p2={NRPA}.

вчинення покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до семи років.

На нашу думку, така необхідність викликана тим, що саме цей різновид порушення вимагає застосування більш суворого покарання, на відміну від злочинів, які не представляють великої суспільної небезпеки.

Крім того, з урахуванням зазначеного вище вважаємо за доцільне у санкції цієї частини ст. 333 КК України передбачити також і конфіскацію товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі.

Такий підхід буде відповідати ч. 2 ст. 59 КК України, яка передбачає, що конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині КК України.

Одночасно слід зазначити, що відповідно до ст. 98 КПК України 2012 р. речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом.

При цьому згідно зі ст. 100 КПК України (2012 р.) питання про долю речових доказів, які були надані суду, вирішується ним при ухваленні судового рішення. Такі докази повинні зберігатися до набрання рішенням законної сили. Але майно, яке буле об'єктом кримінального правопорушення, повертається законним володільцям, а в разі їх невстановлення – передаються в дохід держави в установленому КМУ порядку.

Вказана пропозиція викликана тим, що оскільки чинна редакція ст. 333 КК України не передбачає конфіскації товарів, що були об'єктом відповідної міжнародної передачі, якщо вони не вилучені з обігу, суди при ухваленні рішень, як правило, повертають їх особам, визнаним винними у скоєнні даного злочину. При цьому практика діяльності СБУ свідчить про те, що іноді мають місце спроби повторно незаконно вивезти повернуті судом контрольовані товари за кор-

дон з використанням низки фіктивних структур, а це, на нашу думку, є неприпустимим.

Згідно з постановою Пленуму ВСУ від 24.10.2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», виходячи з того, що додаткові покарання мають важливе значення для запобігання вчиненню нових злочинів як самими засудженими, так і іншими особами, судам рекомендується при постановленні вироку обговорювати питання про застосування поряд з основним покаранням відповідного додаткового. При цьому слід мати на увазі, що додаткові покарання можуть приєднуватися до будь-яких видів основного покарання, передбачених санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України.

Відповідно до цієї постанови та ст. 55 КК України, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю застосовується як додаткове покарання лише в тих випадках, коли вчинення злочину було пов'язане з посадою підсудного або із заняттям ним певною діяльністю. Це покарання призначається в межах, установлених санкцією статті (санкцією частини статті) КК України, за якою підсудний визнаний винним.

Та обставина, що до постановлення вироку підсудний вже не обіймав посаду або не займався діяльністю, з якими було пов'язане вчинення злочину, не є перешкодою для застосування цього покарання. Рішення про позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю має бути чітко сформульоване в резолютивній частині вироку, для того щоб не виникло жодних сумнівів під час виконання останнього.

Вивчення кримінальних справ, порушених за ознаками ст. 333 КК України, свідчить про те, що суди в багатьох випадках без будь-якої аргументації відмовлялися від застосування додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Таким чином, вважаємо обґрунтованим передбачити за порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або організованою групою, або яке призвело до завдання

шкоди національним інтересам України, порушення міжнародних зобов'язань України чи використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях, наявність обов'язкового додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що не тільки громадська думка, але і правосвідомість суддів стосовно призначення покарання за вчинення злочину, передбаченого у ст. 333 КК України, потребують серйозних та системних змін.

ДОДАТКИ

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України (щодо порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю)

Верховна Рада України постановляє:

І. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. Статтю 212^4 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122) викласти в такій редакції:

«Стаття 212^4. Порушення законодавства в галузі державного експортного контролю

Безпідставна відмова в наданні інформації та документів, які вимагаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, або іншим державним органом, що здійснює державний експортний контроль у межах своїх повноважень, їх навмисне викривлення або приховування, – тягне за собою накладення штрафу на громадян – від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неподання або несвоєчасне подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, звітів та відповідних документів про підсумки проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення експорту товарів

військового призначення і подвійного використання, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго, виходячи з міжнародних зобов'язань України, а також про фактично здійснені експорт та імпорт товарів військового призначення і подвійного використання на підставі отриманих дозволів, висновків чи міжнародних імпортних сертифікатів та про використання цих товарів у заявлених цілях, – тягне за собою накладення штрафу на громадян – від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Проведення переговорів, зазначених у частині другій цієї статті, без отримання відповідного позитивного висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, – тягне за собою накладення штрафу на громадян – від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Навмисне знищення документів, пов'язаних з укладанням чи виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення міжнародних передач товарів військового призначення і подвійного використання, на підставі яких були отримані дозволи, висновки чи міжнародні імпортні сертифікати, до закінчення строку їх зберігання, передбаченого законом, – тягне за собою накладення штрафу на громадян – від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

2. Статтю 333 Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) викласти в такій редакції:

«Стаття 333. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю

1. Порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, –

карається штрафом від трьох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Те саме діяння, вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб, – карається штрафом від п'яти до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.
3. Те саме діяння, вчинене організованою групою або що завдало шкоди національним інтересам України, або призвело до порушення міжнародних зобов'язань України чи використання таких товарів у терористичних та інших протиправних цілях,– карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією цих товарів».

II. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Затверджений Законом України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III
(витяги)

Стаття 201. Контрабанда

1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання ін-

формації, – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди.

2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією предметів контрабанди та з конфіскацією майна.

Стаття 333. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю

1. Порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю,– карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.
2. Те саме діяння, вчинене повторно або організованою групою, – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Затверджений Постановою Верховної Ради
Української Радянської Соціалістичної Республіки
від 7 грудня 1984 р. № 8074-X
(витяги)

Стаття 188-17. Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю

Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, щодо усунення порушень законодавства в галузі державного експортного контролю або створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків – тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-4. Порушення законодавства в галузі державного експортного контролю

Порушення законодавства в галузі державного експортного контролю, а саме:

1) проведення переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення експорту товарів військового призначення, а також товарів подвійного використання, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго, без отримання відповідного позитивного висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю;
2) неподання або несвоєчасне подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, звітів та відповідних документів про підсумки проведення переговорів, зазначених у пункті 1 цієї статті, а також про фактично здійснені міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання на підставі отриманих дозволів чи висновків, а також про використання цих товарів у заявлених цілях;
3) навмисне знищення документів, пов'язаних з укладанням чи виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, на підставі яких були отримані дозволи, висновки чи міжнародні імпортні сертифікати, до закінчення строку їх зберігання, передбаченого законом, – тягне за собою

накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

ПРО ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ПЕРЕДАЧАМИ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV

(витяги)

Розділ IV
ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ГАЛУЗІ ДЕРЖАВНОГО ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ

Стаття 23. Запобігання правопорушенням у галузі державного експортного контролю

З метою запобігання правопорушенням у галузі державного експортного контролю центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, а також центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень мають право проводити розслідування, пов'язані з порушеннями законодавства в галузі державного експортного контролю, у тому числі перевірки доставки до кінцевих споживачів товарів, відповідності їх фактичного використання заявленим цілям та відповідності законодавству документації, на підставі якої здійснено міжнародну передачу товарів.

У разі виявлення порушень законодавства в галузі державного експортного контролю, передбачених статтею 24 цього Закону, зазначені центральні органи виконавчої влади інформують про це центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю.

За наявності достатньої інформації про намір вчинення або про вчинення встановленими чи невстановленими особами криміналь-

них правопорушень, предметом яких є товари, що підлягають державному експортному контролю, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, інформує про це відповідні органи досудового розслідування.

Стаття 24. Порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю

Порушеннями вимог законодавства в галузі державного експортного контролю є:

– здійснення міжнародних передач товарів без отримання в установленому порядку дозволів, висновків чи документів про гарантії або здійснення таких передач на підставі дозволів, висновків чи документів про гарантії, отриманих шляхом подання підроблених документів чи документів, що містять недостовірні відомості;
– укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж передбачений цим Законом, якщо суб'єкту господарювання стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки;
– здійснення міжнародної передачі товару, незважаючи на те, що суб'єкту господарювання стало відомо, що товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це було визначено в зовнішньоекономічному договорі (контракті) чи пов'язаних з ним документах, на підставі яких було отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпортний сертифікат;
– навмисне приховання відомостей, які мають значення для вирішення питання про надання дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката;
– здійснення міжнародних передач товарів з порушеннями умов, визначених у дозволах, висновках чи міжнародних імпортних сертифікатах, у тому числі після внесення без погодження із централь-

ним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, змін до зовнішньоекономічного договору (контракту), що стосуються найменувань та реквізитів експортерів, імпортерів, посередників та кінцевих споживачів, а також найменувань товарів, зобов'язань про їх кінцеве використання та надання відповідних документів про гарантії;

– проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосовно здійснення експорту товарів, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго, виходячи з міжнародних зобов'язань України, без отримання відповідного позитивного висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю;
– неподання або несвоєчасне подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, звітів та відповідних документів про підсумки проведення переговорів, зазначених в абзаці восьмому цієї статті, а також про фактично здійснені експорт та імпорт товарів на підставі отриманих дозволів, висновків чи міжнародних імпортних сертифікатів, а також про використання цих товарів у заявлених цілях;
– створення перешкод для виконання службових обов'язків посадовими особами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, та інших державних органів, що здійснюють державний експортний контроль, під час виконання ними своїх службових зобов'язань або невиконання законних вимог цих осіб;
– безпідставна відмова в наданні інформації та документів, які вимагаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, або іншим державним органом, що здійснює державний експортний контроль у межах своїх повноважень, їх навмисне викривлення або приховування;
– навмисне знищення документів, пов'язаних з укладанням та виконанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) стосов-

но здійснення міжнародних передач товарів, на підставі яких були отримані дозволи, висновки чи міжнародні імпортні сертифікати, до закінчення строку їх зберігання, передбаченого статтею 22 цього Закону.

Стаття 25. Відповідальність суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів – юридичних осіб за порушення вимог законодавства в галузі експортного контролю

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, накладає на суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів – юридичних осіб штрафи:

– за порушення, передбачені абзацами другим та третім статті 24 цього Закону:
– у разі якщо за висновками центральних органів виконавчої влади та інших державних органів завдано шкоду національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) чи порушено міжнародні зобов'язання України, – у розмірі 150 відсотків вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі;
– у разі якщо за висновками центральних органів виконавчої влади та інших державних органів не завдано шкоду національним інтересам України (політичним, економічним, військовим) та не порушено міжнародні зобов'язання України, – у розмірі 100 відсотків вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі;
– за порушення, передбачені абзацами четвертим, п'ятим та шостим статті 24 цього Закону, – в розмірі 100 відсотків вартості товарів, які були об'єктом відповідної міжнародної передачі;
– за порушення, передбачені абзацами сьомим та одинадцятим статті 24 цього Закону, – в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
– за порушення, передбачені абзацом восьмим статті 24 цього Закону, – в розмірі 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
– за порушення, передбачені абзацами дев'ятим та десятим статті 24 цього Закону, – в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Для накладення штрафів за порушення, зазначені в абзацах другому та третьому статті 24 цього Закону, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, повинен отримати письмовий висновок Служби безпеки України, який складається з урахуванням пропозицій Міністерства закордонних справ України, Міністерства оборони України, Служби зовнішньої розвідки України, інших центральних органів виконавчої влади і державних органів.

Крім накладання штрафів, зазначених у цій статті, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, може скасовувати або зупиняти дію відповідного дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката, який він надав такому суб'єкту господарювання, або скасовувати його реєстрацію в цьому органі як суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів, наслідком чого є припинення дії всіх дозвільних документів та документів про гарантії, наданих такому суб'єкту та чинних на день скасування реєстрації.

У разі вчинення суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів – юридичною особою, яка має повноваження на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення або товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, правопорушень, передбачених абзацами другим – сьомим статті 24 цього Закону, або у разі, коли внаслідок таких правопорушень завдано значної шкоди політичним або економічним інтересам держави, національній безпеці або обороні держави, Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, може скасувати раніше надані такій особі зазначені повноваження.

Рішення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, про накладання штрафів, скасування або зупинення дії дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката або скасування реєстрації суб'єкта господарювання в цьому органі як суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів може бути оскаржено в суді.

Держава не несе перед суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів – юридичною особою відповідальності за збитки, яких вона може зазнати внаслідок скасування або зупинення дії дозволу, висновку чи міжнародного імпортного сертифіката, а також скасування повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення або товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, якщо така особа вчинила порушення законодавства, визначені статтею 24 цього Закону, або у разі, коли такі дії випливають із необхідності забезпечення захисту національних інтересів чи дотримання міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки та обмеження передач звичайних видів озброєння.

Стаття 26. Накладання штрафів за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю

Штрафи, передбачені статтею 25 цього Закону, від імені центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, накладаються керівником центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, чи його заступником.

Про вчинення правопорушення, зазначеного у статті 24 цього Закону, уповноваженою посадовою особою центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, що його виявила, складається протокол, який разом з поясненнями керівника, іншої відповідальної посадової особи та документами, що стосуються справи, протягом трьох днів надається посадовим особам, зазначеним у частині першій цієї статті.

Керівник чи заступник керівника центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, приймає рішення про накладення штрафу протягом десяти днів після отримання документів, зазначених у частині другій цієї статті.

Рішення керівника чи заступника керівника центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного

експортного контролю, про накладення штрафу оформляється постановою про накладення на суб'єкта господарювання – юридичну особу штрафу за порушення у сфері державного експортного контролю відповідно до цього Закону.

Постанова про накладення штрафу складається у трьох примірниках. Перший примірник постанови в триденний термін після її прийняття вручається під розписку керівнику або уповноваженому представнику суб'єкта господарювання – юридичної особи чи надсилається поштою, про що робиться запис у справі. Другий і третій примірники залишаються в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, який наклав штраф.

Форми протоколу та постанови затверджує центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері державного експортного контролю.

Штраф підлягає сплаті суб'єктом господарювання – юридичною особою в п'ятнадцятиденний термін з дня його накладення. У разі несплати штрафу в зазначений термін він стягується державним виконавцем у порядку, визначеному законодавством.

Рішення про накладення штрафу в справах про порушення, передбачені цим Законом, може бути оскаржено в суді. При цьому виконання постанови про накладення штрафу зупиняється до прийняття відповідного рішення суду.

Стаття 27. Відповідальність суб'єктів господарювання – фізичних осіб за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю

Суб'єкти господарювання – фізичні особи, які порушують законодавство в галузі державного експортного контролю, несуть адміністративну, кримінальну та цивільно-правову відповідальність, передбачену законом.

Стаття 28. Відповідальність посадових осіб органів виконавчої влади за порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю

Посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного експортного контролю, та інших органів виконавчої влади, залучених до прийняття рішень у сфері експортного контролю, у разі порушення законодавства в цій сфері несуть дисциплінарну, адміністративну, кримінальну та цивільно-правову відповідальність, передбачену законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С.С. Теория права / Сергей Сергеевич Алексеев. – М. : Изд-во БЕК, 1994. – 224 с.

2. Американцы рассматривают «Кольчугу» как удар по их обороноспособности : інтерв'ю генерального директора ДАХК «Топаз» Ю.В. Рябкіна (08.11.2006 р.) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інформаційно-аналітичного порталу «Четверта влада». – Режим доступу : http://4vlada.net/politika-i-biznes.html.

3. Артемчук Г.І. Методика організації науково-дослідної роботи : навч. посіб. / Г.І. Артемчук, В.М. Курило, М.П. Кочерган. – К. : Форум, 2000. – 271 с.

4. Бадрак В.В. Культ: оружейный бизнес по-украински / В.В. Бадрак, С.Г. Згурец, С.В. Максимов. – К. : Дифенс Экспресс Групп, 2004. – 306 с.

5. Бажанов М.И. Уголовное право Украины : Общая часть / М.И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – 167 с.

6. Бантишев О.Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : моногр. / О.Ф. Бантишев, О.В. Шамара. – [3-е вид., перероб. та доп.]. – Луганськ, ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. – 240 с.

7. Бачило И. Обеспечение порядка в управлении производством / И. Бачило. – М. : Юрид. лит., 1986. – 158 с.

8. Бегма В.М. Стратегічне управління експортом продукції військового призначення та подвійного використання в контексті економічної безпеки держави : дис… д-ра екон. наук : 21.04.01 / Бегма Віталій Миколайович. – К., 2004. – 393 с.

9. Богданов Д. Комплекс «оборонки». Украинский ОПК: цифры, факты, тенденции / Д. Богданов // Экспорт оружия и оборонный комплекс Украины : аналит. журнал / Агентство «Defense Express». – 2009. – № 4. – С. 5–6.

10. Бородин А.М. Терроризм как глобальная проблема современности / А.М. Бородин, В.П. Торукало // Мировое сообщество против глобализации преступности и терроризма. – М. : Междунар. отношения, 2002. – С. 92–96.

11. Бочарников В.И. Военно-техническое сотрудничество и его влияние на обеспечение военной безопасности Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. полит. наук : 23.00.02 / В. И. Бочарников. – М., 2009. – 24 с.

12. Брич Л.П. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні / Л.П. Брич, В.О. Навроцький. – К. : Атіка, 2000. – 288 с.

13. Бурчак Ф.Г. Квалификация преступлений / Ф.Г. Бурчак. – 2-е изд., доп. – К. : Политиздат Украины, 1985. – 120 с.

14. Ваниян В.М. Организационно-экономические аспекты государственного регулирования производства вооружения, разоружения и военно-технического сотрудничества : дис ... канд. экон. наук : 08.00.05 / В.М. Ваниян. – М., 2000. – 155 с.

15. Волинка К.Г. Теорія держави і права : навч. посібник / К.Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 240 с.

16. Волков В.С. Мотивы преступлений / В.С. Волков. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1982. – 152 с.

17. Волкова К.А. Предприятие: положения об отделах и службах, должностные инструкции / К.А. Волкова, Ф.К. Казакова. – М. : ЗАО «Изд-во «Экономика», 2000. – 461 с.

18. Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства / С.Б. Гавриш. – Харьков : Основа, 1994. – 640 с.

19. Галака С.П. Ядерне нерозповсюдження у світовій політиці : дис. … д-ра політ. наук : 23.00.04 / Галака Сергій Павлович. – К., 2006. – 478 с.

20. Гедиев М.Ш. Незаконный оборот оружия массового поражения как преступление против мира и безопасности человечества : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. юрид. наук : 12.00.08 / М.Ш. Гедиев. – Краснодар, 2012. – 28 с.

21. Глистин В. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений / В. Глистин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. – 127 с.

22. Господарський кодекс України : затверджений Законом України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

23. Грачов С.В. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (кримінологічний аспект) [Електронний ресурс] / О.О. Титаренко, С.В. Грачов // Влада. Людина. Закон. – 2008. – № 8. – С. 31–35. – Режим доступу: http://vlz.in.ua/uploads/File/pdf/St/2008-s/2008-8s/TitarenkoGacov.pdf.

24. Грачов С.В. Об'єкт та предмет злочину, пов'язаного з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України) / С.В. Грачов // Право і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 103–110.

25. Грачов С.В. Розвиток законодавства України у сфері регулювання порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю / С.В. Грачов // Науковий вісник Нац. академії Служби безпеки України. – 2011. – № 36. – С. 157–166.

26. Грачов С.В. Проблемні аспекти об'єктивної сторони злочинів, пов'язаних з порушенням порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів / С.В. Грачов // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2. – С. 216–227.

27. Грачов С.В. Актуальні проблеми об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 333 КК України / С.В. Грачов // Науковий вісник Нац. академії Служби безпеки України. – 2012. – № 41. – С. 138–146.

28. Грачов С.В. Актуальні питання суб'єктивної сторони злочинів, пов'язаних з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю / С.В. Грачов // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3. – С. 183-188.

29. Грачов С.В. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 333 КК України / С.В. Грачов // Науковий вісник Нац. академії Служби безпеки України. – 2013. – № 46. – С. 195–199.

30. Грачов С.В. Суспільно небезпечні наслідки злочинів, передбачених ст. 333 КК України [Електронний ресурс] / С.В. Грачов // Порівняльно-аналітичне право : електронне наукове фахове видання. – 2014. – № 4. – С. 153-157. – Режим доступу: http://pap.in.ua/4_2014/43.pdf.

31. Грачев С.В. Сравнительный анализ признаков преступлений, связанных с нарушением порядка международных передач контролируемых товаров С.В. Грачев // Закон и Жизнь (Legea si Viata). – 2014. – № 6. – С. 35–39.

32. Грачов С.В. Досвід протидії злочинам, пов'язаним з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, підрозділами УСБУ у Дніпропетровській області / С.В. Грачов // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки : матер. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 23-24 жовтня 2009 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 169–172.

33. Грачов С.В. Історичний огляд розвитку законодавства України у сфері регулювання порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю / С.В. Грачов // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матер. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.) : у 2 т. – Одеса, 2010. – Т. 1. – С. 84–88.

34. Грачов С.В. Предмет злочину, пов'язаного з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають держаному експортному контролю / С.В. Грачов // Протидія злочинності: теорія та практика : матеріали ІІ міжвузівської наук.-практ. конф. студентів, курсантів, аспі-

рантів та молодих учених (м. Луганськ, 15 жовт. 2010 р.) / Нац. акад. прокур. України, Нац. акад. СБ України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 189–195.

35. Грачов С.В. Сучасний стан протидії злочинам, пов'язаним з порушенням порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю України / С.В. Грачов // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 22 жовтня 2010 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2011. – С. 34–37.

36. Грачов С.В. Окремі аспекти об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 333 Кримінального кодексу України / С.В. Грачов // Закарпатські правові читання : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (м. Ужгород, 9–10 квітня 2012 р.) / за заг. ред. Ф.Г. Ващука, П.А. Трачука. – Ужгород : Редакційно-видавничий центр ЗакДУ, 2012. – С. 207–212.

37. Грачов С.В. Актуальні питання суб'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 333 КК України / О.В. Шамара, С.В. Грачов // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конференції, присвяченої 95-річчю з дня народження професора М.В. Салтевського (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.). – Одеса, 2012. – С. 199–202.

38. Грачов С.В. Кримінологічні проблеми протидії злочинам, передбаченим ст. 333 КК України / О.В. Шамара, С.В. Грачов // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 19–20 верес. 2013 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 353–356.

39. Грачов С.В. Актуальні питання суспільно небезпечних наслідків злочинів, передбачених ст. 333 КК України / С.В. Грачов // Протидія злочинності: теорія та практика : зб. матер. VI Міжвузівської наук.-практ. конф. студентів (курсантів), аспірантів та молодих учених (м. Київ, 16 травня 2014 р.). – К.: Національна академія прокуратури України, 2014. – С. 339–342.

40. Грачев С.В. Сравнительный анализ отдельных признаков преступлений, предусмотренных ст. 333 УК Украины и ст. 189 УК Российской Федерации / С.В. Грачов // Актуальные проблемы современной науки : матер. III Междунар. науч.-практ. конф. (г. Ставрополь, 28-30 апреля 2014 г.). – Ставрополь : Северо-Кавказский гуманитарно-технический институт, 2014. – Вып. 3. – Том 1. – С. 142–146.

41. Грицай Є.О. Запитуйте: відповідаємо / Є.О. Грицай // Вісник експортного контролю : журнал науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – 2011. – № 1. – С. 36–38.

42. Гриценко А.С. Підвищення прозорості та відповідальності – ключові напрямки розвитку експортного контролю України / А.С. Гриценко // Національна безпека і оборона : журнал. – 2003. – № 5 (41). – С. 2.

43. Гришуткин А.Н. Модели и методы экспортного контроля : дис. ... канд. техн. наук : 05.13.10 / А.Н. Гришуткин. – М., 2003. – 193 с.

44. Гришуткін О.М. Питання оновлення нормативно-правової бази у галузі державного експортного контролю / О.М. Гришуткін // Вісник експортного контролю : журнал науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – 2011. – № 2. – С. 7–13.

45. Гришуткін О.М. Питання оновлення нормативно-правової бази у галузі державного експортного контролю (продовження) / О.М. Гришуткін // Вісник експортного контролю : журнал науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – 2011. – № 3. – С. 11–15.

46. Грищук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина : навч. посіб. для студ. юрид. факультетів вищ. навчальних закладів / Віктор Климович Грищук. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.

47. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія / Н.О. Гуторова. – Харків, 2001. – 384 с.

48. Дагель П.С. Субъективная сторона преступления / П.С. Дагель, Д.П. Котов. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1974. – 243 с.

49. Демидов Ю.А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве / Ю.А. Демидов. – М. : Юрид. лит., 1975. – 181 с.

50. Джабиев О.П. Совершенствование системы экспортного контроля в интересах обеспечения безопасности Российской Федерации : дис. … канд. экон. наук : 08.00.14 / О.П. Джабиев. – М., 2004. – 181 с.

51. Джанчатова Л.Р. Состояние и перспективы развития военно-технического сотрудничества РФ с зарубежными странами : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.14 / Л.Р. Джанчатова. – М., 2007. – 169 с.

52. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 01 липня 1968 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

53. Ермаков В.И. Особенности и перспективы взаимодействия России и США в области контроля за передачей товаров, технологий и услуг двойного назначения : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. полит. наук / В.И. Ермаков. – М., 2003. – 21 с.

54. Евстафьев Г.М. Нераспространение, контрраспространение. Упреждение? [Електронний ресурс] / Г.М. Евстафьев // Матер. II Московской междунар. конф. по нераспространению (сентябрь 2003 г.) // Офіційний сайт ПИР-центра. – Режим доступу : http://pircenter.org.html.

55. Защита от оружия массового поражения / Под ред. В.В. Мясникова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Воениздат, 1989. – 398 с.

56. Звинувачення України у постачанні зброї до Грузії – намагання виправдати агресію РФ : опубліковано 29.10.2008 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інформаційного порталу «Новини України та світу у режимі реального часу». – Режим доступу : http://www.newsru.ua/arch/ukraine/29oct2008/strilo4nyky.html.

57. Злобин Г.А. Умысел и его формы / Г.А. Злобин, Б.С. Никифоров. – М.: Юрид. лит., 1972. – 264 с.

58. Ільченко С.Ю. Актуальні проблеми застосування ст. 333 КК України / С.Ю. Ільченко // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : [матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. / редкол. : В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. – Харків : Право, 2011. – 456 с.

59. Інформація про законодавчо визначені санкції, які можуть бути застосовані до суб'єктів господарювання за порушення ними законодавства у сфері державного експортного контролю України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу : http://dsecu.gov.ua.html.

60. Ивахненко А.С. Развитие технологий двойного применения в условиях конверсии оборонно-промышленного комплекса России : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / А.С. Ивахненко. – М., 2003. – 172 с.

61. Карпова Н.Н. Экспортный контроль и патентно-лицензионная политика ведущих капиталистических стран : монография / Н.Н. Карпова. – М. : ВНИИПИ, 1991. – С. 8.

62. Карпушин М.П. Уголовная ответственность и состав преступления / М.П. Карпушин, В.И. Курляндский. – М. : Юрид. лит., 1974. – 231 с.

63. Келина С.Г. Принципы советского уголовного права С.Г. Келина, В.Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1988. – 173 с.

64. Кодекс України про адміністративні правопорушення : затв. Постановою Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки від 07.12.1984 № 8074-X [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

65. Комаров П.В. Международный контроль в области нераспространения ядерного оружия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / П.В. Комаров. – СПб., 2004. – 196 с.

66. Конвенция о запрещении разработки, производства и накопления запасов бактериологического (биологического) и токсичного оружия и об их уничтожении от 10 апреля 1972 г. [Электронный ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

67. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення від 13 січня 1993 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

68. Конституція України : затв. Законом України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

69. Коржанский Н.И. Предмет преступления : учеб. пособие / Н.И. Коржанский. – Волгоград, 1976. – 55 с.

70. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.И. Коржанский. – М. : Академия МВД СССР, 1980. – 284 с.

71. Коржанський М.Й. Уголовне право України. Частина загальна : курс лекцій / М.Й. Коржанський. – К. : Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. – 336 с.

72. Коржанський М.Й. Об'єкт і предмет злочину : лекція / М.Й. Коржанський. – К.: НАВСУ, 1997. – 112 с.

73. Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений / Л.Н. Кривоченко. – Харьков : Изд-во при Харьков. гос. ун-те издательского объединения «Вища школа», 1983. – 128 с.

74. Кривоченко Л.Н. Субъективная сторона преступления / Л.Н. Кривоченко // Уголовное право Украины. Общая часть. – Харьков, 1999. – 456 с.

75. Кригер Г. Общие начала назначения наказания / Г. Кригер // Сов. юстиция. – 1980. – № 1. – С. 16–18.

76. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для юрид. вузів і фак. / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Харків : Право, 1997. – 368 с.

77. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2001. – 416 с.

78. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна : курс лекцій / за ред. М.Й. Коржанського. – К. : Атіка, 2001. – 332 с.

79. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. та ін.]; відп. ред. Кондратьєв Я.Ю. ; наук. ред. Клименко В.А. та Мельник М.І. – К. : Правові джерела, 2002. – 432 с.

80. Кримінальний кодекс України : затв. Законом УРСР від 28 грудня 1960 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

81. Кримінальний кодекс України : затв. Законом України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

82. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред. Є. Л. Стрельцов. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Харків : ТОВ «Одісей», 2005. – 864 с.

83. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – 1184 с.

84. Кримінально-процесуальний кодекс України : затв. Законом УРСР від 28 грудня 1960 р. № 1001-05 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

85. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2006. – 206 с.

86. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. – М. : Юрид. лит-ра, 1972. – 352 с.

87. Кузнецова Н.Ф. Совершенствование норм о преступлении Н.Ф. Кузнецова // Проблемы совершенствования уголовного закона. – М. : Институт государства и права АН СССР. – 1984. – С. 27–40.

88. Куринов Б.А. Научные основы квалификации преступлений / Б.А. Куринов. – М. : Изд-во МГУ, 1976. – 184 с.

89. Курс советского уголовного права. Часть общая : в 2 т. / под ред. А.А. Пионтковского и др. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – Т. 2. – 671 с.

90. Курс уголовного права. Общая часть: в 2 т. / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – М. : Зерцало, 1999. – Т. 1. – 577 с.

91. Мальцев В.В. О правилах построения уголовно-правовых санкций / В.В. Мальцев // Вопросы совершенствования уголовно-правовых норм на современном этапе : сб. науч. трудов. – Свердловск, 1986. – С. 23–33.

92. Митний кодекс України : затв. Законом України від 13 травня 2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

93. Моисеенков А.А. Правовое регулирование деятельности субъектов военно-технического сотрудничества : дис. ... канд. юрид. наук : 20.02.03 А.А. Моисеенков. – М., 2006. – 172 с.

94. Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В.О. Навроцький. – К. : Атіка, 1999. – 464 с.

95. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – 1056 с.

96. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – 4-те вид., переробл. та доповн. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.

97. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 6-те вид., переробл. та доповн.– К. : Юридична думка, 2009. – 1236 с.

98. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. та доп. – Х. : Фактор, 2011. – 1280 с.

99. Оперативно-розыскная деятельность : учебник / под ред. К.К. Горянова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 794 с.

100. Орлов В.А. Проблемы яденого нераспространения в российско-американских отношениях: история возможности и перспективы дальнейшего взаимодействия / Орлов В.А., Тимербаев Р.М., Хлопков А.В. –М. : ПИР-Центр, 2001. – 149 с.

101. Осипов П.П. Теоретические основы построение и применения уголовно-правовых санкций / П.П. Осипов. – Л., 1989. – 110 с.

102. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. – Харьков : Вища школа, 1982. – 162 с.

103. Панов Н.И. Объективная сторона преступления / Н.И. Панов // Уголовное право Украины. Общая часть. – Харьков, 1999. – 214 с.

104. Пинаев А.А. Курс лекций по общей части уголовного права / А.А. Пинаев. – Харьков : Харьков юридический, 2001. – Кн. 1 : О преступлении. – 284 с.

105. Пионтковский А.А. Учение о преступлении / А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – 666 с.

106. План дій «Україна – Європейський Союз» від 12.02.2005 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

107. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 березня 1991 р. № 959-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

108. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

109. Про внесення доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України : Закон України від 17.09.1992 р. № 2613-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

110. Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року : Закон України від 16 листопада 1994 р. № 248/94-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

111. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08 лютого 1995 р. № 39/95-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

112. Про зв'язок : Закон України від 16 травня 1995 р. № 160/95-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

113. Про ратифікацію Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення : Закон України від 16 жовтня 1998 року № 187-XIV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

114. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1075-XIV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

115. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії : Закон України від 11 січня 2000 р. № 1370-XIV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

116. Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії : Закон України від 21 вересня 2000 р. № 1991-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

117. Про громадянство : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

118. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26 грудня 2002 р. № 374-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

119. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

120. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

121. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства в галузі державного експортного контролю : Закон України від 15 травня 2003 року № 749-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

122. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

123. Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» : Закон України від 23 вересня 2010 р. № 2561-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

124. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

125. Про санкції : Закон України від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

126. Про перелік видів сировини і матеріалів, заборонених для вивозу за межі України : Постанова Президії ВРУ від 26 жовтня 1992 р. № 2728 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України //Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

127. Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України по перевірці фактів незаконної торгівлі зброєю і військовим майном та їх незаконної передачі в інші країни : Постанова ВРУ від 11 липня 2002 р. № 87-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

128. Про внесення змін до статті 333 Кримінального Кодексу України : проект Закону України від 6 квітня 2009 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

129. Про внесення змін до статті 333 Кримінального Кодексу України : проект Закону України від 30 вересня 2009 р. [Електронний ресурс] / Дер-

жавна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

130. Про внесення змін до статті 212-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення : проект Закону України від 2 березня 2009 р. № 4132 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

131. Про внесення змін до статті 333 Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за порушення державного експортного контролю) : проект Закону України від 4 березня 2010 р. № 6150 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

132. Про внесення змін до статті 333 Кримінального Кодексу України : проект Закону України від 8 квітня 2010 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

133. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення : проект Закону України від 27 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю України // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

134. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : прект Закону України від 10 березня 2011 р. № 8211 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

135. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо порушення вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : прект Закону України від 5 червня 2012 р. № 10564 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

136. Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» : проект Закону України від 04 липня 2012 р. № 10704 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

137. Про мораторій на постачання до Російської Федерації товарів військового призначення та подвійного використання : проект Постанови ВРУ від 17 червня 2014 р. № 4098а [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

138. Про порядок реалізації військами Збройних Сил на території України матеріальних засобів, техніки, озброєння і нерухомості : Указ Президента України від 31 грудня 1991 р. № 28 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

139. Про удосконалення державного експортного контролю : Указ Президента України 3 січня 1993 р. № 3/93 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

140. Про ліквідацію державної зовнішньоекономічної компанії «Український дім» : Указ Президента України від 3 січня 1993 року № 4/93 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

141. Про ліквідацію Комерційного центру при Міністерстві оборони України : Указ Президента України від 4 червня 1993 р. № 189/93 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

142. Про дальше вдосконалення державного експортного контролю : Указ Президента України від 28 грудня 1996 р. № 1279/96 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

143. Про Положення про Державну службу експортного контролю України : Указ Президента України від 14 травня 1997 р. № 433/97 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

144. Про Положення про державний експортний контроль в Україні : Указ Президента України від 13 лютого 1998 р. № 117/98 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

145. Про внесення змін і доповнень до Указів Президента України від 28 грудня 1996 року № 1279 і від 13 лютого 1998 року № 117 : Указ Президента від 26 березня 1999 р. № 283/99 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

146. Про порядок встановлення (скасування) обмежень на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов'язань України : Указ Президента України від 15 липня 1999 р. № 861/99 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

147. Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1573/99 [Електронний ресурс] /

Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

148. Про Державну службу експортного контролю України : Указ Президента України від 27 грудня 2001 року № 1265/2001 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

149. Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами: Указ Президента України від 20 березня 2002 р. № 276/2002 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

150. Питання Державної служби експортного контролю України : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 342/2002 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

151. Про додаткові заходи щодо вдосконалення контролю у сфері міжнародного військово-технічного співробітництва : Указ Президента України від 24 грудня 2002 р. № 1207/2002 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

152. Про Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року : Указ Президента України від 27 серпня 2003 р. № 913/2003 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

153. Про Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю : Указ Президента України від 5 березня 2007 р. № 180/2007 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

154. Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України : Указ Президента України від 28 грудня 2010 р. № 1245/2010 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

155. Питання Державної служби експортного контролю України : Указ Президента України від 8 квітня 2011 р. № 448/2011 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

156.Про внесення змін до деяких указів Президента України : Указ Президента від 22 лютого 2012 р. № 134/2012 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

157. Про Концепцію боротьби з тероризмом : Указ Президента України від 8 квітня 2013 р. № 230/2013 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

158. Питання Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю : Указ Президента від 13 серпня 2014 р. № 646/2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

159. Питання Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю : Указ Президента від 22 серпня 2014 р. № 661/2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

160. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 серпня 2014 року «Про заходи щодо удосконалення державної військово-технічної політики» : Указ Президента від 27 серпня 2014 р. № 691/2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

161. Про утворення Урядової експертно-технічної комісії : Постанова КМУ від 25 березня 1992 р. № 153 [Електронний ресурс] Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

162. Про затвердження Положення про Урядову комісію з експортного контролю : Постанова КМУ від 4 березня 1993 р. № 160 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

163. Перелік видів сировини, матеріалів, обладнання та технологій, вивіз яких за межі України може здійснюватися тільки за спеціальним дозволом : Постанова КМУ від 4 березня 1993 року № 159 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

164. Про затвердження Положення про Експертно-технічний комітет : Постанова КМУ від 21 вересня 1993 р. № 779 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

165. Про затвердження порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів : Постанова КМУ від 20 червня 1995 р. № 440 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

166. Про затвердження Положення про порядок державного контролю за міжнародними передачами товарів, які використовуються або можуть бути використані у створенні ракетної зброї та список товарів, які використовуються або можуть бути використані у створенні ракетної зброї : Постанова КМУ від 27 липня 1995 р. № 563 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

167. Про затвердження Положення про порядок контролю за експортом, імпортом і транзитом товарів, що стосуються ядерної діяльності та можуть бути використані у створені ядерної зброї та список ядерних матеріалів, технологій, обладнання, установок, спеціальних неядерних матеріалів, а також товарів та технологій подвійного використання, що стосуються ядерної діяльності та можуть бути використані у створенні ядерної зброї : Постанова КМУ від 12 березня 1996 р. № 302 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

168. Про затвердження Положення про порядок контролю за експортом, імпортом і транзитом окремих видів виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, що можуть використовуватися для створення озброєння, військової чи спеціальної техніки : Постанова КМУ від 22 серпня 1996 р. № 1005 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

169. Питання Державної компанії з експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення : Постанова КМУ від 09 жовтня 1996 р. № 1247 [Електронний ресурс] Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

170. Про затвердження Положення про порядок контролю за експортом, імпортом та транзитом товарів, що можуть бути використані у створенні хімічної, бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї : Постанова КМУ від 22 квітня 1997 р. № 384 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

171. Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі експортного контролю : Постанова КМУ від 15 липня 1997 р. № 767 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

172. Про надання Державному науково-виробничому зовнішньо-торговельному об'єднанню «Укрінмаш» повноважень щодо реалізації на внутрішньому ринку майна Збройних Сил : Постанова КМУ від 28 жовтня 1997 р. № 1170 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

173. Про завтердження Положення про порядок державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та список товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю : Постанова КМУ від 8 грудня 1997 р. № 1358 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

174. Про затвердження Положення про порядок державного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання : Постанова КМУ від 4 лютого 1998 р. № 125 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

175. Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю : Постанова КМУ від 08 червня 1998 р. № 838 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

176. Про реалізацію на внутрішньому ринку через підприємства військової торгівлі Міноборони надлишкового військового майна застарілих зразків та знятого із забезпечення Збройних Сил : Розпорядження КМУ від 19 жовтня 1998 р. № 844-р [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

177. Про надання Корпорації «Укрінмаш» повноважень щодо реалізації на внутрішньому ринку майна Збройних Сил та інших військових формувань : Постанова КМУ від 18 грудня 1998 р. № 2012 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

178. Про затвердження Положення про порядок надання гарантій та здійснення державного контролю за виконанням зобов'язань щодо використання у заявлених цілях товарів, які підлягають державному експортному контролю : Постанова КМУ від 27 травня 1999 р. № 920 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

179. Про надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю : Постанова КМУ від 12 липня 1999 р. № 1228 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

180. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо руху «Талібан» (Афганістан) : Постанова КМУ від 11 квітня 2001 р. № 351 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

181. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Сомалійської Демократичної Республіки : Постанова КМУ від 25 грудня 2002 р. № 1955 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

182. Про надання повноважень на реалізацію списаного військового майна Збройних Сил : Розпорядження КМУ від 18 січня 2003 р. № 14-р [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

183. Про затвердження Порядку державної атестації системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів : Постанова КМУ від 17 липня 2003 р. № 1080 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

184. Про затвердження порядку справляння і розміру плати за видачу документів у галузі державного експортного контролю : Постанова КМУ від 28 липня 2003 р. № 1166 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

185. Про вдосконалення механізму здійснення контролю за міжнародними повітряними перевезеннями товарів військового призначення та подвійного використання : Розпорядження КМУ від 20 листопада 2003 р. № 690 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

186. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення : Постанова КМУ від 20 листопада 2003 р. № 1807 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

187. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання : Постанова КМУ від 28 січня 2004 р. № 86 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

188. Про затвердження Державної програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2010 року : Постанова КМУ від 31 березня 2004 р. № 423 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

189. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Ліберії : Постанова КМУ від 2 червня 2004 р. № 718 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

190. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Кот-д'Івуару : Постанова КМУ від 13 липня 2005 р. № 585 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

191. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Судану : Постанова КМУ від 18 січня 2006 р. № 29 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

192. Деякі питання ліцензування певних видів господарської діяльності : Постанова КМУ від 17 травня 2006 р. № 682 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

193. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Демократичної Республіки Конго : Постанова КМУ від 12 липня 2006 р. № 963 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

194. Про виконання резолюції Ради Безпеки ООН щодо Лівану : Постанова КМУ від 27 грудня 2006 р. № 1823 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

195. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України : Постанова КМУ від 13 квітня 2007 р. № 623 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

196. Про внесення змін до деяких постанов КМУ з питань державного експортного контролю (щодо трансферу технологій) : Постанова КМУ від 3 травня 2007 р. № 692 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

197. Про виконання резолюції Ради Безпеки ООН щодо Корейської Народно-Демократичної Республіки : Постанова КМУ від 16 травня 2007 р. № 746 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

198. Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України : Постанова КМУ від 13 червня 2007 р. № 830 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

199. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Ісламської Республіки Іран : Постанова КМУ від 5 вересня 2007 р. № 1092 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

200. Про утворення Державного концерну «Укроборонпром» : Постанова КМУ від 29 грудня 2010 р. № 1221 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

201. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Лівійської Арабської Джамагирії : Постанова КМУ від 18 квітня 2012 р. № 302 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

202. Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Еритреї : Постанова КМУ від 17 травня 2012 р. № 382 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

203. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій : Постанова КМУ від 21 травня 2012 р. № 450 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

204. Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів : Постанова КМУ від 06 червня 2012 р. № 500 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

205. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення та використання дозволів на право здійснення вивезення, ввезення та транзиту товарів, що підлягають експортному контролю : наказ ДСЕКУ від 17 листопада 1997 р. № 219 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

206. Про затвердження Інструкції про порядок заповнення форми заяви на отримання дозволів (висновків) Держекспортконтролю на здійснення експорту, імпорту, тимчасового вивезення (ввезення) та транзиту товарів, що підлягають експортному контролю, на проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекномічних договорів (контрактів), а також на отримання імпортних сертифікатів України : наказ ДСЕКУ від 30 квітня 1998 р. № 86 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

207. Про затвердження Положення про порядок залучення до проведення експертизи в галузі експортного контролю позаштатних радників (експертів) : наказ ДСЕКУ від 22 червня 1998 р. № 126 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

208. Про затвердження Положення про Експертні ради при Держекспортконтролі України : наказ ДСЕКУ від 23 червня 1998 р. № 127 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

209. Про затвердження Інструкції про порядок заповнення форми заяви на отримання повноважень на здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю : наказ ДСЕКУ від 23 липня 1998 р. № 155 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

210. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення та використання дозволів/висновків на право здійснення вивезення, ввезення та транзиту товарів, що відповідно до законодавства підлягають або не підлягають експортному контролю : наказ ДСЕКУ від 3 серпня 1998 р. № 163 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

211. Про затвердження Інструкції про порядок організації перевірки використання в Україні товарів, які були імпортовані з наданням державних гарантій використання в заявлених цілях : наказ ДСЕКУ від 5 серпня 1998 р. № 164 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

212. Про затвердження Положення про порядок залучення військових представництв до виконання робіт у галузі експортного контролю : спільний наказ ДСЕКУ, МО України, СБУ, МВС України від 29 липня 1999 р. № 128/227/160/598 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

213. Про затвердження Положення про взаємодію Державної служби експортного контролю України, Служби безпеки України та Державної митної служби України при здійсненні державного контролю за міжнародними передачами товарів спеціального призначення : наказ ДСЕКУ, СБУ, ДМСУ від 05 червня 2003 р. № 135/222/386 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

214. Про затвердження Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі України суб'єктів підприємницької діяльності як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів : наказ ДСЕКУ від 25 липня 2003 р. № 183 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

215. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в галузі державного експортного контролю : наказ ДСЕКУ від 09 січня 2004 р. № 4 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

216. Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяв щодо отримання дозвільних документів, документів про гарантії та інших документів, що надаються Держекспортконтролем : наказ ДСЕКУ від 09 січня 2004 р. № 5 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

217. Про затвердження Правил розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : наказ ДСЕКУ від 10 лютого 2004 р. № 38 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

218. Про затвердження Положення про порядок залучення військових представництв до виконання робіт у галузі державного експортного контролю : наказ ДСЕКУ, МО України, СБУ та МВС України від 14 червня 2004 р. № 172/210/321/656 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

219. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення і використання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю: наказ ДСЕКУ від 29 листопада 2004 р. № 355 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

220. Про затвердження Положення про порядок залучення представництв генерального замовника – Національного космічного агентства України до виконання робіт у галузі державного експортного контролю на підприємствах космічної галузі : наказ ДСЕКУ та НКАУ від 16 грудня 2004 р. № 371/334 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

221. Про затвердження форми висновку про можливість проведення переговорів, форм звітів про використання дозвільних документів та встановлення строків звітності : наказ ДСЕКУ від 21 грудня 2004 р. № 375 [Елек-

тронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

222. Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяви про отримання (продовження терміну дії) повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю : наказ ДСЕКУ від 08 липня 2005 р. № 193 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

223. Про затвердження Інструкції про порядок надання юридичним особам повноважень на проведення недержавної експертизи товарів у галузі державного експортного контролю: наказ ДСЕКУ від 15 березня 2006 р. № 82 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

224. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів систем внутрішньофірмового експортного контролю : наказ ДСЕКУ від 17 листопада 2006 р. № 412 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

225. Про затвердження Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів : наказ ДСЕКУ від 27 квітня 2009 р. № 31 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

226. Про затвердження форми висновку щодо можливості проведення переговорів, форм звітів та встановлення строків звітності : наказ ДСЕКУ від 5 жовтня 2009 р. № 86 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

227. Про затвердження Правил розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : наказ ДСЕКУ від 26 січня 2010 р. № 8 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

228. Про затвердження Порядку надання інформаційно-методичної допомоги зі створення та налагодження функціонування систем внутрішньофірмового експортного контролю, створених суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів : наказ ДСЕКУ від 19 березня 2010 р. № 34 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

229. Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16 грудня 2013 р. № 1490 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

230. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 липня 1998 р. № 622 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

231. Про затвердження Порядку заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа : наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 651 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

232. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ СБУ України від 12 серпня 2005 р. № 440 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

233. Про затвердження Порядку пропуску через митний кордон України та митного оформлення товарів, що підлягають експортному контролю : наказ ДМСУ від 20 січня 1999 р. № 38 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

234. Про затвердження відомчих класифікаторів з питань митної статистики, які використовуються в процесі оформлення митних декларацій, і порядку їх ведення : наказ ДМСУ від 15 лютого 2011 р. № 107 [Електронний ресурс] / Державна митна служба України / Офіційний сайт ДМСУ. – Режим доступу : http://customs.com.ua/php/document.php?ISN=51819.html

235. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах : постанова Правління НБУ від 12 листопада 2003 р. № 492 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

236. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : постанова Пленуму ВСУ від 04 червня 2010 р. № 7 [Електронний ресурс] / Вер-

ховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

237. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : постанова Пленуму ВСУ від 26 квітня 2002 р. № 3 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

238. Про судову практику в справах про хабарництво : постанова Пленуму ВСУ від 26 квітня 2002 р. № 5 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

239. Про практику призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму ВСУ від 24 жовтня 2003 р. № 7 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

240. Про затвердження Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями : рішення Президії Національної академії правових наук України від 18.10.2013 р. № 86/11 [Електронний ресурс] / Національна академія правових наук // Офіційний сайт Національної академії правових наук України. – Режим доступу : http://aprnu.kharkiv.org.html.

241. Проскуркін С.В. Маркетинг військово-технічної продукції і напрямки удосконалення зовнішньоекономічної діяльності на ринках озброєнь : дис. … канд. екон. наук : 08.06.02 / С.В. Проскуркін. – К., 2001. – 235 с.

242. Протокольний запис прес-конференції тимчасово виконуючого обов'язки Голови Державної служби експортного контролю України Гришуткіна О.М., що відбулася 21 лютого 2007 року в Держекспортконтролі України [Електронний ресурс] / Державна служба експортного контролю україни // Офіційний сайт ДСЕКУ. – Режим доступу : http://dsecu.gov.ua.html.

243. Пугачев А.В. Военно-техническое сотрудничество Российской Федерации со странами-участниками Содружества Независимых Государств как фактор политической интеграции : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / А.В. Пугачев. – М., 2006. – 174 с.

244. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник / П.М. Рабінович. – 5-те вид., зі змінами. – К. : Атіка, 2001. – 176 с.

245. Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве / А.И. Рарог ; науч. ред. Б.В. Здравомыслов. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1987. – 186 с.

246. Резолюция 661 (1990), принятая Советом Безопасности на его 2933-м заседании 6 августа 1990 года [Электронный ресурс] / Организация

Объединенных Наций // Официальный сайт ООН. – Режим доступа : http://un.org/ru/documents.html.

247. Резолюция 687 (1991), принятая Советом Безопасности на его 2981-м заседании 3 апреля 1991 года [Электронный ресурс] / Организация Объединенных Наций // Официальный сайт ООН. – Режим доступа : http://un.org/ru/documents.html.

248. Резолюция 1483 (2003), принятая Советом Безопасности на его 4761-м заседании 22 мая 2003 года [Электронный ресурс] // Организация Объединенных Наций / Официальный сайт ООН. – Режим доступа : http://un.org/ru/documents.html.

249. Резолюція Ради Безпеки ООН «Нерозповсюдження зброї масового знищення» : прийнята 28 квітня 2004 р. № 1540 [Електронний ресурс] / Организация Объединенных Наций // Офіційний сайт ООН. – Режим доступу : http://un.org/ru/sc/documents/resolutions/2004.shtml.

250. Резолюция 1546 (2004), принятая Советом Безопасности на его 4987-м заседании 8 июня 2004 года [Электронный ресурс] / Организация Объединенных Наций // Официальный сайт ООН. – Режим доступа : http://un.org/ru/documents.html.

251. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 16 февраля 2002 года [Электронный ресурс] / Организация Объединенных Наций // Официальный сайт ООН. – Режим доступа : http://un.org/ru/documents.html.

252. Россия: Украина продала Китаю и Ирану ракеты, способные нести ядерные заряды : опубликовано 30.06.2006 г. [Электронный ресурс] // Офіційний сайт інформаційного порталу «Подробиці». – Режим доступу : http://podrobnosti.ua/power/2006/06/30/326033.html.

253. Сидорова Е.А. Международно-правовой режим нераспространения ядерного оружия и правовые проблемы его укрепления : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. юрид. наук : 12.00.10 / Е.А. Сидорова. – М., 2010. – 25 с.

254. Синякин И.И. Международно-правовой режим нераспространения оружия массового уничтожения в свете борьбы с международным терроризмом : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / И.И. Синякин. – М., 2010. – 218 с.

255. Сладкевич В.П. Методичні основи формування маркетингової політики України на світовому ринку озброєнь : автореф. дис. на здобуття наукового ступ. канд. екон. наук: 08.06.03 / В.П. Сдадкевич – К., 1995. – 25 с.

256. Следзь С.В. Маркетинг світового ринку продукції військово-технічного призначення : дис… канд. екон. наук: 08.06.02 / С.В. Следзь – К., 1997. – 168 с.

257. Смирнова Н.Н. Уголовное право : учеб. / Н.Н. Смирнова. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 1998. – 675 с.

258. Статут ООН : підписаний 26 червня 1945 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ООН. – Режим доступу : http://un.org/ru/documents/charter.html.

259. Стичішин П.П. Експортний потенціал військово-промислового комплексу України: методичні аспекти оцінки та маркетинговий механізм його реалізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / П.П. Стичішин. – К., 2001. – 186 с.

260. Стріха С.Г. Маркетингові технології експорту військово-технічної продукції : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / С.Г. Стріха. – К., 2002. – 188 с.

261. Советское уголовне право: Общая часть. – М., 1977. – 345 с.

262. Стрельцов Є.Л. Господарські злочини. Глава VI Кримінального кодексу України з науково-практичним коментарем / Є.Л. Стрельцов. – Одеса : Астропринт, 1998. – 152 с.

263. Тарарухин С.А. Квалификация преступлений в судебной и следственной практике / С.А. Тарарухин. – К. : Юринком, 1995. – 208 с.

264. Таций В.Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву / В.Я. Таций. – Харьков : Юридический институт, 1982. – 101 с.

265. Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1988. – 198 с.

266. Таций В.Я. Объект преступления. Уголовное право Украины. Общая часть / В.Я. Таций. – Харьков : Вища школа, 1999. – 78 с.

267. Теория государства и права : учебник. / [Г.Б. Гальперин, Ю.И. Гревцов, Ю.А. Денисов и др.] ; отв. ред. А.И. Королев, Л.С. Явич. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1982. – 383 с.

268. Терехин Н.В. Международно-правовые аспекты экспортного контроля за передачей продукции двойного и военного назначения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Н.В. Терехин. – М., 2004. – 187 с.

269. Тулякова И.Р. Рынки вооружений и оборонно-промышленный комплекс России : дис... канд. экон. наук : 08.00.01, 08.00.05 / И.Р. Тулякова. – СПб., 2005. – 190 с.

270. Турко А.Н. Особенности таможенно-правового регулирования ввоза и вывоза продукции военного назначения : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.14, 20.02.03 / А.Н. Турко. – Люберцы, 2009. – 182 с.

271. Угода між Експертно-технічним Комітетом при Кабінеті Міністрів України та Міністерством оборони Сполучених Штатів Америки щодо надання Україні допомоги, пов'язаної з встановленням системи експортного контролю з метою запобігання розповсюдженню зброї масового знищення з України від 5 грудня 1993 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

272. Угода про координацію робіт з питань експортного контролю сировини, матеріалів, обладнання, технологій та послуг, які можуть бути використані для створення зброї масового знищення і ракетних засобів їх доставки від 26 червня 1992 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

273. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая / [Ф.Г. Бурчак, И.П. Лановенко, А.М. Яковлев и др.] – К. : Наукова думка, 1985. – 447 с.

274. Уголовное право Украины: Общая часть : учеб. для студентов юрид. вузов и фак-тов / [Бажанов М.И., Баулин Ю.В., Борисов В.И. и др.] ; под ред. профессоров М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тация. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков : Право, 1999. – 400 с.

275. Уголовное право Украины. Общая часть / под ред. М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тация та др. – Харьков : Право, 1999. – 400 с.

276. Уголовный кодекс Австрийской Республики [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

277. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

278. Уголовный кодекс Киргизской Республики [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

279. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

280. Уголовный кодекс Латвийской Республики [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

281. Уголовный кодекс Литовской Республики [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

282. Уголовный кодекс Республики Беларусь : утвержденный Законом Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275-З [Электронный ресурс] // Официальный сайт Национального правового интернет-портала Республики Беларусь. – Режим доступа : http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=HK9900275&p2={NRPA}.

283. Уголовный кодекс Республики Болгария [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

284. Уголовный кодекс Республики Армения [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

285. Уголовный кодекс Республики Молдова [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

286. Уголовный кодекс Республики Таджикистан [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

287. Уголовный кодекс Республики Узбекистан [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

288. Уголовный кодекс Республики Эстония [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

289. Уголовный кодекс Российской Федерации : утвержденный Федеральным Законом от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального Собрания Российской Федерации. – Режим доступа : http://duma.consultant.ru.html.

290. Уголовный кодекс Грузии [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

291. Уголовный кодекс Республики Казахстан: утвержденный Законом Республики Казахстан от 16 июля 1997 г. № 167-1 [Электронный ресурс] // Официальный сайт Федерального правового портала «Юридическая Россия». – Режим доступа : http:// http://law.edu.ru.html.

292. Узагальнення «Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення)» : прийнята Верховним Судом України 19.10.2009 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

293. Указ Президента України від 20.01.1992 р. № 45 (текст не для друку) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

294. Указ Президента України від 8 липня 2000 р. № 868/2000 (текст не для друку) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

295. Успенский Н. Экспортный контроль – один из ключевых элементов национальной безопасности / Н. Успенский // Экспортный контроль в России: политика и практика : сб. статей. – М. : Библиотека ПИР-Центра, 2000. – С. 28.

296. Устименко В.В. Специальный субъект преступления / В.В. Устименко. – Харьков : Вища школа, 1998. – 104 с.

297. Фанін І.С. Військово-технічне співробітництво України в процесі євроатлантичної інтеграції: безпековий вимір : дис. … канд. політ. наук : 21.01.01 / І.С. Фанін. – К., 2010. – 192 с.

298. Фельзер А. Техніка роботи керівника / А. Фельзер, О. Доброневський. – К. : Вища школа,1993. – 383 с.

299. Фролов Е.А. Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социалистическую собственность : дис. … д-ра юрид. наук / Е.А. Фролов. – Свердловск, 1971. – 601 с.

300. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шлях їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів) : навч. посібник / О.Г. Фролова. – К. : «АртЕк», 1997. – 208 с.

301. Харченко С.І. Геоекономічні пріоритети оборонно-промислового комплексу України на світовому ринку озброєнь : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / С.І. Харченко. – К., 2004. – 253 с.

302. Худина Е.В. Генезис и развитие программ содействия нераспространению оружия массового уничтожения: российский опыт : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. истор. наук : 07.00.15 / Е.В. Худина. – Нижний Новгород, 2007. – 27 с.

303. Цибулєнко Є.М. Міжнародно-правове регулювання застосування звичайних озброєнь: дис… канд. юрид. наук: 12.00.11 / Є.М. Цибулєнко – К., 1999. – 184 с.

304. Цивільний кодекс України : затв. Законом України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws.html.

305. Чередніченко В.В. Політика України в галузі експорту озброєнь в 90-ті роки XX століття : дис. … канд. політ. наук : 23.00.04 / В.В. Чередніченко. – К., 2002. – 192 с.

306. Что есть что в мировой политике? : [справочник / под ред. Е.М. Примакова и А.И. Власова]. – М. : Прогресс, 1987. – 480 с.

307. Шамара О.В. Відповідальність за здійснення терористичної діяльності за кримінальним законодавством України: монографія / О.В. Шамара – К. : Видавничий дім «Артек», 2014. – 280 с.

308. Шамара О.В. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку : моногр. / О.В. Шамара – К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. – 472 с.

309. Law on control over products with dual-use and over technical assistance (2000:1064), Swedish Code of Statutes, Issued on 8 December 2000 [Internet resource]. – Access path : http://isp.se/documents/public/se/word/lagar/00_1064eng.doc.

310. Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i uslugami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania miępokoju i bezpieczeństwa, Dz. U. 2000 Nr 119 poz. 1250 [Źródło]. – Sposób dostępu : http://mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/Akty/obrotzagranica/.

311. Електронний ресурс // Офіційний сайт Державної служби експортного контролю України. – Режим доступу: http://dsecu.gov.ua.html.

312. Електронний ресурс // Офіційний сайт Єдиного державного реєстру судових рішень. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua.html.

313. Електронний ресурс // Офіційний сайт Науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів. – Режим доступу : http://ntc.kiev.ua.html.

314. Електронний ресурс // Офіційний сайт Служби безпеки України. – Режим доступу: http:// sbu.gov.ua.html.

315. Електронний каталог наукових видань [Електронний ресурс] // Сайт Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua.html.

316. Электронный каталог авторефератов и диссертаций [Электронный ресурс] // Сайт диссертаций. – Режим доступа : http://disserr.ru.html.

Наукове видання

Грачов Сергій Володимирович
Шамара Олександр Володимирович

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ ТОВАРІВ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДЕРЖАВНОМУ ЕКСПОРТНОМУ КОНТРОЛЮ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

За загальною науковою редакцією
доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента НАПрН України
Заслуженого юриста України
О.М. ЛИТВАКА

Монографія

Редактор
Г.С. Биба

Верстка
Н.І. Грекович

Дизайн обкладинки
Н.І. Грекович

Підписано до друку 12.01.2015.
Формат 64х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro.
Ум. друк. арк. 16,75. Обл.-вид. арк. 13,9.
Тираж 300 пр. Зам. №33-3

Видавничий дім «АртЕк».
04080, Київ. Тел.: (067) 440-11-37.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції.
Серія ДК № 4779 від 15.10.2014 р.